

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

САВІНА СВІТЛАНА СЕРГІЇВНА

УДК 658:338.512

**ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОГО
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Дисертація на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Науковий керівник
Нижник Віктор Михайлович,
доктор економічних наук, професор

Хмельницький – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕХАНІЗМІВ ЇХ РОЗВИТКУ	
1.1. Аналіз наукових підходів в управлінні підприємствами на основі побудови механізмів	11
1.2. Методичні основи формування механізмів управління підприємством	35
1.3. Інноваційний розвиток підприємств в системі реалізації механізмів управління за умов поглиблення конкуренції	56
Висновки до розділу 1	67
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ФАКТОРІВ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ	
2.1. Оцінка фінансово-господарської та інноваційної діяльності підприємств легкої промисловості Вінницької області	71
2.2. Вплив факторів на рівень інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості	98
2.3. Прогнозування інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості	109
Висновки до розділу 2	125
РОЗДІЛ 3. ПОБУДОВА МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	128
3.1. Удосконалення функцій, моделей та форм інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості	
3.2. Інноваційний розвиток підприємств на основі критеріально-комплексного підвищення конкурентоспроможності	150
3.3. Формування системи планування в механізмі інноваційного розвитку підприємства	168
3.4. Структурно-логічна модель механізму інноваційного розвитку підприємства	187
Висновки до розділу 3	210
ВИСНОВКИ	213
ДОДАТКИ	217
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	269

ВСТУП

Актуальність теми. Активізація євроінтеграційних процесів, розвиток передових технологій впливають на ефективність діяльності підприємств всіх галузей національної економіки. Легка промисловість є багатопрофільною галуззю, що здійснює первинну обробку сировини та виготовлення готової продукції. Не дивлячись на те, що на сучасному етапі економічного розвитку країни легка промисловість є однією з галузей, яка забезпечує найшвидшу окупність вкладених коштів, значну кількість робочих місць в усіх регіонах країни, проблеми впровадження інновацій та підтримки конкурентоспроможного рівня якості товарів залишаються недостатньо вирішеними.

Розвиток підприємств легкої промисловості в умовах ринкових відносин, визначення напрямів підвищення ефективності їх функціонування можливий за наявності сучасного механізму інноваційного розвитку підприємств. Удосконалення напрямів інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості полягає у постійному пошуку, впровадженню досягнень науково-технічного прогресу, економічних методів, сучасних інформаційних технологій на всіх етапах і рівнях управління.

Проблеми управління підприємствами на основі механізмів та, зокрема, їх інноваційного розвитку досліджувались такими вченими, як М. Войнаренко, А. Гриньов, І. Доценко, С. Ілляшенко, С. Ковальчук, Дж. Лафт, І. Лукінов, П. Микитюк, В. Нижник, О. Орлов, Г. Осовська, М. Портер, Г. Савіна, В. Стадник, Н. Хрущ, Л. Чорна, А. Чухно, Ф. Шерер, Й. Шумпетер та іншими. Проте динамічність сучасних умов функціонування підприємств потребують подальшого розвитку питань формування структури таких механізмів, їх складових, впровадження сучасних методів та інформаційних технологій у процеси розробки і прийняття управлінських рішень. Поряд з цим, нестабільність середовища діяльності і чинного законодавства, зростання конкуренції викликають потребу дослідження проблем інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості.

Недостатня наукова розробленість, актуальність і практична затребуваність

цього наукового напрямку зумовили вибір теми, постановку мети дисертаційної роботи та завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами Тема дисертаційної роботи пов'язана із загальним напрямом наукових досліджень Хмельницького національного університету. Проведене наукове дослідження є складовою частиною наукової держбюджетної теми «Розробка та удосконалення механізмів ефективного управління промисловими підприємствами в системі підвищення їх конкурентоспроможності та прибутковості на внутрішньому та зовнішньому ринках» (номер державної реєстрації 0110U002218), де автором розроблено структурну модель механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, виявлено проблемні аспекти в системах функціонування, запропоновано моделі планування і прогнозування діяльності, а також розроблено систему гнучкого ціноутворення на інноваційну продукцію.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, визначення його функцій, структури і взаємозв'язків з метою підвищення ефективності господарської діяльності.

Для досягнення поставленої мети у роботі необхідно було визначити, сформулювати та реалізувати такі завдання:

- дослідити та систематизувати наукові підходи в управлінні підприємствами на основі побудови механізмів;
- проаналізувати теоретико-методичні основи формування механізмів управління підприємством;
- провести оцінку фінансово-господарської та інноваційної діяльності, а також організаційних структур управління підприємств легкої промисловості Вінниччини;
- визначити вплив факторів на рівень інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості та запропонувати систему показників їх інноваційного розвитку;
- розробити концепцію сучасної моделі інноваційного розвитку підприємств

на основі критеріально-комплексного підвищення конкурентоспроможності, визначити місце та комунікації підприємств легкої промисловості в структурі інноваційного кластеру Подільського економічного району;

– розробити систему гнучкого ціноутворення на інноваційну продукцію, яка ґрунтується на визначених принципах і включає методи та етапи формування цін;

– обґрунтувати підходи до формування та побудувати структурно-логічну модель механізму інноваційного розвитку підприємства, яка включає економічний, організаційний, мотиваційний та інституційний підмеханізми;

– сформулювати науково-методичні підходи до організації систем прогнозування та планування інноваційного розвитку з переліком принципів, методів та напрямів побудови планів;

– сформулювати напрями удосконалення прогнозування і планування інноваційного розвитку в механізмі інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості.

Об'єктом дослідження є процеси управління інноваційним розвитком підприємств легкої промисловості.

Предметом дослідження є теоретичні та науково-практичні основи формування механізму інноваційного розвитку підприємств для підвищення їх конкурентоспроможності.

Методи дослідження. Для теоретичного узагальнення наукових підходів і положень щодо формування господарського функціонування підприємств застосовано системно-аналітичний метод; для визначення організаційно-економічного рівня управління та планування в легкій промисловості та ефективності функціонування підприємств галузі у Вінницькій області – порівняльно-статистичний аналіз; для дослідження структури механізму інноваційного розвитку підприємств – системно-ситуаційний аналіз; для деталізації об'єкта дослідження – аналіз і синтез; для удосконалення планування і прогнозування інноваційної діяльності підприємств легкої промисловості – економіко-математичні методи; для обґрунтування завдань, узагальнень, ключових понять і висновків – абстрактно-логічний метод. Практичні розрахунки

виконано за допомогою спеціальних функцій та макросів у середовищі табличного процесора MS Excel.

Інформаційну базу дослідження становили нормативно-правові акти України, офіційні статистичні дані Державного комітету статистики України, Всеукраїнської асоціації роботодавців легкої промисловості «УКРЛЕГПРОМ», річні звіти ПАТ Хмільницька швейна фабрика «Лілея», ПАТ Швейна фабрика «Бужанка», ПрАТ Могилів-Подільська фабрика «Аліса», ПАТ «Володарка», ПАТ «Поділля», ПАТ «Тульчинська швейна фабрика», наукові публікації у періодичних виданнях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці теоретичних та методичних основ формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості. Основними результатами дослідження, що характеризують його новизну, є такі:

вперше:

– розроблено структурнологічну модель механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, що представляє собою поєднання принципів, методів, інструментів, важелів різного спрямування, підмеханізмів – економічного, інституційного, організаційного та мотиваційного, взаємоузгоджене формування і використання яких забезпечує ефективну реалізацію всіх видів ресурсів підприємства, зростання його інноваційного потенціалу і конкурентоспроможності, розвитку інноваційного та соціально-відповідального територіального лідерства;

удосконалено:

– сутність та зміст поняття сучасного управління підприємствами, що представляє собою інтегровану систему організаційних структур, ресурсів, форм і методів управління та господарської діяльності, які діють на рівнях управління, і на відміну від існуючих, дають змогу у відповідності з об'єктивними законами розвитку суспільства, галузі та підприємства, чинними правовими нормами, статутними документами, соціально-економічними угодами між партнерами різноманітних інституційних об'єднань (наукових парків, кластерів, територіальних громад, підприємств, спеціальних проектних груп тощо) активно впливати на виробничу діяльність підприємства з метою вирішення економічних і

соціальних завдань, що стоять перед ним на сучасному етапі його динамічного та конкурентоспроможного розвитку;

– економічну сутність та зміст поняття інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості як системи методів, інструментів і процесів управління, які діють на всіх рівнях управління і, на відміну від існуючих підходів, дають змогу активізувати інноваційну, виробничу та управлінську діяльність підприємства з метою вирішення завдань, підвищення його конкурентоспроможності на основі формування інноваційного потенціалу;

– структуру інноваційного кластера розвитку підприємств легкої промисловості на основі суб'єктів господарювання Подільського економічного району та позиціонування виробничого підприємства в ньому, який представляє собою об'єднання підприємств легкої промисловості, агропромислових підприємств – виробників сировини, наукового парку, навчальних та виробничих організацій, торговельних закладів, підприємств-постачальників, що на відміну від існуючих, об'єднані в єдиний ланцюжок по виробництву, переробці і реалізації продукції легкої промисловості на географічно обмеженій території, в якому визначено місце та основні взаємозв'язки підприємств та їх інноваційного розвитку в умовах конкурентного середовища з метою підвищення результатів ефективного функціонування;

– функціональність складових механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості: економічної, інституційної, організаційної та мотиваційної для забезпечення інноваційної діяльності, що з поміж інших підходів дозволяє запровадити зміни в організації та мотивації інноваційної діяльності підприємства та комплексно впливати на підвищення конкурентоспроможності підприємства;

– концептуальну модель комплексного економічного аналізу господарської діяльності підприємств легкої промисловості, яка включає дослідження ресурсного забезпечення, аналіз фінансових результатів діяльності, аналіз фінансового стану підприємства, що на відміну від існуючих складових забезпечує можливість виявлення резервів підвищення ефективності

господарської діяльності, раціональних форм господарювання та управління на різних рівнях ієрархії, відокремлення блоку оцінювання та аналізу інноваційного розвитку підприємства; реалізації на основі сучасних інноваційних управлінських та інформаційних технологій, що сприятиме розробці ефективної загальної та інноваційної стратегії, підвищенню оперативності і достовірності оцінювання загальних результатів діяльності підприємства та впровадження інноваційних проєктів;

дістало подальшого розвитку:

– структура системи прогнозування та планування інноваційної діяльності підприємств легкої промисловості, яка реалізує комбінований напрям із врахуванням ієрархічно-функціональних особливостей конкретного підприємства і має, на відміну від існуючих напрямів, переваги як послідовного, так і синхронного порядку планування та внесення змін;

– науково-методичний підхід щодо планування виробничих запасів, який дозволяє, в умовах невизначеності стохастичного типу та станів зовнішнього середовища за допомогою статичної ігрової моделі, на основі розрахунків критеріїв прийняття рішень та прогнозування показників економічного і соціального розвитку, прогнозувати обсяги реалізації інноваційної продукції підприємств легкої промисловості із врахуванням сезонної компоненти;

– науково-методичний підхід гнучкого ціноутворення для інноваційної продукції, який дозволяє сформувати таку систему, що передбачає: дотримання принципів ціноутворення та розвитку як самого підприємства, так і галузі в цілому; використання широкого набору методів ціноутворення, що забезпечує визначення найбільш прийнятної ціни; врахування особливостей діяльності підприємств і самої інноваційної продукції: природно-географічне розміщення, сезонність надходження сировини, асортимент готової продукції, якісний склад продукції тощо; розробку системи різних видів знижок до ціни для підвищення гнучкості цінової політики підприємства; впровадження сучасних інформаційних технологій, економіко-математичних методів і засобів обчислювальної техніки для оперативного реагування на цінові та ресурсні сигнали ринкового

середовища.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення наукового дослідження формують базу для подальшого збагачення теорії інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості. Запропонований механізм інноваційного розвитку підприємства може бути запроваджений на підприємствах легкої промисловості як основа реалізації інноваційної стратегії розвитку підприємства. Зроблені висновки та пропозиції використані в процесі управління діяльністю підприємств легкої промисловості з метою підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Основні результати дослідження отримали позитивний відгук провідних фахівців та використані в практичній діяльності ПАТ «Володарка» (довідка № 788 від 16.08.2014 р.), ПАТ «Поділля» (довідка № 12/08-06 від 12.08.2015 р.), ПАТ «Тульчинська швейна фабрика» (довідка № 14/09-08 від 1.09.2015 р.).

Результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Хмельницького національного університету при викладанні дисципліни «Інноваційний менеджмент» (довідка №160/1 від 18.09.2015 р.) та Вінницького національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Внутрішній економічний механізм» (довідка № 125 від 17.09.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею. Сукупність отриманих наукових результатів, викладених в дисертації, становить авторський підхід до вирішення наукового завдання – формування механізму управління інноваційним розвитком підприємств легкої промисловості. Усі викладені в науковій роботі результати, що виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення і методичні розробки виконаного дослідження, висновки та пропозиції доповідалися й обговорювалися на Міжнародних науково-практичних конференціях: «Теорія і практика економічного аналізу: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку» (м. Тернопіль, 29 вересня – 1 жовтня 2011 р.), «Роль інновацій у

підвищенні наявного потенціалу країни» (м. Тернопіль, 14–15 грудня 2011 р.), «Актуальні питання сучасної економіки» (м. Умань, 23 грудня 2011 р.), «Сучасний стан та перспективи розвитку фінансової системи України» (м. Вінниця, 20 червня 2014 р.), «Сучасна економіка та пошук ефективних механізмів господарювання» (м. Київ, 17–18 жовтня 2014 р.), «Інноваційні економічні технології для розвитку підприємств, регіонів, країн» (м. Дніпропетровськ, 24–25 жовтня 2014 р.); «Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації» (м. Херсон, 10–11 жовтня 2014 р.); «Розвиток нової економічної системи на світовому, державному та регіональному рівнях» (м. Львів, 30–31 січня 2015 р.); «Інноваційна діяльність підприємства як фактор забезпечення конкурентоспроможності його продукції» (Австрія м. Відень, 20 лютого 2015 р.).

Публікації. Основні ідеї, положення та результати дисертаційної роботи опубліковані у 18 одноосібних наукових працях загальним обсягом 6,89 друк. арк. Серед них 7 статей у фахових наукових виданнях обсягом 4,55 друк. арк., 1 стаття у зарубіжному науковому виданні обсягом 0,57 друк. арк. та 10 тез за матеріалами науково-практичних конференцій обсягом 2,34 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Робота викладена на 286 сторінках комп'ютерного тексту та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 10 додатків, розміщених на 51 сторінці, списку використаних літературних джерел із 193 найменувань, що розміщений на 18 сторінках. Робота містить 40 таблиць, 22 з яких розміщені на 24 повних сторінках, 19 рисунків, 8 з яких розміщені на повних сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ З
ВИКОРИСТАННЯМ МЕХАНІЗМІВ ЇХ РОЗВИТКУ

1.1. Аналіз наукових підходів в управлінні підприємствами на основі побудови механізмів

У вітчизняній економічній науці термін «механізм» стали використовувати у другій половині 60-х років ХХ століття для опису взаємодії соціальних і виробничих процесів.

Відповідно до наведеного в Економічній енциклопедії тлумачення: «механізм – система, пристрій, спосіб, що визначають порядок певного виду діяльності», тобто, механізм – це визначена послідовність явищ між взаємодіючими об'єктами, що забезпечує одержання кінцевого результату, об'єктивна категорія, так як існує незалежно від людської свідомості і властивий без винятку всім явищам та вимагає дотримання принципів господарювання [44, с. 355].

У науковій економічній літературі поняття механізму визначають як:

- сукупність станів системи;
- головний елемент структури системи і його взаємодія з іншими елементами;
- система взаємозалежних, взаємообумовлених форм і методів управління виробництвом і його структурними складовими частинами;
- спосіб функціонування економічної системи на основі якого певної сукупності виробничих відносин;
- сукупність процесів, організаційних структур, конкретних форм, методів управління і правових норм;
- сукупність методів і засобів впливу на економічні процеси;
- сукупність фінансових інструментів, важелів і способів регулювання економічних процесів [161].

Цвігун Т. В. вважає, що поєднання понять «механізм» та «управління» дозволяє дослідити специфіку здійснення господарської діяльності підприємства,

визначити основні методи його ефективного функціонування та забезпечити досягнення поставлених цілей, і визначає механізм управління підприємством як сукупність цілей, функцій, принципів та методів, прийомів, засобів і способів управління, взаємодія яких забезпечує ефективне функціонування підприємства [173].

Проблеми формування та удосконалення механізмів управління досліджувались у значній кількості наукових праць, що свідчить про їх важливість і актуальність для забезпечення ефективного функціонування різних економічних систем, зокрема підприємств легкої промисловості.

Теоретичні і методичні проблеми формування господарських механізмів підприємств досліджували ряд вітчизняних вчених-економістів, зокрема: В. Амбросов [2], В. Божкова [12], М. Грещак [22], В. Гончаров [23], О. Іваницький [59], П. Микитюк [87], Г. Осовська [107], В. Паламарчук [112], О. Стасенко [159], О. Супрун [161], А. Черпак [176], А. Чухно [180], О. Шкурупій [186] та ін.

На сучасному етапі розвитку економічної науки відсутня єдина точка зору вчених щодо визначення сутності управлінського чи будь-якого господарського механізму.

В економічній енциклопедії вказано, що «господарський механізм – це система основних форм, методів і важелів використання економічних законів, вирішення суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини й узгодження її інтересів з інтересами колективу, класу, суспільства. Він формується за взаємодії окремих ланок, сторін, таких елементів економічної системи, як продуктивні сили, техніко-економічні й організаційно-економічні та виробничі відносини (або відносини економічної власності)» [47, с. 135].

Наразі вчені використовують різні підходи до формулювання сутності механізму: як системи управління економічним об'єктом, як сукупності господарських і організаційних принципів, як сукупності форм і методів господарювання тощо (табл. 1.1).

Визначення «господарського механізму» у працях вітчизняних і зарубіжних науковців*

Автори	Визначення
В.Д. Базилевич, Н.І. Гражевська, К.С. Базилевич [47, с. 68]	Господарський механізм являє собою сукупність організаційних структур і конкретних форм господарювання, методів управління і правових норм, за допомогою яких підприємство використовує економічні закони із врахуванням сформованої ситуації
О. О. Беляєв, А. С. Бебело [7, с. 232]	Сукупність організаційних структур і конкретних форм господарювання, методів управління та правових норм, за допомогою яких суспільство додержується об'єктивних вимог економічних законів з урахуванням конкретної ситуації
О.М. Гребешкова, О. С. Коцюба М. Г. Грещак [22, с. 28]	Механізм, що забезпечує взаємодію підсистеми, яка управляє, та підсистеми, якою управляють, складається із сукупності конкретних форм і методів свідомого впливу на економіку
О. О. Іваницький, В. В. Косенко [59]	Система форм, методів, законодавчих актів, державних органів і організацій, які мають забезпечити умови для ефективного господарювання
І.Ф. Комарницький, П.І. Белінський, П.О. Нікіфоров [46]	Сукупність форм, методів та систем управління господарством на макрорівні на основі економічних законів, економічних важелів, правових норм та інституційних утворень.
С.В.Мочерний [91, с. 256]	Система основних форм, методів та інструментів використання економічних законів, розв'язання протиріч суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини, формування її потреб, створення системи стимулів та узгодження економічних інтересів основних класів, соціальних груп
Г.В.Осовська [105, с. 96]	Сукупність організаційних структур, конкретних форм і методів керування, а також правових норм, за допомогою яких реалізуються діючі, у конкурентних умовах, економічні закони, процес відтворення
В.О.Паламарчук [112]	Комплекс побудови народногосподарської системи відтворювальної діяльності, що ґрунтується на пізнанні дії та взаємодії економічних законів, способів ведення господарства у загально суспільному масштабі з притаманними техніко-економічними й організаційно-економічними відносинами й ринковими формами і методами функціонування суспільної економіки
Б. А.Райзберг [124, с. 411]	Господарський механізм є сукупністю організаційних структур і конкретних форм і методів управління, а також правових форм, за допомогою яких реалізуються в діючі в конкретних умовах економічні закони, процес відтворення
П.Т.Саблук, М.Й.Малік [127, с. 115]	Інтегрована система економічних, організаційних, правових форм і методів управління національною економікою
О.М.Супрун [161]	Сукупність організаційно-управлінських структур, інституцій, базис у розбудові організаційно-економічного механізму забезпечення функціонування економіки
А.А.Чухно [180]	Спосіб організації та управління виробництвом з притаманними йому формами, методами і засобами, які реалізують соціально-економічні, організаційно-економічні та науково-технологічні принципи й відносини в інтересах задоволення потреб як кожного господарюючого суб'єкта, так і суспільства в цілому
А.І.Щетинін [189, с. 355]	Певна система способів і форм реалізації дії об'єктивних економічних законів з метою узгодження економічних інтересів різних класів і соціальних груп для найбільш повного забезпечення задоволення потреб усіх членів суспільства.
Власне визначення	Структурно-логічна модель, яка включає систему організаційних структур, форм і методів управління, що діють на рівні управління підприємством і дають змогу у відповідності з об'єктивними законами розвитку суспільства, чинними правовими нормами, активно впливати на виробничу діяльність підприємства з метою вирішення економічних і соціальних завдань, що стоять перед ним на сучасному етапі, його динамічного та інноваційного розвитку

* складено автором

На нашу думку, господарський механізм підприємства легкої промисловості представляє собою інтегровану систему організаційних структур, ресурсів, форм і методів управління та господарської діяльності, які діють на всіх рівнях управління і дають змогу у відповідності з об'єктивними законами розвитку суспільства, галузі та підприємства, чинними правовими нормами, статутними документами, соціально-економічними угодами між партнерами різноманітних інституційних об'єднань (наукових парків, кластерів, територіальних громад, підприємств, спеціальних проектних груп тощо) активно впливати на виробничу діяльність підприємства з метою вирішення економічних і соціальних завдань, що стоять перед ним на сучасному етапі, його динамічного та конкурентоспроможного розвитку в сучасному ринковому середовищі.

На основі аналізу наукової літератури і визначень, наведених у табл. 1.2, можна зробити висновок, що господарський механізм представляє собою складну відкриту систему з гнучкими внутрішніми і зовнішніми зв'язками.

Економічні механізми підприємства розвиваються у відповідності із змінами виробничих відносин, зростанням продуктивних сил, проведенням економічних реформ у країні. Особливості економічних механізмів на різних етапах економічного розвитку суспільства формуються існуючими відносинами власності на засоби виробництва.

Економічні механізми в умовах ринкової економіки мають забезпечувати:

- організованість – внутрішня упорядкованість, узгодженість дій окремих підсистем, що забезпечить стабільність внутрішнього середовища, можливість пристосування до змін зовнішнього середовища;
- наявність інтегративних властивостей, інституцій і функцій;
- саморегуляцію – здатність системи до збереження певної структури (збалансований стан), забезпечення можливості діяти (функціонувати);
- здатність до задоволення зростаючих потреб, за умови наявності обмежених ресурсів та на основі прибутку [90].

Економічні механізми в умовах ринкової економіки діють на основі конкурентних засад. На думку вчених, ринкова економічна трансформація, яка

полягає у переході до конкурентних засад функціонування економічних суб'єктів, має ряд специфічних закономірностей:

- зміст економічної трансформації – перетворення командно-адміністративної системи на сучасну ринкову на основі поєднання ринкового механізму, державного і корпоративного регулювання;
- має інверсійний (зворотний) характер;
- є реформаторсько-еволюційною;
- перехід до ринку відбувся в умовах розгортання глобальних перетворень, пов'язаних із становленням інформаційної економіки, соціалізацією економіки, економічною глобалізацією [110, с. 76].

Економічні механізми кожного рівня управління розглядаються як сукупність організаційно-правового, економічного і соціального механізмів, що включають дві групи складових, перша залежить від державного регулювання, друга – від впливу ринку [65, с. 129].

Князевич А. О. виділяє економічні механізми різних соціально-економічних утворень у відповідності до прийнятих рівнів управління: інституціональний рівень – економічні механізми управління економікою на рівні держави; управлінський рівень – економічні механізми управління галуззю національної економіки; технічний рівень – економічні механізми окремого підприємства, організації (табл. 1.2).

На сучасному етапі економічного розвитку при формуванні економічного механізму підприємства необхідно враховувати фактори ринкового впливу: рівень попиту і цін на продукцію, рівень конкуренції, можливості встановлення ефективних зав'язків з постачальниками виробничих запасів і споживачами готової продукції.

На нашу думку, економічний механізм підприємства легкої промисловості має бути спрямований на впровадження нових методів управління, побудови оптимальної організаційної структури, прийняття дієвих управлінських рішень із врахуванням всіх факторів впливу, має включати такі механізми: економічний, державного регулювання, організаційний і мотиваційний.

Рівні економічного механізму управління підприємствами [65, с. 132]

Характеристика економічного механізму	Рівні управління		
	Інституціональний	Управлінський	Технічний
Вид механізму управління	Організаційно-правові, економічні, соціальні механізми управління		
Суб'єкти управління	Вищі державні органи влади, Президент, Кабінет Міністрів, Верховна Рада України	Міністерства, Державні комітети, Регіональні органи влади	Підприємства
Інструменти механізмів управління	Організація структури управління та процесу функціонування системи, чинне законодавство, економічна політика ринкового спрямування, податкове, фінансове, соціальне регулювання	Установчі документи, нормативи, що визначають структуру управління; організаційна структура управління галузі і процесу функціонування галузі; господарський розрахунок, організаційна культура	Установчі документи, організаційна структура та організація процесу управління, права та відповідальність підприємства, планування, форми організації праці, система стимулювання обліку, аналізу і контролю, соціологія управління підприємством

Проведене дослідження наукової літератури виявило, що більшість вчених-економістів вважають економічний механізм центральною складовою механізму управління, він має специфічні, економічні методи впливу суб'єкта управління на об'єкт і відіграє дуже важливе значення у забезпеченні ефективної діяльності підприємства. П. Т. Саблук відзначає, що в умовах розвитку ринкових відносин економічний механізм має забезпечувати органічний взаємозв'язок регулюючих факторів, інтересів і стимулів досягнення ефективності; особливості його визначаються галузевою приналежністю [127, с.78]. Наразі вчені використовують різні підходи до визначення сутності економічного механізму, виходячи із особливостей досліджуваних проблем (додаток В, табл. В.1).

На основі проведеного дослідження, ми приходимо до висновку, що економічний механізм підприємства легкої промисловості представляє собою систему економічних методів, способів, форм, інструментів, важелів, які забезпечують ефективну реалізацію функцій управління господарською діяльністю підприємства на основі об'єктивних економічних законів і чинного законодавства.

Ми погоджуємося з думкою О.О. Довжик, що дослідження економічного

механізму потребує визначення принципів його побудови, на основі яких формуються взаємовідносини суб'єктів в процесі господарської діяльності підприємства:

- адекватність – відповідність економічного механізму та його окремих елементів досягнутому рівню розвитку продуктивних сил;
- комплексність – комплексне вирішення проблеми на основі системного аналізу економічних процесів;
- адаптивність – пристосування економічного механізму до змін умов виробництва;
- демократичний розподіл функцій управління, що полягає в методах і правилах суспільного поділу праці;
- безперервність і надійність – забезпечення стійкості і безперервності виробничого процесу;
- планомірність і динамізм – направленість на вирішення як поточних, так і довгострокових завдань розвитку підприємства;
- інноваційна спрямованість [41].

Кудлай В. Г. виділив два типи: механізм відкритого типу та механізм закритого типу. Відкритим є економічний механізм, якщо результатом його дії є поява нового відмінного економічного явища. До найважливіших економічних механізмів такого типу автор відносить: механізми рівноваги національної економіки і зовнішнього світу; механізм рівноваги між виробництвом і споживанням; механізми перетворення капіталу в дохід і доходу в капітал, в спрощеному вигляді – фінансові механізми; механізм інфляції.

Якщо результат функціонування економічного механізму призводить до появи нового, який не відрізняється від вихідного за своєю природою, то такий економічний механізм є закритого типу [73, с. 96].

Як видно з додатку Б, по-різному визначають вчені і складові економічного механізму.

Зовнішнім по відношенню до підприємства суб'єктом економічного механізму є державні законодавчі і виконавчі органи, органи місцевого

самоврядування, на внутрішньому рівні підприємства – його орган управління (власник, директор, рада директорів тощо).

С.О. Черкасова вважає, що інструментами економічного механізму є економічні важелі і стимули, які передбачають матеріальну зацікавленість і матеріальну відповідальність працівників за виконання визначеної мети та спонукають діяти їх в необхідному напрямку без повсякденного адміністративного втручання [174].

Нижник В. М. зазначає, що зважаючи на останні події в Україні та у світі, які поглиблюють кризові процеси на підприємствах та визначають антикризове управління як пріоритетний напрям наукових і практичних досліджень, постає необхідність розробки дієвих економічних механізмів управління підприємствами, які б враховували антикризові заходи, спрямовані на їх інноваційне функціонування.

Автор зазначає, що економічний механізм адаптації підприємства до кризових умов призначений для виконання таких функцій: організаційну, прогнозуючу, попереджувальну, компенсаційну, координаційну, стимулюючу, контрольну, інформаційну. Дія економічного механізму адаптації підприємств до зовнішнього середовища передбачає застосування таких груп важелів, які є рушійною силою механізму, як:

- соціальний важіль забезпечує готовність трудового колективу до впровадження заходів адаптації, спрямовує дію адаптаційних заходів на збереження досягнутих соціальних гарантій працівників в кризових умовах, недопущення скорочення робочих місць і погіршення умов праці, створення ефективної системи стимулювання на підприємстві;

- фінансовий важіль забезпечує впровадження економічного механізму адаптації необхідними фінансовими ресурсами, шляхом застосування інноваційних фінансових інструментів та альтернативних джерел фінансування, виявляє майбутні фінансові потреби, оптимізує рух грошових ресурсів на підприємстві, реструктуризує борги;

- економічний важіль забезпечує ефективну діяльність підприємства в

кризових умовах шляхом оптимізації виробничої програми, цінової політики, структури витрат, оборотних та необоротних засобів підприємства;

- правовий важіль забезпечують правовий захист при виникненні необхідності та юридичну підтримку в процесі функціонування підприємства у кризових умовах;

- організаційний важіль визначає можливість реалізації необхідних адаптаційних заходів та наявність відповідних ресурсів на підприємстві, повноваження права та обов'язки кожного суб'єкту адаптаційного управління;

- управлінський важіль забезпечує застосування в процесі управління доцільних стилів, методів і форм управління підприємством;

- техніко-технологічний важіль забезпечує модернізацію, оновлення виробничих фондів, впровадження техніко-технологічних інновацій в діяльність підприємства з метою подолання кризових явищ.

Використання економічного механізму адаптації підприємства до умов кризи передбачає, отримання таких результатів:

- реалізація запланованих обсягів продукції;
- забезпечення підприємства вчасно необхідними ресурсами (фінансовими, сировинними, трудовими);
- виконання діючих у цей період угод з контрагентами і укладання нових комерційних угод з врахуванням кризових умов;
- не допустити підвищення собівартості готової продукції;
- проводити ефективну цінову і асортиментну політику з врахуванням кризових умов;
- проводити ефективну кадрову і стимулюючу політику на підприємстві;
- підтримання вже досягнутого рівня конкурентоспроможності продукції та підприємства в цілому;
- досягнення запланованих фінансових результатів і нормативних значень показників, що їх характеризують.

Для досягнення зазначених результатів економічний механізм адаптації до кризових умов повинен охоплювати всі сфери внутрішнього середовища підприємства і бути спроможним впливати на них відповідно до змін кризових

умов [115, с. 18–20].

В умовах розвитку ринкових відносин для досягнення значного рівня розвитку економічний механізм підприємств легкої промисловості має забезпечити реалізацію комплексу функцій:

- планування – формування перспективних і поточних планів розвитку виробництва на основі аналізу стану внутрішнього середовища підприємства і факторів впливу зовнішнього середовища;

- аналіз і прогнозування – проведення науково-обґрунтованої оцінки результатів діяльності підприємства і прогнозування можливих напрямків її розвитку;

- контроль – визначення відповідності досягнутих показників господарської діяльності підприємства запланованим і причин виявлених відхилень;

- регулювання – формування необхідних управлінських впливів на хід виробничого процесу для виконання поставлених завдань;

- координація – узгодження діяльності всіх складових економічного механізму для підвищення ефективності діяльності як кожного структурного підрозділу, так і всього підприємства.

На нашу думку, підприємства легкої промисловості, що наразі перебувають в скрутному становищі, можуть досягти значного підвищення ефективності господарювання за умови формування дієвого економічного механізму на основі впровадження економічних методів управління і сучасних досягнень науково-технічного прогресу, тобто інноваційного розвитку.

При формуванні економічного механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості мають обов'язково врахувати особливості механізму адаптації підприємства до кризових умов та специфічні особливості галузі:

- наявність значних взаємозв'язків між підгалузями легкої промисловості;
- залежність від ефективності та якості функціонування підприємств суміжних галузей;

- вплив сучасних тенденцій дизайну і моди щодо продукції легкої промисловості;

- застосування толінгових схем;
- значну долю малих і середніх підприємств серед виробників продукції галузі;
- вплив секондхенду та дешевої китайської продукції;
- нетривалий життєвий цикл продукції легкої промисловості.

Автори Подра Л.О., Чухрій М.В., Нижник І.В. у другому розділі монографії щодо підвищення конкурентного потенціалу та економічної безпеки промислових підприємств за умов розвитку глобалізаційних процесів [115, с. 52–90] стосовно механізму підтримки фінансової конкурентоспроможності (МПФК) підприємства відзначають, що необхідно застосовувати системний підхід до формування і реалізації механізмів управління підприємством. За твердженням авторів, системність полягає у необхідності аналізу механізму зовнішнього рівня при формуванні і реалізації механізму нижчого рівня і навпаки. При цьому слід враховувати комплексний, системний і диференційований підходи, а також адекватність фінансових інструментів поставленим цілям для вирішення конкретних завдань.

З точки зору зовнішнього впливу, механізм підтримки фінансової конкурентоспроможності може бути виражений через систему встановлених державою форм, видів і методів організації фінансових відносин. Внутрішній вплив МПФК проявляється у способах мобілізації фінансових ресурсів, їх розподілі та ефективному використанні [115, с. 55]. Цей механізм поєднує п'ять взаємозалежних елементів: фінансові методи та важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення.

Запропонований механізм підтримки фінансової конкурентоспроможності підприємства дозволяє підвищити ефективність ведення господарської діяльності. Основними напрямками виступають підвищення ефективності використання власних ресурсів і зростання рівня фінансової конкурентоспроможності підприємства, що дає можливість понизити ризик використання позикових засобів. Реалізація цього механізму повинна сприяти стабільному розвитку підприємства, здійсненню розширеного виробництва, а також забезпеченню фінансової конкурентоспроможності підприємства.

Отже, еволюційно дослідивши наявні механізми управління виробничими системами слід зазначити, що не менш важливою є розробка механізму управління інноваційним розвитком підприємств, оскільки лише за умов такого розвитку можна бачити перспективи функціонування окремих галузей національної економіки України і, зокрема, легкої промисловості, конкурентоспроможності її підприємств та їх продукції.

Управління інноваційним розвитком підприємств легкої промисловості передбачає активне впровадження інноваційних виробничих технологій, управлінських та інформаційних технологій за всіма функціями менеджменту (зокрема – планування, координація та управління всіма видами ресурсів; раціональна організація праці та управління виробничими ресурсами, внутрішніми та зовнішніми зв'язками на основі інноваційних підходів з врахуванням ринкової конкурентоспроможності; запровадження ефективної корпоративної та між корпоративної (кластерної) мотиваційної системи; формування та запровадження ефективної системи контролю якості продукції, виробничих та управлінських процесів).

За умов розвитку ринкових відносин, динамічності факторів, які впливають на господарську діяльність, виникає нагальна потреба підвищення адаптивності підприємств до їх змін, що вимагає постійного контролю та оцінки стану зовнішнього і внутрішнього середовища, прогнозування і розробки управлінських рішень. Внутрішнє середовище підприємства є сукупністю взаємопов'язаних компонентів (цілі, завдання, структури, технології, працівники). Зовнішнє середовище підприємства – сукупність елементів, які не входять до його складу, але здійснюють вагомий вплив на його діяльність. Розрізняють зовнішнє середовище прямого (споживачі, конкуренти, постачальники, чинне законодавство, державні установи тощо) та опосередкованого впливу (стан економіки, науково-технічний прогрес, політичні та соціально-культурні зміни, вплив міжнародних подій тощо) [103, с. 165–172].

Вирішення вказаних проблем потребує формування відповідного механізму управління функціонуванням підприємства, побудованого на основі єдності

принципів використовуваних методів, положень, нормативів. Науково-обґрунтована структура і методичне забезпечення його функціонування сприятимуть зростанню ефективності виробничої діяльності підприємства.

В сучасній науковій літературі виділяють три основні підходи до формування механізму управління розвитком підприємства: процесний, ситуаційний і системний. Так, Харченко В. А. зазначає, що термін «підхід» визначає напрям вивчення процесу, предмету [169].

Процесний підхід розглядає управління як логічну послідовність взаємозв'язаних функцій управління: планування, організування, мотивації, контролювання та регулювання. Кожна з вказаних функцій також є процесом і реалізація їх значною мірою визначає ефективність діяльності підприємства [127, с. 38].

Ситуаційний підхід базується на виборі методів управління об'єктом у відповідності до досліджуваних ситуацій. Ситуація – конкретний набір обставин, які впливають на функціонування організації в даний час. Такий підхід дає можливість вибрати найбільш ефективні методи і засоби для досягнення цілей підприємства в конкретній ситуації [103, с. 20–21].

Системний підхід до управління розвитком підприємства ґрунтується на наукових положеннях теорії систем, при цьому об'єкт дослідження розглядається як система з виділенням складових, внутрішніх і зовнішніх зв'язків, які впливають на його функціонування, із входом – метою діяльності, виходом – результатами діяльності. Такий підхід дає можливість вивчити особливості функціонування, розвитку, структуру об'єкту управління, встановити властивості його складових, визначити вплив взаємозв'язків між ними і зовнішніх, і внутрішніх факторів, що сприятиме підвищенню ефективності його діяльності [127, с. 65].

Механізм інноваційного розвитку базується на ефективній інноваційній політиці підприємства, а реалізований механізм є «спусковим гачком» для внесення змін в інноваційну політику за результатами дії самого механізму. Г. В. Осовська, А.О. Фещенко вважають що «діяльності в інноваційній сфері, складається з двох основних компонентів. По-перше, це постановка цілей та формування задач інноваційного розвитку підприємства». Автори вважають, що «цілі, що реалізуються

через впровадження технологічних інновацій, можуть бути об'єднані у три групи: антикризові, стабілізаційні та цілі зростання. Кожна з цілей може бути розкладена на відповідні завдання. Другим важливим компонентом інноваційної політики підприємства є вибір методів і засобів досягнення цілей. Для ефективного функціонування даного компонента інноваційної політики важливо дотримуватися двох принципів: принципу комплексності та принципу «тріади». Серед основних напрямів управління процесами впровадження технологічних інновацій автори вибирають управління ресурсним забезпеченням; управління організаційними змінами; управління кадровим забезпеченням; управління виробничою програмою; управління маркетингом і логістикою; управління інтелектуальною власністю. Принцип тріади передбачає взаємоузгодженість та взаємозалежність трьох характеристик інноваційного проекту - якості, часу та витрат. Автори передбачають декілька етапу запровадження інноваційної політики. На першому етапі алгоритму формування та реалізації інноваційної політики необхідно здійснити аналіз стану існуючих інноваційних процесів, встановити залежності між інноваційною активністю підприємства у сфері технологій та продуктів і динамікою основних показників виробничої діяльності цього підприємства. Другим етапом має стати розробка конкурентоспроможної інноваційної поведінки. На цьому етапі на підприємстві мають бути визначені цілі інноваційної діяльності та встановлені пріоритети між її напрямками [107].

На нашу думку, вивчення проблем формування ефективного механізму управління інноваційним розвитком підприємств легкої промисловості доцільно проводити на основі ситуаційно-системного підходу, тобто в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними, що передбачає з'ясування його економічної сутності, етапів розвитку, організації та принципів формування його структури, взаємозв'язку з іншими економічними категоріями та врахування поточних зовнішніх ринкових та внутрішніх виробничих та управлінських ситуацій [107]. Інноваційні проекти не є випадковими. Ми погоджуємось з авторами Г. В. Осовською, А.О. Фещенком про те що, «сучасне підприємство, що планує розвиватися у довгостроковому періоді, має віддавати

перевагу концепції неперервного управління інноваціями на основі поєднання маркетингу та НДДКР. При цьому інновації мають розглядатися не як випадок, не як інструмент для підвищення продуктивності, ефективності чи якості продукції, а як план», яки може бути ефективно реалізованим за допомогою механізму управління інноваційною діяльністю [108]. Зрозуміло, що в епоху інформаційного суспільства велике значення має інтелектуальна складова інноваційного розвитку підприємства, що базується на інформаційному забезпеченні підприємства [109].

П.П. Микитюк в своїх роботах виокремлює п'ять ключових принципів ефективної діяльності інноваційних підприємств. Перший принцип передбачає системний підхід до інновацій; другий принцип передбачає всебічне впровадження інновацій. Інновація повинна охоплювати всю діяльність підприємства: нові продукти, послуги, процеси, стратегії, бізнес-моделі, канали збуту та ринки. Принцип третій передбачає інновацію як організований, систематичний пошук нових можливостей. Четвертий принцип полягає в тому, що до інновацій залучаються всі працівники підприємства. Орієнтація на споживача є п'ятим принципом інноваційного підприємства. Крім того, необхідно підтримувати принципи адаптивності; динамічності; самоорганізації; саморегуляції [88, с. 32].

Інноваційна інфраструктура виконує п'ять основних функцій: забезпечення; оптимізації співвідношення попиту та пропозиції; інформування; стимулювання; санації [89].

Інноваційна інфраструктура забезпечує організаційну, правову та економічну підтримку інноваційної діяльності на різних рівнях і в різних формах, а також надає консалтингові, маркетингові, інформаційно- комунікативні, юридичні, освітні, тренінгові послуги суб'єктам інноваційної діяльності [88, с.51].

Ми погоджуємося з думкою Кудлаєнка С. В., що використання одного підходу при формуванні механізму управління не виключає застосування інших, оскільки кожен з них висвітлює окремий аспект управління і не охоплює діяльність підприємства в цілому, комплексне взаємоузгоджене використання різних підходів і методів управління забезпечує досягнення більшої ефективності [74].

Для детального дослідження механізмів розвитку підприємств необхідно

визначити сутність форм та методів господарювання; економічних, адміністративних та соціально-психологічних методів управління.

Під формами розуміються різні економічні категорії, через які в господарському житті проявляється дія економічних законів – різні види планів, їхні показники, норми і нормативи, заробітна платня, премії, економічні оцінки ресурсів, ціни, податки, прибуток, фінанси, кредити й ін.

Методи господарювання представляють собою способи формування і реалізації виробничих процесів з використанням таких форм: облік, аналіз, планування, госпрозрахунок, стимулювання, ціноутворення, нормування та ін. Науковці поділяють всю сукупність форм і методів на такі групи: економічні, адміністративні, соціально-психологічні. Всі методи мають поєднуватися і створювати необхідний набір для ефективного управління господарською діяльністю підприємства.

Економічні методи – прийоми і способи управління виробництвом, засновані на використанні економічних законів, економічних показників та інтересів – колективних і особистих. Інструментами таких методів є економічні важелі і стимули – госпрозрахунок, матеріальна зацікавленість, заробітна платня, премії, ціна, прибуток, економічні нормативи й ін.

Адміністративні методи передбачають вплив влади керівників на виробничі відносини і мають директивний характер. До інструментів адміністративного управління відносять централізовані планові завдання, ухвали, накази, розпорядження, вказівки, інструкції. Адміністративні методи передбачають використання відповідних матеріальних, адміністративних санкцій.

Соціально-психологічні методи реалізують мотиви соціального поведіння людей, засновані на дослідженні соціальних запитів і інтересів членів колективу, середовища виробництва, суспільної думки [21, с. 75].

Дослідження сутності господарського механізму потребує визначення його структури і складу елементів. На думку більшості дослідників, структура господарського механізму представляє собою сукупність механізмів, які базуються на конкретних методах управління.

О. О. Беляєв і А. С. Бебело зазначають, що господарський механізм є найважливішим елементом будь-якої економічної системи і має містити такі підсистеми:

- планову підсистему; ринок як самостійну підсистему господарювання; традиційне (натуральне) господарство як підсистему господарювання, кожній з них відповідає адекватний механізм: ринковий механізм саморегулювання;
- державний регулюючий механізм; господарський механізм.

Вид економічної системи визначається видом підсистеми з найбільшою питомою вагою у структурі економічної системи [16, с. 78].

Господарський механізм як сукупність організаційно-економічних форм включає такі структурно-функціональні підсистеми:

- планування – прогнозування, довгострокове, середньострокове і поточне планування, директивне та індикативне планування тощо;
- стимулювання – економічні важелі і стимули економічної діяльності, прискорення науково-технічного прогресу, кредитно-фінансову систему;
- організації – форми організації та управління виробництвом з відповідною регламентацією прав та обов'язків економічних суб'єктів [16, с. 83].

М. Г. Грещак, О. М. Гребешкова, О. С. Коцюба зазначають, що будь-який господарський механізм складається з господарюючих суб'єктів (організаторів виробництва) і господарських відносин між ними у процесі організації суспільного виробництва. Господарський механізм пов'язаний з такими елементами економічної системи, як продуктивні сили, соціально-економічні виробничі відносини, організаційно-економічні і техніко-економічні відносини.

На думку О. О. Іваницького і В. В. Косенко, механізм управління включає дві взаємопов'язані системи: економічний механізм – механізм дії на практиці об'єктивних економічних законів; інституційний механізм – сукупність органів і організацій, законодавчих і нормативних актів, методів управління й регулювання економіки, використовуваних державою (рис. 1.1).

Автори вважають, що головною сутнісною ознакою будь-якого механізму є те, що він представляє собою сукупність організаційно-управлінських структур

інституцій і становить основу розвитку організаційно-економічного механізму управління функціонуванням економіки [59].

Рис. 1.1. Взаємозв'язки складових механізму управління підприємством*

* побудовано автором за [59, 154]

На думку авторів, економічний механізм представляє собою механізм дії об'єктивних економічних законів, які властиві конкретній стадії розвитку суспільства, і проявляється у системі соціально-економічних виробничих відносин, які визначаються рівнем розвитку продуктивних сил суспільства.

Інституційний механізм є сукупністю державних органів та установ, чинних законодавчо-нормативних актів, державних методів управління і регулювання економіки. Він проявляється в організаційно-економічних і техніко-економічних виробничих відносинах, у залежності від їх характеру механізм може стимулювати або гальмувати розвиток економіки. Мета інституційного механізму полягає у забезпеченні стабільного розвитку всього суспільства та ефективного функціонування кожного господарюючого суб'єкта за допомогою форм і методів прямого і непрямого державного регулювання економіки і чинного нормативно-

правового забезпечення.

О. О. Іваницький і В. В. Косенко до основних форм функціонування інституційного механізму відносять:

- фінансово-кредитну систему регулювання через грошово-кредитний механізм;
- механізм перерозподілу національних доходів через державний бюджет;
- механізм податкового регулювання;
- кредитну систему;
- державне підприємництво;
- створення і підтримку на високому рівні соціальної і виробничої інфраструктури суспільства;
- державний, законодавчий механізми регулювання зовнішньоекономічної діяльності;
- державне законодавство з охорони довкілля;
- державне трудове і соціальне законодавство;
- використання методів індикативного планування всієї національної економіки в цілому і директивного для підприємств і монополій [59].

Господарський механізм включає ряд елементів (матеріальні параметри, критерії, принципи, методи господарювання) і конкретні форми господарських відношень:

- безпосередні відношення (договори, пряма кооперація, керівництво) або опосередковані, а саме продуктообмін;
- прямі відношення (двосторонні відношення і прямий продуктообмін) і непрямі (продуктообмін, який здійснюється за допомогою загального еквівалента);
- виробничі відношення, які реалізуються у сфері виробничого процесу як такого, і невиробничі, які реалізуються у невиробничій сфері;
- відношення виробництва, обміну, розподілу та споживання [20, с. 45].

Господарський механізм характеризується такими системними властивостями:

- складність ієрархічності структури;
- специфічні особливості природи економічних процесів і явищ, що

виражаються у взаємодії об'єктивних і суб'єктивних факторів (людина є елементом продуктивних чинностей і в той же час носієм виробничих відносин);

- цілісність системи; складні інформаційні процеси, обумовлені численними взаємозв'язками між суб'єктом і об'єктом господарського механізму;
 - множинність цілей, які можуть не збігатися із цілями окремих складових;
 - динамічність процесів, які мають стохастичний характер.
- багатофункціональність.

На основі дослідження наукової літератури з проблем формування господарського механізму підприємства нами систематизовано сукупність його функцій (додаток Б, табл. Б.1).

Функції господарського механізму мають бути узгоджені по вертикалі управління і скоординовані по горизонталі в межах кожної окремої підсистеми і всього господарського механізму в цілому. На думку Щетиніна А. І. функції господарського механізму у відображають всю сукупність об'єктивних економічних законів, які діють у суспільному виробництві, за допомогою різних організаційно-економічних форм створюються умови для більш повної їх реалізації, що сприяє розвитку економіки і суспільства в цілому [189, с. 355].

Побудова господарського механізму підприємства, як будь-якої системи, здійснюється на основі науково обґрунтованих принципів (додаток Б, табл. Б.2).

Наведені принципи мають бути враховані при визначенні функцій господарського механізму підприємства і розробці його структури, що забезпечить чітку взаємодію в єдиній ієрархії функціонування всіх складових підприємства.

На думку Г. В. Саєнко при формуванні господарського механізму підприємства необхідно враховувати такі фактори:

- відмінності етапу економічного розвитку середовища; форму власності; умови господарювання;
- об'єми виробництва і внутрішню структуру підприємства;
- розподіл результатів праці;
- структуру господарських зв'язків; умови внутрішньої та зовнішньої економічної політики держави [147, с. 82].

Розвиток інтеграційних процесів сприяє розширенню конкурентного середовища і можливостей підприємств щодо освоєння нових ринків збуту. Для кожного промислового підприємства виникає необхідність розробки та формування механізмів ефективного управління конкурентним потенціалом промислових підприємств.

Вагомий внесок у дослідження проблем побудови механізмів управління конкурентоспроможністю підприємств здійснили науковці Хмельницького національного університету, якими розроблений цілий ряд механізмів ефективного управління господарською діяльністю підприємств (додаток Б). [86, 99, 115, 167]. Одним з них є механізм підвищення конкурентоспроможності підприємства. Запровадження інновацій та подальше управління інноваційним розвитком активне впливає на показники конкурентоспроможності підприємства. Саме тому, доцільно розглянути особливості розробки механізму підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Автори [167] вважають, що розробка механізму підвищення конкурентоспроможності підприємства має відрізнятися цільовою спрямованістю на виживання його за сучасних кризових явищ, багатоаспектністю оцінки стану та визначення напрямів набуття конкурентних переваг, складністю структури і простотою використання. Механізм сучасної оцінки конкурентних переваг має включати прогресивні методи організації бізнес-проектів для створення принципово-нових напрямів діяльності підприємства. Сучасна парадигма підвищення рівня конкурентних переваг підприємства має відрізнятися комплексністю підходів у всебічній оцінці, діагностиці та визначенні напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємства. Окрім цього, ці механізми мають використовувати найновіші технічні інформаційно-комунікаційні засоби, що забезпечують ефективний розподіл ідей, ресурсів, координації загальних зусиль команд і робочих груп, організаційних міні структур, які входять у загальну структуру управління підприємством [167, с. 5].

Окремими науковцями пропонується механізм підвищення конкурентоспроможності, який ґрунтується на сучасній парадигмі інтегрованого управління підвищенням конкурентоспроможності, в основі якого закладено 12

критеріїв, а саме: системний підхід, постійні інновації, ефективність всіх сфер функціонування підприємства, відповідність внутрішніх процесів завданням, мотивації конкурентоспроможності, відповідність механізму ресурсам і функціям, інтегроване управління конкурентними перевагами, реалізація механізму з єдиного центру, використання багатопараметричної системи підвищення рівня конкурентоспроможності в якості інструментарію, інформаційна база пошуку заходів підвищення конкурентоспроможності, використання стратегічного менеджменту, спрямованість на вибір необхідної стратегії.

Структурно-логічна модель механізму підвищення конкурентоспроможності підприємств охоплює і враховує вплив усіх можливих факторів на діяльність машинобудівних підприємств і дозволяє не лише оцінити рівень конкурентних переваг підприємства, але й чітко окреслює напрями підвищення загального рівня конкурентоспроможності на основі вибору запропонованих стратегій розвитку підприємства [167, с. 248–251].

В [167, с. 5–56] пропонується організаційно-структурний механізм управління підприємством (додаток Б), що включає взаємопов'язану схему послідовності проведення реорганізації і пошуку оптимальної організаційної структури управління машинобудівним підприємством, починаючи з оцінки якості та раціональності існуючої оргструктури управління і закінчуючи оцінкою ефективності сформованої оптимальної моделі управління.

У [64, с. 7–57] здійснюється розробка мотиваційного механізму активізації інноваційно-інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств (додаток Б). Запропонований автором механізм дозволяє залучити необхідні інвестиційні ресурси для здійснення ефективної інноваційно-інвестиційної діяльності (внутрішні мотиви) та здійснити вибір реального інвестиційного проекту, оцінити можливі ефекти та ризики від практичного його втілення на машинобудівному підприємстві.

При формуванні механізму інноваційного розвитку важливим аспектом є розвиток персоналу та формування корпоративної соціальної відповідальності підприємства, його місця у системі управління підприємством. Механізм формування корпоративної соціальної відповідальності підприємства являє собою

взаємопов'язану сукупність процесів, прийомів, методів і підходів впливу на прийняття рішень щодо визначення «критичних» точок реалізації корпоративної соціальної відповідальності підприємства, формування і ефективного впровадження сукупності заходів з метою досягнення кінцевих результатів – реалізації конкурентних переваг підприємства (додаток Б) [167, с. 110–117]. У роботі [64, с. 282–326] здійснена розробка структуро-логічної моделі механізму формування кадрового менеджменту промислового підприємства, що базується на соціально орієнтованому управлінні та забезпечується інструментарієм, включає сукупність стратегічних цілей підприємства та персоналу, форм, принципів і методів управління. Застосування механізму дозволяє здійснити перетворення у процесі взаємоузгодження інтересів і потреб економічних агентів, впливу їх на рух факторів виробництва з метою отримання соціально-економічного ефекту (додаток Б).

Своєрідним є підхід, де запропоновано механізм підвищення інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості в системі трансферу технологій (додаток Б), що характеризується необхідністю адаптації внутрішнього середовища підприємства до якісно змінених умов зовнішнього середовища, його життєдіяльності. Саме тому, автором запропоновано для підприємств легкої промисловості використовувати сукупність підсистем, що являють собою раціонально спланований і контрольований процес комплексної трансформації та адаптації підприємства до зовнішнього середовища, що дозволить не тільки підприємствам вийти з кризового стану, але зайняти лідируюче місце у своїй галузі [64, с. 58–93].

Використання запропонованого механізму підвищення інноваційного потенціалу підприємств легкої промисловості на основі трансферу технологій дозволить, таким чином, спрямовуючи діяльність підприємства в напрямі визначених шляхів інноваційного розвитку, систематизувати інноваційні перетворення, організувати раціональну взаємодію усіх внутрішніх елементів системи, здійснювати контроль за інноваціями на підприємствах впродовж всього їх життєвого циклу, забезпечуючи конкурентоспроможність товарів, зростання обсягів реалізації та заробітної плати працівників, надання споживачам продукції

з новими показниками високої якості [64, с. 62].

Окремими і своєчасними є пропозиції в [64, с. 326–363], де автори запропонували механізми інтенсифікації виробництва продукції підприємств легкої промисловості що включають сукупність простих і складних взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих ключових блоків (процесів, елементів, форм, методів), які визначають зміст, порядок розробки і функціонування будь-якого виду робіт, процесів чи об'єктів у діяльності промислового підприємства, які дозволяють за мінімальних витрат ресурсів і часу задовольнити вимоги політики інтенсифікації виробництва, ринку попиту і пропозиції, тенденцій розвитку науки, техніки, технології, організації, економіки та інших аспектів інтенсивного розвитку виробництва (додаток Б).

Д. М. Васильківський здійснив розробку концептуальної моделі механізму підвищення економічного потенціалу підприємства в системі інноваційного управління [64, с. 480–523], що об'єднує механізми: стратегічного управління розвитком; системного планування; інформаційної взаємодії і структуризації процесу. Особливістю запропонованого механізму є висока адаптованість для машинобудівних підприємств, оскільки в ньому передбачена варіабельність рівня деталізації і тривалості циклу планування підвищення економічного потенціалу у рамках функціонування інформаційно-активного середовища (додаток Б.).

Таким чином, на основі наведених дефініцій можна сформуванати удосконалене визначення поняття «механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості» як інтегрованої системи організаційних структур, форм, методів, інструментів і процесів управління, які діють на всіх рівнях управління і, на відміну від існуючих підходів, дають змогу у відповідності з об'єктивними законами розвитку суспільства, економіки, галузі, галузевих та міжгалузевих і територіальних об'єднань та підприємства, чинними правовими нормами та статутними документами, активно впливати на виробничу та управлінську діяльність підприємства з метою вирішення економічних і соціальних завдань, динамічного конкурентоспроможного соціально-відповідального розвитку інноваційного потенціалу підприємства легкої промисловості.

Отже, на сьогодні досить широкого застосування набула практика

формування наукових підходів в управлінні підприємствами на основі побудови і реалізації різного роду механізмів. Механізм інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості повинен будуватись на основі відомих принципів та підходів побудови механізмів конкурентоспроможності, господарської діяльності, соціальної відповідальності з врахуванням особливостей розвитку легкої промисловості та адаптації трансферних технологій, управлінських та інформаційних інновацій до умов господарювання українських підприємств легкої промисловості в умовах кризи.

1.2. Методичні основи формування механізмів управління підприємством

Сучасний механізм управління підприємств легкої промисловості має забезпечити високий рівень виробництва із врахуванням інтересів суспільства. Легка промисловість відіграє особливу роль в економіці країни: виробляє товари народного споживання, має тісні виробничо-господарські зв'язки майже з усіма галузями національної економіки. Агропромислове виробництво постачає окремі види сировини, машинобудування – необхідне устаткування, хімічна промисловість – синтетичні волокна.

Функціонування підприємства як економічної системи, проходить у тісному взаємозв'язку з організаційною і виробничою діяльністю всього суспільства, підпорядковується сформованим суспільним положенням. Найбільш адаптованим до побудови механізму інноваційного розвитку підприємства є ситуаційно-системний підхід. Розглянемо основні поняття та принципи функціонування економічних систем.

Аналіз наукової літератури щодо поняття і складу економічних систем виявив, що вчені-економісти визначають сутність економічної системи як об'єктивної єдності закономірно взаємопов'язаних явищ і процесів економічного життя, системо утворюючою якістю якої є органічна цілісність, тобто наявність якісної однорідності, зв'язків між елементами, що забезпечує її функціонування: виробничі відносини повинні відповідати рівню розвитку продуктивних сил, загальноприйняті норми моралі та права – економічним відносинам [7, с. 38].

Економічна система відображає рівень соціально-економічних відносин суспільства, їх загальну характеристику на визначений період розвитку. Основними складовими елементами економічної системи є відносини (техніко-економічні, соціально-економічні) – відносини власності, організаційно-економічні, продуктивні сили, господарський механізм.

Економічна система має складну структуру: продуктивні сили; організаційно-економічні відносини; виробничі відносини або відносини економічної власності на засоби виробництва; техніко-економічні відносини; господарський механізм, за допомогою якого здійснюється регулювання економічної діяльності [9, с. 35].

Як зазначають Г. Климко із співавторами, для складових економічної системи характерними є динамізм, мінливість, суперечність розвитку, ієрархічність, тобто місцем в структурі і механізмом підпорядкування з вертикальними і горизонтальними зв'язками. Вертикальні зв'язки відображають відносини управління, підпорядкованості. Горизонтальні зв'язки є партнерськими, добровільними, конкурентними [104, с. 235].

Продуктивні сили складають матеріальну основу економічної системи і представляють собою систему суб'єктивних (люди) і речових (засоби і предмети праці) елементів, необхідних для реалізації виробничого процесу з метою задоволення суспільних потреб. Розвиток продуктивних сил регулюється певними економічними законами.

Організаційно-економічні відносини стосуються формування економічних зв'язків між складовими економічної системи, включають форми, способи, методи організації та управління суспільним виробництвом і проявляються у процесах спеціалізації, кооперації, комбінування, концентрації виробництва, маркетингу, вивчення ринку, обміну досвідом та ін. Реалізація системи організаційно-економічних відносин відбувається шляхом виконання таких етапів: збір і систематизації інформації; прийняття управлінських рішень; практичне впровадження прийнятих рішень і контроль за їх виконанням; аналіз ефективності прийнятих рішень; коригування.

Соціально-економічні відносини визначаються формою власності на засоби

виробництва, тобто відношенням суб'єктів щодо присвоєння засобів і результатів виробництва. Відносини власності є визначальними у складі економічної системи, оскільки вони виявляють реальних власників і розпорядників засобами виробництва; лежать в основі поділу суспільства на класи і соціальні групи; визначають носіїв економічної влади та управління суспільством; у значній мірі формують систему економічних інтересів, особливості економічних суперечностей, що виникають у різних господарських суб'єктів.

Техніко-економічні відносини визначаються рівнем розвитку техніки і технології та характеризують поділ праці і взаємовідносини людей у процесі виробництва, представляють собою речову форму розвитку продуктивних сил, яка формується у процесі суспільного поділу праці, соціалізації, кооперування, концентрації виробництва, обміну діяльністю між людьми.

Розвиток і функціонування економічної системи залежить від ряду факторів:

- природно-кліматичні умови (місце розташування, забезпеченість водними ресурсами, якість земельних ресурсів);
- соціально-культурні (стан соціального, культурного і політичного розвитку);
- виробничо-економічні фактори (засоби праці, предмети праці, технологія виробництва, наявність трудових ресурсів, форми організації праці і виробництва, характер і форми власності, рівень ефективності і т.п.).

Структурні елементи, що формують різноманітні економічні системи, неоднорідні за своїм змістом. Вони поєднують у собі загальні та специфічні основні та похідні, нові, що народжуються, та відмираючі старі економічні форми (або господарські елементи). Наприклад, в Україні та інших постсоціалістичних республіках директивне планування замінюється так званим індикативним (тобто рекомендує) плануванням.

Слід підкреслити, що в нових ринкових умовах структурні елементи економічної системи характеризуються більшим динамізмом, рухомістю, гнучкістю і, в той же час, суперечливістю розвитку.

Дослідження наукових праць, присвячених проблемам виробничих

економічних систем, виявило, що значна частина вчених виділяє такі типи економічних систем:

- ринкові системи з домінуванням ринкового господарства;
- ринкова економіка вільної конкуренції (чистий капіталізм) і сучасна ринкова економіка (сучасний капіталізм);
- неринкові системи: традиційна та адміністративно-командна.

Економічна система включає різні сфери функціонування, різні рівні господарювання її суб'єктів. Сучасна економічна система не є сукупністю індивідуальних господарств одного рівня, а складною субординованою системою кількох рівнів, що взаємодіють.

Аналіз моделей розвитку економічно розвинених країн дає можливість виділити особливості типів їх господарського устрою, визначити призначення окремих елементів механізмів управління у загальній структурі, а також свідчить, що модель економічного розвитку країни є визначальною у формуванні структури її механізму управління.

Вчені-економісти зазначають, що механізм управління необхідно розглядати як складовий елемент економічної системи країни [106, с. 184].

Крім того, перехід колишніх соціалістичних країн (Україна, інші пострадянські країн, країни Центральної і Східної Європи, Китай і В'єтнам) до ринкових відносин спричинив формування економічної системи перехідного типу, тобто економіки, яка знаходиться на етапі переходу від одного стану до іншого як у межах одного типу господарства, так і від одного до іншого типу господарства (табл. 1.3.).

Кожний тип економічної системи реалізується у національних моделях організації виробництва, оскільки країни відрізняються своєрідністю історії, рівнем економічного розвитку, соціальними і національними умовами. Так, для адміністративно-командної системи характерні радянська модель, китайська модель та ін. Сучасній ринковій системі також властиві різні моделі.

Дослідження цих моделей має практичне значення як для розробки моделі розвитку країни, регіону, так і при формуванні механізму управління підприємства (додаток Г, табл. Г.1).

Порівняльний аналіз типів економічних систем*

Основні риси	Ринкова економіка	Командно-адміністративна економіка	Змішана економіка
Масштаби усупільнення виробництва	Усупільнення виробництва в рамках підприємства	Експропріація приватної власності, примусове об'єднання приватних товаровиробників у колгоспи і радгоспи	Усупільнення частини виробництва в національному і інтернаціональному масштабах
Переважна форма власності	Економічна діяльність підприємців	Панує державна власність	Економічна діяльність на базі різних форм власності
Форма бюджетного обмеження	Державне регулювання податкового навантаження	Жорстке регулювання органами державної влади	—
Стимул до продуктивної праці	Факторні доходи (заробітна плата, прибуток і т.д.)	Соціалістичне змагання	Факторні доходи
Основний принцип виробництва	Принцип відповідності попиту і пропозиції	Управління центральним органом влади щодо реалізації рішень	Принцип відповідності попиту та пропозиції
Регулювання економіки	Саморегулювання індивідуальних капіталів на основі вільного ринку при слабкому впливі держави	Жорсткий централізований контроль державою, яка повністю монополізувала економіку і владу.	Активне державне регулювання економіки для стимулювання споживчого попиту й пропозиції, запобігання криз і безробіття й т.д.
Конкуренція	Є	Немає	Є
Тіньова економіка	Відсутня	Існує	Існує на заборонену державою продукцію
Координація	Координацію дій економічних суб'єктів і розподіл благ виконує ринковий механізм	Правила економічної поведінки, відповідний розподіл благ встановлюється державою	Координація дій і розподіл благ визначається ринковим механізмом і державним регулюванням.
Формування цін	Орієнтація на запобігання спаду у виробництві	Держава встановлює постійні (фіксовані) ціни	Гнучкі ціни
Заробітна плата	Встановлюється в процесі конкуренції при співвідношенні попиту та пропозиції на ринку праці	Адміністративне встановлення заробітної плати	Встановлюється на основі попиту та пропозиції на ринку праці, держава визначає мінімальну заробітну плату
Соціальні гарантії	Створення приватних фондів медичного, соціального страхування	Гарантоване працевлаштування, безкоштовна медицина та освіта	Створення державних і приватних фондів соціального страхування і соціального забезпечення

* складено автором за [9, с. 137; 73, с. 94; 106, с. 123]

Основними відмінностями ринкової моделі механізму управління є:

- високий ступінь універсальності, велика тривалість у часі, органічно пов'язана з товарною формою господарства і удосконалюється разом зі зміною товарно-грошових відносин;

- припускає множинність форм і видів власності при рівності прав та можливостей господарських суб'єктів, що розрізняються за цією ознакою;

- національна економіка розглядається як складна імовірнісна система, структура та розвиток якої підпорядковуються об'єктивним законам, первинними ланками її є майново-уособлені підприємства, що здійснюють свою діяльність самостійно, на основі ринкової кон'юнктури, продукцію та послуги реалізують за цінами, що складаються на ринку;

- суб'єкти при будь-яких варіантах своєї основної діяльності є разом з тим продавцями та покупцями, між ними складаються відносини конкуренції і партнерства;

- держава впливає на діяльність господарських суб'єктів головним чином економічними методами, коректуючи та доповнюючи результати дій ринкових механізмів саморегулювання;

- механізм управління виходить з орієнтації господарських суб'єктів на попит, а через нього – на потреби суспільства, при цьому ринкові механізми ціноутворення балансують попит та пропозицію, що робить економіку в принципі бездефіцитною;

- орієнтація на раціональне використання ресурсів, основу якої складають механізми попиту та пропозиції в поєднанні з конкурентним середовищем;

- ринкові механізми господарювання містять потужні потенціали самоудосконалення, впровадження технологічної новизни;

- ринкові механізми в поєднанні з державним регулюванням створюють умови для відповідності оплати праці особистому внеску у кінцеві результати, раціонально поєднують принципи платності та безоплатності в наданні населенню послуг, а також забезпечують соціальний захист частини суспільства.

Адміністративній моделі механізму управління характерні такі риси:

– існувала лише в окремих країнах і групах країн в певних часових кордонах, після чого, як правило, виявлялася її неспроможність, тобто ставала очевидною необхідність заміни ринковою моделлю;

– формується на основі загального одержавлення власності, розглядає народне господарство як про величезне підприємство з єдиним центром, що встановлює господарським суб'єктам плани по виробництву і реалізації продукції та послуг, розподіляє ресурси, визначає ціни тощо;

– держава, її відомчі і територіальні ланки здійснюють пряме управління підприємствами та їх асоціаціями, встановлюючи їм планові завдання, ліміти, виділяючи їм фонди тощо, а також на основі директивних вказівок;

– характерні хронічні дефіцити, що зумовлено орієнтацією господарських суб'єктів не на попит, а на виконання встановлених їм планових завдань, що не співпадають суспільними погребами;

– інертне відношення до використання ресурсів, внаслідок загальної слабкості стимулів (загального одержавлення економіки) і в бюрократичних механізмах управління;

– механізми адміністративної системи відрізняються виборчим відношенням до науково-технічного прогресу, впровадження новизни, як правило, відноситься до військово-промислового комплексу і не знаходять скільки-небудь широкого застосування в народному господарстві;

– зрівнялівка в оплаті праці, оскільки розміри оплати праці пов'язані не з його результатами, а з централізованими нормативами, орієнтованими на середні заробітки, додатковим фактором порушення соціальної справедливості є розподіл безкоштовних послуг в залежності від місця в бюрократичній піраміді управління.

Переваги ринкової моделі господарювання та неспроможність адміністративної визначають необхідність радикальної економічної реформи в країнах, де раніше панувала тоталітарна система. Для реального здійснення реформи необхідний відомий перехідний період, протягом якого повинні бути створені передумови та умови для ринкової економіки.

Найважливішу основу переходу складає зміна структури власності шляхом

роздержавлення та приватизації, внаслідок чого у кожного об'єкта власності повинен з'явитися конкретний господар (особа, група, колектив). Разом із тим для «запуску» ринкових механізмів необхідне конкурентне середовище, формування якого вимагає руйнування монопольних структур, всемірного розвитку малого бізнесу, лібералізації ринків. Час перехідного періоду залежить від того, наскільки рішуче проводяться ринкові перетворення. Інертність у вирішенні проблем економічної реформи веде не тільки до збільшення часу переходу, але й несе в собі небезпеку глибокої економічної кризи, що супроводжується інфляцією, зростанням безробіття, зниженням життєвого рівня населення (особливо низькооплачуваних робітників, пенсіонерів, студентів).

Як показав світовий досвід, ринкова економіка володіє величезним потенціалом удосконалення в такому напрямку, при якому робота ринкових механізмів саморегулювання коректується та доповнюється централізованим державним регулюванням.

Державне регулювання ринкової економіки перетворюється в систему з багатоцільовими функціями. Найважливіше його завдання полягає в забезпеченні стабільності та динамічного розвитку економіки. При цьому вирівнюється або зовсім нівелюється циклічність розвитку, стимулюються прогресивні зрушення в структурі національної економіки її перехід до нового типу економічного зростання. Разом з тим, найважливішою орієнтацією механізму управління регульованого ринку є протидія монополізму та інфляції, встановлення для цих процесів певних «обмежувачів». Аналіз моделей розвитку галузевих систем легкої промисловості свідчить про необхідність застосування змішаних моделей управління. З одної сторони, підприємства легкої промисловості повинні нарощувати інноваційний потенціал, запроваджувати нові технології виробництва, управління і збуту. З іншої сторони важливою є державна та регіональна підтримка галузевого розвитку та соціальна корпоративна відповідальність.

Все більш істотною особливістю економічного механізму сучасної ринкової економіки стає його здатність функціонувати в змінних умовах, вирішувати

складні завдання, що постають перед суспільством, в тому числі стратегічні, в найрізноманітніших сферах життя суспільства. Не змінюючи суттєвості ринкової економіки як імовірнісної системи, державне регулювання в зростаючій мірі, вносить в неї елементи цілеспрямованої суспільної організації. Це надає ринковій економіці надійну перспективу та живить певність в її відповідності прогресивним тенденціям розвитку людської цивілізації.

На етапі розвитку ринкових відносин особливо важливого значення набувають економічні методи, які представляють собою сукупність засобів та інструментів і спрямовані на створення необхідних для розвитку підприємства умов при регулюванні його господарської діяльності [39, с. 453]. Інструменти – засоби реалізації методів механізму економічного регулювання (ціни, фінанси, кредити, податки, санкції, пільги, надбавки, субвенції, процентні ставки, системи стимулювання і т.п.) в системі господарського механізму підприємств легкої промисловості для досягнення визначених завдань у процесі всіх видів його діяльності.

У науковій літературі автори наводять різні класифікації економічних методів. Так, Й. Завадський поділяє економічні методи на дві групи:

– економічні методи зовнішнього впливу: методи впливу з боку держави (ціни на продукцію, на предмети матеріально-технічного постачання, державні кредити; податки і збори, бюджетні кошти на соціальну інфраструктуру, державні субсидії, тарифи за послуги, штрафи) і методи динамічного впливу ринку (ринкові ціни на продукцію, предмети матеріального-технічного постачання комерційних структур, кредити комерційних банків);

– економічні методи внутрішнього впливу: основна заробітна плата, додаткові і преміальні виплати, система пільгових цін на продукцію і власного виробництва, внутрішньогосподарські ціни і тарифи, земельний пай, майновий пай, безплатне (за пільговими цінами) харчування, службовий транспорт, спецодяг для працівників, тощо [153, с. 95–98].

А Нечаюк Л. І. і Телеш Н. О. відзначають, що економічні методи передбачають розробку планово-економічних показників і способи їх досягнення,

є досить ефективним засобом економічного механізму в господарських відносинах і виділяють економічні методи, передбачені державним законодавством (система пільг та кредитів, система оподаткування, цінове регулювання, економічні санкції) та економічні методи, застосовувані керівництвом підприємства (метод госпрозрахунку, система матеріального стимулювання, матеріальні санкції).

Автори відзначають, що в умовах ринку економічні методи мають набувати подальшого розвитку, розширюється сфера їх впливу, підвищується дієвість і результативність економічних стимулів, що дає можливість створити умови, за яких найповніше задовольнятимуться інтереси підприємства, всього колективу, кожного працівника і загальнодержавні [94, с. 212].

На рівні підприємства А. Семенов вважає, що до економічних методів відносяться: комерційний розрахунок; внутрішньо фірмовий розрахунок; цінова політика й механізми ціноутворення; механізми і методи підвищення якості конкурентоспроможності продукції [149]. Скібіцька Л. І. виділяє як економічні такі методи: господарський (комерційний) розрахунок, фінансування; кредитування; оподаткування; регулювання цін; матеріальне стимулювання праці персоналу [153, с. 227].

На основі дослідження класифікацій економічних методів, наведених у науковій літературі, нами запропоновано власну структуру економічних методів:

- економічні методи державного регулювання (цінова політика, система державного кредитування і пільг, податкова політика, державні соціальні програми, державні субсидії, економічні санкції);

- економічні методи ринкового впливу (ринкові ціни на продукцію, предмети матеріального-технічного постачання комерційних структур, кредити комерційних банків);

- економічні методи внутрішнього регулювання (комерційний розрахунок, фінансування, кредитування, оподаткування, регулювання цін, матеріальне стимулювання праці).

Використання економічних методів сприяє побудові ефективного механізму

економічного регулювання діяльності підприємства легкої промисловості, що забезпечує зовнішні зв'язки підприємства і створює необхідні умови для розвитку внутрішніх виробничих відносин відповідно до норм чинних нормативно-правових актів. Якщо розглядати інноваційний розвиток, то він також потребує зовнішнього та внутрішнього регулювання, що обумовлено особливостями трансферу інноваційних технологій, рівнем кваліфікації та психологічної готовності до змін персоналу, регіональною та державною підтримкою інновацій на підприємствах.

Побудова механізму економічного регулювання, вибір методів та інструментів його реалізації визначається рядом чинників: вид власності; розміри підприємства; організаційна структура підприємства; внутрішньогалузева структура господарства; виробнича структура підприємства; структура і стан розвитку господарських зв'язків; наявність виробничих ресурсів; рівень кваліфікації трудових ресурсів; фінансовий стан підприємства; особливості побудови внутрішньої і зовнішньої економічної політики держави.

Необхідно підкреслити, що оскільки одним з головних завдань механізму економічного регулювання підприємства є реалізація, узгодженість, гармонізація інтересів, то планування в такому контексті складає лише напрямки руху та досягнення даної мети. В минулому, абсолютизація планування як єдиної центральної ланки механізму управління, породжувала негативні явища в економічному стані підприємств. Тому планування, як центральна ланка, повинно доповнюватися комерційним розрахунком. Саме в останньому закладені умови виконання планів і саморозвиток основних ланок господарського механізму на підприємстві.

Метою використання комерційного розрахунку є максимальне отримання доходів при мінімальних витратах в умовах конкурентної боротьби. Він ґрунтується на законах вартості, обмеженості виробничих ресурсів, конкуренції, попиту та пропозиції, а отже примушує виробника економити ресурси та зменшувати індивідуальні витрати виробництва, постійно удосконалювати техніку та технологію виробництва, організацію виробництва та праці. Прибуток

як головний оціночний показник господарської діяльності знаходиться в середині комерційного розрахунку. Дійсною підтримкою ефективних процесів утворення прибутку є розробка та реалізація стратегії ціноутворення, зорієнтованої на прибуток, що в найбільшому ступені відповідає комерційному розрахунку як методу ведення господарства [171, с. 238]

Дослідження наукових джерел виявило, що вчені розглядають комерційний розрахунок як економічну категорію і як метод господарювання.

Як економічна категорія комерційний розрахунок представляє собою систему економічних відносин, які формуються між підприємством і державою, між окремими підприємствами, окремими колективами працівників, підприємцями та працівниками у процесі господарської діяльності.

Як метод господарювання комерційний розрахунок заснований на порівнянні вартісної (грошової) форми витрат і результатів господарської діяльності. Мета комерційного розрахунку полягає у стабільному досягненні максимального прибутку при мінімальних затратах ресурсів, що забезпечується удосконаленням виробництва

Результати досліджень західних вчених свідчать про те, що на їх підприємствах широко розповсюджений термін «input-output», що означає порівняння розмірів вкладеного у виробництво капіталу з результатами діяльності підприємства і відображає сутність комерційного розрахунку як методу господарювання [36, с. 98].

Комерційний розрахунок полягає в: узгодженні інтересів суспільства з інтересами підприємств; співвідношенні витрат і результатів господарської діяльності; формуванні прямої залежності між ефективністю діяльності і доходами працівників підприємства; державне регулювання діяльності підприємства за допомогою економічних інструментів – податки, кредити, державні замовлення і контракти.

Як зазначають науковці, при використанні комерційного розрахунку необхідно одночасне дотримання таких принципів:

– економічна самостійність, тобто створення умов для реалізації його

економічного суверенітету, що виявляється у реальній можливості вибору напряму діяльності, постачальника, місця, часу та інших умов придбання сировини й готової продукції, прийняття рішення про те, в якій кількості, кому й за якими цінами продавати;

– самоокупність і рентабельність, самофінансування, тобто покриття витрат та забезпечення розширеного відтворення за рахунок власних коштів, при цьому самооплатність є нижньою межею самофінансування;

– матеріальна зацікавленість підприємства в отриманні прибутку, але водночас задоволення суспільних потреб, створення продукції високої якості, збільшення обсягу платежів до бюджету;

– матеріальна відповідальність, підприємства несуть всю повноту відповідальності за прийняті рішення, за порушення договірних, кредитних, розрахункових та податкових зобов'язань, за продаж неякісної продукції, за порушення правил, передбачених законодавством шляхом сплати штрафів, пені і т. ін., всім своїм майном аж до банкрутства, даний принцип стосується і всіх працівників підприємства: вони відповідають за недостачі, безгосподарність та ін.;

– відмова держави від прямої участі у господарській (комерційній) діяльності ринкових суб'єктів;

– контроль за господарсько-фінансовою діяльністю здійснюється самим підприємством на всіх етапах його діяльності та державними органами в особі фінансових та податкових органів [185, с. 129].

Економічна самостійність надає підприємству можливості:

– вільного вибору видів діяльності;

– самостійної розробки планів своєї роботи на основі державних замовлень, договорів з партнерами, власного аналізу ринкових потреб і внутрішніх можливостей щодо різних видів продукції;

– самостійного вибору постачальників сировини, її асортименту та кількості;

– самостійного встановлення цін на готову продукцію на основі аналізу ринкової ситуації і власних витрат на виробництво;

- самостійного вибору джерел фінансування господарської діяльності;
- самостійного формування кадрової політики і трудових ресурсів;
- самостійного розподілу чистого прибутку і напрямків розвитку підприємства.

Принцип матеріальної зацікавленості трудового колективу підприємства реалізується шляхом побудови системи розподілу доходів і стимулювання праці, яка сприятиме зацікавленості кожного працівника у розвитку виробництва, економічному використанні ресурсів, підвищенні ефективності господарювання.

Розрізняють такі організаційні форми комерційного розрахунку:

- повний комерційний розрахунок – застосовується на підприємствах усіх форм власності, які мають права юридичних осіб, самостійний баланс, бухгалтерську і статистичну звітність, формують фонди стимулювання працівників, відкривають рахунки в банках, володіють правом незалежності щодо господарської (комерційної) діяльності (укладання угод, контрактів, договорів, з будь-якою юридичною особою як суб'єктом ринкового господарювання), діють відповідно до Закону «Господарський кодекс України»;

- неповний комерційний розрахунок використовують підприємства, які ведуть відносно самостійну виробничу, збутову діяльність: середні і дрібні одиниці підприємств, структурні підрозділи, які знаходяться у складі підприємства, ведуть облік своїх витрат та результатів, складають бухгалтерський баланс (або спрощені розрахунки, подібні бухгалтерському балансу), формують фонди матеріального стимулювання, взаємовідносини з підприємствами, часткою яких вони є, регулюються за допомогою договорів [154, с. 227–231].

Найефективнішим шляхом впровадження комерційного розрахунку на підприємстві може бути застосування відомого у світовій практиці бюджетного методу. Сутність цього методу полягає у тому, що координація господарської (в тому числі комерційної) діяльності підприємства здійснюється через центри відповідальності за реалізацію різних видів діяльності та функцій, їх прив'язки до організаційної структури підприємства, а також через визначення особистої відповідальності за результати діяльності. Бюджет підприємства охоплює процеси

фінансування, матеріально-технічного забезпечення, виробництва та реалізації [92, с. 289].

Центрами відповідальності можуть бути центри витрат (транспортний відділ, відділ матеріально-технічного забезпечення, відділ маркетингу, адміністративно-господарський відділ) та центри доходів (відділ збуту). Вони повинні щомісячно надавати директору підприємства звіти про виконання бюджетів.

Основний бюджет підприємства повинен складатися з поточного та фінансового бюджетів. Поточний бюджет містить в собі бюджет маркетингу, бюджету матеріально-технічного забезпечення, бюджету виробництва, що складається з бюджетів витрат на прямі матеріали, витрат на пряму зарплату, інших прямих витрат та загальновиробничих витрат, які формують виробничу собівартість, та бюджетів адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат. Фінансовий бюджет складається з прогнозованих звітів про прибутки та збитки, про рух грошових коштів підприємства та балансового звіту. Першочерговим завданням бюджетного методу є координація, на основі показників роботи підприємства, діяльності центрів відповідальності для досягнення кінцевих цілей підприємства.

Під фінансуванням розуміють сукупність заходів, спрямованих на формування фінансових ресурсів (грошових коштів, їх еквівалентів та майнових активів), їх повернення, а також відносини між підприємством та інвесторами, які з цього впливають (платіжні відносини, контроль та забезпечення).

О. Терещенко наводить такі критерії, оцінки варіантів залучення позичкового і власного капіталу, зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування:

– прибуток (рентабельність) – визначається рівень впливу форми фінансування на результати діяльності підприємства, причому рентабельність активів підприємства має перевищувати вартість залучення капіталу, зростання частки заборгованості в структурі капіталу не завжди приводить до підвищення прибутковості підприємства;

– ліквідність – визначається вплив форми фінансування на рівень

теперішньої і майбутньої платоспроможності підприємства. вхідні і вихідні грошові потоки необхідно координувати так, щоб підприємство завжди могло виконати поточні платіжні зобов'язання, тобто забезпечення фінансової рівноваги в довгостроковому періоді;

– структура капіталу (незалежність) – необхідно визначити як форма фінансування вплине на рівень автономності і самостійності підприємства у разі використання коштів, збереження інформаційної незалежності та контролю над підприємством у цілому виявляти можливі ризики, зокрема ризик структури капіталу;

– накладні витрати, пов'язані із залученням коштів. наприклад, емісійні витрати, витрати на обов'язкові аудиторські перевірки, витрати на обов'язкову публікацію звітності в засобах масової інформації тощо;

– мінімізація оподаткування – доцільно вибирати форму фінансування, яка забезпечить найбільший ефект від зменшення податкових платежів, причому слід досліджувати податковий фактор з точки зору його впливу на вартість залучення капіталу в цілому;

– об'єктивні обмеження: відсутність кредитного забезпечення, необхідного для залучення позичок, низький рівень кредитоспроможності, законодавчі обмеження щодо використання тієї чи іншої форми фінансування, договірні обмеження тощо;

– особливості законодавства про банкрутство: черговість задоволення претензій кредиторів; переважання механізмів санації неспроможного боржника чи захисту інтересів кредиторів тощо;

– максимізація доходів власників (дивідендна політика) – рішення у сфері фінансування мають бути направлені на досягнення головної мети діяльності суб'єкта господарювання – максимізації доходів власників [164, с. 22].

Основні форми фінансування класифікують за такими критеріями: залежно від цілей фінансування; за джерелами надходження капіталу; за правовим статусом інвесторів щодо підприємства (табл. 1.4.).

Характеристика джерел фінансування підприємства*

Види фінансування	Зовнішні джерела фінансування	Внутрішні джерела фінансування
Фінансування на основі власного капіталу	Внески і пайова участь: випуск акцій, залучення нових пайовиків	Прибуток після оподаткування, нараховані у звітному періоді майбутні витрати та платежі, доходи майбутніх періодів, реструктуризації активів
Фінансування на основі позикового капіталу	Кредити банків, кредиторська заборгованість за матеріальні цінності, виконані роботи, послуги, заборгованість за розрахунками (з одержаних авансів, з бюджетом, з оплати праці тощо)	Позиковий капітал, що формується на основі прибутків від продажу - відрахування в резервні фонди (на пенсії, на відшкодування збитку природі веденням гірських розробок, на сплату податків)
Змішане фінансування на основі власного й позикового капіталу	Випуск облігацій, які можна обміняти на акції, опціонні позики, позики на основі надання права участі в прибутку, випуск привілейованих акцій	Особливі позиції, що містять частину резервів (тобто, що не оподатковуються поки відрахування)

* складено автором за [36, с. 3–9; 166, с. 22–27]

Аналогічні форми фінансування можуть бути використані при формуванні фінансового підмеханізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості.

При організації фінансового механізму управління підприємством необхідно дотримуватись таких принципів:

- економічна ефективність – створення та функціонування підприємства має бути економічно доцільним, тобто прямі витрати були компенсовані прямими і непрямими доходами;

- фінансова відповідальність – при настанні банкрутства підприємство самостійно відповідає за своїми зобов'язаннями;

- господарська і фінансова незалежність – у Цивільному кодексі України держава гарантує підприємцям різних форм підприємницької діяльності однакові права і створює однакові можливості для доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів [36, с. 6]. Одним із важливих компонентів управління фінансовим механізмом та

конкурентоспроможністю конкурентоспроможності продукції є ціноутворення, яке відображує основні аспекти економічного функціонування підприємства [6, с. 340]. Запровадження системи гнучкого динамічного ціноутворення дозволить узгодити економічні інтереси суб'єктів ринкових відносин та може розглядатись як проекція інноваційного розвитку підприємства, так і як інструмент управління центрами доходу при реалізації продукції підприємств легкої промисловості.

М. Артус вважає, що формування методів управління ціноутворенням на підприємстві:

- забезпечує узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин, визначення такого рівня цін, який сприятиме економічному обґрунтуванню фінансово-господарських рішень, обґрунтованій оцінці результатів діяльності підприємств і належному функціонуванню фінансового та інших механізмів економічної системи;

- спрямоване на вирішення теоретичних і практичних завдань з економічно обґрунтованого ціноутворення на економічні блага, враховує державну цінову політику, законодавче і нормативно-правове забезпечення;

- система ціноутворення представляє собою сукупність організаційно-методологічних заходів, направлених на визначення вартості економічних благ з одночасним цілеспрямованим державним регулюючим впливом на соціально-економічний розвиток суспільства;

- реалізується у поєднанні державного регулювання з вільним волевиявленням суб'єктів ринкових відносин та досягається за одночасної взаємодії ціни попиту і ціни пропозиції шляхом встановлення ринкової рівноваги [4].

В умовах розвитку ринкових відносин роль методів ціноутворення зростає, що обумовлюється рядом факторів. Мазур О. Є. виділяє такі основні фактори:

- глобалізація конкуренції: зростання кількості учасників міжнародного ринку за рахунок виробників країн з дешевою робочою силою, продукція яких досить високої якості і дешевша, призводить до підвищення ролі ціни у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств;

- обмеженість диференціації продукції у зв'язку з уніфікацією її якості, при

цьому підвищується роль цінової політики;

- зниження доходів населення у ряді країн є причиною головної ролі ціни при розробці маркетингових стратегій підприємств;

- посилення вертикальної конкуренції, тобто участь підприємств, учасників процесу виготовленні кінцевої продукції, у розподілі вартості, сплаченої кінцевим споживачем, відбувається зосередження конкуренції у сфері торгівлі і серед промислових споживачів, що спричиняє зменшення кількості постачальників, посилення конкуренції серед торгівельних марок, розширення практики встановлення цін нижче загально ринкового рівня;

- зростання професіоналізму у дослідженні ринків і споживчих запитів, розвиток інновацій у побудові цінової політики;

- розвиток електронних ринків, створення електронних загальнодоступних інформаційних систем: електронні каталоги продуктів, пошукові системи, інтернет-магазини, сприяє диференціації цін [79, с. 12].

Наразі у науковій літературі відсутня єдність у трактуванні сутності ціни як економічної категорії. В економічній теорії представлено два основних підходи:

- марксистський, відповідно до якого ціна – грошовий вираз вартості товару;

- маржинальний, який розглядає ціну як економічну категорію, в основі якої лежить корисність товару для споживача.

Основоположниками першого напрямку є У. Петті, А. Смітт, Д. Рікардо, К.Маркс і Ф. Енгельс. Відповідно до цього напрямку в основі ціни лежить вартість товару, обумовлена трудовими витратами на його виробництво, при цьому величина ціни визначається шляхом підсумовування витрат всіх факторів виробництва в грошовому вираженні (витрат) на одиницю товару, до якої додається деяка величина прибутку.

До недоліків вартісного підходу слід віднести: необхідність витрат визначається на стадії виробництва товарів; не враховується цінність товару для споживачів; неможливо визначити ціну товарів, продукції, що не є предметами праці; категорії вартості і праці носять абстрактний характер і незастосовні для оцінки конкретного товару.

За маржинальною теорією ціна є формою вираження цінності товару, при цьому виділяють суб'єктивний маржинальний напрямок і неокласичний синтез. Основоположниками суб'єктивної маржинальної теорії є У. Джевонс, К. Менгер, Л. Вальрас, які вважають, що основою ціни є категорія «корисність» як міра переваги на думку споживача конкретного товару із пропонуваних на ринку.

Для кількісного визначення розміру корисності в методології запропоновані такі варіанти:

- кардиналістична концепція передбачає визначення корисності шляхом підрахунку суб'єктивних оцінок контрагентів на товарному ринку, заснованих на аналізі власних психологічних відчуттів;

- ординалістична концепція полягає у визначенні корисності шляхом графічного зображення споживчого вибору пропонованого товару найбільшої корисності з урахуванням залежності від величини доходу споживача (побудова кривих байдужностей);

- концепція споживчих переваг, автор якої П. Самуельсон запропонував індексну функцію корисності всієї маси товарних наборів і визначення кількісної величини корисності одних товарних наборів у порівнянні з іншими шляхом спостереження за процесом продажів.

В основі неокласичного синтезу лежить маржинальний підхід до цін А. Маршалла, який заснований на таких основних принципах:

- попит і пропозиція вважаються рівнозначними ціноутворюючими факторами, при цьому закономірності формування пропозиції базуються на трудовій теорії факторів виробництва, а формування споживчого попиту на теорії граничної корисності;

- ринкова ціна є ціною рівноваги ринку;

- співвідношення попиту, пропозиції і ціни в умовах чистої конкуренції: ріст попиту і падіння пропозиції при зменшенні ціни, зниження попиту і ріст пропозиції при її збільшенні.

Шевчук Д. А. розглядає поняття «вартість» як категорію дуалістичного характеру, яка виконує дві функції: функцію обліку витрат і функцію обліку суспільних потреб, що проявляється в корисності товарів, при цьому він виділяє

такі види вартості: індивідуальна – вартість товару на підприємстві; суспільна – вартість, обумовлена середніми умовами виробництва і суспільно необхідними витратами, формується в результаті вирівнювання індивідуальних вартостей у процесі конкуренції; ринкова – вартість, яка формується на ринку при зіткненні інтересів виробників (продавців) і споживачів і показує, наскільки виробництво відповідає суспільним потребам [182, с. 14–18].

Прибутковість підприємства в значній мірі залежить від своєчасного отримання ним комерційної інформації та від стабільності вітчизняного законодавства, особливо податкового. Тому в сучасних умовах, при формуванні нового механізму, зокрема механізму інноваційного розвитку, виникає необхідність створення стабільної і досконалої правової та інформаційної бази для підприємств.

Інформаційне забезпечення функціонування сучасного механізму управління підприємством складається з різноманітної комерційної, економічної та фінансової інформації, що призначена для прийняття управлінських рішень. Вихідна інформація для підприємства складається з наступних видів: інформація про ринкову кон'юнктуру; інформація про регулювання діяльності підприємства владними структурами; інформація про внутрішній стан підприємства.

Для забезпечення підприємства інформацією про ринкову кон'юнктуру доцільно організувати на рівні асоціацій підприємств легкої промисловості інформаційних відділів, які будуть проводити роботу по узагальненню умов постачання, виробництва та збуту інноваційної продукції, яку мають виробляти підприємства, використовуючи різноманітні методи формування механізмів інноваційного розвитку підприємств.

Таким чином, серед відомих методів управління пріоритетними є процесний та ситуаційно-системний метод, методи аналізу і синтезу на основі теорії маржинальної цінності та корисності; економічні методи державного регулювання, комерційного розрахунку, ринкового впливу, внутрішнього регулювання на основі методу бюджетування, гнучкого ціноутворення та управління ресурсами підприємства (зокрема, запасами).

1.3. Інноваційний розвиток підприємств в системі реалізації механізмів управління за умов поглиблення конкуренції

Інноваційний розвиток та економічне зростання українських промислових підприємств є сьогодні невід'ємною складовою процесу сприяння максимального використання потенціалу країни для підвищення рівня її конкурентоспроможності на світовому ринку. Удосконалення загального механізму ефективного розвитку економіки в цілому безпосередньо залежить від динаміки та рівня конкурентоспроможності кожного окремого підприємства як елемента сприяння досягнення домінуючих позицій.

В сучасних умовах інноваційний розвиток стає як одним із найважливіших факторів конкурентоспроможності економіки, так і однією з головних складових соціально-економічного розвитку, удосконалення інституційного середовища економіки та задоволення потреб споживачів.

У науковій літературі інноваційним вважається розвиток, що базується на безупинному пошуку і використанні нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємства в змінних умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії і прийнятої мотивації діяльності, пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту. Під інноваційним типом розвитку розуміється спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних нововведеннях, спрямованих на суттєве поліпшення усіх аспектів діяльності господарської системи, періодичному «перегрупуванні» сил, обумовленому логікою НТП, цілями і завданнями розвитку системи, можливістю використання певних ресурсних чинників для створення інноваційних товарів і формування конкурентних переваг [13].

Інноваційний розвиток розглядають із двох сторін:

- як засіб забезпечення стратегічних конкурентних переваг підприємств, для яких власне інновації не є основним видом діяльності;
- як вид діяльності, продуктом якого є конкретні наукові, науково-технічні та інші результати, які можуть використовуватись як основа нововведень в інших галузях.

Інноваційний розвиток передбачає новий підхід до економіки, яка має стати економікою знань. Економіка знань – це економіка, в якій джерелом зростання є як спеціалізовані (наукові), так і повсякденні знання, в результаті використання яких, поряд з природними ресурсами, капіталом і працею домінуючим фактором стають процеси накопичення і використання знань, внаслідок чого постійно зростає конкурентоспроможність економіки [26, с. 32].

Одним із найважливіших стимулів для інноваційного розвитку, повинно стати створення умов добросовісної конкуренції у всіх галузях економіки. Саме завдяки конкурентній боротьбі суб'єкти господарювання змушені розробляти та впроваджувати нововведення у вигляді нових видів продукції та послуг, інноваційних технологій, соціально-економічних та організаційно-технічних рішень виробничого, фінансового, комерційного, адміністративного або іншого спрямування. В свою чергу, ці інновації сприяють підвищенню конкурентоспроможності товарів та послуг, успішному представленню їх на внутрішньому та зовнішніх ринках, що безперечно є важливим мотиваційним чинником подальшого інноваційного розвитку в країні. І навпаки, за умови, коли конкуренція відсутня на товарному ринку, то для суб'єктів господарювання відсутні і стимули для інноваційного розвитку. А саме, на монополізованих ринках підприємці не бачать вагомих причин для витрачання коштів на удосконалення виробництва чи покращення якості товарів і послуг, оскільки вони і так впевнені, що їх продукція знайде свого споживача.

В історії економічної думки існували різні погляди на взаємозв'язок конкуренції та інновацій. Й. Шумпетер стверджував, що великі монополістичні фірми з ринковою владою здатні забезпечити високі темпи науково-технічного прогресу [187, с. 125]. Ф.Шерер, на основі емпіричних даних щодо промисловості США, побудував модель, яка передбачає поєднання елементів конкуренції та монополії на одному і тому ж ринку, вона описується "кривою переверненого U". Дана крива відображає зв'язок між конкуренцією та інноваційною діяльністю. Ф. Шерер довів, що за конкуренції, наближеної до досконалої, активність інноваційної діяльності є низькою. Вона зростає за збільшення рівня ринкової конкуренції, досягаючи оптимуму на олігополістичних ринках, та зменшується в

міру подальшого послаблення конкуренції [187, с. 527].

У всьому світі інноваційну діяльність вважають ключем до конкурентоспроможності окремих підприємств та економіки країни в цілому, оскільки вона дає можливість отримати конкурентну перевагу, утримати яку легше, ніж перевагу, засновану на ціні. Конкурентоспроможність характеризує становище підприємств в ринковій ситуації. Вона знижується, коли погіршуються показники виробництва, якості продукції, і підприємства не в змозі випускати те, чого вимагають покупці. Цей попит задовольняють інші підприємства на ринку, які можуть конкурувати. Підвищення конкурентоспроможності підприємств, на думку самих підприємців, є одним із найактуальніших питань виживання, розвитку і росту бізнесу.

Для аналізу такого складного явища, як інноваційність, методологія Європейської Комісії передбачала у 2012 р. розрахунок 25 показників, що об'єднані у п'яти групах. Показники, що стимулюють інновації (innovation drivers), дозволяють оцінити умови, необхідні для створення інновацій; показники, які характеризують створення знань (knowledge creation), дають змогу оцінити інвестиції в науково-дослідні роботи; показниками інноваційності та підприємництва (innovation and entrepreneurship) оцінюють зусилля в напрямку створення інновацій на рівні підприємств; показники впровадження інновацій (applications) дозволяють оцінити ефективність праці та підприємницької діяльності в інноваційній сфері; показниками сфери інтелектуальної власності (intellectual property) оцінюють результати практичного впровадження технологій.

Для України, перед якою поставлено стратегічне завдання модернізації національного господарства і більш ефективного включення у світову економіку, розвиток науково-технологічної та інноваційної сфери має вирішальне значення. Створення інноваційної системи, яка спирається на використання ринкових механізмів і активну державну науково-технологічну та інноваційну політику, повинно стати основою для розвитку галузей і секторів, заснованих на знаннях, їхньої довгострокової конкурентоспроможності в рамках національних кордонів і на світових ринках [165].

За даними звіту Всесвітнього економічного форуму про Глобальну конкурентоспроможність у 2014–2015 рр. Україна посіла 76-е місце серед 144 країн (проти 82-го місця у 2011–2012 рр.) За підіндексом «Інновації» у 2013–2014 рр. Україна зайняла 81-е місце (табл. 1.5.).

Таблиця 1.5

**Підіндекс «інновації» та його складові для України
в 2010-2014 рр.***

Складові підіндексу «інновації»	2010-2011		2011-2012		2012-2013		2013-2014	
	Рейтинг з 134 країн	Бал (1-7)	Рейтинг з 134 країн	Бал (1-7)	Рейтинг з 144 країн	Бал (1-7)	Рейтинг з 144 країн	Бал (1-7)
Інновації	63	3,11	74	3,11	71	3,2	81	3,16
Інноваційна спроможність	37	3,5	42	3,4	58	3,3	82	3,6
Якість науково- дослідних інститутів	68	3,6	72	3,6	64	3,7	67	3,8
Видатки компаній на дослідження і розвиток (ДіР)	69	3,0	75	3	104	2,7	66	3,1
Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері ДіР	72	3,5	70	3,6	69	3,4	74	3,5
Державні закупівлі новітніх технологій і продукції	112	3,1	112	3,1	97	3,2	123	2,9
Наявність вчених та інженерів	53	4,3	51	4,3	25	4,8	48	4,3

* - складено автором на основі [192, 193].

Найбільший вплив на зниження значення рейтингу за цим підіндексом у 2013–2014 рр. порівняно з попередніми періодами в Україні мала зміна таких його складових, як: якість науково-дослідних інститутів, державні закупівлі новітніх технологій і продукції, взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері досліджень і розробок.

В процесі здійснення інноваційної діяльності кожне окреме підприємство

отримує власні специфічні ефекти такої діяльності. Інноваційний ефект – це перспективна перевага, яка здатна забезпечити оптимізацію розвитку й діяльності підприємства й поява якої, пов'язана з послідовним процесом розробки, створення та реалізації певного виду інноваційного продукту, що залежно від цього сприятиме визначенню певних особливостей конкретно типу переваг, що отримуються на мікро- та макрорівні економічного середовища [152].

Усі складові частини, що мають вплив на розвиток інновацій, мають бути узгоджені між собою і виконувати певні функції згідно з механізмом їх використання, який розробляється в системі інноваційного менеджменту підприємства. Цілями інноваційної діяльності можуть бути виживання підприємства й збереження ніші на ринку, збільшення конкурентоспроможності продукції, експансії, збільшення прибутку тощо.

Особливість інноваційної діяльності в ринкових умовах полягає передусім в її орієнтації на запити споживача, адже сьогодні ідею нового технічного вирішення проблеми вказують потреби ринку, умови виробництва та аналіз технічних можливостей. Інноваційна діяльність є частиною загальної політики підприємства, яка регламентує взаємодію науково-технічної, маркетингової, виробничої, фінансової та інших видів діяльності в процесі реалізації нововведень. Управління цією взаємодією має здійснюватися на основі певних механізмів.

Гальмує інноваційний розвиток підприємств їх пасивність, нестабільність зовнішнього середовища, гостра нестача власних ресурсів, висока вартість позикових коштів, необхідність докорінної реструктуризації промисловості, відсутність чіткої промислової та інвестиційної політики, невизначеність державних пріоритетів розвитку, значна технологічна відсталість вітчизняних підприємств від розвинутих країн світу, старіння технологічних процесів [31].

Ковальчук С. В. виділяє найбільш суттєві проблеми, які заважають запровадженню моделі інноваційного розвитку економіки:

- недостатнє і нецільове фінансування інноваційної діяльності в Україні;
- обмежений доступ до зовнішніх джерел фінансування через

невизначеність економічного, політичного та правового середовища в Україні;

– недостатній розвиток конкурентного середовища та домінування доходів рентного типу у підприємницькій діяльності;

– низький рівень співпраці між наукою, освітою та реальним сектором економіки;

– недосконалість інституційного забезпечення інноваційної діяльності;

– незавершеність формування та неповнота, а відтак недосконалість інфраструктури інноваційного розвитку;

– фрагментація інноваційної діяльності через відсутність ефективної програми розвитку інноваційної діяльності та підтримки національних пріоритетів за цим напрямом [70].

Однією з основних невирішених проблем залишається створення умов для перетворення вже існуючих науково-технологічних досягнень в об'єкти економічних відносин. Тому важливим питанням сьогодні залишається необхідність створення оновленого національного технологічного сектору економіки, який би поєднував державні та комерційні підприємства в єдину структуру – технопарки. В країнах з постіндустріальною економікою технопарки виступають основним елементом інфраструктури, що забезпечує функціонування інноваційної моделі національної економіки. Саме вони поєднують в єдиний ефективний механізм дві розділені ланки: «науку» та «виробництво».

В Україні у 2005 році було схвалено Концепцію створення індустріальних (промислових) парків, яка повинна створити сприятливі умови для розміщення в регіонах нових підприємств, залучення надходжень до бюджетів податків, технічного переоснащення, зростання обсягів виробництва конкурентоспроможних товарів та ефективного використання інноваційного потенціалу підприємств [163].

Перспективами розвитку інноваційної діяльності є:

– механізми реалізації пріоритетів шляхом формування інноваційної програми та державного замовлення, вдосконалення механізму бюджетних витрат на підтримку інноваційних процесів, залучення науки до інноваційних процесів,

за діяння всіх необхідних механізмів та стимулів для підвищення зацікавленості виробничої сфери у запровадженні наукоємних технологій, створення ефективної самостійної національної інноваційної системи, створення засад та побудова в Україні сучасного наукоємного ринку науково-технічної та інноваційно-технологічної продукції із врахуванням вимог СОТ, інших міжнародних норм;

- створення чіткої нормативно-правової бази державного регулювання та організаційно економічних механізмів ринкового саморегулювання функціонально-цільової системи продукування наукоємного ринку;

- стимулювання, створення трансферу інноваційних технологій, створити депозитарну національну галузеву регіональну систему обліку оцінки і використання об'єктів інтелектуального капіталу, запропонувати систему навчання і підвищення кваліфікації у системі інноваційної освіти на основі інтегрованої науково-інноваційної та освітнянської інфраструктури наукоємного ринку [55].

Таким чином, для здійснення українськими підприємствами політики інноваційного розвитку, одним із невідкладних завдань є проведення повноцінної реформи інноваційної діяльності.

Цілями реформування інноваційної діяльності в Україні мають стати:

- програмно-цільова підтримка інноваційної активності українських підприємств;

- посилення інтеграції науки, освіти та реального сектору економіки в процесі інноваційної діяльності;

- маркетингове забезпечення просування українських інновацій на світові ринки;

- маркетингове та мотиваційне забезпечення використання інноваційних технологій українськими підприємствами.

В основі проведення реформи інноваційної діяльності мають бути задіяні такі головні аспекти:

- має бути упорядкованою вся законодавчо-нормативна база, що регламентує інноваційну діяльність в країні;

- має бути розробленим механізм управління та контролю за здійсненням інноваційної діяльності на загальнодержавному рівні;
- необхідно розробити механізм самоорганізації та самофінансування інноваційної діяльності, а також забезпечити інвестиційну та кредитну підтримку функціонування цього механізму;
- необхідно розробити систему стимулів щодо виробництва та інвестування в інноваційні технології, процеси та у виробництво інноваційних товарів;
- має бути розробленою стратегія інноваційного розвитку з урахуванням регіональних аспектів, а також з урахуванням встановлення тісної співпраці за ланцюгом «наука – освіта – виробництво – реалізація – післяпродажне обслуговування»;
- необхідно створити відповідну інфраструктуру, яка могла б найбільш ефективно забезпечити інноваційний розвиток українських підприємств та економіки країни в цілому [70].

Інноваційний розвиток підприємства пов'язаний з доволі значними змінами у структурі бізнес-системи, оскільки передбачає реалізацію масштабних інноваційно-інвестиційних проектів, що зазвичай тягнуть за собою побудову нової виробничо-технологічної системи. Успішна реалізація проектів інноваційного розвитку промислового підприємства залежить від злагодженості і професійності роботи працівників усіх функціональних служб підприємства, незалежно від того – прямо, чи опосередковано вони задіяні у цих проектах.

Проте внесок функціональних підсистем управління у досягнення кінцевої мети – зростання ринкової вартості підприємства внаслідок реалізації конкретного інноваційного проекту чи програми – буде, безумовно, різним. Головну роль у формуванні такої різниці відіграватимуть ті функціональні підсистеми, які є ключовими у здійсненні бізнес-процесів зі створення споживчої вартості. Звідси можна висловити припущення, що в основу управління реалізацією проектів розвитку доцільно покласти функціонально-вартісний підхід, тобто підхід, за якого цілі зростання ринкової вартості підприємства

досягаються через визначення внеску у цей результат окремих функціональних підсистем управління.

Наявність значних ризиків при реалізації інноваційних проектів зумовлює потребу у забезпеченні економічної стійкості підприємства, без чого неможливе його стале кількісне зростання, а значить – і привабливість для потенційних інвесторів. Йдеться про динамічну стійкість підприємства, його здатність утримувати динамічну рівновагу. стратегічним завданням менеджменту підприємства в процесі управління його інноваційним розвитком має бути зростання його конкурентоспроможності і економічного потенціалу, що позитивно впливає на його ринкову вартість.

Реалізація цього завдання передбачає розробку відповідними функціональними підсистемами управління сукупності тактичних заходів з удосконалення чи радикального перепроєктування існуючих бізнес-процесів або проєктування нових, здатних створювати продукти з високою споживчою цінністю. При цьому структура бізнес-процесів і задіяні в них технології мають забезпечувати максимально ефективне використання ресурсів підприємства в ході створення споживчих цінностей [66].

На сучасному етапі розвитку ефективність підприємств галузі досить низька: товари, які випускають підприємства легкої промисловості України, значно поступаються за якістю і кількістю продукції розвинених країн; порівняно низька продуктивність праці; вищі в галузі, порівняно зі світовим рівнем, витрати на виробництво продукції. Відсутність реальної конкуренції спричиняє завищення цін, спонукає продавати низькоякісну продукцію. Галузь втрачає свої позиції на вітчизняному ринку, не говорячи вже про зовнішньоекономічну діяльність, що робить її реформування необхідним.

Визначальний чинник у виробництві текстильних виробів – висока залежність від поставок давальницької сировини (обсяг переробки якої перевищує обсяг виробництва з власної сировини в 1,3 рази). Велика проблема легкої промисловості – засилля на ринку України нелегально ввезеного товару та товарів, вироблених у тіньовому секторі економіки. Галузь потребує структурного

вдосконалення, а також створення умов для вертикальної інтеграції виробництва із залученням іноземних інвестицій, розширення мережі оптової та фірмової торгівлі, стимулювання розвитку малого підприємництва, вжиття заходів щодо «детінізації» виробництва і збуту продукції.

З метою уникнення вищевказаних негативних чинників перспективами для впровадження інноваційних технологій в легку промисловість може стати організація проекту із залучення до співпраці спеціалістів із провідних зарубіжних фірм, обов'язки котрих будуть полягати у наступному:

- вжиття заходів з прискорення освоєння у виробництві перспективних конструкторських розробок, новітніх матеріалів, широкого впровадження науково-технічних досягнень;

- організація розробок проектів нових дослідних і промислових установок;

- проведення роботи з підвищення рівня кваліфікації, стандартизації і сертифікації конструкцій виробів, що розробляються;

- забезпечення відповідності нових і модернізованих конструкцій технічним завданням, стандартам, вимогам раціональної організації й охорони праці, нормам техніки безпеки;

- управління підготовкою техніко-економічних обґрунтувань ефективності нових конструкторських розробок, їх переваг у порівнянні з тими, що виготовлялися раніше;

- організація розробок перспективних і поточних планів впровадження й освоєння нової техніки, конструкторської підготовки виробництва, дослідницьких і дослідно-конструкторських робіт, контроль за їх виконанням;

- разом із замовниками здійснення розробок технічних завдань на проектування, забезпечення захисту і узгодження у встановленому порядку розроблених ескізних, технічних і робочих проектів, представлення проектних рішень на затвердження;

- здійснення керівництва дослідницькими й експериментальними роботами, що проводяться в підрозділах дослідного виробництва.

Ринок інноваційних технологій для підприємств легкої промисловості

формується як під впливом макроекономічних змін, так і завдяки виникненню нових потреб у споживачів, зростання вимог до якісних характеристик товарів широкого вжитку, скорочення їх життєвого циклу внаслідок дії зазначених факторів.

Особливість легкої промисловості полягає у наступному:

- висока місткість внутрішнього ринку – 46 млн. споживачів. Значним для галузі є і сегмент продукції виробничого призначення: він становить для промислових підприємств різних підгалузей біля 1 млрд. гривень;

- швидка і високоефективна віддача вкладених коштів сприяє інвестиційній привабливості: оборот коштів, не дивлячись на фактичну відсутність гуртової торгівлі, здійснюється 2–4 рази на рік;

- асортимент продукції легкої промисловості в значній мірі знаходиться під впливом сучасних тенденцій, насамперед зміни в моді, що потребує частих якісних вдосконалень;

- багатofакторність формування попиту на продукцію легкої промисловості в умовах високої внутрішньої і зовнішньої конкуренції передбачає забезпечення підприємств галузі висококваліфікованим персоналом, який володіє сучасними інноваційними технологіями менеджменту;

- розробка стратегії подальшого розвитку підприємств легкої промисловості повинна враховувати оцінку матеріального стану різних верств населення для його співставлення з можливостями виробників.

В Україні успішно працюють як великі, так і середні й малі підприємства. Ефективність їх роботи не залежить від розмірів. Сучасні українські великі підприємства, як правило, працюють на експорт. Вони мають свої кооперативні зв'язки із зарубіжними партнерами, які дають їм змогу одержувати великі замовлення і реалізовувати продукцію на західних ринках. На українському ринку такої мережі, яка працює на реалізацію товару, ще немає. І створити її надзвичайно складно або й просто неможливо. Тому на внутрішньому ринку успішно працюють малі й середні підприємства, бо гнучкіше можуть реагувати на потреби внутрішнього ринку. Оскільки відсутня велика мережа оптового

продажу, яка є на Заході, вони самотужки створюють свою мережу збуту для реалізації товару. Проте тут є ще одна серйозна державна проблема. Українське законодавство створює несприятливі умови для роботи великих та малих підприємств. Є певні особливості оподаткування малих підприємств, простіші для виробника, завдяки чому вони можуть конкурувати з великими підприємствами.

Характерним для легкої промисловості в Україні є те, що на її підприємствах значним є виробництво продукції з низькою часткою доданої вартості і відносно вузьким асортиментом. У випадку орієнтації підприємств галузі на випуск напівфабрикатів (пряжі і тканин замість готових до споживання виробів) відбувається стримування розробки і впровадження новітніх декоративно-оздоблювальних технологій, нових зразків продукції, спрямованих на підвищення споживчих якостей товарів, підвищення рівня моделювання та конструювання одягу. Така практика не дозволяє отримувати сталі високі прибутки і, як результат, наукові дослідження та інноваційні розробки не фінансуються.

З метою підвищення конкурентоспроможності підприємств легкої промисловості в умовах подальшої європейської інтеграції, в умовах зниження тарифних бар'єрів, збільшення обсягів залучення прямих іноземних інвестицій в економіку країни, необхідним кроком для вітчизняних підприємств легкої промисловості є розширення кола співпраці з іноземними інвесторами шляхом створення спільного підприємства з іноземним інвестором [98].

Висновки до розділу 1

Проаналізувавши основи управління виробничими системами на основі механізмів їх реалізації та розвитку ми дійшли таких висновків:

Розвиток ринкових відносин, динамічність факторів, які впливають на господарську діяльність, та, зокрема на інноваційний розвиток підприємства, потребує формування відповідного механізму управління функціонуванням

підприємства, побудованого на основі єдності принципів, методів, що використовуються, положень, нормативів, що сприятиме зростанню ефективності виробничої, управлінської та інноваційної діяльності підприємства. В науковій літературі виділяють три основні підходи до формування механізму управління розвитком підприємства: процесний, ситуаційний і системний. Для формування механізму інноваційного розвитку підприємства найбільш адаптивним є змішаний ситуаційно-системний підхід з подальшою деталізацією необхідного рівня виробничих та управлінських процесів.

Доведено, що вивчення проблем формування ефективного механізму управління підприємств легкої промисловості доцільно проводити на основі ситуаційно-системного підходу, тобто в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними з подальшою адаптацією до ситуації та деталізації процесів, що передбачає з'ясування його економічної сутності, етапів розвитку, організації та принципів формування його структури, взаємозв'язку з іншими економічними категоріями.

Господарський механізм управління підприємством легкої промисловості представляє собою собою інтегровану систему організаційних структур, ресурсів, форм і методів управління та господарської діяльності, які діють на всіх рівнях управління і дають змогу у відповідності з об'єктивними законами розвитку суспільства, галузі та підприємства, чинними правовими нормами, статутними документами, соціально-економічними угодами між партнерами різноманітних інституційних об'єднань (наукових парків, кластерів, територіальних громад, підприємств, спеціальних проектних груп тощо) активно впливати на виробничу діяльність підприємства з метою вирішення економічних і соціальних завдань, що стоять перед ним на сучасному етапі, його динамічного та конкурентоспроможного розвитку в сучасному ринковому середовищі.

Визначено, що методи управління представляють собою способи формування і реалізації виробничих процесів з використанням таких форм: облік, аналіз, планування, комерційний розрахунок, стимулювання, ціноутворення, нормування та ін. Науковці поділяють всю сукупність форм і методів на такі

групи: економічні, адміністративні, соціально-психологічні. Всі методи мають поєднуватися і створювати необхідний набір для ефективного управління господарською діяльністю підприємства.

Теоретично обґрунтовано, що механізм інноваційного розвитку підприємства має характеризуватися такими системними властивостями: інтеграційність ієрархічної структури; специфічні особливості природи економічних процесів і явищ, що полягають у взаємодії об'єктивних і суб'єктивних факторів; цілісність системи; складні інформаційні процеси, обумовлені численними взаємозв'язками між суб'єктом і об'єктом даного механізму; множинність цілей, які можуть не збігатися із цілями окремих складових; динамічність процесів, які мають стохастичний характер, багатофункціональність інноваційного характеру.

Встановлено, що ринкова модель механізму інноваційного розвитку підприємства відрізняється самим високим ступенем універсальності і великою тривалістю у часі. Вона органічно пов'язана з товарною формою господарства і удосконалюється разом зі зміною товарно-грошових відносин, набуваючи нових рис та особливостей, успішно виконуючи свої функції в умовах, що змінюються. На відміну від неї адміністративна модель господарства ніколи не була універсальною (виникала лише в окремих країнах і групах країн). При цьому вона існувала в певних часових кордонах, тобто могла давати деякі переваги, після чого, як правило, виявлялася її неспроможність, тобто ставала очевидною необхідність заміни ринковою моделлю.

За сучасних умов механізм управління інноваційним розвитком підприємств легкої промисловості має базуватись на комерційному розрахунку визначених показників інноваційного формування потенціалу підприємства. Найефективнішим шляхом впровадження комерційного розрахунку на підприємстві може бути застосування відомого у світовій практиці бюджетного методу, сутність якого полягає в координації господарської діяльності підприємства через центри відповідальності за реалізацію різних видів діяльності.

Визначено, що побудова механізму інноваційного розвитку підприємств

легкої промисловості полягає у постійному пошуку, впровадженню досягнень науково-технічного прогресу, прогресивних економічних методів, сучасних інформаційних та управлінських технологій на всіх етапах і рівнях управління підприємством.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора, поданих у списку використаних джерел [133, 139, 144, 135].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТА ФАКТОРІВ ЇЇ АКТИВІЗАЦІЇ

2.1. Оцінка фінансово-господарської та інноваційної діяльності підприємств легкої промисловості Вінницької області

Розвиток вітчизняної економіки передбачає зростання ефективності всіх складових галузей, в тому числі і легкої промисловості. Легка промисловість представляє собою сукупність галузей, що спеціалізуються на виробництві товарів народного споживання (тканини, взуття, трикотаж, одяг, галантерея). Як зазначають дослідники, легка промисловість є багатoproфільною, бюджето-формуючою галуззю економіки, до особливостей якої слід віднести:

- швидкий обіг капіталу через невеликі терміни технологічного процесу виробництва продукції та її реалізації;
- тісні взаємозв'язки з хімічною промисловістю, машинобудуванням, різними напрямками агропромислового виробництва, як джерела сировинних ресурсів: вовни, льону, шкіряної сировини;
- високий рівень доданої вартості;
- використання сировини та напівфабрикатів вітчизняного виробництва;
- низька енергоємність виробництва (1-3 % валових витрат);
- наявність висококваліфікованих кадрів;
- незначним впливом на екологію [43].

На сучасному етапі економічного розвитку країни легка промисловість є однією з галузей, яка забезпечує найшвидшу окупність вкладених коштів, значну кількість робочих місць в усіх регіонах країни, оскільки за даними Всеукраїнської асоціації роботодавців легкої промисловості «УКРЛЕГПРОМ» ємність українського ринку товарів легкої промисловості оцінюється щонайменше в 70-80 млрд. грн., а офіційна їх присутність у 2012 році зафіксована цифрою тільки у 27,5 млрд. грн. [100].

Галузь включає понад 10 тис. підприємств, у тому числі: текстильна промисловість – 2,5 тис., виробництво готового одягу та хутра – 6 тис., виробництві шкіри та шкіряного взуття – 1,5 тис.

Майже всі підприємства легкої промисловості – 97,9 % – знаходяться у приватній власності, державними є лише 0,9 % підприємств. Малі підприємства виробляють 18,9 % обсягів всієї реалізованої продукції і забезпечують зайнятість 30,2 % найманих працівників в галузі [50, с. 189].

Текстильна промисловість є провідною галуззю легкої промисловості і включає бавовняні, вовняні та лляні виробництва. На долю бавовняної промисловості припадає 50,1 % всіх тканин, які виготовляються в країні. В структурі бавовняної промисловості виділяють прядильне, ткацьке, крутильно-ниткове і фарбувально-обробне виробництво. Найбільш потужні бавовняні підприємства знаходяться у Херсоні і Тернополі (бавовняні комбінати), Донецьку (бавовняно-прядильний комбінат), Нікополі (прядильно-нитковий комбінат), а також у Києві, Харкові, Чернівцях, Івано-Франківську, Львові, Полтаві, Коломиї, Коростишеві та Радомишлі. У 2014 р. бавовняна промисловість України забезпечувала 62,5 % загального виробництва тканин.

Вовняна промисловість виробляє 7,8 % усіх тканин України, первинно обробляє вовну, виготовляє пряжу, тканини та вироби з неї. Сучасні фабрики діють у Харкові, Одесі, Сумах, Дунаївцях (Хмельницька обл.), Богуславі, Кременчуці, Донецьку, Лубнах; у Луганську, Чернігові і Кривому Розі.

Лляна промисловість України розвивається на власній сировині. Підприємства з виробництва лляної продукції зосереджені у Рівненській, Житомирській, Чернігівській та Львівській областях; в Одесі знаходиться підприємство конопле-джутової промисловості, в Харкові — канатний завод. Лляні тканини становлять близько 11,3 % загального виробництва тканин в Україні. Продукція цієї галузі повністю задовольняє потреби України, а певна частина – експортується.

Шовкова промисловість України, що значною мірою пов'язана з виробництвом хімічних волокон і виробляє близько 8,8% тканин, зосереджена у

Києві, Черкасах, Луганську, Лисичанську. Підприємства цієї галузі розміщені у Києві, Львові, Харкові, Одесі, Сімферополі, Миколаєві, Донецьку, Івано-Франківську, Луганську, Чернівцях, Дніпропетровську, Хмельницькому та інших містах.

Швейна промисловість посідає друге місце у складі легкої промисловості за вартістю виробленої продукції. зорієнтована переважно на споживача продукції, тому підприємства цієї галузі розміщені у великих населених пунктах. Найбільш потужні підприємства зосереджені у Вінниці, Києві, Львові, Харкові, Одесі, Луганську.

Шкіряно-взуттєва промисловість представлена підприємствами, що виготовляють одяг, галантерейні вироби, взуття та іншу продукцію, використовуючи як природну, так і синтетичну сировину. Взуттєві фабрики діють у Києві, Харкові, Луганську, Львові, Одесі, Запоріжжі, Кривому Розі, Хмельницьку та інших містах.

Трикотажною промисловістю України виробляється різноманітний асортимент продукції: трикотажних тканин, білизни, в'язаних виробів, шкарпеток і панчіх із натуральних та хімічних волокон, проте за роки незалежності виробництво зменшилося в 12 разів. Найбільші трикотажні підприємства розташовані у Києві, Харкові, Львові, Одесі, Житомирі, Миколаєві, Сімферополі, Чернівцях, Донецьку, Івано-Франківську, Дніпропетровську, Луганську, Хмельницькому, Прилуках (Чернігівська обл.). У Харкові, Житомирі, Чернівцях, Львові й Червонограді (Львівська обл.) працюють панчішні фабрики.

Хутрове виробництво представлено підприємствами, які переробляють натуральну сировину, виготовляють штучне хутро та випускають різноманітні вироби з них. Хутрові підприємства працюють у Харкові, Львові, Одесі, Балті, Краснограді, Жмеринці, Тисмениці.

Виробництво галантерейної продукції розміщено в обласних центрах та в інших містах України і характеризується різноманітністю продукції та зростанням кількості малих підприємств, що її виготовляють [43].

Як свідчить проведений аналіз протягом шести років (табл. 2.1), відбулося значне скорочення виробництва різних видів продукції легкої промисловості.

Таблиця 2.1

Виробництво основних видів продукції легкої промисловості*

Види продукції	Роки							Темп зростання 2014р. до 2008р., %
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Пряжа вовняна, тис.т	10,4	6,7	5,0	1,7	1,8	1,9	2,2	21,15
Тканини, млн. м ²	109,0	86,8	88,2	89,0	105,7	93,6	80,6	73,9
Полотна трикотажні, машинного чи ручного в'язання, тис. т	3,0	2,8	3,9	4,8	4,5	5,4	5,6	186,7
Білизна постільна, млн. шт.	12,4	9,2	11,5	11,2	10,3	9,7	9,6	77,4
Килими та вироби килимові, млн. м ²	7,1	4,7	5,9	7,6	8,2	8,5	6,8	95,8
Матеріали неткані і вироби з матеріалів нетканих, тис. т	16,6	14,5	16,2	17,8	20,0	19,0	19,1	115,1
Одяг верхній трикотажний, млн.шт.	4,4	3,1	3,9	3,3	3,0	3,0	2,5	68,2
Пальта, дощовики та вироби подібні, крім трикотажних, чоловічі та хлопчачі, тис. шт.	376,0	399,0	424,0	547,0	470,0	521,0	476,0	126,6
Костюми, крім трикотажних, чоловічі та хлопчачі, тис. шт.	1000,0	632,0	515,0	593,0	486,0	418,0	317,0	31,7
Піджаки, блейзери, крім трикотажних, чоловічі та хлопчачі, тис. шт.	1081,0	782,0	878,0	806,0	837,0	804,0	812,0	75,1
Пальта, напівпальта, накидки та вироби подібні, крім трикотажних, жіночі та дівчачі, млн.шт.	2,5	1,8	1,9	1,9	1,7	1,5	1,3	52
Костюми, крім трикотажних, жіночі та дівчачі, тис.шт.	496,0	318,0	410,0	325,0	300,0	197,0	148,0	29,8
Жакети, блейзери, крім трикотажних, жіночі та дівчачі, млн.шт.	2,5	2,0	1,8	1,9	1,8	1,3	1,4	56,0
Сукні, крім трикотажних, жіночі та дівчачі, млн.шт.	1,0	1,3	1,3	1,7	1,7	1,6	1,5	150,0
Трикотаж спідній, млн.шт.	22,7	16,8	22,5	29,0	28,2	28,8	20,1	88,5
Предмети одягу, аксесуари до одягу з хутра (крім капелюхів та уборів головних інших), тис. шт.	8,6	6,7	7,4	7,2	8,4	7,7	25,3	294,2
Колготки, панчохи, шкарпетки та інші, трикотажні машинного та ручного в'язання, млн. пар	61,7	59,5	76,8	90,0	83,0	76,0	74,2	120,3
Светри, пуловери, кардигани та вироби подібні, трикотажні та в'язані, млн. шт.	2,3	1,5	1,7	1,6	1,5	1,2	1,0	43,5
Взуття, млн. пар	22,2	20,4	25,7	28,1	28,3	30,5	27,5	123,9

* складено автором за [19]

Зокрема знизився випуск: пряжі бавовняної – на 78,9 %, костюмів чоловічих та хлопчачих – на 68,3 %, костюмів жіночих та дівчачих – на 70,2 %, пальт, на півпальт, накидок та виробів подібних, крім трикотажних, жіночих та дівчачих – на 48,0 %.

Разом із цим спостерігається зростання обсягів виробництва таких видів продукції: полотен трикотажних, машинного чи ручного в'язання – на 86,7 %, суконь жіночих та дівчачих – на 50,0 %, взуття – на 23,9 %, предметів одягу, аксесуарів та одягу з хутра – на 194,2 %, виробів панчішно-шкарпеткових трикотажних машинного чи ручного в'язання – на 20,3 %, матеріалів нетканих і виробів з них – на 15,1 %.

У шостому виданні Звіту про конкурентоспроможність регіонів України, який формується Фондом «Ефективне Управління» за підтримки Всесвітнього економічного форуму, Вінницька область посідає 11-е місце серед 27 регіонів України за кількістю населення (3,6 %) і 12-е місце за внеском у ВВП країни (2,2 %). Валовий регіональний продукт Вінницької області становить 17 768 грн. на людину, або 62,4 % від середнього показника по Україні.

При цьому регіон посідає високе 2-е місце за інституціями, 7-е місце за ефективністю ринку праці та 12-е місце за інноваціями. У 2014 році Вінницька область займає 16-е місце у рейтингу конкурентоспроможності регіонів України, між Івано-Франківською та Волинською областями. Індекс конкурентоспроможності Вінницької області склав 3,97 бала. Найбільш сильними складовими конкурентоспроможності для Вінницької області залишаються інституції, ефективність ринку праці та інновації [30].

Важливе місце в економіці Вінницької області займає легка промисловість, а саме трикотажна та швейна. Підприємства легкої промисловості області спеціалізуються на виробництві широкого асортименту верхнього одягу, костюмів, суконь, сорочок, блузок і різних видів трикотажних виробів, обсяг якого складає майже чверть загальнодержавного виробництва.

За даними Головного управління статистики області у 2014 р. на підприємствах легкої промисловості Вінниччини було зайнято 3,1 тис. осіб, з яких

99,6% наймані працівники середньомісячна заробітна плата яких становила 1577,00 грн. Три чверті підприємств легкої промисловості за розмірами відносяться до малих підприємств, частка їх продукції в загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг) області складає 11,5 %.

На ПАТ «Володарка», ПАТ «Поділля», ПАТ «Гульчинська швейна фабрика», ПАТ «Хмільницька швейна фабрика «Лілея», ПАТ «Бершадська швейна фабрика «Бужанка», КП «Гайсинська швейна фабрика «Віта», ПАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса» та інших. Працюють, використовуючи іноземну давальницьку сировину.

Протягом 2014 року на підприємства області надійшло давальницької сировини на 30894,1 тис. дол. із 38 країн світу. Найбільші обсяги надходжень були здійснені з таких країн, як Італія (8063,5 тис. дол.), Німеччина (3800,7 тис. дол.), Бельгія (2140 тис. дол.), Російська Федерація (5930,0 тис. дол.), Румунія (3463,2 тис. дол.) та Китай (1576,2 тис. дол.), Туреччина (1600,6 тис. дол.).

Обсяг експорту готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, у 2014 році становив 42,6 млн. дол., 71% цієї суми – це одяг текстильний. Найбільші експортні поставки з Вінниччини здійснені до Німеччини (23161,1 тис. дол.), Російської Федерації (7323,8 тис. дол.), Румунія (4518,6 тис. дол.), Угорщина (1583,9 тис. дол.), Бельгія (1336,6 тис. дол.) та Франція (1224,3 тис. дол.).

Проведений аналіз статистичних даних дає можливість зробити висновки щодо тенденцій розвитку виробничої діяльності підприємств легкої промисловості Вінницької області за останні роки.

Наведена у таблиці 2.2 динаміка темпів розвитку легкої промисловості протягом 2008–2014 рр., свідчить про нестабільність діяльності галузі.

Слід відмітити значний приріст виробництва у 2014 р. порівняно з 2008 р, сорочок, крім трикотажних, чоловічих та хлопчачих на 99,5 %. В той же час різко зменшилось виробництво суконь, крім трикотажних, жіночих та дівчачих – на 91,8 %.

**Темпи розвитку легкої промисловості Вінницької області
за 2008–2014 рр., %**

Види продукції	Роки							Темп зростання, 2014р. до 2008р., %
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Пальта, дощовики, напівпальта та вироби подібні, крім трикотажних, чоловічі та хлопчачі, тис. шт.	120,3	86,5	101,4	102,3	100,7	93,2	89,1	74,1
Піджаки, блейзери, крім трикотажних, чоловічі та хлопчачі, тис. шт.	50,7	73,3	102,6	139,8	127,2	97,1	н.д.	-
Пальта, напівпальта, накидки та вироби подібні, крім трикотажних, жіночі та дівчачі, тис. шт.	71,3	91,7	116,3	86,7	64,4	76,4	73,2	102,7
Жакети, блейзери, крім трикотажних, жіночі та дівчачі, тис. шт.	99,8	87,6	94,1	83,6	66,7	85,1	67,1	67,2
Сукні, крім трикотажних, жіночі та дівчачі, тис. шт.	212,8	148,2	78,5	96,2	120,7	40,0	17,4	8,2
Спідниці та спідниці-брюки, крім трикотажних, жіночі та дівчачі, тис. шт.	66,9	82,6	45,9	131,1	32,4	95,5	3,9	18,1
Сорочки, крім трикотажних, чоловічі та хлопчачі, тис. шт.	77,8	75,0	98,1	110,5	82,3	130,0	155,2	199,5
Блузки, сорочки та батники, крім трикотажних, жіночі та дівчачі, тис.шт.	90,5	44,7	123,1	135,7	69,3	105,1	н.д.	-
Білизна постільна, тис. шт.	70,3	1,3	861,5	102,7	35,7	73,2	н.д.	-
Взуття, тис. пар	89,7	100,0	69,2	1872,2	11,3	92,1	н.д.	-

н.д. - інформація конфіденційна відповідно до Закону України «Про державну статистику»

* розраховано автором за [30]

Основні показники діяльності підприємств легкої промисловості Вінницької області у 2011–2014 роках наведено у таблиці 2.3.

На основі аналізу наведених показників можна зробити висновок про зростання рівня виробництва протягом досліджуваного періоду. Однак, зросла на 61,2 % і кількість збиткових підприємств у 2014 порівняно з 2011 р. Питома вага продукції легкої промисловості в загальному обсязі реалізованої продукції області склала у 2014 році лише 0,5 %, при цьому обсяг реалізованої продукції зріс на 27,6 %.

Про початок зростання у виробництві продукції легкої промисловості свідчить і значне підвищення рентабельності всієї діяльності підприємств – на 93,8 %.

Не зважаючи на підвищення середньомісячної номінальної заробітної плати у 2014 р. порівняно з 2011 р. на 296 грн., її рівень залишається невисоким, що пов'язано з наявністю значної долі частки ручної праці.

На основі дослідження наукових, методичних і нормативно-законодавчих джерел до основних причин зниження рівня ефективності виробництва підприємств легкої промисловості слід віднести:

- підвищення конкуренції на ринку внаслідок зростання обсягів імпортованої продукції легкої промисловості;
- складність умов кредитування для збільшення обігових ресурсів з метою розвитку виробництва;
- неефективна державна політика щодо розвитку галузі та захисту її від впливу на ринок продукції легкої промисловості «тіньового» імпорту і контрафактної продукції;
- відсутність значного досвіду роботи підприємств легкої промисловості в умовах конкуренції на внутрішньому і на зовнішньому ринках;
- низький рівень розвитку маркетингової діяльності на підприємствах;
- високий рівень зносу обладнання, застарілі технології, що призводить до високої матеріалоемності, енергоемності й трудомісткості виробництва;

Основні показники діяльності підприємств легкої промисловості Вінницької області у 2011–2014 рр.*

Показники	Роки				Абсолютний приріст, 2014р. до 2011 р.	Темп зростання, 2014р. до 2011р., %
	2011	2012	2013	2014		
Обсяги реалізації промислової продукції, тис. грн.	112457,5	121357,8	104078,8	143461,2	31003,7	127,6
У % до всієї реалізованої продукції	0,7	0,7	0,5	0,5	-0,2	71,4
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), тис. грн.	4568	2299	4400	3852	-716	84,3
У % до загального обсягу у промисловості	0,4	0,2	0,2	0,22	-0,18	55
Середньооблікова кількість найманих працівників, осіб	3577	3355	3055	2916	-661	81,5
У % до загальної кількості працівників у промисловості	5,4	5,6	5,0	4,8	-0,6	88,9
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	1316	1517	1577	1612	296	122,5
Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	4795,6	1590,6	-4469,8	10822,7	6027,1	225,7
Підприємства, що одержали прибуток, % до загальної кількості	73,7	56,1	35,7	57,6	-16,1	78,2
Підприємства, що одержали збиток, % до загальної кількості	26,3	43,9	64,3	42,4	16,1	161,2
Рентабельність операційної діяльності підприємств, %	-1,4	1,7	-4,1	-2,8	-1,4	200
Рентабельність всієї діяльності підприємств, %	-1,6	0,4	-3,3	-3,1	-1,5	193,8

* розраховано автором за [30]

- низький рівень інвестування галузі, що унеможливило оновлення морально і фізично застарілого устаткування і створення сучасної технологічної бази легкої промисловості, необхідної для розвитку і фінансової сталості підприємств;

- домінування на ринку зарубіжного обладнання для легкої промисловості підприємств внаслідок занепаду відповідної галузі машинобудування, висока вартість імпортованих пристроїв стримує процеси технічного переобладнання;

- відсутність розвинутої логістичної інфраструктури, яка забезпечує ефективність зберігання, переміщення продукції, інформаційно-аналітичне формування логістичних потоків;

- низький рівень інноваційних процесів, незначна доля високоефективних технологій та інноваційних видів продукції в обсязі продажів на внутрішньому і зарубіжному ринках;

- зменшення обсягів вітчизняної сировини та поставок сировини із країн пострадянського простору;

- недостатня забезпеченість висококваліфікованими фахівцями на більшості підприємств;

- незначна доля вітчизняної продукції легкої промисловості високої якості у загальному обсязі;

- підвищення собівартості продукції внаслідок значного зростання цін на сировину та енергоносії;

- зниження купівельної спроможності населення внаслідок зменшення реальних доходів;

- складні умови ведення бізнесу в Україні, зокрема високий рівень податкового навантаження, корупції, складність чинного нормативно-правового законодавства тощо.

Слід відмітити, що у 2014 р. лише 57,6 % підприємств легкої промисловості Вінниччини є прибутковими. Одним із лідерів у галузі виробництва і продажу класичного чоловічого одягу є ПАТ «Володарка». На сьогоднішньому етапі розвитку ПАТ «Володарка» – це сучасне підприємство, що має в своєму

розпорядженні могутні ресурси для створення і просування власного виробничого бренду, підприємством щодня випускається більше 2000 одиниць виробів – елегантних костюмів, піджаків, бруків, жилетів, плащів, пальто і курток для чоловіків.

Продукція виготовляється переважно з давальницької сировини, питома вага експорту складає 96,6 % від загального обсягу виробленої продукції. Фахівцями підприємства проводиться моніторинг тенденцій сучасної світової моди, регулярне дослідження якісних і кількісних характеристик попиту сприяє своєчасному внесенню змін та оновлення асортименту продукції.

Протягом кількох років ПАТ «Володарка» тісно співпрацює з одним із найбільших європейських виробників чоловічого одягу – німецькою фірмою «HUGO BOSS» на таких умовах: німецьке обладнання, технологія та сировина, а робоча сила вінницького підприємства. Крім того, підприємство поставляє свою продукцію замовникам з Австрії, Італії та Франції.

Впровадження сучасної системи управління на основі програмно-методичного комплексу «Інталев: Навігатор» забезпечило товариству можливість реалізації ефективного стратегічного планування, що і забезпечує вагомі результати в діяльності підприємства.

Пріоритетним напрямком розвитку є просування на ринку України колекцій під власними торговими марками. Фірмові відділи "Володарки" можна побачити в торгових мережах Києва, Вінниці, Тернополя, Івано -Франківська, Кіровограда, Чернівців, та інш.

Фахівці підприємства постійно стежать за тенденціями сучасної світової моди. Регулярне вивчення якісних і кількісних характеристик попиту дає необхідну інформацію для своєчасного коректування асортименту моделей: колекції проходять детальне вивчення, доопрацювання і оновлення

До прибуткових підприємств легкої промисловості відноситься і ПрАТ «Хмільницька швейна фабрика «Лілея», яка здійснює виробництво, реалізацію та продаж швейних виробів, в основному, жіночого асортименту: пальто, костюми, блейзери, сукні, блузи, жилети, куртки. Працює підприємство на основі

давальницької сировини іноземних фірм.

Діловими партнерами є фірми: «Харве-Бенард Лтд». (США), «Кірстен» та «Ферауд» (Німеччина). «Колор» (Угорщина), а також продукція підприємства реалізується в торговельних мережах Києва та Вінниці. Виробництво оснащено обладнанням відомих у світі фірм, як «Дюркоп-Адлер», «Файт», «Пфафф», «Джуки», «Каннегісер», «Штробель».

Для стабільної роботи виробництва матеріально-технічна база фабрики постійно оновлюється. Діяльність підприємства не залежить від сезонних змін. Кадрова політика підприємства направлена на забезпечення високого рівня кваліфікації працівників, відповідного потребам виробництва. Для цього на підприємстві створено сприятливі умови праці, навчання та професійний ріст працівників, які відповідають європейським стандартам.

Ще одним із представників прибуткових підприємств Вінницької області є ПрАТ Швейна фабрика «Бужанка». Основною діяльністю підприємства є виробництво верхнього одягу, роздрібна торгівля в неспеціалізованих магазинах переважно з продовольчим асортиментом, оптова торгівля одягом, включаючи спортивний. Важливе значення в роботі підприємства надається дослідженню ринку, оновленню моделей, впровадженню нових технологій. Виробничі цехи обладнання сучасним швейним устаткуванням іноземного виробництва, що забезпечує високу якість продукції і дозволяє виконувати вироби будь-якої складності. Продукція підприємства одержала гідне визнання від численних покупців, його продукція з успіхом реалізовується на ринку країни, відрізняється різноманітністю моделей і широким асортиментом.

Якщо говорити про інноваційну активність промислового сектору Вінниччини, то на протязі останніх років спостерігається її помітний спад (рис. 2.1).

Так, якщо в період 2000–2003 рр. інновації впроваджували від 24% до 30% промислових підприємств, то в 2014 р. – лише 14,2%. Така ситуація пояснюється ускладненням умов господарського функціонування промислового сектору і, зокрема, підприємств легкої промисловості в сучасних вітчизняних реаліях.

Рис. 2.1. Питома вага промислових підприємств Вінницької області, що займалися та впроваджували інновації у 2000–2014 рр., %*

* побудовано за даними [30]

В той же час, якщо говорити про промислові підприємства, які впроваджували інновації на протязі досліджуваного періоду, то їх кількість була значно нижчою, ніж кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю.

Переважає більшість промислових підприємств Вінниччини, що впроваджували інновації, займалися впровадженням нових технологічних процесів (рис. 2.2).

Наведені дані свідчать, що якщо кількість впроваджених нових технологічних процесів на промислових підприємствах Вінниччини на протязі останніх років характеризується зростанням, то впровадження саме маловідходних та ресурсозберігаючих технологічних процесів, навпаки, має спадну динаміку, що є досить негативним явищем.

Рис. 2.2. Впровадження нових технологічних процесів промисловими підприємствами Вінницької області у 2000–2014 рр., од.*

* побудовано за даними [30]

На сучасному етапі економічного розвитку країни, в умовах нестабільності зовнішнього середовища, посиленні впливу міжнародної інтеграції і підвищенні конкуренції зростає роль економічного аналізу як однієї із важливих функцій управління підприємством легкої промисловості. Для ефективного управління господарською діяльністю необхідна інформація як про хід виконання виробничих завдань, так і про тенденції і характер змін, які відбуваються в економіці підприємства.

У процесі економічного аналізу:

- проводиться порівняння досягнутих результатів з даними за попередні періоди, з показниками інших підприємств і середньогалузевими значеннями; визначається вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на величину результативних показників;

- виявляються можливі резерви підвищення ефективності господарської діяльності і перспективи подальшого розвитку.

Інформація, отримана на основі аналізу господарської діяльності підприємства, служить основою для розробки і прийняття обґрунтованих управлінських рішень, підвищення їх ефективності. Ми погоджуємося з

думкою Б. І. Герасимова, що економічний аналіз – функція, яка забезпечує наукове обґрунтування прийнятих управлінських рішень [27, с. 7].

Для проведення економічного аналізу використовують сукупність методів (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Основні методи комплексного економічного аналізу господарської діяльності підприємства*

Назва методів	Зміст методів
Неформалізовані методи	
Експертний	Оцінка ситуації високим класними фахівцями
Морфологічний	Систематизація наборів альтернативних рішень і вибір найбільш ефективних варіантів
Рейтинговий	Систематизація, ранжирування і визначення найкращих результатів по ряду показників
Фактографічний	Аналіз зафіксованих фактів у наукових працях і т.п.
Моніторинг	Детальний, систематичний аналіз змін
Логічне моделювання	Побудова сценаріїв, систем показників, аналітичних таблиць
Фундаментальний	Вивчення основних тенденцій і основних напрямків динаміки
Технічний	Відображення бажаних згладжених очікувань
Формалізовані методи	
Факторний	Виявлення, класифікація та оцінка ступеня впливу окремих факторів
Кон'юнктурний	Встановлення поточного стану з позицій співвідношення попиту та пропозиції
Математичний	Ланцюгові підстановки, арифметична різниця, диференціальний, логарифмічний, інтегральний аналіз, дисконтування
Статистичні	Кореляційний, регресійний, дисперсійний, кластерний, екстраполяційний, коваріаційний аналіз; методи головних компонент, середніх і відносних величин, групування
Методи дослідження операцій	Використання теорій графів, ігор, масового обслуговування; побудова дерева цілей і ресурсів, байєсовський аналіз, сіткове планування
Економетричні	Матричний, гармонійний, спектральний аналіз, виробничі функції, міжгалузевий баланс
Економіко-математичне моделювання	Дескриптивні (описові), предикативні (передбачення, прогностичні) і нормативні моделі; системний аналіз, комп'ютерна імітація; лінійне, нелінійне, динамічне, опукле програмування

* складено автором за [68, 128, 183]

Зазначені методи забезпечують:

- встановлення границь і часових інтервалів аналізу;
- визначення критеріїв;
- оцінку динаміки показників;
- врахування впливу факторів на динаміку показників;
- оцінку загального стану діяльності підприємства і дослідження причин його зміни на протязі аналізованого періоду.

На основі дослідження економічної літератури з проблем проведення економічного аналізу нами розроблена концептуальна модель комплексного економічного аналізу господарської діяльності підприємства легкої промисловості (рис. 2.3).

Концептуальна модель комплексного економічного аналізу підприємства легкої промисловості включає дослідження ресурсного забезпечення, аналіз фінансових результатів діяльності, аналіз фінансового стану підприємства, що забезпечує можливість виявлення резервів підвищення ефективності господарської діяльності, раціональних форм господарювання та управління на різних рівнях ієрархії.

Запропонована послідовність проведення комплексного економічного аналізу підприємства легкої промисловості відповідає об'єктивному процесу формування економічних показників. Завершальним етапом проведення економічного аналізу є виявлення резервів поліпшення діяльності підприємства і обґрунтування відповідних управлінських рішень.

Комплексна система економічного аналізу підприємства, що дозволяє здійснити аналіз за всіма показниками господарського розвитку та відокремити оцінку та аналіз інноваційного розвитку підприємства, реалізована на основі сучасних інноваційних управлінських та інформаційних технологій стає інструментарієм механізму інноваційного розвитку підприємства, реалізації його інноваційної стратегії.

Стан всіх об'єктів економічного аналізу відображається системою економічних показників – сукупністю взаємозалежних показників, що

відображають економічні процеси, які відбуваються у визначених умовах, місці і часі.

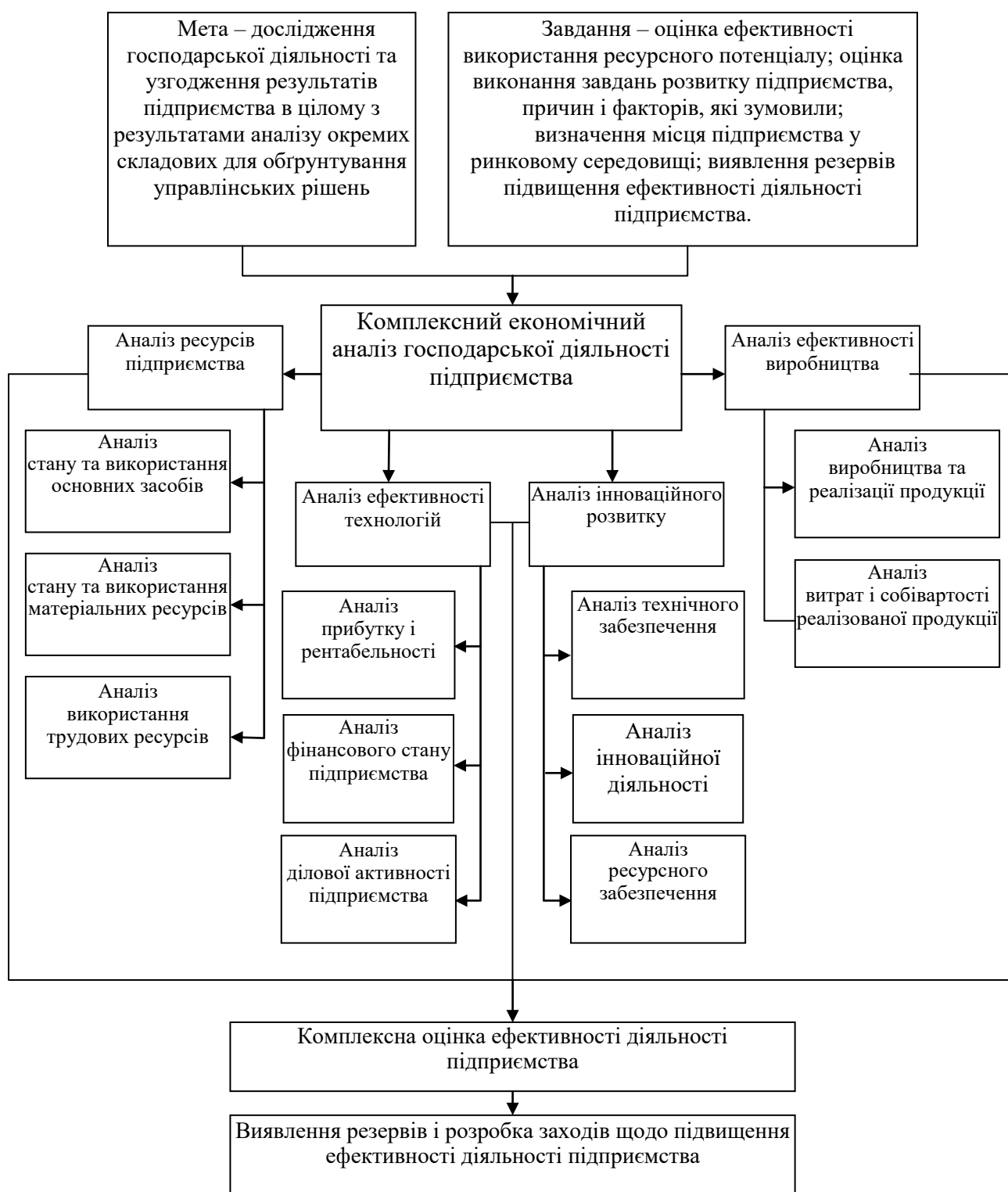

Рис. 2.3. Концептуальна модель комплексного економічного аналізу підприємства легкої промисловості*

* розробка автора

Така система економічних показників представляє собою інформаційну модель господарської діяльності підприємства, побудова якої є необхідною передумовою організації комплексного економічного аналізу.

Проведення комплексного економічного аналізу потребує систематизації показників із врахуванням взаємозв'язків, підпорядкованості для отримання достовірної інформації про ефективність діяльності підприємства.

Формування системи показників здійснено відбором найбільш рейтингових показників методом експертних оцінок показників, які рекомендуються вченими-економістами для проведення аналізу стану та економічної ефективності використання основних засобів, трудових ресурсів, матеріальних ресурсів, стану виробництва та реалізації продукції, витрат і собівартості реалізованої продукції, фінансових результатів, фінансового стану, ділової активності підприємства.

Для оцінки інноваційного розвитку підприємства найбільш доцільно використовувати процедури експертного оцінювання. Це обумовлено високим рівнем невизначеності показників ефективності при запровадженні інновацій та інноваційних пілотних проектів, а також недостатньої кількості та якості інформаційного забезпечення.

Процедура експертного оцінювання складається з таких етапів: підбір експертів та організація опитування; отримання експертної інформації та проведення анкетування; перевірка узгодженості оцінок експертів; оброблення експертних оцінок і прийняття рішення.

При застосуванні методу експертних оцінок проводиться опитування спеціальної групи експертів (5–7 осіб) з метою визначення певних змінних величин, необхідних для оцінки досліджуваного питання.

У нашому випадку була створена група експертів із керівників досліджуваних підприємств, керівників структурних підрозділів підприємств, представників установ податкової служби (сім осіб). Сформовані сукупності показників оцінені за п'ятибальною системою за принципом пріоритетності основних показників.

Для оцінки показників експертам було запропоновано виставити оцінки, що

Відповідають ступеню важливості того чи іншого показника:

- «5» – високий рейтинг показника;
- «4» – середній рейтинг показника;
- «3» – рейтинг показника нижче середнього;
- «2» – даний показник не слід використовувати.

Загальна оцінка рейтингу показника є середньозваженим балом:

$$\bar{S} = \frac{1}{m \times n} \sum_{i=1}^m K_i \sum_{j=1}^n S_{ij}, \quad (2.1)$$

де: S_{ij} – бальна оцінка j -го експерта рейтингу i -го показника; n – кількість експертів; m – число розглянутих показників; K_i – коефіцієнт важливості i -го показника, для спрощення прийнято, що всі показники мають однакову важливість і $k=1$ [42, с. 179–191].

Важливе значення для господарської діяльності підприємства мають основні засоби – засоби праці, які багаторазово приймають участь у виробничому процесі і частинами переносять свою вартість на виготовлену продукції. Ефективне використання основних засобів сприяє збільшенню обсягу виробленої продукції, зниженню її собівартості [150, с. 224]. Відповідно, показники стану і ефективності використання основних засобів складають три групи (додаток Д, табл. Д.1).

Трудові ресурси – промислово-виробничий персонал суб'єкта господарювання, який володіє певною освітою та кваліфікацією – приймають участь у виробничому процесі шляхом взаємодії з основними засобами і матеріальними ресурсами, створюючи при цьому продукт, вартість, додаткову вартість. Аналіз використання трудових ресурсів проводиться з метою виявлення та оцінки резервів підвищення продуктивності праці на підприємстві за рахунок підвищення кадрового потенціалу та організаційно-технічного рівня виробництва і включає ряд завдань, зокрема:

- аналіз використання робочого часу; оцінка трудомісткості продукції;

- оцінка рівня продуктивності праці;
- аналіз динаміки трудових ресурсів;
- оцінка використання робочого часу;
- дослідження рівня продуктивності праці (додаток Д, табл. Д.2).

Важливе значення у комплексному аналізі має визначення ефективності використання матеріальних ресурсів, які вносять значну долю у собівартість продукції. Матеріальні ресурси – важлива складова виробничого потенціалу підприємства, які приймають участь у виробництві протягом одного виробничого циклу, при цьому повністю змінюють свою форму та переносять свою вартість на витрати підприємства. Метою аналізу матеріальних ресурсів є визначення ключових показників ефективності їх використання на підприємстві для об'єктивної оцінки забезпечення його конкурентоспроможності, виявлення резервів підвищення ефективності використання ресурсів, розробку заходів для їх мобілізації. Аналіз стану використання матеріальних ресурсів у статичній і динамічній формі проводиться за допомогою системи показників, яка наведена в додатку Д, таблиці Д.3.

Аналіз виробництва і реалізації продукції є одним із найважливіших показників функціонування підприємства. Обсяг виготовленої реалізованої продукції напряму визначає витрати, прибуток і рентабельність діяльності. Мета аналізу полягає в оцінюванні результатів виробничо-господарської діяльності для підведення підсумків роботи; аналізі виконання виробничої програми для прогнозування можливих результатів. Дані аналізу можуть бути використані для прийняття конкретних управлінських рішень при формуванні портфеля замовлень; при складанні уточненого плану виробництва та узгодження його з виробничими потужностями; для формування плану поставок матеріально-технічних ресурсів і запровадження в дію основних засобів і виробничих потужностей; для оцінки потреби в трудових ресурсах. Дослідження наукової літератури дало можливість сформулювати систему показників, наведену у додатку Д, таблиці Д.4.

У процесі аналізу динаміки валової, товарної і реалізованої продукції визначають:

- базисні темпи росту (приросту) – визначаються відносно першого року аналізованого періоду;
- ланцюгові темпи росту (приросту) – визначаються відносно попереднього періоду;
- середньорічні темпи росту (приросту) – розраховуються за середньо геометричною:

$$\bar{T} = \sqrt[n]{T_1 \cdot T_2 \cdot T_3}$$

(2.2)

Собівартість продукції представляє собою виражені у грошовій формі витрати, пов'язані з підготовкою, організацією, веденням виробництва та реалізацією продукції (виконання робіт, надання послуг), та є одним із якісних показників, які характеризують ефективність господарської діяльності підприємства. В умовах розвитку ринкових відносин аналіз собівартості продукції має важливе значення, так як зниження собівартості продукції впливає на розмір прибутку підприємства, його конкурентоспроможність, стійкість фінансового стану [118, с. 91]. У додатку Д, таблиці Д.5 наведено систему показників аналізу витрат і собівартості реалізованої продукції.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства передбачає: дослідження змін кожного показника за поточний період (горизонтальний аналіз); дослідження структури відповідних показників і їхніх змін (вертикальний аналіз); вивчення динаміки зміни показників за ряд звітних періодів (трендовий аналіз).

Показники фінансових результатів підприємства, що вживаються в аналітичних розрахунках, залежно від цілей аналізу, наведені у додатку Д, таблиці Д.6.

Аналіз фінансового стану підприємства призначений для отримання

об'єктивної оцінки фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності підприємства і можливості забезпечення ефективності господарювання у довгостроковій перспективі і служить для визначення економічного потенціалу підприємства, обґрунтування рішень стратегічного характеру, інформаційного забезпечення потреб фінансового планування, для розробки інвестиційних проектів та прийняття рішень щодо фінансування, надання кредиту, його обсягів та умов.

Одним із методів аналізу фінансового стану, який використовується у практиці господарської діяльності підприємств, є коефіцієнтний аналіз, за його допомогою вивчають рівень і динаміку відносних показників фінансового стану, які розраховуються як відношення величин балансових статей чи інших абсолютних показників, що їх можна одержати на основі звітності. У науковій літературі для аналізу фінансового стану підприємства рекомендується визначення таких основних груп показників: коефіцієнти ліквідності; коефіцієнти фінансової стійкості; коефіцієнти платоспроможності, механізм розрахунку яких наведено у додатку Д, таблиця Д.7.

На сучасному етапі розвитку економічних відносин ефективність господарської діяльності підприємства у значній мірі залежить від якості, оперативності і доцільності прийняття управлінських рішень, тобто від ділової активності підприємства ділова активність підприємства. Аналіз ділової активності підприємства дає можливість оцінки ефективності формування структури капіталу, взаємовідносин з партнерами і включає чотири складові:

- аналіз ефективності використання оборотних коштів підприємств;
- аналіз використання власного і залученого капіталу;
- аналіз ефективності кредитних відносин підприємства з комерційними банками;
- аналіз дебіторської і кредиторської заборгованостей.

Характеристика основних показників ділової активності підприємства наведена у додатку Д, таблиці Д.8.

Ефективність господарської діяльності, підвищення рівня

конкурентоспроможності продукції підприємств легкої промисловості у значній мірі залежить від рівня їх інноваційного розвитку. У сучасних умовах високонкурентних ринків виникає необхідність розглядати саме інноваційну діяльність як найбільш дієвий шлях забезпечення конкурентоспроможності та розвитку подальшого розвитку підприємств галузі, оскільки саме інновації здатні вивести підприємства з кризового стану.

Основним результатом інноваційної діяльності підприємств легкої промисловості є освоєння інноваційних видів продукції, впровадження нових прогресивних технологічних процесів, придбання нових технологій.

Актуальним є проведення аналізу інноваційного розвитку підприємства для науково-обґрунтованого вибору напрямків інноваційної діяльності і впровадження сучасних організаційно-економічних методів управління підприємством.

При формуванні системи показників для аналізу інноваційного розвитку підприємства необхідно враховувати взаємозв'язки показників, що характеризують даний процес на різних рівнях управління, що забезпечить достовірну оцінку досягнутого рівня і визначення необхідних напрямів подальшого розвитку.

Ми підтримуємо думку Хомутського Д.С., що однією з визначальних проблем при цьому є проблема включення до системи надмірної кількості показників, внаслідок чого значно зростають затрати робочого часу для збору та обробки інформації, знижується достовірність і зручність для трактування отриманих результатів [170].

Крім того, при розробленні системи показників для аналізу інноваційного розвитку підприємств, слід дотримуватись таких вимог:

- повнота – показники повинні охоплювати усі істотні ознаки інноваційної складової технологічних процесів;
- достовірність (наукова обґрунтованість) – значення показників повинні бути адекватними і такими, що відповідають реальним умовам;

- порівняльність – показники повинні розраховуватись за однакові часові проміжки, мати чітко виражену розмірність;
- стійкість – необхідно забезпечити відсутність реакції на дію чинників, що не пов'язані з явищами, які відображені у даному показнику;
- комплексність – показники повинні відображати прямі, обернені та багатосторонні зв'язки з іншими показниками взаємопов'язаних процесів;
- інтегрування – показники мають інтегруватись з однойменними показниками більш високих рівнів ієрархії;
- динамічність – показники повинні розкривати й адекватно відображати явища не тільки в статиці, але і в динаміці;
- гнучкість – система показників має відображати усі зміни, що пов'язані із інноваційною складовою технологічних процесів [40, с. 47; 74, с. 47].

На основі дослідження наукової літератури, експертного опитування ми пропонуємо систему показників інноваційного розвитку підприємства, структурованих у такі групи: аналіз технічного забезпечення інноваційного розвитку підприємства; аналіз інноваційної діяльності підприємства; аналіз ресурсного забезпечення інноваційного розвитку підприємства (табл. 2.5).

Така система показників відображає весь спектр факторів, які впливають на інноваційний розвиток підприємства.

Автором проведено аналіз інноваційного розвитку п'яти підприємств легкої промисловості Вінницької області, реалізований у середовищі табличного процесора Microsoft Excel. Вхідні дані для цього наведено в додатку Е. На основі аналізу даних таблиці 2.6 можна зробити висновок про застарілість основних фондів досліджуваних підприємств, оскільки значення коефіцієнту зносу основних фондів більше 50 %, що ускладнює впровадження новітніх технологічних процесів і підвищення конкурентоспроможності продукції. В той же час, перевищення значень коефіцієнтів модернізації всіх трьох підприємств оптимального рівня (оптимальне значення 0,3–0,5) свідчить, що на всіх трьох підприємствах протягом 2011–2013 років відбулось впровадження новітніх технологій.

Система показників інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості*

Показники	Характеристика показника	Основні параметри	Розрахунок
Аналіз технічного забезпечення			
Коефіцієнт зносу основних фондів	Ступінь зносу основних фондів	$C_{зн}$ – вартість зносу, тис. грн. Φ_k – вартість основних фондів на кінець року, тис. грн.	$K_{зн} = \frac{C_{зн}}{\Phi_k}$
Коефіцієнт модернізації	Оцінювання інтенсивності вивільнення коштів, вкладених в основні засоби	$CЗ$ – знос основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.; $OЗ_{поч}$ – початкова вартість основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	$K_M = \frac{CЗ}{OЗ_{поч}}$
Коефіцієнт фондоємності інноваційної діяльності	Частка середньорічної вартості основних фондів, яка припадає на 1 грн. вартості реалізованої інноваційної продукції	$\Phi_{ср.рiч.}$ – середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.; $O_{р.ін.пр.}$ – обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	$K_{\epsilon mn} = \frac{\Phi_{ср.рiч.}}{O_{р.ін.пр.}}$
Аналіз інноваційної діяльності підприємства			
Коефіцієнт інноваційності продукції	Частка інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції	$O_{р.ін.пр.}$ – обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.; $O_{заг.}$ – загальний обсяг реалізації продукції, тис. грн.	$K_{ін.пр.} = \frac{O_{р.ін.пр.}}{O_{заг.}}$
Коефіцієнт наукомісткості виробництва	Характеризує науково-інтелектуальну складову потенціалу інноваційного розвитку	$B_{ін.}$ – обсяг витрат на інноваційний розвиток підприємства, тис. грн.; $B_{заг.}$ – загальний обсяг витрат підприємства, тис. грн.	$K_{зм} = \frac{B_{ін.}}{B_{заг.}}$
Коефіцієнт прибутковості інноваційної діяльності	Відносна міра ефективності інноваційної діяльності після врахування всіх витрат і податків	$\Pi_{ін.д.}$ – прибуток від інноваційної діяльності, тис. грн.; $\Pi_{заг.}$ – загальний прибуток суб'єкта господарювання, тис. грн.	$K_{пр.ін.д.} = \frac{\Pi_{ін.д.}}{\Pi_{заг.}}$
Аналіз ресурсного забезпечення			
Коефіцієнт інженерно-технічного забезпечення	Характеризує потенціальну здатність персоналу до розв'язання науково-прикладних задач	$K_{іmp}$ – кількість інженерно-технічних і наукових працівників, чол.; $K_{заг.}$ – загальна кількість працівників, чол.	$I_{іmp} = \frac{K_{іmp}}{K_{заг.}}$
Коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю	Визначає рівень забезпеченості підприємства інтелектуальним капіталом порівняно з іншими основними засобами виробництва	HMA – інтелектуальна власність (рядок 010 «Нематеріальні активи» I розділу балансу), тис. грн.; HOA – інші необоротні активи (рядок 070 балансу), тис. грн.	$K_{ів} = \frac{HMA}{HOA}$

* складено автором за [8, 179, 184].

Чим ближче значення коефіцієнта інноваційності продукції до одиниці, тим вищий рівень інноваційного розвитку і конкурентоспроможності продукції підприємства.

За даними таблиці 2.6 таким є підприємство ПАТ «Володарка». На підприємствах ПрАТ «Хмільницька швейна фабрика «Лілея», ПрАТ Швейна фабрика «Бужанка» коефіцієнт інноваційності продукції не перевищує 0,4.

Аналіз наукових праць [67] дає підстави стверджувати, що до наукомістких відносяться ті суб'єкти господарювання, у яких коефіцієнт наукомісткості виробництва перевищує порогове значення 0,04–0,05. Отже, досліджувані підприємства можна вважати наукомісткими.

Слід відмітити, що значення коефіцієнтів забезпеченості інтелектуальною власністю ПАТ «Володарка» і ПрАТ «Хмільницька швейна фабрика «Лілея» свідчить про значний рівень їх оснащеності та озброєності інтелектуальним капіталом порівняно з іншими основними засобами виробництва і характеризує його діяльність як стратегію лідерства ($K_{ig} \geq 0,15$).

Таким чином, запропонована система показників для аналізу інноваційного розвитку підприємства дасть можливість забезпечити своєчасне надходження достовірної, повної і точної інформації щодо стану інноваційної діяльності, що сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень в інноваційній сфері.

Таким чином, виконані дослідження, дозволяють зробити висновок, що для ефективного формування механізму інноваційного розвитку на підприємстві легкої промисловості необхідно запровадити комплексну систему економічного аналізу підприємств, що дозволить здійснити аналіз за всіма показниками господарського розвитку та відокремити оцінку та аналіз інноваційного розвитку підприємства.

Така система, реалізована на основі сучасних інноваційних управлінських та інформаційних технологій стає інструментарієм механізму інноваційного розвитку підприємства, основою реалізації його інноваційної стратегії.

Аналіз інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості Вінницької області, 2012–2014 рр. *

№ п/п	Показники	ПАТ «Володарка»				ПрАТ «Хмільницька швейна фабрика «Лілея»				ПрАТ Швейна фабрика «Бужанка»				ПрАТ «Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса»				ПАТ «Поділля»			
		Роки			2014-2012	Роки			2014-2012	Роки			2014-2012	Роки			2014-2012	Роки			2014-2012
		2012	2013	2014		2012	2013	2014		2012	2013	2014		2012	2013	2014		2012	2013	2014	
1	Коефіцієнт зносу основних фондів	0,71	0,73	0,78	0,07	0,68	0,70	0,72	0,04	0,70	0,74	0,77	0,07	0,52	0,53	0,55	0,03	0,57	0,45	0,42	-0,13
2	Коефіцієнт модернізації	0,3	0,7	0,8	0,5	0,7	0,7	0,7	0	0,7	0,7	0,8	0,1	0,5	0,5	0,5	0	0,6	0,1	0,2	-0,4
3	Коефіцієнт фондомісткості інноваційної діяльності	0,5	0,4	0,3	-0,2	0,9	0,7	0,6	-0,3	0,6	1,3	1,9	1,3	4,3	5,7	6,7	0,67	8,6	5,7	8,1	-0,5
4	Коефіцієнт інноваційності продукції	0,5	0,6	0,6	0,1	0,3	0,4	0,4	0,1	0,4	0,4	0,4	0	0,4	0,4	0,4	0,1	0,4	0,4	0,4	0
5	Коефіцієнт наукомісткості виробництва	0,07	0,08	0,09	0,2	0,05	0,06	0,06	0,01	0,04	0,05	0,06	0,02	0,3	0,3	0,5	0,2	0,3	0,3	0,5	0,2
6	Коефіцієнт прибутковості інноваційної діяльності	0,3	0,3	0,4	0,1	0,25	0,25	0,3	0,05	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2	0,2	0,3	0,1
7	Коефіцієнт інженерно-технічного забезпечення	0,4	0,5	0,5	0,1	0,4	0,4	0,4	0	0,3	0,3	0,2	-0,1	0,3	0,3	0,2	-0,1	0,3	0,3	0,2	-0,1
8	Коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю	0,18	0,19	0,18	0,17	0,18	0,14	0,13	0,05	0,12	0,14	0,16	0,04	0,18	0,19	0,16	0,14	0,17	0,18	0,18	0,01

* розраховано автором

Для оцінки інноваційного розвитку підприємства найбільш доцільно використовувати процедури експертного оцінювання, що обумовлено високим рівнем невизначеності показників ефективності при запровадженні інновацій та інноваційних пілотних проектів, а також недостатнім рівнем інформаційного забезпечення.

2.2. Вплив факторів на рівень інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості

Значні зміни зовнішніх умов функціонування, складний економічний стан підприємств легкої промисловості зумовлюють необхідність підвищення ефективності їх діяльності на основі інноваційного розвитку. Інноваційний розвиток підприємства передбачає вирішення складних управлінських задач щодо обсягів виробничих ресурсів, видів продукції, джерел інвестування, побудови гнучкої маркетингової системи. Формування дієвого механізму інноваційного розвитку потребує дослідження впливу різних факторів на рівень інноваційної діяльності підприємства.

Класики економічної науки вважають фактор силою, яка впливає на діяльність підприємства, його конкурентоспроможність та прибуток [120, с. 155]. За окремими визначеннями фактор – це «рушійна сила економічних, виробничих процесів, що впливає на результат виробничої, економічної діяльності» [61, с. 468]. Інші вчені трактують фактор як діючі сили, обставини, умови, вплив яких може призвести до змін рівня економічного показника [190, с. 256].

Проаналізувавши визначення поняття фактор, пропонуємо авторське визначення фактора інноваційного розвитку підприємства. Під фактором інноваційного розвитку підприємства слід розуміти діючу силу, обставину, умову, вплив яких може призвести до змін в наявності особливостей і можливостей використання ресурсів підприємства у процесі здійснення інноваційного розвитку з метою підвищення ефективності діяльності підприємства та його конкурентоспроможності.

Проведене дослідження сучасної вітчизняної економічної літератури дає підстави стверджувати, що на сьогодні практично відсутня детальна класифікація факторів, які впливають на рівень інноваційного розвитку як по економіці загалом, так і по легкій промисловості зокрема.

При цьому можна відмітити, що за походженням всі автори класифікують фактори на внутрішні і зовнішні. Внутрішні фактори – фактори, які за своїм походженням відносяться до самого підприємства, тобто вони можуть керуватися підприємством, їх реалізація можлива за рахунок ресурсів підприємства і вони впливають лише на конкурентоспроможність зазначеного підприємства. До внутрішніх факторів слід відносити наявність якісних ресурсів всіх видів, місце розташування, менеджмент та ін.

Зовнішні фактори – це сили, явища, обставини, які впливають на діяльність окремого підприємства ззовні. Вони відрізняються тим, що підприємство не завжди може на них впливати, керувати ними. Найчастіше зовнішнє середовище пропонують структурувати на мікро-зовнішнє та макро-зовнішнє. Елементами мікро-зовнішнього середовища підприємства є сукупність суб'єктів, з якими підприємство підтримує безпосередні зв'язки.

Зовнішні фактори відображають загальноекономічні умови діяльності підприємства, тобто сформований стан економіки і рівень її розвитку, специфіка включення в міжнародний поділ праці і галузева орієнтація на задоволення виробничих і споживчих потреб, рівень розвитку ринку, стан виробництва в цілому (пожвавлення – підйом – спад – криза – депресія); державно-правовий механізм, дієвість законодавчої бази й рівень її розвитку, ступінь правової й нормативної забезпеченості господарської діяльності, що встановлює певні границі й заборони [25].

Існує велика кількість класифікацій, рівнів, на які вчені поділяють зовнішнє середовище. Окремі вчені наводять приклад класифікації факторів зовнішнього середовища, що складається з чотирьох груп: політичні, правові, економічні, соціально-культурні. Інші виділяють їх на загальноекономічні, державні, ринкові, інші зовнішні фактори конкурентоспроможності [162].

За рівнями впливу на рівень інноваційного розвитку підприємств зовнішні фактори доцільно групувати таким чином:

- мегарівень (неконтрольовані ні державою, ні підприємством – рівень «міжнаціональний»);
- макрорівень (контрольовані державою, неконтрольовані підприємством – рівень «національний»);
- мезорівень (контрольовані державою, прямий вплив на підприємство - рівень «внутрішньо регіональний»).

При класифікації факторів за територіальністю ми виділяємо глобальні чинники, загальнодержавні фактори (чинники, вплив яких поширюється на рівні певної країни) та регіональні чинники (вплив яких поширюється на рівні певної території).

Кожне підприємство розташоване на певній території, на якій діють певні процеси, сили, чинники соціального, економічного, культурного та інших характерів, які і є факторами мезорівня. Є дослідження, де визначаються фактори, що стимулюють динаміку інноваційної діяльності в регіоні .

Внутрішні об'єктивні фактори визначають рамкові умови функціонування конкретного підприємства на ринку, які створюють певні обмеження для вибору інноваційної стратегії (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Взаємозв'язок факторів, які впливають на інноваційний розвиток [155, с.

11]

Фактори	Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Об'єктивні фактори	Природно-кліматичні умови; політична ситуація усередині країни й на міжнародному рівні; світовий рівень науково-технічного прогресу й ін.	Форма власності, що визначає характер економічних інтересів господарюючого суб'єкта; розмір організації; галузева приналежність, спеціалізація компанії й ін.
Суб'єктивні фактори	Стратегії конкуруючих фірм; поведіння споживачів, що формують попит на інноваційні продукти; комунікації з органами влади, замовниками, діловими партнерами, інвесторами й т.п.	Інтелектуально-креативний потенціал працівників організації; застосування нових технологій керування підприємницькими структурами; гнучкість організаційної структури; інвестиційна політика організації й ін.

Об'єктивні і суб'єктивні зовнішні і внутрішні фактори пов'язані між собою та утворюють систему вихідних передумов для формування інноваційної стратегії організації.

Несприятливе сполучення зовнішніх об'єктивних факторів не може бути переборено господарюючим суб'єктом, тому реалізація інноваційного проекту в такій ситуації стає нерезультативною.

Зовнішні суб'єктивні фактори, незважаючи на те, що відносяться до факторів зовнішнього середовища підприємства, проте можуть частково формуватися під впливом проведеної підприємством політики по створенню сприятливого іміджу компанії, формуванню споживчих переваг і т.п. Внутрішні суб'єктивні фактори залежать від самої організації, вживання заходів по формуванню сприятливих внутрішніх факторів є частиною інноваційної стратегії. Від того, які фактори впливають на підприємство, залежить вибір напрямків її інноваційного розвитку.

Дослідження впливу факторів на рівень інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості – складне та актуальне завдання, вирішення якого необхідне для оцінювання потенційних можливостей і виявлення резервів підвищення інноваційної активності підприємств легкої промисловості в регіоні, для обґрунтованого регулювання інноваційної діяльності, цілеспрямованого формування напрямів інноваційного розвитку галузі регіону.

Ми пропонуємо комплексний підхід до оцінювання впливу факторів на інноваційний розвиток підприємства за допомогою кореляційно-регресійного моделювання. Аналіз основних тенденцій інноваційного розвитку та оцінювання впливу факторів здійснено для підприємств легкої промисловості Вінницької області.

Беручи до уваги зростання ролі інноваційного розвитку підприємств, актуальним стає завдання створення моделей, які адекватно відображають вплив факторів на рівень інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості регіону. Моделі повинні бути: цілеспрямованими; повними з погляду можливостей вирішення головних завдань; надійними та достовірними;

адаптивними; простими і зрозумілими користувачеві; зручними в управлінні та використанні.

Одним із шляхів є розробка економетричних моделей, тому що коефіцієнти регресії при факторах-аргументах за своєю суттю є коефіцієнтами ефективності, які зв'язують фактори з досліджуваним результативним показником [25]. Економетричні моделі полегшують обробку великих масивів інформації й оцінювання різних сценаріїв і альтернативних варіантів розвитку. Використання економетричних моделей дозволяє одержати внутрішньо-погоджені прогнози.

Економетрична модель являє собою систему регресійних (стохастичних) рівнянь і тотожностей. Коефіцієнти рівнянь визначаються методами математичної статистики на основі конкретної статистичної інформації, а найпоширенішим методом кількісного оцінювання коефіцієнтів є метод найменших квадратів з його модифікаціями. Економетричні рівняння виражають залежність досліджуваних змінних від зміни інших показників, у тому числі і від стану цих змінних у минулому. Тотожності ж встановлюють взаємозалежність між змінними, що відображають структуру використовуваної статистики.

Математичну платформу економетричних моделей становлять методи кореляційного і регресійного аналізів. Кореляційний аналіз дозволяє відібрати фактори, які мають істотний характер, і побудувати відповідне рівняння регресії.

Кореляційний аналіз забезпечує: вимірювання ступеня зв'язку двох чи більше змінних; відбирання чинників, що найбільш суттєво впливають на залежну змінну; віднаходження раніше невідомих причинних зв'язків (кореляція безпосередньо не розкриває причинних зв'язків між явищами, але визначає числове значення цих зв'язків та ймовірність суджень щодо їх існування). Основними засобами аналізу є парні, частинні і множинні коефіцієнти кореляції.

Регресійний аналіз дозволяє розв'язувати такі завдання:

– встановлення форм залежності між однією ендогенною та однією або кількома екзогенними змінними (додатна, від'ємна, лінійна, нелінійна). Ендогенна змінна звичайно позначається Y , а екзогенна (екзогенні), яка ще інакше називається регресором, – X ;

– визначення функції регресії. Важливо не тільки вказати загальну тенденцію зміни залежної змінної, а й з’ясувати, який був би вплив на залежну змінну головних чинників, якщо б решта (другорядні, побічні) чинників не змінювалася (перебували на тому самому середньому рівні) і були вилучені випадкові елементи;

– оцінювання невідомих значень залежної змінної.

Ще одна важлива перевага економетричних моделей полягає в одержанні різних взаємоузгоджених прогнозів за великою кількістю показників [148].

Для формування інформаційної бази системи показників, що характеризують вплив зовнішніх факторів на рівень інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості регіону використані дані, що містяться в офіційних виданнях Головного управління статистики Вінниччини. На підставі цього з ряду показників, що їх рекомендують вчені-економісти для оцінювання рівня впливу зовнішніх факторів, у розрізі його складових були відібрані і розраховані показники, з яких сформована таблиця статистичних даних.

Визначення рівня впливу факторів здійснювалося за технологією багатофакторного регресійного аналізу із застосуванням на стадії моделювання та реалізації, відповідно, методу найменших квадратів та табличного процесора Microsoft Excel.

Метод найменших квадратів дозволяє визначити коефіцієнти рівняння регресії таким чином, щоб значення, побудовані за вхідним даними (x_i, y_i) , лежали якнайближче до значень лінії регресії. Формально це записується як мінімізація суми квадратів відхилень (помилки) функції регресії й вхідних точок:

$$S = \sum_{i=1}^n (y_i^p - y_i)^2 \rightarrow \min \quad (2.3)$$

де y_i^p – значення, обчислене за рівнянням регресії; $(y_i^p - y_i)$ – відхилення \mathcal{E} (помилка, залишок); n – кількість пар вхідних даних.

Від того, наскільки правильно зроблено відбір факторів, залежить точність висновків за підсумками аналізу побудованих моделей. При цьому необхідно дотримувати таких правил:

- фактори мають перебувати в причинно-наслідковому зв'язку з результативним показником;
- необхідно відбирати найбільш значущі фактори, котрі справляють відчутний вплив на результативний показник;
- фактори мають бути вимірними кількісно, тобто мати одиницю виміру, а інформація про них має міститися в обліку або звітності;
- у кореляційну модель лінійного типу не рекомендують включати фактори, зв'язок котрих з результативним показником має криволінійний характер;
- не рекомендують включати в кореляційну модель взаємопов'язані фактори (якщо парний коефіцієнт кореляції двох факторів більший від 0,85, то, за правилами кореляційного аналізу, один із них необхідно виключити, інакше це призведе до викривлення результатів аналізу);
- не бажано включати в кореляційну модель фактори, зв'язок котрих із результативним показником має функціональний характер [128, с. 125].

Вхідні дані для побудови багатфакторної моделі залежності обсягу виготовленої інноваційної продукції наведено в табл. 2.8.

Для побудови множинної регресії введемо такі умовні позначення змінних: залежна змінна:

y_i – обсяг виготовленої інноваційної продукції, тис. грн.,

незалежні змінні:

x_1 – обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів держаного бюджету, тис. грн.

x_2 – обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах, тис. грн.;

x_3 – чисельність спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи, осіб.

Таблиця 2.8

Вхідні дані для побудови багатofакторної моделі залежності обсягу виготовленої інноваційної продукції від зовнішніх факторів підприємствами легкої промисловості Вінницької області*

Роки	Обсяг виготовленої інноваційної продукції, млн. грн.	Обсяги фінансування технологічних інновацій за рахунок коштів держаного бюджету, тис. грн.	Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт у фактичних цінах, тис. грн.	Чисельність спеціалістів, які виконують наукові та науково-технічні роботи, осіб
2009	58,00	4444,6	15668,3	1709
2010	54,00	7944	41541,8	1558
2011	87,40	16180,8	42276,4	1063
2012	309,20	17181,2	57682,8	1051
2013	389,00	17825,7	54371,8	956
2014	304,60	21210,8	39128,6	709

* складено автором за даними фінансової звітності підприємства

Для перевірки наявності мультиколінеарності (властивість тісного зв'язку) між вибраними змінними специфікації моделі проаналізовано кореляційну матрицю (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Кореляційна матриця зовнішніх факторів*

	Столбец 1	Столбец 2	Столбец 3
Столбец 1	1		
Столбец 2	0,19091	1	
Столбец 3	-0,16502	-0,22253	1

* розраховано автором

З кореляційної матриці видно, що між досліджуваними змінними відсутній тісний зв'язок.

Для розрахунків параметрів і характеристик рівнянь регресії рекомендується використати табличний процесор MS Excel в режимі «Регресія» надбудови «Пакет аналізу» MS Excel. Режим роботи «Регресія» служить для розрахунку параметрів рівняння лінійної регресії і перевірки його адекватності

досліджуваному процесу. Результати розрахунків параметрів багатofакторної регресії приведені в табл. 2.10. Величина R-квадрат, яку називають також мірою визначеності, характеризує якість отриманої регресійної залежності. Ця якість виражається ступенем відповідності між вхідними даними і регресійною моделлю (розрахунковими даними). Міра визначеності завжди перебуває в межах інтервалу [0; 1]. У нашому випадку міра визначеності дорівнює 0,91829, що говорить про адекватність побудованої регресійної моделі вхідним даним.

Таблиця 2.10

Параметри багатofакторної регресії

Регресійна статистика	
Множинний R	0,958275757
R-Квадрат	0,918292427
Нормований R-Квадрат	0,90807898
Стандартна помилка	1,11809028
Спостереження	5

* розраховано автором

Таким чином, регресійна модель пояснює 91,8% варіації результативної ознаки, що означає правильність вибору факторів.

$$100\% - 91,8\% = 8,2\%$$

Не пояснюється варіації прибутку, які обумовлені іншими факторами, що не ввійшли в лінійну модель регресії.

Розрахований рівень значимості $\alpha_p = 1,26 \text{ E-}05 < 0,05$ (показник значимість F у табл. 2.11) підтверджує значимість R^2 .

Таблиця 2.11

Дисперсійний аналіз багатofакторної регресії*

Дисперсійний аналіз	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	Значимість <i>F</i>
Регресія	4	0,011450413	0,002862603	31,37298768	1,26 E-05
Залишок	2	0,015349587	0,007674793		
Разом	6	0,0268			

* - розраховано автором

Коефіцієнт множинної кореляції R виражає ступінь залежності незалежних

змінних (X_i) і залежної змінної (Y) та дорівнює квадратному кореню з коефіцієнта детермінації, ця величина приймає значення в інтервалі від нуля до одиниці. У простому лінійному регресійному аналізі множинний R дорівнює коефіцієнту кореляції Пірсона.

В таблиця 2.12 приведені розраховані значенні коефіцієнтів багатовфакторної регресії та їх оцінки.

Таблиця 2.12

Коефіцієнти багатовфакторної моделі

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	P-значення	Нижні 95%	Верхні 95%
Y-перетинання	489,32	0,88438	6,68649	0,001548	-14,32679	-14,33679
Змінна X 1	26,76	0,28049	9,48209	0,007205	-8,07044	-8,07044
Змінна X 2	38,87	0,18081	7,25614	0,002459	-12,96222	21,96222
Змінна X 3	6,58	0,25075	5,35961	0,007253	0,456621	0,456621

Виходячи з розрахунків, можемо записати рівняння регресії в такий спосіб:

$$y = 489,32 + 26,76x_1 + 38,87x_2 - 6,58x_3$$

Напрямок зв'язку між результативним та факторами, що пояснюють його визначається на підставі знаків («+» чи «-») відповідного коефіцієнта регресії (коефіцієнта a_i). У даному випадку знаки коефіцієнтів регресії $a_1 - a_2$ позитивні, отже, зв'язок також є позитивним, знак a_3 від'ємний, що свідчить про зворотний зв'язок між обсягом виготовленої інноваційної продукції і фондом оплати праці.

Далі перевіримо значимість коефіцієнтів регресії: a_0 і a_i . Порівнюючи попарно значення стовпців «Коефіцієнти» і «Стандартна помилка» в таблиці результатів розрахунків, бачимо, що абсолютні значення коефіцієнтів більші, ніж їхні стандартні помилки. До того ж ці коефіцієнти є значимими, про що можна судити за значеннями показника «P-значення», які менше заданого рівня значимості $\alpha=0,05$.

На основі отриманих характеристик побудованої регресійної моделі впливу факторів на інноваційний розвиток підприємств легкої промисловості Вінниччини можна зробити висновок, що модель адекватна і може бути

використана для прийняття управлінських рішень.

Слід зазначити, що економіко-статистична модель, побудована у вигляді певного рівняння множинної регресії, є одним з ефективних інструментів прогнозування досліджуваного процесу на коротко та середньостроковий період. Це дозволить підприємствам легкої промисловості цілеспрямовано обирати найбільш сприятливі з них та в повному обсязі здійснювати заходи, пов'язані з усуненням негативного впливу зовнішніх факторів в майбутньому періоді.

Отже, багатофакторний кореляційний аналіз має важливе наукове і практичне значення. Це проявляється в тому, що значно поглиблюється факторний аналіз, унаслідок чого встановлюють місце і роль кожного фактора у формуванні рівня досліджуваних показників і, як результат, – точніше обґрунтовують плани та управлінські рішення, об'єктивніше оцінюють підсумки діяльності підприємств і повніше визначають внутрігосподарські резерви.

На нашу думку, основними перспективними напрямками інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості Вінниччини є:

- ефективне управління витратами та зниження собівартості продукції;
- застосування міжнародної сертифікації продукції та стандартизації процесів виробництва як складових управління якістю;
- удосконалення рівня організації виробництва з використанням модернізованого устаткування та новітнього програмного забезпечення;
- впровадження сучасних технологій виробництва та зменшення тривалості виробничого процесу;
- розвиток трансферу технологій, тобто процесу, що передбачає переміщення та розповсюдження технологічних знань; виступає складним видом комунікацій; стимулює створення нових споживчих цінностей та може повторюватися неодноразово;
- інтенсифікація використання об'єктів інтелектуальної власності та зростання вартості ринкового бренду підприємств;
- використання сучасних методичних підходів в процесі фінансового забезпечення інноваційного розвитку (формування фінансової архітектури

підприємства);

- впровадження у виробництво інноваційних продуктів і збільшення їх частки в загальному обсязі продукції;

- налагодження тісних зв'язків з бізнес-партнерами.

Здійснення зазначених стратегічно важливих завдань дасть можливість підприємствам успішніше діяти за умов жорсткої конкуренції.

2.3. Прогнозування інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості

Важливою складовою функціональної підсистеми механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості є прогнозування показників економічного, соціального та інноваційного розвитку. В сучасних економічних умовах функціонування вітчизняних підприємств особливого значення набуває впровадження економіко-математичних методів і моделей в процес дослідження ринкової кон'юнктури, впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на результати діяльності підприємства, прогнозування обсягів виробництва і реалізації інноваційної продукції.

На основі аналізу практичних питань прогнозування визначимо основні положення формування підсистеми прогнозування у господарському механізмі підприємства легкої промисловості.

На нашу думку, мета прогнозування інноваційного розвитку на підприємстві полягає у формуванні найточніших передбачень короткострокових, середньострокових і довгострокових перспектив його діяльності для вибору правильних напрямів розвитку та уникнення економічних ризиків, формування обґрунтованих висновків і рекомендацій щодо вибору раціональної стратегії і тактики дій управління підприємства. Практична розробка прогнозів є один з найважливіших напрямів удосконалення системи планування на підприємстві.

Прогнозування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості має проводитись із врахуванням принципів, наведених у таблиці 2.13.

Принципи формування системи планування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості*

Принцип планування	Зміст принципу планування
Принцип зовнішнього доповнення	При прогнозуванні інноваційного розвитку підприємства необхідно враховувати економічні і соціальні умови регіону, на території якого діє підприємство
Принцип наукового підходу	Прогноз інноваційного розвитку підприємства повинен базуватися на комплексному науковому підході і враховувати новітні розробки в області прогностики різних напрямків фінансово-економічної діяльності і досвід їх застосування на практиці
Принцип комплексності	Прогноз інноваційного розвитку підприємства має охоплювати всі сторони діяльності підприємства для побудови комплексу заходів щодо усунення недоліків і підвищення результативності його діяльності
Принцип точності і вірогідності	Прогнозування інноваційного розвитку підприємства має базуватися на точній, достовірній і несуперечливій інформації, підкріплюватися відповідними оцінками точності і вірогідності самого прогнозу
Принцип корисності	Результати прогнозу інноваційного розвитку підприємства необхідно застосовувати в подальшій діяльності підприємства при обґрунтуванні, коректуванні та уточненні планових показників
Принцип програмної плановості	Прогнозування інноваційного розвитку підприємства має базуватися на програмному методі планування, тобто при наявності програм прогнозів: оперативного прогнозування, короткострокового прогнозування, середньострокового прогнозування і т.д., для кожної програми розробляється і затверджується регулярний план конкретних видів прогнозу
Принцип об'єктивності	Прогнозування інноваційного розвитку підприємства повинно здійснюватись на основі об'єктивних даних, а висновки за результатами прогнозу формуються із врахуванням знань, досвіду і думок всіх співробітників підприємства, що мають повноваження на його проведення
Принцип безперервності	Узгодженість планування і перспективного прогнозування інноваційного розвитку підприємства за умов визначальної ролі останнього, потребує коригування прогнозів по мірі надходження нових даних
Принцип адекватності	Результати прогнозу інноваційного розвитку підприємства повинні бути порівнянними з даними, отриманими по інших підприємствах легкої галузі, з усередненими показниками інших підприємств, а також з результатами цього ж підприємства за ряд попередніх періодів
Принцип варіантності	При прогнозуванні інноваційного розвитку підприємства необхідна розробка різних варіантів прогнозу, виходячи з прогнозу змін зовнішніх умов
Принцип економічності	Витрати на проведення прогнозування інноваційного розвитку підприємства повинні бути мінімізовані для одержання необхідного рівня ефекту

*складено і доповнено автором на основі [69, с. 629–630; 149, с. 179–180]

Наведені принципи, правила, шаблони побудови моделей прогнозування можуть бути одним з інструментальних блоків комплексної системи економічного аналізу показників інноваційного розвитку підприємства та використовуватись на підприємстві як база знань в процесі прийняття рішень щодо інноваційного розвитку.

Вибір періоду прогнозування визначається характером рішень, які мають бути прийняті з використанням прогнозних оцінок і вірогідністю вихідної інформації.

Робота підприємств в умовах ринкових відносин усе більше має потребу в науково обґрунтованому прогнозуванні їхньої діяльності. Це пов'язано насамперед з тим, що процес вироблення й ухвалення рішення містить у собі визначення безлічі альтернативних рішень, їхню оцінку і вибір єдиного, оптимального рішення.

Ефективність управлінських рішень безпосередньо залежить від якості прогнозно-аналітичних досліджень. Ці дослідження і прогнози, розроблені на основі положень економетрії й повинні звести до мінімуму непередбачувані і негативні наслідки прийнятих управлінських рішень, зменшити невизначеність їх кінцевого результуючого ефекту.

Види прогнозів та їх призначення, які доцільно розробляти на підприємстві легкої промисловості, наведені у таблиці 2.14.

На сучасному етапі розвитку ринкових умов прогнозні розрахунки можуть дати цілком коректний результат при виборі періоду прогнозування від декількох днів до 2–2,5 років. Такий вибір обумовлений тим, що для оцінки найближчих перспектив необхідний короткостроковий прогноз.

Для раціоналізації вибору та оцінки стратегії і тактики дії управлінському персоналу підприємства доцільно оцінити його перспективи не менш чим на 2 роки, оскільки в цей період окупаються вкладення в ефективні інвестиційні проекти.

Види прогнозів інноваційного розвитку підприємства та їх призначення

Класифікаційна ознака	Вид прогнозу	Призначення прогнозу, його зміст
Зміст прогнозу	Пошуковий	Аналіз перспектив розвитку тенденцій теперішнього в майбутньому, визначення можливих варіантів і змін, допустимих в найближчій перспективі
	Нормативний	Аналіз можливих шляхів досягнення цілей оптимізації управління
	Аналітичний	Визначення пізнавальну цінність різних методів і засобів дослідження майбутнього
Способи прогнозування	Експертний	Основа на мобілізації досвіду та інтуїції експертів
	Екстраполяція	Перенесення закономірностей минулого і сучасного розвитку на майбутнє.
	Моделювання	Дослідження пошукових і нормативних моделей.
Характер відбиваних властивостей	Кількісний	Прогноз, який базується на кількісних показниках.
	Якісний	Прогноз, який базується на якісних показниках.
	Системний	Системне представлення об'єкту прогнозування.
Дискретність представлення результату	Інтервальний	Прогноз, результат якого представлений у вигляді довірчого інтервалу характеристики об'єкту прогнозування для заданої вірогідності здійснення прогнозу.
	Точковий	Прогноз, результат якого представлений у вигляді єдиного значення характеристики об'єкту прогнозування без вказівки довірчого інтервалу.
Термін і характер прогнозування	Стратегічний	Метою є передбачення найважливіших параметрів розвитку підприємства в середньостроковій та більш віддаленій перспективах
	Довгостроковий	Період попередження більше 5 років
	Середньостроковий	Період попередження від 1 до 5 років
	Короткостроковий	Період попередження від 1 місяця до 1 року
	Оперативний	Для виявлення можливостей у вирішенні конкретних проблем стратегічних прогнозів щодо поточної діяльності та короткострокових перспектив, до одного місяця
Ступінь детермінованості	Детерміновані (визначені або передбачувані)	Опис об'єкта без втрат інформації
	Стохастичні (імовірнісні)	Врахування випадкових складових для задоволення вимог точності та достовірності прогнозу
	Змішані	Частково в детермінованому, частково в стохастичному вигляді
Характер розвитку об'єкта в часі	Дискретні (переривані)	Регулярна складова (тренд) яких змінюється стрибками у фіксовані моменти часу
	Аперіодичні	Опис регулярної складової у вигляді безперервної функції часу
	Циклічні	Опис регулярної складової у вигляді періодичної функції часу
Ступінь імовірності настання подій	Інваріантні	У розрахунку на високий ступінь визначеності майбутнього середовища прогноз містить лише один варіант розвитку подій)
	Варіантні	Розробляється декілька варіантів розвитку подій зовнішнього середовища із врахуванням певної невизначеності його майбутнього стану
Можливість впливу підприємства на майбутнє	Активний	Активні дії з проектування майбутнього, реальний вплив на зовнішнє середовище
	Пасивний	Підприємство не намагається впливати на середовище свого функціонування

* складено автором за [69, с. 495–497; 117, с. 128–130]

Процес прогнозування інноваційного розвитку підприємства має включати такі етапи:

- Визначення цілей прогнозу і його часового горизонту.
- Формування передбачень стану зовнішнього середовища, збір і обробка вихідних даних.
- Вибір методу прогнозування.
- Здійснення прогнозу для різних сценаріїв розвитку подій.
- Оцінка отриманих результатів, їхньої вірогідності й застосовності.

Під методами економічного прогнозування розуміють сукупність прийомів, оцінок та способів дослідження економічних процесів, які дають можливість на основі аналізу минулих (ретроспективних) внутрішніх і зовнішніх зв'язків у системі або їх змін передбачати можливий (ймовірний) її розвиток у майбутньому.

Особливості застосування основних методів прогнозування інноваційного розвитку підприємства наведені у таблиці 2.15

При виборі методів прогнозування необхідно враховувати ряд вимог:

- забезпечення функціональної повноти, достовірності та точності прогнозу;
- мінімальність витрат необхідних ресурсів на здійснення процесу прогнозування;
- цілі прогнозу і завдання прогнозування;
- період, на який формується прогноз;
- специфіка об'єкта прогнозування: динамічна характеристика ринкового середовища функціонування, складності, масштабності;
- вірогідність, повнота і характер вихідної інформації про об'єкт прогнозування;
- обмежувальні фактори прогнозування;
- вимоги до результатів прогнозування.

Особливості застосування основних методів прогнозування інноваційного розвитку підприємства*

Метод	Суть методу	Сфера застосування	Особливості методу	Задачі, що можна вирішувати
Математичні методи параметричного прогнозування	Визначення тенденцій розвитку об'єктів, що мають кількісні статистичні дані про їх минулий і сьогоdnішній стан	При відповідності статистичних даних вимогам математичного методу; за наявності кількісної інформації	Часові проміжки між елементами ряду повинні мати однакову тривалість, пропуски даних не допускається	Задачі прогнозу екстраполяції, задачі методу найменших квадратів
Прогнозування за аналогією	Полягає у перенесенні раніше сформованої моделі розвитку об'єкта-аналога на прогнозований об'єкт	Розв'язання проблем, звичних для осіб, що приймають рішення	Застосування кількісних показників для порівняння прогнозів та оцінки достовірності.	Рішення ситуаційних управлінських задач
Експертні методи	Ґрунтуються на використанні оцінки спеціалістів-експертів щодо перспектив розвитку економічних процесів у майбутньому	Економічна кон'юнктура. Розвиток об'єктів великої складності	Метод за своєю сутністю є інтуїтивним, в його основу покладений спосіб збирання інформації анкетуванням	В умовах відсутності достовірної статистики, невизначеності, в екстремальних ситуаціях
Коллективна генерація ідей	Синтез об'єкт прогнозу, мультифакторний аналіз подій, аналіз подій зі сторони детермінуючих чинників	Отримання блоку ідей з прогнозування і прийняття рішень	Необхідна група для аналізу проблемної ситуації, систематизації ідей та оцінки можливості їх реалізації	Визначення всього можливого кола варіантів розвитку керованого об'єкта. Отримання сценарію розвитку об'єкта управління
Морфологічний аналіз	Виявлення структури об'єкта прогнозування та оцінка можливих значень її елементів і варіантів взаємодії цих значень.	В умовах малого обсягу інформації про досліджувану проблему, для систематизації можливих варіантів її рішення	Використання повної сукупності знань про об'єкт, необхідною вимогою є повна відсутність попередніх думок	Прогнозування результату фундаментальних досліджень, при відкритті нових ринків, формуванні нових потреб

* складено автором за [47, с. 484–485; 69, с. 627–638]

Етапи прогнозування інноваційного розвитку підприємства передбачають визначення цілей, його часового горизонту, формування передбачень, збір та обробку даних, здійснення сценарного прогнозу та оцінку результатів.

Ми вважаємо, що прогнозування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості має вирішувати такі завдання:

- основні технічні та організаційно-економічні проблеми, шляхи і терміни їх вирішення;
- обсяги матеріалів, технологічні процеси та обладнання, необхідні для випуску нових перспективних і традиційних видів продукції;
- очікувані обсяги виробництва продукції в конкурентів і потреба в ній на ринках;
- потужність підприємства, необхідна для впровадження нових видів продукції;
- потреба в трудових ресурсах із врахуванням зміни їх структури, кваліфікації та очікуваного зростання продуктивності праці.

Прогнозування має також включати короткий аналіз розвитку прогнозованого напрямку виробництва і характеристику його сучасного стану; виявлення перспективних технічних та економічних проблем, які не мають практичні застосування; оцінку важливості проведених досліджень, що вимагають уваги і витрат для рішення майбутніх проблем.

До прогнозів стану фінансової безпеки висуваються такі вимоги:

- високий рівень обґрунтування методології та достовірності прогнозів, або зменшення імовірності прогнозних похибок;
- комплексність прогнозу, тобто в прогнозі повинна бути досить повна характеристика і динаміка того, що відбувається у фінансовому середовищі;
- збалансованість прогнозних оцінок та їх структурних блоків між собою;
- безперервність прогнозування, тобто прогнози різних періодів прогнозування повинні бути узгоджені між собою.

Проведене дослідження дозволило сформулювати схему прогнозування в механізмі інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості (рис. 2.4).

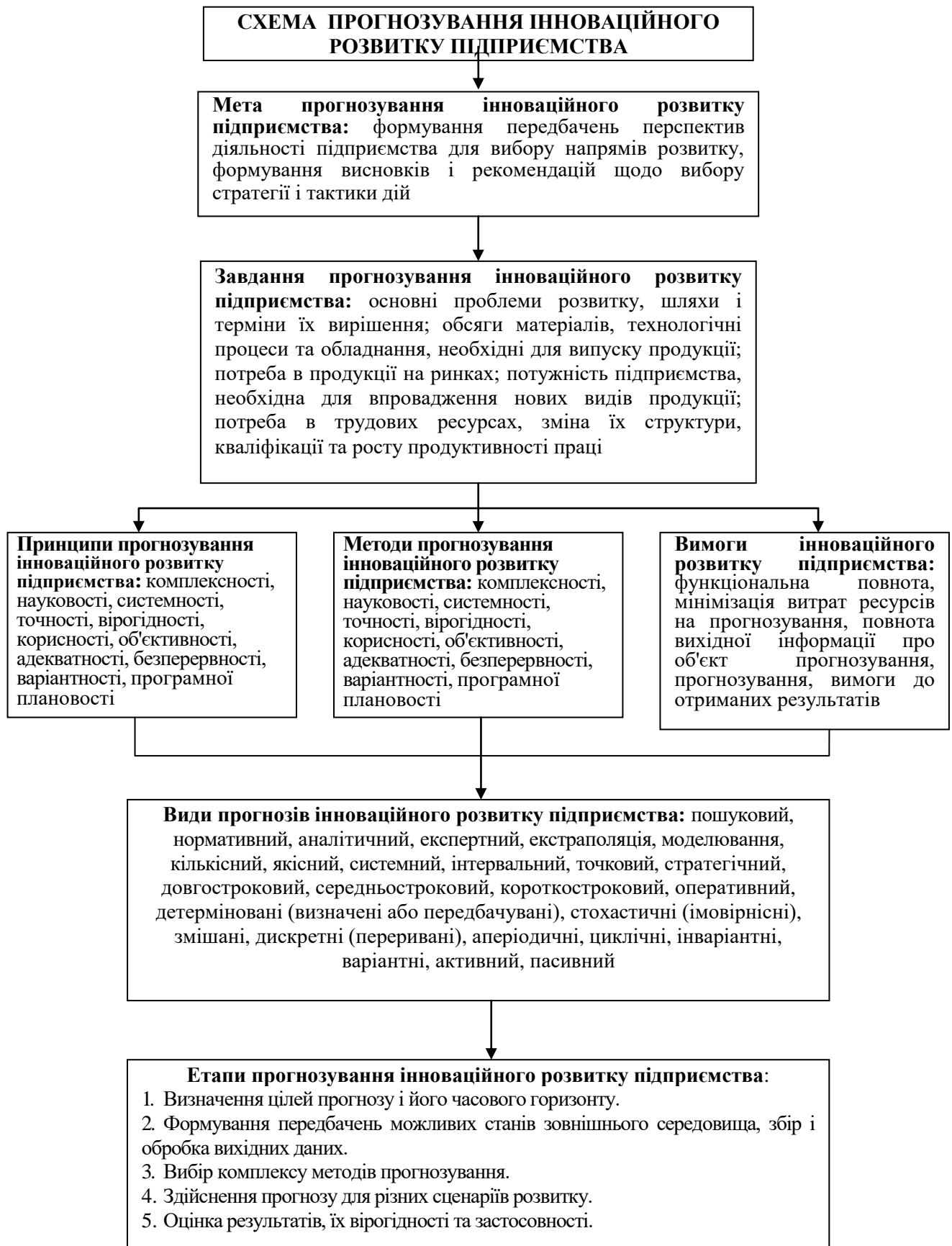

Рис.2.4. Схема проведення прогнозування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості*

* побудовано автором

Розглянемо прогнозування обсягів реалізації продукції підприємств легкої промисловості із врахуванням сезонної компоненти. Сезонна компонента визначає зміну поведінки часового ряду регулярно протягом певного періоду (рік, місяць, тиждень, день тощо). Часовий ряд – це сукупність значень показника за декілька послідовних моментів (періодів) часу.

Аналіз сезонних складових дає можливість порівняння всіх значень часового ряду через визначений період часу.

Мультиплікативна модель представляє собою добуток перерахованих компонент (3.4).

При цьому значення сезонної компоненти є деякою часткою трендового значення:

$$A_t = T_t \times S_t \times E_t \quad (2.4)$$

На практиці вибір моделі проводять, аналізуючи структуру сезонних коливань: при приблизно постійній амплітуді коливань будується адитивна модель часового ряду, в якій значення сезонної компоненти передбачаються постійними для різних циклів; якщо амплітуда сезонних коливань змінюється, тобто зростає або зменшується, доцільно будувати мультиплікативну модель часового ряду, яка ставить рівні ряду в залежність від значень сезонної компоненти. Побудова адитивної і мультиплікативної моделей зводиться до розрахунку значень T , S та E для кожного рівня ряду.

Прогнозування обсягів реалізації продукції підприємства легкої промисловості, що має сезонний характер включає такі етапи побудови прогновної моделі:

1. Вибір лінії тренду, яка найкраще апроксимує фактичні дані.
2. Визначення величини сезонної компоненти.
3. Розрахунок помилки моделі як різниці між фактичними значеннями і значеннями моделі.
4. Побудова моделі прогнозування.
5. На основі моделі побудови остаточного прогнозу обсягів реалізації

продукції.

Для врахування майбутніх змін економічних тенденцій, на основі яких побудована модель тренду доцільно використати метод експонентного згладжування. За цим методом прогноз показника на майбутній період представляється у вигляді суми фактичного показника за даний період і прогнозу на даний період, зважених за допомогою спеціального коефіцієнта. Наприклад, складається прогноз обсягів реалізації інноваційної продукції на наступний місяць, тоді його значення розраховується за формулою:

$$Ann_t = k \times A\phi_{t-1} + (1 - k)Am_t \quad (2.5)$$

де: Ann_t – прогнозне значення обсягу реалізації продукції; $A\phi_{t-1}$ — фактичне значення обсягу реалізації продукції у попередньому періоді; Am_{t-1} – значення обсягу реалізації продукції, розраховане за моделлю тренда; k – константа згладжування, ($0 < k < 1$).

Практичну побудову моделі прогнозування обсягів реалізації інноваційної продукції підприємства легкої промисловості із врахуванням сезонної компоненти розглянемо на такому прикладі, коли відомі дані про обсяги реалізації інноваційної продукції за два роки, а статистичні дані характеризуються наявністю вираженого сезонного характеру зі зростаючим трендом.

Необхідно побудувати прогноз обсягів реалізації продукції підприємства на наступний рік по місяцях. Для вирішення даного завдання використаємо табличний процесор MS Excel, що дозволить значно зменшити кількість розрахунків і час побудови моделі та його пакет аналізу і надбудову роботи з діаграмами і трендами.

Коефіцієнт детермінації поліноміальної лінії тренду (0,7435) значно вище, лінійної ($4 \times E-05$).

Застосування інших типів ліній тренду (логарифмічна, степенева, експонентна) також дає не такі ефективні результати.

сума сезонних компонент за досліджувані періоди дорівнювала нулю. Для цього використаємо таку методику:

– визначимо її середні значення \bar{s}_t для кожного періоду t :

$$\bar{s}_t = \frac{s_{t1} + s_{t2}}{2}, t = 1, 2, \dots, 12; \quad (2.7)$$

– середнє сезонне значення (\bar{S}):

$$\bar{S} = \frac{12}{\sum_{t=1}^{12} \bar{s}_t}. \quad (2.8)$$

Для адитивної моделі відкоригована оцінка сезонної компоненти вимірюється в абсолютних величинах і дорівнює (додаток Л, табл. Л.6):

$$\hat{s}_t = \bar{s}_t - \alpha, \alpha = \bar{S}/12. \quad (2.9)$$

3. Розраховуємо похибки моделі як різниці між фактичними значеннями і значеннями, отриманими у побудованій моделі (додаток Л, табл. Л.7).

Розрахунок середньоквадратичної похибки моделі свідчить про те, що побудована модель добре апроксимує фактичні дані, тобто вона достатньо достовірно відображає економічні тенденції, що визначають обсяг реалізації продукції, і може бути використана для прогнозування обсягів реалізації продукції на майбутній рік:

$$E = \frac{\sum_{t=1}^{12} O^2}{\sum_{t=1}^{12} (T_t + S_t)^2} = 0,001529 = 0,15\% \quad (2.10)$$

де: T – значення обсягу реалізації продукції, розраховане за рівнянням поліноміальної лінії тренду; S – сезонна компонента; O – відхилення моделі від фактичних значень

Побудована модель представлена графічно на рис. 2.6.

4. На основі моделі будуємо остаточний прогноз обсягів реалізації продукції, поєднавши аналіз тренду і експонентне згладжування (формула (2.2) табл. 2.16).

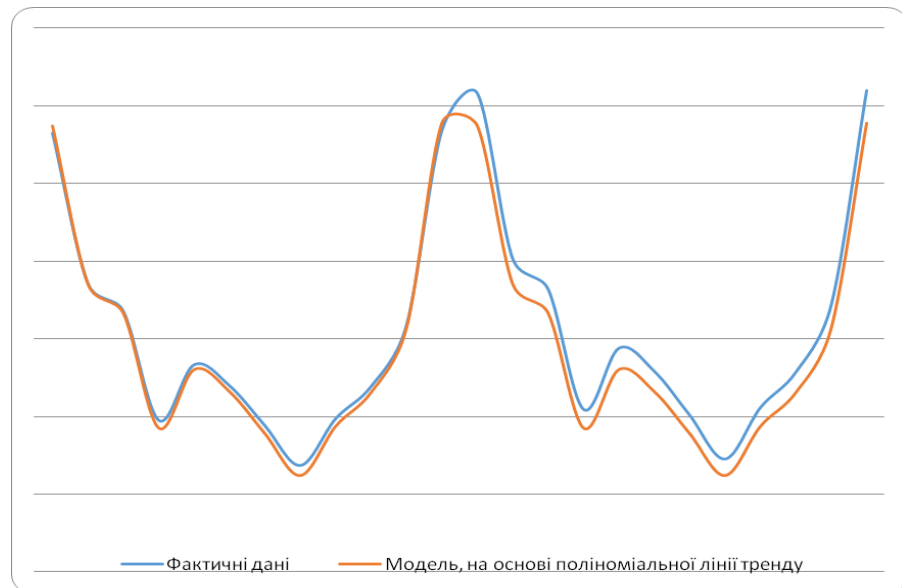

Рис.2.6. Модель прогнозування обсягів реалізації інноваційної продукції підприємств легкої промисловості на основі поліноміальної лінії тренду із врахуванням сезонної компоненти*

* побудовано автором

Для константи згладжування a , за величиною якої визначається ступінь впливу похибок на прогноз у попередньому прогнозі, на думку дослідників, найбільш придатними є такі значення: для дуже стабільних процесів – $a=0,1$, для менш стабільних $a = 0,3$. Ці значення вказують, що помилка поточного прогнозу встановлена на рівні від 20 до 30 відсотків помилки попереднього прогнозу [18].

Для врахування нових економічних тенденцій рекомендується регулярно уточнювати модель на основі моніторингу фактично отриманих обсягів реалізації, замінюючи ними дані статистичної бази побудови моделі. Одержані результати є основою для корегування планів виробництва інноваційної

продукції. В першу чергу, це впливає на оперативні плани, що деталізують показники тактичних планів інноваційного розвитку для організації планомірної роботи підприємства, його структурних підрозділів протягом короткого проміжку часу, зокрема, для нашого прикладу виробництво інноваційної продукції.

Таблиця 2.16

**Прогнозування обсягів реалізації інноваційної продукції на прикладі ПАТ
«Володарка»**

№ п/п	Місяць	Значення тренду	Сезонна компонента	Прогнозоване значення	Довірчий інтервал	
					+	-
25	липень	888,03	93,53	981,56	688,81	685,37
26	серпень	881,03	-135,48	745,55	523,19	520,58
27	вересень	828,02	-0,39	827,63	580,79	577,89
28	жовтень	738,95	-114,06	624,89	438,52	436,33
29	листопад	631,35	156,03	787,38	552,55	549,79
30	грудень	529,31	146,11	675,42	473,98	471,61
31	січень	461,81	16,37	478,18	335,56	333,89
32	лютий	460,46	-166,27	294,19	206,45	205,42
33	березень	556,66	-144,48	412,18	289,25	287,81
34	квітень	778,09	-166,35	611,74	429,29	427,15
35	травень	1144,60	-86,60	1058,00	742,45	738,75
36	червень	1126,22	401,57	1527,79	1072,13	1066,78

* розраховано автором

Одержані результати в сукупності від даних реалізації продукції та отриманого прибутку дозволяють зробити висновок щодо необхідності змін і в інших видах планів щодо запровадження інновацій та інноваційної продукції на підприємстві, які представлені в таблиці 2.17.

Так, стратегічні плани будуть змінюватись у випадку динамічних змін технологій, підвищення конкуренції на ринку продукції, необхідності управлінських інновацій на підприємстві.

Тактичні плани змінюються відповідно до накопичених показників оперативних планів виробництва та здійснення управлінських процесів.

Необхідність змін в планах підприємства легкої промисловості за показниками контролю та прогнозування інноваційного розвитку*

Вид планів	Сутність планів	Завдання планів	Складові планів	Періодичність розроблення	Необхідність змін за результатами контролю і прогнозування
1	2	3	4	5	6
Стратегічні	Плани підприємства, визначають основні напрями інноваційного розвитку підприємства на довготривалу перспективу	Формулювання місії, цілей інноваційного розвитку підприємства, засобів їх досягнення на основі оцінки факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ	Довгострокові плани інноваційного розвитку підприємства на період більше 5 років; середньострокові плани – деталізація довгострокових планів на період від 1 до 5 років.	Періодично або/і безперервно	динамічні зміни технологій, підвищення конкуренції на ринку продукції, необхідність управлінських та інформаційних інновацій на підприємстві; реструктуризація та реінжиніринг підприємства, при виявленні протиріч від змін в тактичних, оперативних та бізнес-планах.
Тактичні	Плани інноваційного розвитку підприємства на короткостроковий або середньостроковий період	Визначають сукупність конкретних дій і засобів для досягнення намічених цілей інноваційного розвитку	Виявлення додаткових резервів для інноваційного розвитку підприємства	Безперервно	накопичені показники оперативних планів виробництва та здійснення управлінських процесів; зміни в стратегічних та бізнес-планах.

Продовження таблиці 2.17

Вид планів	Сутність планів	Завдання планів	Складові планів	Періодичність розроблення	Необхідність змін за результатами контролю і прогнозування
1	2	3	4	5	6
Оперативні	Плани, що деталізують показники тактичних планів інноваційного розвитку для організації планомірної роботи підприємства, його структурних підрозділів протягом короткого проміжку часу	Визначається час виконання окремих операцій виробничого процесу, оперативної підготовки виробництва, заходи щодо контролю, матеріального забезпечення виробництва	Включає цехові (міжцехові), внутрішньо цехові у розрізі дільниць і робочих місць – плани	Безперервно	Результати контролю та прогнозування показників якості та обсягів продукції, виконання бізнес-процесів; зміни в стратегічних, тактичних та бізнес-планах.
Бізнес-план	Програма дій інноваційного розвитку, пов'язаних часом і місцем реалізації, спрямованих на отримання прибутку на засадах реалізації підприємницького проекту	Детальне обґрунтованя концепції підготовлено го для реалізації реального інноваційного проекту та основні його характеристики	Інформування про мету діяльності; особливості виробничого процесу, продукції; обґрунтування прогнозу розвитку виробництва, економічної ефективності	Неперіодично, у разі необхідності реалізації нових проектів	динамічні зміни технологій, підвищення конкуренції на ринку продукції, необхідність управлінських та інформаційних інновацій на підприємстві; реструктуризація та реінжиніринг підприємства, при виявленні протиріч від змін в тактичних, оперативних та стратегічних планах.

* складено автором за [60, с. 25; 98; 150, с. 184]

Зміни в оперативних планах напряму залежать від результатів прогнозування обсягів виробництва, управління запасами, зміни політики ціноутворення тощо.

Формування бізнес-планів можна розділити на дві категорії – бізнес-план розвитку визначеного напряму продукції або виду діяльності підприємства та бізнес-план інноваційного розвитку підприємства. Бізнес-плани, як правило, відповідають стратегічному плану розвитку підприємства та зміни в них здійснюються аналогічно.

Дослідження показують, що реалізація інноваційної продукції підприємства легкої промисловості має сезонний характер; застосування поліноміальної лінії тренда дозволяє побудувати модель із незначною помилкою; при наявності достатньої кількості статистичних даних. Розглянутий метод може бути ефективно використаний у прогнозуванні обсягу реалізації продукції при плануванні діяльності підприємства, для внесення змін в плани інноваційного розвитку підприємства.

Висновки до розділу 2

На основі проведеного аналізу стану інноваційно-господарської діяльності підприємств легкої промисловості та факторів її активізації можна зробити такі висновки:

1. Доведено, що підприємства легкої промисловості займають важливе місце в економіці Вінницької області, а саме трикотажні та швейні підприємства. Вони спеціалізуються на виробництві широкого асортименту верхнього одягу, костюмів, суконь, сорочок, блузок і різних видів трикотажних виробів, обсяг якого складає майже чверть загальнодержавного виробництва.

2. Проведений аналіз статистичних даних свідчить про нестабільність розвитку виробничої діяльності підприємств легкої промисловості Вінницької області протягом 2005–2014 рр. Протягом досліджуваного періоду на 61,2 % зросла кількість збиткових підприємств у 2014 порівняно з 2011 р. Проте у 2014

р. 57,6 % підприємств легкої промисловості Вінниччини є прибутковими. Зокрема, до прибуткових підприємств легкої промисловості відносяться ПАТ «Володарка», ПАТ «Хмільницька швейна фабрика «Лілея», ПАТ Швейна фабрика «Бужанка», ПрАТ Могилів-Подільська швейна фабрика «Аліса», ПАТ «Поділля» продукція яких одержала гідне визнання від численних покупців, з успіхом реалізується на ринку країни, відрізняється різноманітністю моделей і широким асортиментом.

3. Автором запропоновано концептуальну модель комплексного економічного аналізу господарської діяльності підприємства легкої промисловості, яка включає дослідження ресурсного забезпечення, аналіз фінансових результатів діяльності, аналіз фінансового стану підприємства, аналіз інноваційного розвитку, що забезпечує можливість виявлення резервів підвищення ефективності господарської діяльності, раціональних форм господарювання та управління на різних рівнях ієрархії.

4. На основі експертного опитування автором запропоновано систему показників для аналізу інноваційного розвитку підприємства, структурованих у такі групи: аналіз технічного забезпечення; аналіз інноваційної діяльності; аналіз ресурсного забезпечення. Така система показників дасть можливість забезпечити своєчасне надходження достовірної, повної і точної інформації щодо стану інноваційної діяльності, що сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень в інноваційній сфері.

5. Встановлено, що інноваційний розвиток підприємства передбачає вирішення складних управлінських задач щодо обсягів виробничих ресурсів, видів продукції, джерел інвестування. Формування дієвого механізму інноваційного розвитку потребує дослідження впливу різних факторів на рівень інноваційної діяльності підприємства, тому актуальним є побудова комплексних моделей, які можуть бути одними з ефективних інструментів прогнозування досліджуваного процесу на коротко та середньостроковий період.

6. Проведені дослідження виявили, що активізація інноваційної діяльності підприємства дозволяє значно збільшити рівень конкурентоспроможності

продукції як на внутрішньому ринку, так і на світовому ринку. Система управління конкурентоспроможністю охоплює процес ідентифікації, планування, формування, утримання та нагромадження конкурентних переваг продукції з метою підвищення рівня її продукції або втримання на запланованому рівні. Одним із важливих компонентів формування конкурентоспроможності інноваційної продукції на ринку є ціноутворення, яке відображує всі аспекти економічного функціонування підприємства.

7. Запропоновано систему гнучкого ціноутворення інноваційної продукції підприємства легкої промисловості, яка передбачає дотримання принципів ціноутворення і принципів розвитку як самого підприємства, так і галузі в цілому; використання широкого набору методів ціноутворення, що забезпечує визначення найбільш прийнятної ціни і вирішення значного кола інноваційних завдань діяльності підприємств; врахування особливостей діяльності підприємств і самої інноваційної продукції: природно-географічне розміщення, сезонність надходження сировини, асортимент готової продукції, якісний склад інноваційної продукції та ін.; розробку системи різних видів знижок до ціни для підвищення гнучкості цінової політики підприємства; впровадження сучасних інформаційних технологій, економіко-математичних методів і засобів обчислювальної техніки для дослідження чинників, що впливають на процес ціноутворення в інноваційній діяльності підприємства.

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора, поданих у списку використаних джерел [130, 131, 134, 136].

РОЗДІЛ 3

ПОБУДОВА МЕХАНІЗМУ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

3.1. Удосконалення функцій, моделей та форм інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості

На основі проведеного дослідження з питань інноваційної діяльності визначимо концептуальні положення побудови механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості. Інноваційний розвиток підприємств легкої промисловості передбачає комплексне впровадження актуальних досягнень науки й техніки (інновацій) у виробничу та управлінську діяльність і має базуватись на таких концептуальних положеннях:

- ресурсне забезпечення: достатня наявність матеріальних, трудових, технічних, прикладних, кадрових, інфраструктурних та фінансових можливостей підприємства для впровадження інновацій і реалізації системних перетворень;

- ефективність: динамічне скорочення непродуктивних витрат, збільшення доходу від реалізації інноваційної продукції, виготовленої за новими технологіями, розширення виробництва і посилення конкурентних позицій підприємства на ринку;

- збалансованість: наявність збалансованої системи кількісної та якісної оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства, оцінки ефективності впровадження інновацій, системних перетворень;

- керованість: визначення відповідності фактичного стану інноваційного процесу проектному, запланованому, після реалізації процесів зміни системи управління;

- узгодженість: синхронізація за часом, термінами і ресурсами впровадження інноваційних процесів і технологій з необхідними організаційними перетвореннями.

Формування інноваційного розвитку передбачає вибір і обґрунтування напрямів інноваційної діяльності, обсягу і структури інноваційних проектів, строків їх реалізації, оцінку стану організаційних структур управління нововведеннями.

Вибір підприємства в умовах конкретного середовища ґрунтується на результатах оцінки всіх форм інноваційної діяльності, що проявляються в нововведеннях різних типів.

Розвиваючи методологічний підхід С. Ілляшенко до попереднього вибору напрямів інноваційного розвитку, крім таких чинників як:

- цілі та інноваційні орієнтири підприємств;
- забезпеченість ресурсами (інтегральна оцінка достатності фінансових коштів, матеріальних ресурсів, персоналу, інформації; рівень конкурентоспроможності;
- врахування можливих ризиків керівником, що приймає відповідне управлінське рішення [61, с. 115].

Визначимо основні проєкції інноваційного розвитку для підприємств легкої промисловості: інноваційні технології виробництва, управління ресурсами, каналами просування та збуту, оптимізація процесів використання сировини, гнучке ціноутворення та управління взаємовідносинами з клієнтами.

Як наслідок для інноваційної діяльності підприємства можна виділити такі структурні перетворення: скорочення транзакційних та операційних витрат за рахунок впровадження енерго- і ресурсозберігаючих технологій, модернізації і заміни обладнання, впровадження сучасних інформаційних технологій у систему управління на різних рівнях ієрархії; перепроектування і розширення номенклатури продукції підприємства; оптимізація організаційної та управлінської структури підприємства, створення системи контролю якості, сертифікація за прийнятими стандартами (табл. 3.1).

Характеристика інноваційних структурних змін на підприємствах легкої промисловості*

Форма змін	Характеристики змін
Модернізація підприємства в цілому	Системний та цілеспрямований процес удосконалення, оновлення виробничого потенціалу підприємства з метою приведення його у відповідність до сучасних вимог і норм, технічних умов, показників якості, заміна морально застарілого і фізично зношеного устаткування, підвищення автоматизації процесів, зниження енергоспоживання, ґрунтується на впровадженні у виробництво досягнень науково-технічного прогресу
Технічне переозброєння підприємства	Комплекс технічно-організаційних заходів щодо підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів і ділянок, що включає можливість часткової перебудови і розширення існуючих чи впровадження нових об'єктів, удосконалення загальнозаводського господарства і допоміжних служб з метою посилення конкурентних позицій підприємств на ринку за рахунок якісного поліпшення продукції і розширення номенклатури
Реконструкція структурних складових підприємства	Комплекс заходів, спрямованих на докорінну чи часткову перебудову технологічного комплексу діючих підприємств. Реконструкція може бути формою проведення капітального будівництва на підприємстві, здійснюється за спеціально розробленим проектом, має епізодичний характер, спрямована на повне або часткове переустаткування і перебудову виробництва при значному охопленні пасивної частини основних фондів
Рейнжиніринг	Підвищення загальної ефективності господарських процесів, що передбачає перепроєктування внутрішніх зв'язків підприємства (у ряді випадків радикальне) зі збереженням основних ланок організаційної структури, зміни стилів управління, делегування відповідальності, розширення прав структурних ланок і окремих працівників, стимулювання творчої діяльності з метою скорочення витрат, росту якості сервісу, швидкості обслуговування партнерів і т.д.
Реструктуризація підприємства	Значні перетворення структури виробництва та організації управління в межах підприємства, зміни організаційної структури, системи управління в цілому, зміна організаційної стратегії, перепрофілювання виробничих підрозділів, впровадження сучасних систем аналітичної обробки даних і автоматизованих експертних систем прийняття рішень з метою підвищення ефективності функціонування підприємства .
Реорганізація підприємства	Комплекс найбільш радикальних змін (поділ, приєднання, виділення, скорочення, перетворення й т.п.), що характеризуються пере форматуванням юридичної особи з метою одержання додаткового і сукупного ефекту від зміни структури основного і додаткового капіталу, реструктуризації балансу, усунення дублювання повноважень і функцій, скорочення операційних витрат при збільшенні обсягу виробництва, використання ефекту масштабу й т.д.
Оптимізація комунікацій підприємства з партнерами, клієнтами, споживачами контролюючими органами, конкурентами	Комплекс комунікацій, що характеризуються ефективними процесами одержання та передачі інформації з використанням сучасних інформаційних та управлінських технологій в ринковому середовищі та в межах галузевого кластеру з метою підвищення ефективності функціонування підприємства.

* складено і доповнено автором за [115, 161]

Основними принципами інноваційної діяльності є такі принципи:

- системності, як комплексності інноваційних напрямів;
- адаптивності, як пристосованості до існуючих умов;
- самоорганізації, як високо-інтелектуальності та як коригованості змін;
- ефективності, як прибутковості та конкурентоспроможності;
- керованості, як зворотності зв'язку і контролю ситуації;
- збалансованості, як урегульованості;
- вимірності, як можливості оцінки інноваційного розвитку;
- саморозвитку, як самостійності та самодостатності;
- невизначеності, як необхідності контролю ризикованості.

Принципи формування механізму інноваційного розвитку представлені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Принципи формування механізму інноваційного розвитку*

Принцип	Характеристика принципу
1	2
Принцип системності	Формування відкритої, динамічної системи імовірнісного характеру системи управління інноваційним розвитком
Принцип адаптивності	Підтримання балансу зовнішніх, сформованих ринковим середовищем, і внутрішніх можливостей розвитку суб'єкта господарювання
Принцип самоорганізації	Самостійне забезпечення підтримки обміну різними видами ресурсів: інформаційних, матеріальних, фінансових між структурними складовими підприємства та між підприємством і зовнішнім середовищем
Принцип саморегуляції	Коригування системи управління господарською діяльністю підприємства відповідно до змін зовнішнього середовища
Принцип ефективності	Зростання прибутку, розширення масштабів виробництва і можливостей нагромадження капіталу, підвищенням конкурентоспроможності підприємства
Принцип керованості	Забезпечення відповідності фактичного стану інноваційного процесу бажаному, запланованому стану після реалізації системної трансформації
Принцип збалансованості	Інноваційні процеси і проект реалізації системних перетворень повинні бути узгоджені у часі і термінах реалізації і являти собою єдиний процес

Принцип	Характеристика принципу
Принцип вимірності	Має бути сформована система кількісних і якісних показників для оцінки ефективності стратегії інноваційного росту
Принцип саморозвитку	Самостійне забезпечення умов функціонування підприємства відповідно до прийнятої стратегії розвитку
Принцип невизначеності	Необхідність достовірного прогнозування і планування стратегії інноваційного розвитку, створення фінансових резервів для зменшення можливих негативних наслідків від можливих ризиків чи коректування строків виконання окремих інноваційних робіт (стадій, етапів) при їхньому плануванні

* складено автором за [62]

При формуванні і виборі напрямів побудови механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості необхідно враховувати сукупність факторів, що визначають можливості їх реалізації, яку, на нашу думку, доцільно поділити на дві групи:

- фактори впливу зовнішнього середовища на інноваційний розвиток підприємства;
- фактори впливу внутрішнього середовища на інноваційний розвиток підприємства внутрішнього середовища підприємства (табл. 3.3).

Внутрішнє середовище організації є джерелом її життєвої сили і включає потенціал, що дає змогу організації існувати і виживати в певному проміжку часу, але воно може бути і джерелом проблем, навіть банкрутства організації в разі незабезпечення функціонально необхідних потреб.

Зовнішнє середовище організації - це сукупність елементів, які не входять до складу організації, але справляють на неї певний вплив. Зовнішнє середовище є джерелом забезпечення організації ресурсами, необхідними для підтримання її внутрішнього потенціалу на необхідному рівні для досягнення цілей.

Для визначення майбутньої поведінки організації її керівництву потрібно мати уявлення як про внутрішнє, так і про зовнішнє середовище, їх потенціал і тенденції розвитку, а також знати місце своєї організації в середовищі.

Фактори, що впливають на побудову механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості*

Вид факторів	Фактори впливу	Фактори, що сприяють розвитку	Фактори, які стримують розвиток
Фактори, що характеризують рівень конкуренції на ринку	Кон'юнктура ринку, динаміка розвитку конкурентних виробників, кон'юнктура розвитку зовнішніх ринків	Розвиток конкуренції, високий попит на інноваційну продукцію, підвищення платоспроможності споживачів	Високий економічний ризик, відсутність інформації про ринки
Фінансово-економічні фактори	Система банківського кредитування, рівень інфляції, стан ринку цінних паперів, система оподаткування	Розвинута система пільгового оподаткування та кредитування, страхування інноваційних ризиків	Недостатня кількість і різноманітність джерел фінансування, відсутність оптимального рівня оподаткування
Фактори, обумовлені рівнем науково-технічного прогресу	Сприятливий інноваційний клімат, розвиток кластерних об'єднань, прискорення процесів трансферу результатів досліджень і розробок	Високий рівень науково-технічного розвитку, міжнародна науково-технічна кооперація; розвинута система інноваційної інфраструктури	Відсутність достовірної інформаційної бази щодо інноваційних розробок, тривалий термін окупності нововведень
Фактори поточного функціонування підприємства	Виробнича, маркетингова, логістична, збутова діяльність, впровадження ресурсозберігаючих технологій	Наявність резервів різних видів ресурсів для здійснення інноваційного розвитку	Нестача власних коштів і ресурсів, орієнтація на усталені ринки, високий економічний ризик
Фактори стратегічного розвитку підприємства	Перспективне планування технічного розвитку підприємства, його виробничої бази	Наявність гнучкої системи управління, міжнародної науково-технологічної кооперації, формування цільових груп	Орієнтація на усталені ринки, на короткострокову окупність, відсутність інформації про ринки
Фактори соціального стану підприємства	Морально-психологічний клімат, система мотивації в досягненні загальних цілей виробництва	Розвинута система матеріальних заохочень до впровадження інноваційних розробок,	Відсутність матеріальних стимулів та умов творчої праці

* розроблено автором на основі [25, 33, 161]

На нашу думку, особливе значення для ефективного інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості мають такі фактори: відповідність продукції підприємства потребам споживачів; нестабільність розвитку економічних процесів зовнішнього (зміни чинного законодавства, системи державного регулювання інноваційного розвитку, податкового регулювання) і внутрішнього середовища; рівень розвитку внутрішнього середовища (забезпечення ресурсами, фінансово-економічний стан підприємства, наявність кадрів високої кваліфікації); високий рівень конкуренції продукції легкої промисловості на ринку.

Механізм інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості, який функціонує на основі інноваційного підходу, має вирішувати ряд завдань, що забезпечить ефективний розвиток підприємства, зростання його конкурентоспроможності: постійне оновлення номенклатури продукції та підвищення її якісних властивостей; технологічне і структурне удосконалення виробництва для розширення виробництва конкурентоспроможної продукції; підвищення ефективності виробничої і збутової діяльності за рахунок зростання продуктивності праці і зниження всіх видів витрат; формування і реалізація стратегії розвитку підприємства на основі впровадження найперспективніших досягнень техніки і технології; узгодження діяльності всіх підрозділів підприємства в інноваційному процесі.

Система управління інноваційним розвитком підприємств легкої промисловості за допомогою механізму має забезпечувати виконання ряду функцій (табл. 3.4).

При управлінні інноваційною діяльністю необхідно враховувати як потенційні можливості інновації для формування конкурентних переваг, так ресурсні можливості підприємства щодо впровадження інновацій, що потребує економічного обґрунтування їх доцільності, вибір того із альтернативних варіантів, який забезпечить економічний ефект, який суттєво перевищить вкладені у реалізацію ресурси.

Функції механізму управління інноваційним розвитком підприємств легкої промисловості*

Вид функції управління	Зміст функції управління
Моніторинг зовнішнього середовища	Аналіз поточної кон'юнктури ринку, визначальних її факторів, правових умов інноваційної діяльності в цілому і в розрізі в розрізі окремих його сегментів, пов'язаних з діяльністю підприємства окремих форм інвестицій, прогноз розвитку кон'юнктури
Аналіз внутрішнього стану підприємства	Аналіз результатів діяльності, розрахунок ефективності діяльності підприємства, визначення її сильних і слабких сторін, обґрунтування тенденції його розвитку
Вибір напрямків інноваційного розвитку господарського механізму	На основі методу SWOT-аналізу визначення зовнішніх впливів і загроз, сильних і слабких сторін діяльності підприємства, відбір інноваційних проектів, найбільш відповідних діяльності підприємства; проведення оцінки економічної ефективності
Формування цільового ринку для реалізації проектів інноваційного розвитку	Вибір цільових сегментів чи ніш ринку для реалізації варіантів інноваційного розвитку.
Аналіз і кількісна оцінка ризиків на етапах інноваційного розвитку	Використання методів і моделей врахування можливих ризиків для прийняття і коригування управлінських рішень)
Формування перспективних напрямків інноваційного розвитку	Формування системи цілей, пріоритетних завдань на поточний і довгостроковий інноваційного розвитку
Формування структури управління інноваційним розвитком	Формування оптимальної організаційної структури системи управління у відповідності до системи поставлених цілей і складу завдань
Планування діяльності за обраними напрямками інноваційного розвитку	Розробка перспективних і поточних планів, прогнозування потреби в інвестиційних ресурсах, необхідних для реалізації розроблених інноваційних планів за окремими етапами їх здійснення; визначення можливості використання залучених і власних коштів
Контроль за ходом виконання завдань інноваційного розвитку	Виявлення та усунення причин відхилень від наміченої програми інноваційного розвитку (за термінами, обсягами тощо)
Розробка управлінських рішень про пошук нових напрямків інноваційної діяльності	Підготовка рішень про коригування і зміну пріоритетів діяльності, про розроблення нових варіантів інноваційного розвитку

* складено автором за [62, с. 105; 96, с. 89; 156, с. 520–522]

Інноваційна діяльність підприємств має регулюватися нормативно-правовими актами, основні з яких наведені у додатку I, табл. 3.4.

Ефективність механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості у значній мірі залежить від виваженої державної інноваційної політики, поєднання державних важелів регулювання інноваційної діяльності і розвитку ринкових відносин, створення сприятливого інвестиційного клімату для розширення зовнішніх і внутрішніх інвестицій в оновлення підприємств легкої промисловості, формування пільгової системи оподаткування, що пришвидшило надходження фінансових ресурсів, удосконалення інфраструктурної системи підтримки підприємницької діяльності.

Найважливішим завданням державної інноваційної політики має бути формування узгодженої взаємодії наукових, фінансових установ і виробничих підприємств, системи сприяння розвитку інноваційній діяльності підприємств і поширення інновацій у легкій промисловості.

Державна підтримка інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості може здійснюватися шляхом прямого фінансування (система пільгового кредитування, оподаткування, митного обкладення, грантів тощо) і непрямого (надання повністю чи частково безоплатних послуг в інфраструктурній, інформаційній, правовій та інших сферах). Законом України «Про інноваційну діяльність», державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється у таких напрямках:

- визначення та підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального і місцевого рівнів;
- формування та реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки й стимулювання інноваційної діяльності;
- фінансова підтримка виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної

інфраструктури [86].

На рис. 3.1 представлено складові індикативного регулювання діяльності підприємств легкої промисловості в умовах інноваційного розвитку.

Рис. 3.1. Складові індикативного регулювання інноваційної діяльності підприємств легкої промисловості в умовах перспективного розвитку*

* побудовано автором

Комплексне узгодження правового, економічного і фінансового напрямів державного регулювання сприятиме зростанню інноваційної активності підприємств легкої промисловості, і як наслідок, підвищенню ефективності їх діяльності та конкурентоспроможності. На рис. 3.2 представлено концептуальну модель механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості.

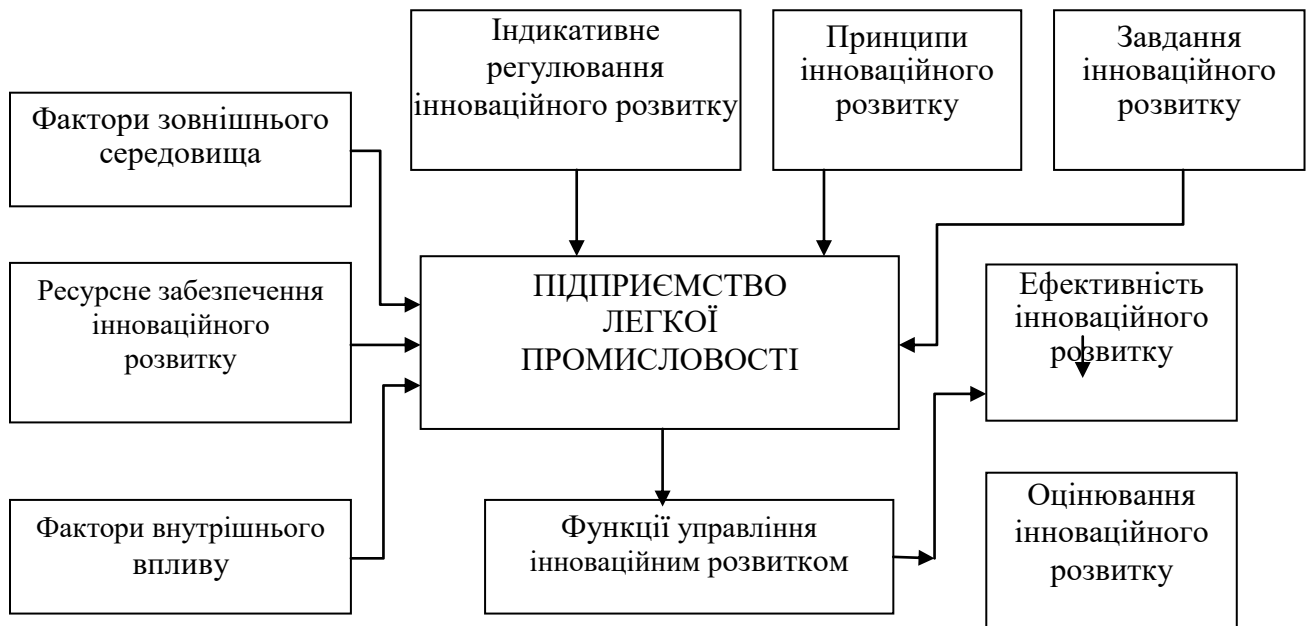

Рис.3.2. Концептуальна модель механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості*

* побудовано автором

Формування механізму інноваційного розвитку відповідно до запропонованої концептуальної моделі прийняття управлінських рішень, адекватних змінам зовнішнього і внутрішнього середовищ, має бути спрямоване на зростання конкурентоспроможності продукції та ефективності діяльності підприємства легкої промисловості.

На сучасному етапі функціонування підприємств легкої промисловості характерним є формування таких моделей розвитку, які узгоджують поточну виробничу діяльність з потенційними можливостями інноваційного розвитку на основі прогресивних досягнень науки, техніки, технологій, впровадження сучасних методів управління [35, с. 25].

Ми погоджуємося з думкою окремих вчених, що ефективність інноваційного розвитку у значній мірі залежить від вибору його моделі. На підприємствах легкої промисловості можливе використання декількох видів моделей інноваційного розвитку, характеристика яких відображена у табл. 3.5.

**Характеристика основних моделей інноваційного розвитку підприємств
легкої промисловості***

Модель	Характеристика	Мета	Результат
Державної підтримки	Виконання держзамовлень за рахунок коштів державного бюджету	Вирівнювання науково-технічного потенціалу України і розвинених країн світу; забезпечення продовольчої безпеки держави	Забезпечення населення товарами народного споживання; розроблення і виробництво конкурентоздатної продукції для задоволення внутрішніх потреб та виходу на світовий ринок
Локального інноваційного середовища	Концентрація наукового, виробничого і фінансового потенціалу в один процес інноваційного розвитку	Розроблення нових продуктів, техніки, технологій	Стратегічні випереджаючі інновації з метою одержання вирішальних конкурентних переваг на ринку в перспективі
Внутрігалузові кластери	Поєднання галузевої науки, досліджень, розробки і виробництва в єдиний інноваційний ланцюг	Концентрація матеріальних і фінансових ресурсів на вирішенні проблем розвитку галузі	Вивчення конкурентних переваг; розроблення і трансфер нових технологій та продуктів
Розвиток міжгалузевих науково-технічних комплексів	Створення інноваційної системи за умови інтеграції всіх чинників впливу на виробничу діяльність	Підвищення якості науково-технічного потенціалу при мінімальних витратах ресурсів; трансфер технологій	Реакція на зміни у зовнішньому середовищі та нові перетворення, здійснювані конкурентами; дифузія інновацій
Світове співробітництво	Міжнародне науково-технічне співробітництво	Підвищення якості наукового потенціалу; впровадження передових світових досягнень; допомога материнських компаній	Широкий обмін науковими результатами і технологіями; використання передового світового досвіду
Змішана модель	Узгоджене поєднання елементів попередніх моделей	Задоволення різних інноваційних інтересів підприємств	Гармонійний інноваційний розвиток підприємства

*запропоновано автором на основі [139,141,146]

Найчастіше використовується змішана модель інноваційного розвитку підприємств, яка дає можливість зменшити можливих ризиків, розширення джерел фінансування, матеріально-технічних і наукових зв'язків. Вибір конкретної моделі інноваційного розвитку визначається стратегічними цілями розвитку підприємства, його розміром, видами виготовлюваної продукції, фінансовим станом та іншими чинниками. Розвиток господарської діяльності підприємств легкої промисловості супроводжується розширенням та ускладненням технологічних, постачальницьких, збутових та інших видів взаємозв'язків, створенням нових структурних об'єднань різних типів.

Вивчення наукової літератури з питань інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості дає можливість зробити висновок, що перспективною формою, яка сприяє активізації інноваційної діяльності, є створення кластерних структур на рівні регіону, тобто об'єднання наукових досліджень, проектних розробок і виробництва у єдиний інноваційний комплекс.

Формування кластерних структур забезпечує найбільш повне враховування галузевих і територіальних особливостей діяльності підприємств, моніторинг сучасних досягнень зарубіжних і вітчизняних науковців у даній галузі, можливість залучення інвестицій на кращих умовах, покращання екологічних параметрів виробництва тощо.

Різноманітні дослідження [155] обґрунтовують доцільність створення кластерних структур у легкій промисловості:

- легка промисловість має значні потенційні можливості для розвитку;
- на багатьох підприємствах через скрутне фінансове становище і роботу за давальницькою сировиною, ліквідовано відділи маркетингу, які призначені для дослідження ринку щодо впровадження інновацій.
- наявність регіонів із тісними технологічними зв'язками на основі регіональної спеціалізації, кваліфікованої робочої сили, наявного споживчого попиту на продукцію та відповідні наукові організації;
- у легкій промисловості більше 80% підприємств є малими підприємствами, для яких кластерна форма організації – можливість вижити за

умов відкритих ринків;

– наявність проблем з фінансуванням інноваційної діяльності підприємств легкої промисловості, які можуть бути вирішені в межах кластера;

– вступ України в СОТ призвів до посилення конкуренції, поглиблення інтеграційних зв'язків, застосування кластерного підходу сприятиме досягненню більшого взаєморозуміння з лідерами світового бізнесу .

В перекладі з англійської мови термін кластер «cluster» означає гроно, пучок, група. В економічній науці класичним вважають трактування, яке дав М. Портер, відповідно до якого кластер представляє собою групу однакових чи подібних елементів, зібраних разом, таке об'єднання включає конкуруючі підприємства визначеної індустрії в єдину виробничу мережу [126, с. 38–41].

О. В. Длугопольський визначає кластер як індустріальний комплекс (групу підприємств, що кооперуються та підтримують одне одного), сформований на базі територіальної концентрації основного виробництва, мереж спеціалізованих постачальників і споживачів, пов'язаних між собою технологічними ланцюгами [41].

У розвинених країнах широко використовується кластерний підхід в управлінні економічним розвитком: повністю кластеризовані економіки Скандинавських країн, Італії, Австрії; в США значна частина підприємств працюють по кластерній моделі (приклад «Силіконова долина», Каліфорнія, Масачусетський мультимедійний кластер), сфера діяльності їх охоплює переробні галузі промисловості, сферу послуг, виробляють вони приблизно 61% промислової продукції; в Німеччині функціонують кластери хімічної і машинобудівної промисловості; у Франції ще в 60-ті роки минулого сторіччя сформовані кластери з виробництва продуктів харчування, косметики). Біля 60 міждержавних, регіональних, національних, громадських організацій об'єднані в Європейський кластерний альянс, який функціонує на основі Європейського кластерного меморандуму [41; 168, с. 210].

В Україні перші кластери з'явилися спочатку в Хмельницькій області: будівельний, швейний, продуктовий, харчовий, туристичний, кластер сільського туризму, будівельних матеріалів, машинобудування, освітньо-інформаційний та

інші [29]. На сучасному етапі економічного розвитку України формування кластерних об'єднань здійснюється у Дніпропетровській, Івано-Франківській, Рівненській, Полтавській, Сумській, Харківській, Херсонській, Одеській, Миколаївській та інших областях.

У 1998 році Хмельницька обласна громадська організація Асоціація «Поділля Перший» запропонувала програму впровадження концепції кластерів для розвитку виробництва у будівництві, швейній, харчовій і туристичній галузях. «Швейний кластер» офіційно зареєстровано у 2005 році, до складу якого увійшли двадцять підприємств швейної галузі.

Наразі швейний кластер Хмельницької області налічує понад 30 підприємств виробників продукції та підприємств сервісного спрямування. Учасники кластеру тісно співпрацюють із науковцями Хмельницького національного університету. Крім того, 8 підприємств кластеру співробітничать із зарубіжними фірмами. За більш ніж десять років існування швейного кластера відмічається зростання обсягів виробництва продукції, підвищення її якості і конкурентоспроможності, при цьому реалізовано ряд програм, спрямованих на організацію нових та удосконалення діючих підприємств, проведення науково-дослідних робіт, формування логістичних і маркетингових систем, підготовку висококваліфікованих спеціалістів [24].

До складу кластера можуть входити різні організації: виробничі підприємства, науково-дослідні установи та вищі навчальні заклади, органи стандартизації, метрології та сертифікації, торгівельні об'єднання, фінансово-кредитні установи, постачальники, органи влади центрального та місцевого рівнів.

Для ефективного управління діяльністю кластера формується координаційний орган, до складу якого входять представники учасників кластеру, наділені рівними правами у прийнятті управлінських рішень щодо напрямів розвитку і подальшого функціонування кластеру [24].

Виробничим підприємствам участь у кластерній структурі надає можливість розвинутого інформаційного забезпечення прийняття управлінських

рішень щодо різних напрямів діяльності; розширення можливих джерел фінансування інноваційного розвитку, доступу до ринків збуту; скорочення тривалості впровадження нових технологій; підвищення конкурентоспроможності продукції; покращення матеріально-технічного забезпечення виробництва; можливість отримання необхідних юридичних консультацій щодо здійснення господарської діяльності.

Основними характеристиками кластерів є: кластери формуються в межах однієї географічної території; кластери формуються для реалізації діяльності одного галузевого спрямування; кластер включає не тільки виробничі підприємства, а й органи місцевої влади, інжинірингові і консалтингові компанії, кредитні організації, наукові-дослідні установи, вищі навчальні заклади; учасники кластера взаємодіють з метою підвищення конкурентоспроможності та економічного зростання на основі впровадження інноваційних технологій; функціонування кластерів розраховані на довгострокову перспективу; кластери здійснюють активну інноваційну діяльність: впровадження технологічних продуктів, ринкових або організаційних інновацій [119].

Науковці вважають найбільш раціональною формою підвищення конкурентоспроможності створення інноваційного кластеру, що передбачає об'єднання виробничих підприємств, науково-дослідних центрів, органів державного управління, забезпечує використання переваг внутрішньої фірмової ієрархії та ринкового механізму і сприяє більш швидкому та ефективному розповсюдженню нових технологій, наукових відкриттів [38, с. 586].

Аналіз розвитку кластерних об'єднань легкої промисловості в Україні та світі показав, що необхідно визначити ядро кластеру та місце підприємства в його структурі, вагомість різноманітних зв'язків підприємства в кластері [24; 38, 114].

Ми вважаємо, що для забезпечення стійкої, ефективної діяльності інноваційної структури кластерного типу легкої промисловості, центральною складовою (ядром кластеру) має бути науковий парк, що сприятиме генеруванню інновацій та їх практичному впровадженню .

У Законі України «Про наукові парки» № 1563-VI від 25 червня 2009 року науковий парк визначено як юридичну особу, що створюється з ініціативи вищого навчального закладу та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проектів наукового парку [53].

Науковий парк створюється з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках і діє відповідно до положень чинного законодавства.

Доцільним, на нашу думку, є створення інноваційного кластеру розвитку легкої промисловості на основі підприємств та організацій Подільського економічного району, до складу якого входять три області: Тернопільська, Хмельницька та Вінницька, великого за площею (10% території країни), сукупністю людей (9 % населення України) із значним виробничим та науковим потенціалом.

Легка промисловість регіону включає такі підгалузі: текстильна, швейна, взуттєва й трикотажна і функціонує як на основі місцевої (шкіра), так і на основі давальницької сировини (бавовна, шерсть, текстиль, шкіра та ін.). Значна частина продукції легкої промисловості постачається за межі регіону, зокрема у країни СНД, Канаду, Польщу, Угорщину, Румунію, Німеччину та ін.

Текстильна підгалузь регіону представлена підприємствами: один із найбільших на Україні виробників бавовняних тканин – Тернопільське виробниче об'єднання «Текстерно», Кам'янець-Подільська бавовняна фабрика, Кременецька фабрика ватину, Заліщицька фабрика текстильно-художніх виробів, Дунаєвецька і Славутська суконні фабрики, які виготовляють одну шосту частину тканин України.

Швейні підприємства розміщені: у Вінниці (виробничі об'єднання ім. В. Володарського і «Поділля»), Хмельницькому (виробниче об'єднання «Спецодяг»), Тернополі, Чорткові, Кам'янці-Подільському, Могилеві-

Подільському, Гайсині, Хмільнику, Козятині тощо. Взуттєва промисловість розташована у Вінниці, Тернополі, Хмельницькому, Теребовлі, Тульчині. Великий завод штучної шкіри функціонує у Тернополі.

Виробництво шкіряно-галантерейних виробів розміщено у Тернополі, Хмельницькому, Заложцях, Вишнівцях. Трикотажні фабрики є у Вінниці, Хмельницькому, Тернополі, Кам'янці-Подільському, хутрове виробництво – у Жмеринці [87, с. 420].

Ядром інноваційного кластеру розвитку легкої промисловості Подільського економічного регіону може бути науковий парк, створений на базі Хмельницького національного університету, до складу наукового парку мають бути включені наукові і навчальні заклади регіону відповідного профілю, зокрема Вінницький інститут конструювання одягу та підприємництва.

На нашу думку, інноваційний кластер має представляти собою об'єднання підприємств легкої промисловості, агропромислових підприємств – виробників сировини, наукового парку, торгівельних закладів, підприємств-постачальників, об'єднаних у єдиний ланцюжок по виробництву, переробці і реалізації продукції легкої промисловості на географічно обмеженій території, в умовах конкурентного середовища з метою підвищення ефективного функціонування та інноваційного розвитку всіх учасників кластера.

Ми вважаємо, що оскільки на території Подільського економічного району функціонує значна кількість підприємств легкої промисловості і виробників сировини, для підвищення оперативності взаємозв'язків між членами кластеру доцільно сформувавши виробничі підкластери із врахуванням потреби підприємств у сировині, обсягів виробництва сировини постачальниками, їх географічного розміщення (рис. 3.3).

При формуванні виробничих підкластерів може бути використаний метод багатомірного статистичного аналізу, який дозволяє виявляти об'єктивно існуючі, але явно не виражені закономірності [5].

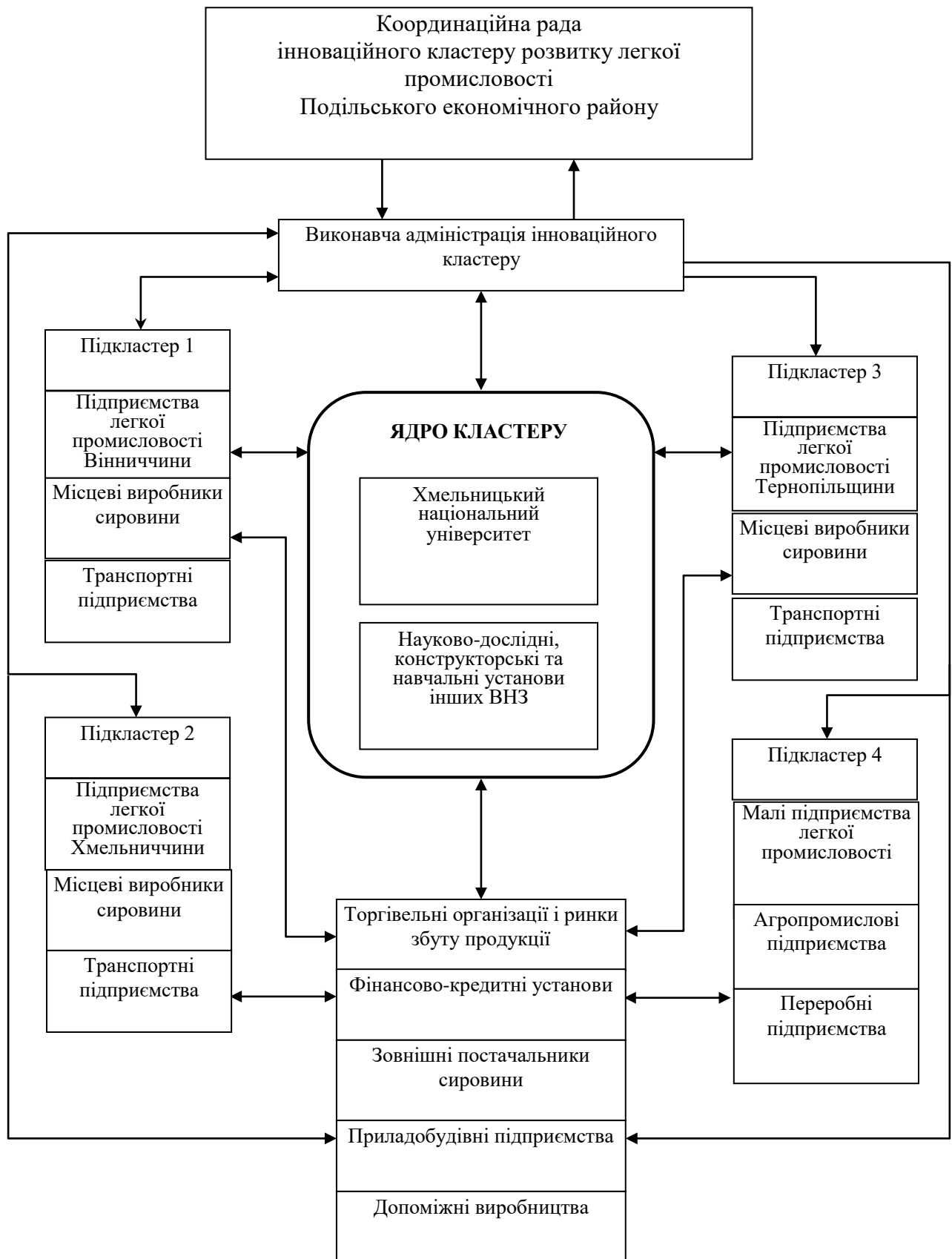

Рис. 3.3. Структура інноваційного кластеру підприємств легкої промисловості
Подільського економічного району*

* розроблено автором

На нашу думку, формування кластера забезпечить:

– для підприємств – виробників інноваційної продукції легкої промисловості: удосконалення структури виробництва і реалізації продукції; збільшення завантаження виробничих потужностей; узгодження вимог виробників до постачальників і дилерів; підвищення якості виготовлюваної продукції і впровадження у виробництво нових видів; зниження витрат на впровадження нових технологій; розширення ринку інжинірингових і консалтингових послуг; розширення доступу до інформації про потреби ринку і просування продукції; зростання можливості до залучення інвестицій і грантів;

– для підприємств – виробників сировини: збільшення продуктивності виробництва; удосконалення технічного і технологічного забезпечення виробництва сировини; оптимізація структури виробництва сировини та ін. Науково-дослідне ядро кластеру складають університет та науково-дослідні, конструкторські та навчальні установи, які розробляють та моделюють інноваційну діяльність підприємства легкої промисловості, формують варіативні моделі інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, які є основою для запровадження механізму інноваційного розвитку підприємства, дозволяють здійснити симулятивне моделювання виробничих та управлінських процесів в середовищі кластеру та в зовнішньому ринковому середовищі галузі.

На рис. 3.4. представлено проєкції механізму управління інноваційним розвитком підприємства легкої промисловості та інноваційним потенціалом на різних рівнях національної економіки.

Реалізація вибраних стратегій інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості, результати показників господарської діяльності дозволять одержати зворотній зв'язок від підприємств науково-дослідним установам, проаналізувати результати їх наукових досліджень та внести корективи у варіативні моделі інноваційного розвитку.

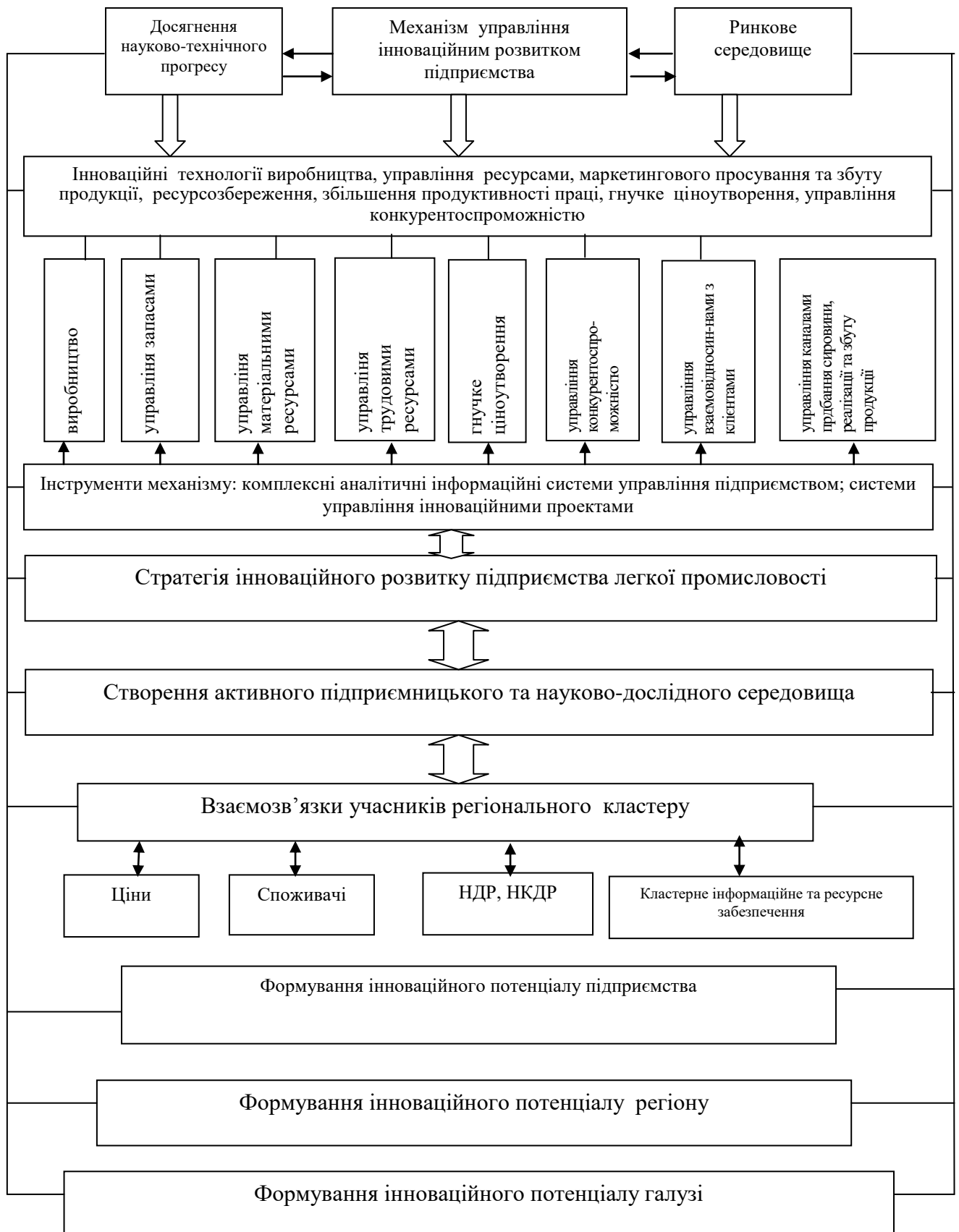

Рис. 3.4. Проекції механізму управління інноваційним розвитком підприємства легкої промисловості та інноваційним потенціалом на різних рівнях національної економіки *

* розроблено автором

Керівництво виробничого підприємства легкої промисловості та його підрозділи інноваційного розвитку повинні визначити його місце та взаємозв'язки в інноваційному кластері, разом з науково-дослідними структурами розробити багатоваріативні моделі інноваційного розвитку з визначенням центрів інноваційного розвитку та їх впливу на фінансовий результат господарської діяльності підприємства та показників його конкурентоспроможності.

Зрозуміло, що головними комплексними факторами запровадження механізму управління інноваційним розвитком підприємства є досягнення технічного прогресу та розвиток ринкового середовища, які безупинно розвиваються і потребують від менеджменту підприємств легкої промисловості відстеження та запровадження інновацій. Основними проєкціями їх запровадження є технології виробництва, управління всіма видами ресурсів, маркетингового просування та збуту продукції, управління конкурентоспроможністю підприємства. В схемі, представленій на рис. 3.4. виділені проєкції гнучкого ціноутворення, управління запасами та конкурентоспроможністю підприємства як ті, за якими будуть виконані більш детальні дослідження.

Інструментами реалізації механізму є комплексні аналітичні інформаційні системи управління підприємством та системи управління інноваційними проєктами. Останні виділені в окрему категорію тому що, всі проєкції інновацій повинні пройти стадію пілотних інноваційних проєктів з подальшим впровадженням як регулярні виробничі та управлінські процеси.

Відповідно визначеним проєкціям формується стратегія інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості, що передбачає цільову реалізацію визначених стратегічних проєкцій, створення активного науково-дослідного середовища на підприємстві (у формі науково-дослідних підрозділів або спеціальних груп стратегічного розвитку), підприємницького та науково-дослідного середовища регіонального кластеру. Такі середовища будуть сприяти розвитку інноваційного потенціалу підприємства, регіону та галузі. Формування

кластерів підприємств легкої промисловості сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень, зростанню конкурентоспроможності та якості продукції, інвестиційної привабливості підприємств галузі, розширенню взаємозв'язків між науково-дослідними установами і виробництвом.

3.2. Інноваційний розвиток підприємств на основі критеріально-комплексного підвищення конкурентоспроможності

В умовах розвитку ринкових відносин, зростаючої невизначеності і ризику ефективність господарської діяльності, високий рівень конкурентоспроможності підприємства у значній мірі залежить від рівня його інноваційної активності. Проблеми інноваційного розвитку особливо актуальні для вітчизняних підприємств легкої промисловості, на яких даний процес перебуває на початковій стадії формування, тому необхідним є системне дослідження інноваційної діяльності, визначення її особливостей і розробки теоретичних та практичних аспектів з метою формування механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості.

Важливим при управлінні інноваційним розвитком підприємства є узгодження та оптимізація всіх функцій системи управління підприємством, що зумовлене наявністю множини об'єктів і суб'єктів управління.

У Законі України «Про інноваційну діяльність», визначено, що інновації – це новостворені (застосовані) і (або) удосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [52].

Термін «інновація» застосовується до всіх нововведень як у виробничій, так і в організаційній, фінансовій, науково-дослідній та інших сферах, до будь-яких удосконалень, що забезпечують економію витрат чи навіть створюють умови для такої економії, тобто інноваційний процес охоплює цикл від

виникнення ідеї до її практичної реалізації.

Дослідження вітчизняної і зарубіжної наукової літератури виявило різноманітність підходів до класифікації інновацій, що пов'язано зі складністю та багатогранністю їх характеру.

Ми пропонуємо використати удосконалену класифікацію інновацій, яка містить основні ознаки, відповідні види інновацій та їх характеристики для визначення основних напрямів інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, що сприятиме правильному формуванню інформаційного розвитку підприємства, вибору способів управління ним, визначенню рівня можливих ризиків (табл. 3.6).

Науковцями діяльність підприємства трактується у напрямку науково-технічних розробок, впровадження нових видів продукції чи нових технологій, інвестування нововведень, тобто це вид діяльності підприємства, метою якого є реалізація нових чи удосконалених рішень, оформлених в інноваціях і визначається як інноваційна діяльність [17, с. 126; 39, с. 13].

Інноваційна діяльність складається з процесу практичної реалізації наукової ідеї чи технічного винаходу, яка приносить дохід, та пов'язаних з ним всіх змін соціального середовища.

Відповідно до Закону «Про інноваційну діяльність» об'єктами інноваційної діяльності є:

- інноваційні програми та проекти щодо створення і реалізації інноваційного продукту і (або) інноваційної продукції;
- нові знання та інтелектуальні продукти; виробниче обладнання та процеси; інфраструктура виробництва й підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; товарна продукція; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції [52].

Види інновацій та напрями інноваційного розвитку для підприємств легкої промисловості*

Ознака класифікації	Види інновацій	Сутність інновацій	Напрями інноваційного розвитку для підприємств легкої промисловості
1	2	3	4
За сферою застосування	Продуктові	Спрямовані на створення нової або модифікованої споживчої цінності, яка приваблює значну кількість споживачів, шляхом застосування в процесі їх виробництва нових матеріалів, напівфабрикатів чи комплектуючих	Інноваційна продукція, нові технології обробки сировини
	Процесні	Впровадженні нових технологій на виробництві, нових методів організації праці у виробничому процесі або в процесі управління	Інноваційна продукція, нові технології виробництва; інноваційні системи управління
За масштаб-бачами впливу	Глобальні	Здійснюють промисловий прорив у світовому масштабі	Трансфер технологій, власні технології
	Державні	Дають можливість підприємству досягти конкурентних переваг у межах власної країни	Механізм управління конкурентоспроможністю; гнучке ціноутворення; управління ресурсами.
	Регіональні	Сприяють виходу підприємства на ринок певного регіону	Розвиток регіонального кластеру
	Корпоративні	Підприємство покращує свій фінансовий стан та стан конкурентоспроможності на ринку	Механізм управління фінансовими результатами, системи бюджетування; системи корпоративно-соціальної відповідальності.
За причинами появи	Реактивні	Зміни, що забезпечують виживання та конкурентоспроможність фірми на ринку, виникаючи як реакція на нові перетворення конкурентів	Системи комплексного економічного аналізу, інноваційного розвитку, гнучкого ціноутворення

Продовження таблиці 3.6

1	2	3	4
	Стратегічні	Зміни, впровадження яких має випереджувальний характер з метою отримання вирішальних конкурентних переваг у перспективі	Системний підхід до інноваційного розвитку (стратегія)
За середовищем використання	Внутрішні	Призначені для використання в межах підприємства	Удосконалення технології виробництва, впровадження нових методів організації праці
	Зовнішні	Інновації для продажу, які можуть бути представлені як в матеріальній формі, так і в вигляді нематеріальних технологій	Власні виробничі та управлінські технології
За змістом діяльності	Виробничі	Розширення виробничих потужностей, диверсифікація виробничої діяльності, зміна структури виробництва	Власні виробничі та управлінські технології та трансфер технологій
	Технологічні	Створення і освоєння технологій виробництва нової продукції, модернізація обладнання, реконструкція споруд	Власні виробничі та управлінські технології та трансфер технологій
	Економічні	Зміни методів господарської діяльності та управління	Зміни методів і способів планування господарської діяльності підприємства, впровадження нових методів ціноутворення, матеріальної мотивації праці
	Маркетингові	Методи просування та реалізації товарів, розвиток власної марки	Застосуванні нових підходів щодо просування продукції на ринок з метою зростання об'ємів її продажу, нових методів цінової політики, нових форм взаємовідносин з постачальниками і замовниками
	Соціальні	Покращення соціального забезпечення працівників підприємства, умов праці, мікроклімат у колективі	Інноваційна система мотивації персоналу та соціально-економічна відповідальність
	Організаційно-управлінські	Вдосконалення організаційної структури, стилю і методів прийняття рішень	Реструктуризація. реінжинірінг

*складено автором за [154, с. 529–532; 156, с. 59–72; 168, с. 160–169]

Суб'єктами інноваційної діяльності можуть бути фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів [52].

Майорова Т. В. поділяє всі суб'єкти відповідно до характеру і змісту інноваційної діяльності на три групи: державні органи управління інноваційною діяльністю, інноваційні підприємства, фінансово-кредитні інноваційні установи [80, с. 94].

Експерти до основних факторів, які стримують інноваційний розвиток виробництва, відносять: відсутність фінансування (85,7%); великі затрати (40,3%); великі кредитні ставки (38,7%); значний економічний ризик (24,1%); проблеми з сировиною і матеріалами (29,2%); недосконала законодавча база (31,5%) [3].

Як було проаналізовано у другому розділі, у Вінницькій області протягом останніх років намітилась тенденція зниження загального обсягу інноваційних витрат у підприємств легкої промисловості.

У ринковому середовищі справжню цінність для підприємства має лише прогрес порівняно з конкурентами, а не з минулими досягненнями. Така спрямованість підприємства на випереджальний розвиток забезпечує стабільність отримання доходів, утримання та розширення своєї ринкової частки. Таким чином, в умовах сьогодення дослідження питань, пов'язаних з формуванням та підвищенням конкурентоспроможності підприємств, набуває особливого значення, коли їх інноваційний розвиток безпосередньо має впливати на рівень конкурентоспроможності.

Через те, на нашу думку інноваційний розвиток підприємств легкої промисловості за сучасних ринкових умов має базуватись на критеріально-комплексному підвищенні конкурентоспроможності як самого підприємства, так і конкурентоспроможності його інноваційного потенціалу конкурентоспроможності інноваційної продукції та її ефективному

ціноутворенні, методах, принципах та інструментах підвищення конкурентних переваг підприємства.

Сьогодні перед підприємствами гостро стоїть проблема формування стійких конкурентних переваг на основі найбільш повного взаємоузгодження можливостей підприємств з внутрішнім потенціалом, невикористаними інноваційними резервами з метою максимальної ефективності роботи підприємств на конкурентному ринку.

Дослідження конкурентоспроможності підприємства передбачає аналіз та оцінювання окремих сторін діяльності конкурентів, а також стан конкурентного середовища підприємства. В основу формування економічної категорії конкурентоспроможності підприємства покладено концептуальні положення теорії та практики оцінювання показників конкурентоспроможності конкуренції та інноваційного потенціалу підприємства. Феномен симбіозу теоретичних і методичних засад двох напрямів має бути представлений економічним інструментарієм, який містить основні категорії, методики оцінювання, механізм інноваційного розвитку.

Конкурентоспроможність інноваційного потенціалу підприємства не є внутрішньою природною якістю системи його взаємопов'язаних ресурсів і може бути оцінена тільки за наявності конкурентів. Науковці стверджують, що конкурентоспроможність інноваційного потенціалу підприємства як економічна категорія надає порівняльну характеристику та відображає рівень переваги результативних показників оцінки стану системи його ресурсів і можливостей відносно аналогічних показників конкурентів на ринку, а також ураховує взаємодії всіх складових елементів інноваційного потенціалу підприємства, реально оцінює його позиції на ринку, ринкову частку, можливості стосовно просування продукції, ефективність її збуту.

На нашу думку, найбільш вдалим є визначення, за яким «конкурентоспроможність інноваційного потенціалу підприємства можна визначити як комплексну порівняльну характеристику потенціалу, яка відбиває ступінь переваги сукупності індикаторів якості використання ресурсів та

організації взаємозв'язків між ними, що визначають ефективність потенціалу на певному ринку в певний проміжок часу, щодо сукупності індикаторів підприємств-аналогів» [157]. Крім того, дуже вдалим є підхід вчених, які розширюють наведене визначення: «Конкурентоспроможність інноваційного потенціалу підприємства можна визначити як систематизований комплекс взаємоузгоджених можливостей і ресурсів внутрішнього середовища господарства, який забезпечує: отримання переваг в умовах мінливого зовнішнього середовища; сприяє досягненню поставлених цілей; за раціонального використання ресурсів забезпечує підприємству високий інноваційний статус» [148].

Автори стверджують, що: конкурентоспроможність не є іманентною якістю підприємства (тобто його внутрішньою, природною якістю). Вона може бути виявлена й оцінена тільки за наявності конкурентів (реальних або потенційних). Це поняття є відносним, тобто воно має різний рівень стосовно різних конкурентів.

Конкурентоспроможність інноваційного потенціалу підприємства визначається продуктивністю використання залучених до процесу виробництва ресурсів.

Рівень конкурентоспроможності інноваційного потенціалу підприємства залежить від рівня конкурентоспроможності його складових (передусім інноваційної продукції), а також від загальної конкурентоспроможності галузі та країни.

Вчені-економісти, які досліджують проблеми конкурентоспроможності, до складу системи аналізу конкурентоспроможності підприємств включають чотири складові елементи:

- теорія: теорії вартості (чистої приведенної вартості, збереження вартості), ринкової ефективності, асиметричності інформації, чесної гри;
- закони: конкуренції, синергії, поінформованості, онтогенезу, економічного взаємозв'язку витрат у сферах виробництва і споживання;
- принципи: управління якістю, оцінки конкурентоздатності, раціоналізації

структур, раціоналізації процесів, прогнозування, економічного обґрунтування;

– методи: методи аналізу (наприклад, оптимізація розподілу господарських ресурсів); методи прогнозування (нормативний, параметричний, оцінки технічних стратегій); методи управління якістю (загальне управління якістю (TQM), міжнародні стандарти серії ISO 9000); математико-статистичні (дисперсійний аналіз, кластерний аналіз, варіаційний аналіз, дискримінантний аналіз, імітаційне моделювання) тощо).

У таблиці 3.7. наведено характеристику базових теорій конкурентоспроможності, які є основою для оцінювання конкурентоспроможності інноваційного потенціалу підприємства та його інноваційної продукції.

Кінцевою метою всієї роботи підприємства є випуск якісної інноваційної продукції, яка повністю відповідає б вимогам цільового ринку. Такий результат забезпечує комплексна система управління якістю і конкурентоспроможністю продукції на підприємстві. Тому її розробка, впровадження та функціонування є основою для випуску високоякісної продукції на підприємстві.

Конкурентоспроможність інноваційної продукції характеризує її здатність відповідати запитам покупців у порівнянні з аналогічними товарами, представленими на ринку. Вона визначається конкурентними перевагами: з одного боку – якістю продукції, технічним рівнем, споживчими властивостями, з іншого – цінами, що визначаються продавцями продукції.

Крім того, на конкурентоспроможність впливають переваги в гарантійному і післягарантійному обслуговуванні, рекламі, імідж виробника, а також ситуація на ринку, коливання попиту. Високий рівень конкурентоспроможності продукції свідчить про доцільність її виробництва і можливості вигідного продажу.

Разом з тим, конкурентоспроможність інноваційної продукції – це не тільки висока якість і науково-технічний рівень, вміле маневрування в ринковому просторі та в часі, а й максимальне врахування вимог і можливостей конкретних груп покупців. Об'єктивна оцінка всіх аспектів рівня конкурентоспроможності може бути зроблена лише на основі критеріїв, якими оперує споживач і для якого ця продукція призначена.

Теорії, що використовуються при аналізі конкурентоспроможності інноваційного потенціалу виробничого підприємства[82, с. 144]

Назва теорії	Зміст теорії	Практичне використання при аналізі конкурентоспроможності інноваційного потенціалу
Теорія чистої приведеної вартості	Дисконтування потоків коштів за ставкою, що дорівнює альтернативним витратам інвестування, тобто очікуваній нормі прибутковості акцій, які мають аналогічний рівень інвестиційного ризику	Визначення сучасної вартості поточних вкладень з урахуванням коефіцієнта дисконтування, який розраховано на основі норми інвестування, обумовленої дисконтною ставкою НБУ
Теорія ефективності ринків капіталу	Три аспекти теорії у зв'язку з визначенням доступності інформації: низька ефективність, або теорія випадкового блукання (ціни відбивають минулу інформацію); середня ефективність (ціни відбивають опубліковану інформацію); висока ефективність (ціни відбивають всю інформацію, яку можна одержати)	Економічні показники суб'єкта виробничого підприємництва відбивають дійсну вартість активів
Теорія підсумовування вартостей, або закон збереження вартості	Не можна збільшити ринкову вартість компанії, об'єднавши дві різні компанії, якщо при цьому не збільшити їхній сукупний потік коштів	При розрахунку конкурентоспроможності окремих підрозділів або продуктів необхідно враховувати наслідки підсумовування вартостей
Теорія асиметричності інформації	Нерівний доступ до інформації покупця і продавця	Використання комплексного підходу до кон'юнктурного аналізу при визначенні співвідношення попиту та пропозиції
Теорія рефлексивності	Взаємодія когнітивної (оцінка стану ринку) і бездіяльної (дії учасників ринку) функцій, що характеризують вплив учасників ринку на рівень конкурентоспроможності	Основа фундаментального підходу до оцінки конкурентоспроможності в сфері виробничого підприємництва
Теорія чесної гри	Очікувана прибутковість наприкінці періоду відповідає фактично досягнутій	Визначення рівня конкурентоспроможності на основі дохідного підходу

Причини конкурентоспроможності інноваційної продукції слід шукати у конкурентних перевагах окремих її характеристик, що є наслідком ефективного управління процесом розробки, реалізації та експлуатації пропонованої продукції.

Виробництво і реалізація конкурентоспроможної інноваційної продукції – обов’язкова умова конкурентоспроможності підприємства.

У більш широкому розумінні для забезпечення конкурентоспроможності підприємства необхідна систематична робота з усього виробничо-господарського циклу, що призводить до конкурентних переваг у сфері науково-дослідної роботи, виробництва, управління, фінансів, маркетингу тощо. Система управління конкурентоспроможністю охоплює всі види діяльності підприємства, пов’язані зі створенням конкурентних переваг підприємства, робіт, послуг. Проте конкурентні переваги все більше охоплюють систему властивостей, важливих для споживачів та спрямованих на задоволення індивідуальних потреб споживачів.

Отже, під управлінням конкурентоспроможністю інноваційної продукції слід розуміти процес ідентифікації, планування, формування, утримання та нагромадження конкурентних переваг інноваційної продукції з метою підвищення рівня її продукції або втримання на запланованому рівні.

Розглянемо більш детально кожен з підпроцесів формування конкурентних переваг.

Процес ідентифікації – це виявлення кола факторів, які у майбутньому можуть призвести до створення ключового фактору успіху як складового елемента конкурентної переваги.

Планування конкурентоспроможності продукції другого порядку починається на стадії реалізації продукції першого порядку та полягає у виявленні ряду невідповідностей пропозиції потребам ринку. Отримана інформація є коригуючою і обов’язковою для врахування у прогнозуванні – початковому етапі планування. За допомогою методів планування здійснюється розрахунок показників, які в процесі створення (формування) конкурентних

переваг мають їм відповідати.

Формування конкурентних переваг – це сукупність процесів, які дозволяють виділити та контролювати відповідно плану утворення конкурентних переваг продукції на кожному етапі створення доданої вартості.

Головними зовнішніми сигналами ринкового середовища є обсяг реалізації продукції та одержані доходи від реалізації, величина яких напряду залежить від встановлених цін. Розглянемо приклад формування системи гнучкого ціноутворення для інноваційної продукції, як складової механізму інноваційного розвитку підприємства.

За сучасних економічних умов вітчизняним підприємствам необхідно для забезпечення ефективної діяльності розробляти обґрунтовану цінову політику, систему гнучкого ціноутворення для інноваційної продукції, що потребує удосконалення методики ціноутворення, яка б забезпечувала відповідність формування цін загальній стратегії розвитку підприємства, враховувала можливі ризики і нестабільність зовнішнього середовища.

В Україні встановлення цін на інноваційну продукцію легкої промисловості регулюється Законом України «Про ціни і ціноутворення», постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 року № 1548 «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)» [54, 121].

У ціні обов'язково враховують витрати на рекламу і просування інноваційної продукції, на упаковку, торгові націнки [121, с. 120–121].

Важливою складовою системи гнучкого ціноутворення є інформаційне забезпечення зберігання та переробки даних з метою прийняття управлінських рішень, яке включає три складові: інформаційні ресурси, інформаційні технології, технічні засоби та програмне забезпечення [58].

Інформаційне забезпечення системи ціноутворення інноваційної продукції має відповідати таким вимогам:

1. Корисність – інформація має бути корисною для розробки та визначення ціни на продукцію підприємства, для розробки внутрішніх та поточних планів і

розробок.

2. Достатність – інформація повинна в повному обсязі характеризувати різні аспекти діяльності підприємства, задовольняти потреби для проведення всебічного аналізу та їх планування.

3. Фактичність – інформація має відображати реальний стан діяльності підприємства, характеризувати внутрішнє і зовнішнє економічне середовище, включаючи правові аспекти, законодавчу базу, різні екологічні чинники, які впливають або можуть вплинути на діяльність підприємства.

4. Оперативність – інформація повинна характеризувати стан справ на конкретний період часу, чим менший час її проходження від моменту виникнення події до моменту надходження до управлінського персоналу, тим ефективнішим буде прийняте рішення.

5. Ефективність – витрати на формування інформаційного забезпечення мають бути меншими, ніж отримана користь при його використанні у процесі формування і прийняття управлінських рішень [77, с. 40–45].

Інформаційне забезпечення системи ціноутворення інноваційної продукції призначене надавати достовірну інформацію для розробки і прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо встановлення цін на продукцію підприємства (табл. 3.8).

Існує певний поділ інформації на групи.

Перша група – інформація про минуле включає:

– постійну – інформація про продукцію, на яку ціна постійна і не змінюється протягом тривалого часу, не менше року;

– епізодичну – інформація про продукцію, яка задовольняє тимчасовий попит споживачів, ціни на неї визначаються на підставі тимчасового попиту та пропозиції;

– періодичну – інформація про продукцію відносно стійкого попиту, ціни на які змінюються не дуже часто і потребують постійного моніторингу;

– миттєву – інформація про продукцію, яка тільки з'являється на ринку, ціни на яку є базовими для розрахунку цін у подальшому;

– виробника – інформація про ціни, які встановлюють виробники аналогічної продукції, виходячи зі своїх витрат і в більшості випадків не дуже враховуючи попит споживачів;

– покупця – інформація про ціни, які встановлюються на продукцію під впливом кон'юнктури ринку та її зміни;

– первинну – інформація про ціни на продукцію, які встановлюються на початку реалізації, виходячи з ринкового середовища та стану конкуренції ;

– вторинну – інформація про ціни, які встановлюються на продукцію після первинного насичення ринку цією продукцією з урахуванням змін, які відбулися на ринку.

Таблиця 3.8

Склад інформаційного забезпечення системи гнучкого ціноутворення інноваційної продукції*

Підсистема інформаційного забезпечення	Зміст підсистема
Ринок	Географічне положення ринку, кон'юнктура ринку і перспективи її зміни, обсяги, сегменти ринку реалізації продукції підприємства, основні конкуренти, рівень задоволення попиту споживачів, прогнозування розширення продажу продукції
Продукція	Вимоги до продукції, конкурентна продукція у продажу, новизна продукції, якість продукції у порівнянні з продукцією конкурентів, співвідношення продукції за цінами, необхідність оновлення продукції, сприйняття ціни продукції покупцями
Конкуренція на ринку	Доля ринку конкурентів, можливості зміни ціни, фінансовий стан конкурентів, дані про прибутки та збитки, імідж конкурентів на ринку
Державна цінова політика	Державне регулювання галузі, державне регулювання цін на продукцію, державне регулювання діяльності підприємства, нормативно-правове регулювання діяльності підприємства,
Виробництво і витрати	Обсяги виробництва та складські запаси, витрати, що відповідають рівню складських запасів, вплив обсягу виробництва на витрати від продажу та прибутки, вплив на витрати зміни обсягів виробництва і складських запасів, дистриб'юторська система
Прибуток від реалізації продукції	Співвідношення між витратами від продажу, прибутком і витратами за видами інноваційної продукції, вага прибутку в ціні одиниці інноваційної продукції та відмінність її від аналогічного показника конкурентів, витрати, які мають відношення до прийняття рішення про ціни

* складено автором за [28, 37, 81]

Друга група – інформація про майбутнє: інформація про ціни, з урахуванням сучасного економічного становища; інформація про ціни, з

урахуванням сучасного економічного становища ринку і прогнозовані зміни його у майбутньому, зокрема, розвиток ринку; інформація про ціни, з урахуванням сучасного економічного становища ринку і прогнозовані зміни його у майбутньому, зокрема, розвиток ринку продукції, зміна конкурентного середовища, можливість збільшення імпорту, розширення виробництва підприємства, зміна витрат та інші чинники, на підставі яких можна визначити можливі варіанти цін; інформація про зміни пріоритетів споживачів – визначає зміни, які відбуваються в поведінці споживачів щодо продукції, яку виготовляє підприємство, та її аналогів; інформація про зміни навколишнього середовища, тобто зміна конкурентного середовища, зменшення попиту на продукцію підприємства [77, с. 40–45].

Формування системи ціноутворення на інноваційну продукцію має відповідати визначеним завданням діяльності підприємства. Науковці визначають чотири основні варіанти поведінки підприємства в умовах ринку і відповідні їм цінові політики: забезпечення процесу виживання: розробляються програми цінкових знижок, встановлюються ціни на продукцію, які забезпечать покриття витрат і просте відтворення; максимізація поточного прибутку: як правило, розробляється система цін, яка дасть можливість отримати максимальний прибуток у найближчій перспективі; завоювання лідерства за показниками якості: при високій якості продукції використовується система преміальних націнок, при виготовленні продукції низької якості встановлюється низька ціна реалізації; завоювання лідерства за показниками частини ринку: система цін має бути гнучкою для привертання як покупців, яких цікавлять дешеві види продукції, так тих, які придбають продукцію високої якості [106, с. 453].

Для дієвого управління діяльністю підприємства має бути розроблена обґрунтована методика формування цін на інноваційну продукцію, вже впроваджену у виробництво, і на ще новішу продукцію, яка тільки планується до виробництва. Необхідно реально оцінювати позиції власної продукції відносно продукції конкурентів, від чого залежить прийняття рішення про вибір встановлення ціни на неї: чи доцільно установити вищу ціну на продукцію, чи навпаки, краще вибрати нижчу ціну [4, 57]. Отже, зважаючи на численні

визначення в науковій літературі ми вважаємо що ціна інноваційної продукції підприємства легкої промисловості визначається кількістю грошей чи інших цінностей, які покупець може обміняти на переваги чи власності продукції даної галузі. Вона має бути прийнятною для потенційних споживачів, сприяти безперервній реалізації даної продукції, і, водночас, забезпечувати прибутковість діяльності підприємства [57].

На формування ціни інноваційної продукції впливають: собівартість продукції, виключні якості, відмінні особливості, які привертають покупця та ситуація на ринку, де аналогічний товар пропонується іншими підприємствами-конкурентами.

Дослідження рекомендацій щодо процесу формування ціни на підприємстві, викладених у науковій і методичній літературі, дозволило сформулювати послідовність основних етапів розробки цін на інноваційну продукцію підприємств легкої промисловості (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Етапи процесу формування цін на інноваційну продукцію підприємств легкої промисловості*

№ п/п	Етапи	Зміст етапу
1	Постановка завдань ціноутворення	Чітке формулювання цілей, яких підприємство прагне досягти за допомогою встановлюваної ціни на товар
2	Визначення попиту	Визначення залежності між ціною та обсягом продажу, еластичності попиту, відчутної цінності даного товару для споживача, максимально прийнятної ціни, яку споживач готовий заплатити за товар
3	Аналіз витрат та визначення взаємозв'язку між ціною, обсягом продажу та прибутком	Формування прогнозованої величини витратної частини ціни, причому прогнозується кожна витратна складова собівартості, проводиться аналіз її рівнів, розробляються заходи по зменшенню витрат на виробництво і реалізацію продукції в прогнозованому періоді
4	Аналіз цін і продукції конкурентів	Дослідження технологій і методів організації виробництва і збуту продукції на кращих підприємствах-конкурентах
5	Вибір методу встановлення цін	Вибір методу визначення ціни на продукцію і вирішального фактору (попит, конкуренція, державна політика ціноутворення)
6	Визначення остаточної ціни й правил її майбутніх змін	Встановлення остаточного рівня ціни, знижки, надбавки, встановлення ціни в залежності від місцезнаходження клієнта і оформлення відповідних документів, включаючи прейскурант цін, вибір динаміки зміни вихідної ціни продукції, відповідної завданням підприємства

* складено автором за [77, с. 95; 125]

При формуванні системи ціноутворення на інноваційну продукцію необхідно враховувати принципи ціноутворення, основні із них наведені у таблиці 3.10. У значній мірі ефективність процесу ціноутворення на інноваційну продукцію визначається вибором методу ціноутворення – конкретного способу, прийому, сукупності послідовних дій щодо визначення та обґрунтування ціни конкретного виду продукції [79, с. 220].

Таблиця 3.10

Характеристика принципів формування системи ціноутворення на інноваційну продукцію*

Принцип	Характеристика принципу
Принцип наукового обґрунтування цін	Формування цін на продукцію підприємства має проводитись із врахуванням економічних законів розвитку ринкової економіки (закону вартості, законів попиту і пропозиції), особливостей їх дії на різних етапах розвитку, впливу зовнішніх і внутрішніх чинників;
Принцип цільового спрямування цін	Визначення економічних, соціальних проблем, для вирішення яких призначена ціна, цільова спрямованість цін змінюється на кожному етапі розвитку економіки, різних стадій розвитку і типів ринку
Принцип зв'язку ціноутворення із загальною стратегією підприємства і ринковою кон'юнктурою	Прийняті рішення щодо визначення ціни мають відповідати стратегічній меті і тактичним цілям підприємства, враховувати особливості поточного стану ринкового середовища (поведінки конкурентів та постачальників, запитів споживачів та ін.).
Принцип безперервного процесу ціноутворення	Уточнення ціни на продукцію має проводитись протягом усього періоду її виробництва, із врахуванням особливостей кожного етапу його розвитку; удосконалення технологій, введення нового обладнання тощо
Принцип єдності процесу ціноутворення і контролю за дотриманням цін	В умовах ринкової економіки такий контроль здійснюється щодо продукції, яка має соціально-економічне значення для населення і ціни на неї регулюються державою: окремі види сировини
Принцип збереження і розвитку сировинних ринків	При формуванні ціни необхідно враховувати інтереси виробників сировини
Принцип забезпечення зв'язку цінової політики зі спеціалізацією підприємства	Необхідно оцінювати маржинальний дохід, зону безпеки і прибутковість для кожного виду продукції

* складено автором за [77, с.93; 79, с. 20]

Вибір конкретного методу визначення ціни інноваційної продукції визначається фінансовим станом підприємства, його галузевою приналежністю, особливостями продукції, стратегіями ціноутворення. Аналіз відомих методів наведено у таблиці 3.11.

Аналіз методів ціноутворення інноваційної продукції*

Вид методів ціноутворення	Суть методу	Переваги методів	Недоліки методів
Методи витратного ціноутворення	Ціна визначається на основі суми базових витрат на одиницю продукції, запланованого прибутку, розміру націнки	Можливість швидкого прийняття рішення щодо ціни на основі доступних даних без додаткових досліджень; достатньо прості у використанні	Не враховуються умови попиту, економічної цінності продукції, альтернативні витрати, в основі визначення ціни – середні витрати
Методи ціноутворення, засновані на попиті	Ґрунтуються на очікуваній оцінці вартості продукції певного рівня якості споживачами	Врахування попиту та факторів, що на нього впливають, розробка альтернативних варіантів цін, різних комбінацій ціна-збут	Необхідність частих коригувань цін, складність процесу визначення ціни, значні витрати часу на збір необхідної інформації
Методи ціноутворення з орієнтацією на конкуренцію	При визначенні ціни враховуються поточні ціни конкурентів, власні ціни встановлюються трохи вище чи нижче	Простота, зручність у використанні, особливо цінні при неможливості визначення витрат, реакції конкурентів і попиту	Відмінності у структурі витрат, можливостях різних підприємств можуть призвести до недоотримання потенційного прибутку
Ціноутворення з орієнтацією на максимальний прибуток	Визначення ціни на основі максимізації валового прибутку або на основі максимізації маржинального прибутку	Отримання прибутку за рахунок оптимального співвідношення ціна-витрати, можливість диференціювати ціну залежності від якості сировини і продукції	Визначення функції попиту на продукцію і функції витрат досить складне, потребує точної інформації про динаміку попиту і витрат підприємства
Ціноутворення в умовах ризику і невизначеності	Формування ціни ґрунтується на економіко-математичних підходах вибору оптимального варіанту ціни, що послаблює вплив ризику на фінансові результати	Для визначення ціни використовуються положення теорії ігор, які дозволяють виявити оптимальні стани ринкового середовища, вибрати відповідні даним стана варіанти цін, можливий виграш	Потреба достатньої інформації щодо можливих станів ринку і можливості конкурентів, при значній кількості ситуацій ускладнюється вибір найкращого варіанту ціни
Параметричні методи	Встановлення цін на параметричний ряд продукції на основі виявлення залежності між ціною, витратами на виробництво й споживчими властивостями товару.	Параметричні враховують витрати виробництва, якісні характеристики виробів, ефективні при призначенні ціни на новий вид продукції на стадії впровадження	Параметричні методи передбачають використання економіко-математичних і статистичних моделей, сучасних інформаційних технологій і комп'ютерних засобів

* складено автором за [16, с. 97; 29, с. 393; 79, с. 221]

Для забезпечення ефективності при формуванні методики ціноутворення на інноваційну продукцію підприємствами легкої промисловості необхідно:

- дотримання принципів ціноутворення і принципів розвитку як самого підприємства, так і галузі в цілому;
- використання різних методів ціноутворення, що забезпечує визначення найбільш прийнятної ціни і вирішення завдань діяльності підприємств;
- особливості діяльності підприємств і самої продукції: природно-географічне розміщення, сезонність надходження сировини, асортимент готової продукції, якісний склад продукції та ін.;
- розробка системи різних видів знижок до ціни для підвищення гнучкості цінової політики підприємства;
- впровадження сучасних інформаційних технологій, економіко-математичних методів і засобів обчислювальної техніки для дослідження чинників, що впливають на процес ціноутворення (рис. 3.4).

Рис. 3.4. Система гнучкого ціноутворення на інноваційну продукцію підприємств легкої промисловості*

* - розроблено автором

Ефективна система ціноутворення підприємства легкої промисловості на інноваційну продукцію визначає: рівень попиту та обсяги продажу продукції; рентабельність діяльності і динаміку окупності витрат; популярність продукції на ринку; базу для порівняння конкуруючих видів продукції; відповідність вимогам правовим і соціальним нормам чинного законодавства щодо регулювання цін на продукцію легкої промисловості.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку ринкових відносин система гнучкого ціноутворення на інноваційну продукцію представляє собою засіб, який забезпечує формування базової ціни, коригування ціни, визначення її остаточного значення та управління ціною, що сприяє підвищеною ефективності і розвитку підприємства легкої промисловості, у залежності від рівня його конкурентних переваг.

Запропоновані автором напрями концепції механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості з врахуванням видів інновацій, теорій конкурентоспроможності та системи гнучкого ціноутворення на інноваційну продукцію дозволять сформулювати загальну структуру механізму інноваційного розвитку підприємства, його стратегічні напрями. Запропонована система гнучкого ціноутворення на інноваційну продукцію дозволить оперативно реагувати на цінові сигнали ринкового середовища, гнучко змінювати ціну в залежності від результатів маркетингового просування, сезону, особливостей території ринку збуту, конкурентоспроможності продукції.

3.3. Формування системи планування в механізмі інноваційного розвитку підприємства

Відповідно до функцій менеджменту механізм інноваційного розвитку має підмеханізми планування, організації-координації; мотивації та контролю. В умовах розвитку ринкової економіки планування як функція управління набуває особливо важливого значення для ефективного функціонування підприємств легкої промисловості. Удосконалення системи планування на підприємстві має

здійснюватися із врахуванням науково-теоретичних положень, об'єктивних вимог виробництва, господарських зв'язків, підвищення ролі споживача у формуванні техніко-економічних, екологічних, технологічних та інших параметрів продукції. В ринкових умовах основне призначення планування інноваційного розвитку полягає у побудові механізму дієвого подолання невизначеності, адаптації до інноваційних змін зовнішнього середовища (таблиця 3.12.). Планування звичайного розвитку підприємства передбачає досягнення цілей на основі запланованих на конкретний період заходів.

Ми погоджуємося з думкою окремих вчених, що наразі можливості планування діяльності підприємств легкої промисловості обмежуються рядом об'єктивних і суб'єктивних причин: особливості сучасного українського ринку; необхідність витрат на організацію планування; різні масштаби і види діяльності підприємств; поєднання планування з іншими способами прийняття управлінських рішень, що не дає можливості визначення ефекту від планування як важливої функції управління; значний рівень невизначеності ринкового середовища [93].

Дослідження сучасних наукових положень формування механізму планування інноваційної діяльності підприємства, дає можливість зробити висновок, що в умовах нестабільності зовнішнього середовища, загострення конкуренції існує потреба формування концептуальних положень планування, теоретичних і практичних рекомендацій щодо впровадження нових методів та інструментів планування у механізмі інноваційного розвитку на підприємствах легкої промисловості для підвищення ефективності роботи.

Побудова ефективної системи планування інноваційного розвитку створює такі важливі переваги: забезпечує можливість передбачення змін зовнішнього і внутрішнього середовища і заздалегідь врахувати їх при розробці варіантів планів розвитку підприємства; поліпшує координацію дій в організації; сприяє раціональному розподілу ресурсів; дає можливість оптимального розподілу обов'язків і відповідальності працівників підприємства за виконання планових завдань; підвищує ефективність контролю на підприємстві.

Принципи формування системи планування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості*

Принцип планування	Зміст принципу планування
Принцип системності	Об'єкт планування розглядається як система структурних елементів із взаємозв'язками і єдиним напрямком інноваційного розвитку, взаємозв'язок планових заходів і показників інноваційного розвитку по вертикалі і горизонталі
Принцип участі (партисипативності)	В процесі планування приймають участь спеціалісти, які мають реалізовувати плани інноваційного розвитку, при цьому поглиблюється розуміння працівниками організації підприємства, його внутрішніх зв'язків, інформаційних потоків, зростає кваліфікаційний рівень працівників
Принцип оптимальності	Вибір найкращого варіанту плану інноваційного розвитку з декількох альтернативних, що сприяє підвищенню ефективності виробництва, максимальному задоволенню потреб споживачів на основі раціонального використання ресурсів
Принцип безперервності	При плануванні інноваційного розвитку мають бути забезпечені: підтримка безперервної планової перспективи; взаємоузгодження планів різних часових горизонтів; своєчасне розроблення планів і доведення їх до виконавців у термін, що дає можливість підготуватися до нормальної роботи в плановому періоді
Принцип гнучкості	Система планування інноваційного розвитку підприємства має включати засоби оперативного реагування на зовнішні впливи, за необхідності змінювати свою спрямованість, при розробці планів необхідно передбачати певні резерви, особливо ресурсного забезпечення плану
Принцип науковості	Врахування перспектив науково-технічного прогресу і застосування науково обґрунтованих прогресивних норм використання ресурсів
Принцип збалансованості плану	Кількісна відповідність між взаємозалежними розділами і показниками плану впровадження інновацій, між необхідними та наявними ресурсами
Принцип необхідності	Обов'язкова розробка планів при здійсненні інноваційної діяльності, що дозволить підприємству використати майбутні сприятливі умови та запобігти можливим перешкодам; покращити координацію дій персоналу та окремих підрозділів; раціонально розподілити ресурси та здійснювати контроль за роботою підприємства
Принцип альтернативності	Розробка декількох альтернативних планових розробок інноваційного розвитку, з яких у подальшому обирається найкращий варіант.
Принцип пріоритетності	Вибір пріоритетних напрямів інноваційного розвитку при плануванні, що обумовлено обмеженістю ресурсів та невідкладністю рішення найважливіших проблем у першу чергу
Принцип комплексності	Розглядається всебічно як об'єкт планування інноваційного розвитку, так і його зв'язки з іншими процесами та явищами для врахування зміни всіх кінцевих результатів діяльності підприємства.
Принцип ефективності	Розробка такого варіанту плану інноваційного розвитку, який при використанні обмежених ресурсів забезпечить отримання найбільшого економічного ефекту, оцінка ефекту під час планування відбувається шляхом порівняння планових результатів з обраною метою, плановим нормативом доходності

*складено і доповнено автором на основі [21, с. 63–65; 92, с. 19–21]

Основними функціями планування діяльності підприємства легкої промисловості є забезпечення узгодженості розвитку окремих підрозділів і управління виробничою діяльністю всього підприємства із врахуванням впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

При формуванні системи планування підприємства легкої промисловості необхідно враховувати принципи, систематизовані в таблиці 3.13.

Планування інноваційного розвитку має проводитись для всіх видів діяльності підприємства легкої промисловості, тому об'єктами планування є: маркетингова, інноваційна, комерційна, економічна, соціальна, виробнича, екологічна діяльності і сукупності функціональних процесів, які вони включають.

Предметом планування інноваційного розвитку є ресурси підприємства: трудові, основні і оборотні фонди, інвестиційні кошти, часові інтервали. У процесі планування визначаються необхідні обсяги, оптимальна кількість, напрями та термін використання, режим споживання, засоби поповнення.

Важливим пунктом планування є визначення цілей діяльності підприємства. Науковці рекомендують виділяти п'ять основних груп цілей:

- господарсько-економічні, що забезпечують ефективність виробництва;
- виробничо-технологічні, що відображають функціональне призначення підприємства, тобто випуск різних видів молочної продукції високої якості і попиту на ринку;
- науково-технічні, що забезпечують постійне оновлення видів продукції, підвищення її якості та оновлення технологічного і технічного забезпечення підприємства;
- соціальні, що забезпечують задоволення соціально-побутових і культурних потреб працівників підприємства;
- екологічні, спрямовані на виготовлення екологічно чистої продукції без шкідливого впливу на навколишнє середовище.

Перелік запропонованих методів планування в механізмі інноваційного розвитку підприємства, їх переваги та недоліки

Назва методу	Суть методу	Переваги методу	Недоліки
Нормативний метод	Планові показники розраховуються на основі науково-обґрунтованої сукупності норм і нормативів ресурсів	Простота у використанні, можливість формування оптимістичного і песимістичного планів	Постійний перегляд норм, що застосовуються, не врахування впливу зовнішніх факторів
Балансовий метод	Здійсненні планового узгодження необхідних ресурсів та їх джерел з напрямками їх використання	Попереднє узгодження необхідної кількості ресурсів та видатків на виконання планових завдань	Складність реагування на непередбачені зміни, оскільки заплановані обсяги ресурсів можуть бути недостатніми
Факторний метод	Визначення планових показників на основі розрахунків впливу найважливіших чинників, що обумовлюють їх зміни	Врахування впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, здійснення багатоваріантних розрахунків	Необхідність аналізування значного масиву вхідних даних, правильного відбору найістотніших факторів
Метод експертних оцінок	Полягає у визначенні певних характеристик показників за допомогою суджень експертів	Простота у формуванні, врахування професійних навичок та досвіду експертів	Значний суб'єктивізм та складність у підборі належних експертів
Математико-статистичні методи	Дослідження закономірностей динаміки розвитку показника і поширення темпів виявленої динаміки на прогнозований період	Можливість отримання кількісної залежності між показником і факторами, які його зумовлюють	Необхідність застосування спеціалізованого програмного забезпечення, належний кваліфікаційний рівень розробників плану
Методи математичного програмування	Полягають у знаходженні екстремуму функції кількох змінних з обмеженнями на область визначення цих змінних	Оптимізація конкретного показника із врахуванням наявних ресурсних обмежень на основі обраного критерію	Необхідність оперування значною кількістю вхідних змінних за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення
Метод сіткового планування	Наочне зображення виконання певного комплексу робіт, що відображає їхню логічну послідовність, наявні взаємозв'язки та заплановану тривалість	Отримання орієнтованого часу, необхідного для виконання завдань, дає змогу враховувати невизначеність під час оцінювання тривалості виконання завдань	Відсутність можливості формування альтернативних варіантів, не врахування втрат, зумовлених дестабілізуючими чинниками
Метод бенч маркетингу	Систематичне дослідження досвіду найбільш конкурентоздатних підприємств	Дозволяє порівнювати діяльність власного підприємства з підприємствами-лідерами	Складність отримання достовірної, своєчасної інформації, адаптації до власних умов господарювання

*побудовано автором за [62, с. 284; 42, с. 280; 150, с. 249; 107; 149, с. 180]

Процес планування включає такі основні етапи: формування загальних цілей довгострокового розвитку підприємства; розробка цілей перспективного розвитку його структурних підрозділів; деталізація цілей і формування завдань на поточний період; визначення шляхів і засобів реалізації сформованих завдань; контроль за досягненням визначених цілей шляхом порівняння планових показників з фактичними.

В умовах політичної та економічної нестабільності ефективне функціонування підприємств легкої промисловості у значній мірі залежить від якості планування інноваційного розвитку. При побудові механізму підприємства важливим для планування є вибір і реалізація адекватних методів планування, які дають можливість врахувати галузеві особливості підприємства і сформованих завдань [60, с. 52].

У практиці застосування слід виділити значний перелік методів планування, тому доцільним є проведення аналізу на основі рекомендованих вимог: простота у використанні; врахування одночасного впливу факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовищ; можливість використання методу в залежності від виду розроблюваного плану; доступність вхідних даних; адаптивність, спрямована на врахування змін зовнішніх умов господарювання, відмінностей різних етапів процесу розвитку ринкових відносин; найбільш повно враховувати профіль діяльності об'єкта планування та різноманітність у засобах і шляхах досягнення основної підприємницької мети – збільшення прибутку та соціального захисту працівників; можливість формування альтернативних сценаріїв розвитку досліджуваного явища; легкість економічної інтерпретації та зрозумілість отриманих результатів [151].

Ми вважаємо, що у системі планування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості має бути використаний комплекс методів, наведених у табл. 3.13, що забезпечить врахування впливу факторів внутрішнього і зовнішнього середовища та сприятиме розробленню високоякісних та ефективних планів. А, для успішного розвитку система планування інноваційного розвитку підприємства має включати можливість побудови різних видів планів (табл. 3.14).

**Запропоновані види планів в механізмі інноваційного розвитку
підприємства легкої промисловості***

Вид планів	Сутність планів	Завдання планів	Складові планів	Періодичність розроблення
Стратегічні	Плани підприємства, визначають основні напрями інноваційного розвитку підприємства на довготривалу перспективу	Формулювання місії, цілей інноваційного розвитку підприємства, засобів їх досягнення на основі оцінки факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ	Довгострокові плани інноваційного розвитку підприємства на період більше 5 років; середньострокові плани – деталізація довгострокових планів на період від 1 до 5 років.	Періодично або безперервно
Тактичні	Плани інноваційного розвитку підприємства на короткостроковий або середньостроковий період	Визначають сукупність конкретних дій і засобів для досягнення намічених цілей інноваційного розвитку	Виявлення додаткових резервів для інноваційного розвитку підприємства	Безперервно
Оперативні	Плани, що деталізують показники тактичних планів інноваційного розвитку для організації планомірної роботи підприємства, його структурних підрозділів протягом короткого проміжку часу	Визначається час виконання окремих операцій виробничого процесу, оперативної підготовки виробництва, заходи щодо контролю, матеріального забезпечення виробництва	Включає цехові (міжцехові), внутрішньо цехові – у розрізі дільниць і робочих місць – плани	Безперервно
Бізнес-план	Програма дій інноваційного розвитку, пов'язаних часом і місцем реалізації, спрямованих на отримання прибутку на засадах реалізації підприємницького проекту	Детальне обґрунтування концепції підготовленого для реалізації реального інноваційного проекту та основні його характеристики	Інформування про мету діяльності; особливості виробничого процесу, продукції; обґрунтування прогнозу розвитку виробництва, економічної ефективності	Неперіодична, у разі необхідності реалізації нових проектів

* складено автором за [60, с. 25; 98; 150, с. 184]

У практиці застосування використовується декілька видів порядку формування планів підприємства (таблиця 3.15).

Таблиця 3.15

Напрями побудови планів інноваційного розвитку за рівнем ієрархії*

Напрямок планування	Суть напрямку	Переваги	Недоліки	Сфера використання
«Зверху-вниз»	Розроблення планів підрозділів нижчого рівня здійснюється, виходячи із планів підрозділів вищого рівня	Чітка вертикальна і горизонтальна координація розроблення планів підрозділів відповідно з загальною метою	Недостатньо враховуються умови діяльності підрозділів, залучаються їх працівники до розробки планів	Для підприємств з підрозділами внутрішньої кооперації, особливо невеликих підприємств
«Знизу-вверх»	Послідовно інтегрує плани підрозділів нижчого рівня в плани підрозділів вищого рівня й остаточно – у загальний план підприємства	У планах більшою мірою враховуються можливості підрозділів, вони точніші, вищі мотиви до їх реалізації	Ускладнюється вертикальна і горизонтальна координація, поєднання завдань підрозділів із загальною метою підприємства	Підприємства з предметно спеціалізованими підрозділами, що виробляють продукцію на ринок (центри прибутку)
Комбінований метод	На основі планових завдань відповідно до стратегії підприємства на плановий період розробляються плани підрозділів у зворотному порядку	Переваги послідовного і паралельного порядків планування,	Складність врахування повною мірою відповідає вимог, поставлених вищим керівництвом	Досить широка сфера застосування залежно від рівня організації планової роботи і фахового рівня управлінських кадрів

* складено автором за [21, с. 65–67; 148, с. 92–101]

На нашу думку, структурна модель планування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості має реалізовувати комбінований напрямок планування із врахуванням ієрархічно-функціональних особливостей конкретного підприємства (рис. 3.5).

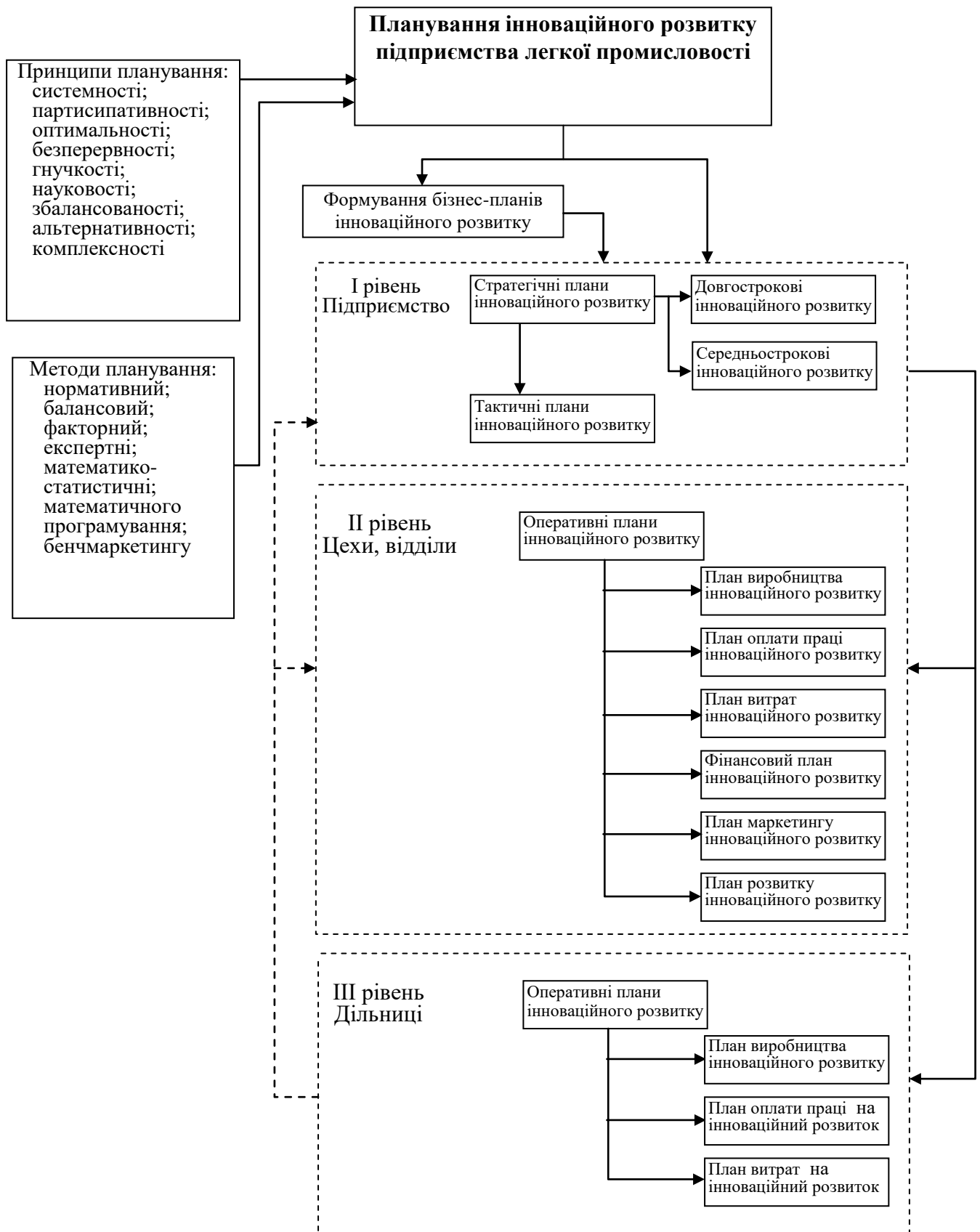

Рис.3.5. Структурна модель планування в механізмі інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості*

* розроблено автором

Побудована таким чином структура системи планування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості має переваги як послідовного, так і синхронного порядку планування. Спочатку формується орієнтовний план інноваційного розвитку підприємства, у якому визначаються завдання на плановий період. На основі орієнтовного плану будуються плани виробничих підрозділів різних ієрархічних рівнів, після чого уточнюється план підприємства. У разі виявлення відхилень планів підрозділів від встановлених вимог, вони повертаються на доробку. Процес формування планів продовжується поки не буде побудований детальний план підприємства із врахуванням визначених вимог і завдань.

При цьому будуть враховані особливості умов діяльності підрозділів, зростає мотивація працівників підрозділів до ефективного виконання планових завдань, пошуку можливих резервів, достовірного інформування про стан виконання плану.

Крім того, система планування інноваційного розвитку має включати підсистему формування бізнес-планів, призначену для системного, маркетингового, фінансово-економічного, організаційно-технічного обґрунтування доцільності, результативності та способів реалізації інноваційних проєктів, як правило, пов'язаних із запровадженням інновацій [123, с. 357].

Розвиток ринкових відносин, глобалізація і регіоналізація економіки, зростання конкуренції, зміни чинного законодавства спричиняють зростання невизначеності умов господарської діяльності підприємств. При цьому виникає необхідність удосконалення системи планування інноваційного розвитку підприємства, впровадження методів, здатних враховувати невизначеність при прийнятті управлінських рішень в процесі формування інноваційних планів.

Слід зауважити на наступних видах невизначеностей:

- невизначеності, пов'язані з діловою активністю, фінансовим становищем, дотриманням зобов'язань постачальників, покупців і конкурентів підприємства;
- невизначеності, пов'язані з соціальними та адміністративними факторами в конкретних регіонах;

- невизначеності стану ринкової ситуації в країні;
- невизначеності, пов'язані з коливаннями цін, норми відсотка, валютних курсів та інших макроекономічних показників;
- невизначеності, породжені нестабільністю законодавства і поточної економічної політики, пов'язані з політичною ситуацією, діями економічних та інших організацій у масштабі країни;
- зовнішньоекономічні невизначеності, пов'язані з ситуацією в зарубіжних країнах і міжнародних організаціях, з якими підтримуються ділові стосунки [11, с. 18–80.].

Розрізняють невизначеності у плануванні інноваційного розвитку нестохастичної та стохастичної природи. Невизначеності не стохастичної природи можуть спричинятися дією таких факторів:

- стратегічні невизначеності – зумовлені протидією кількох активних учасників, що мають різні цілі (наприклад, діями конкурентів);
- концептуальні невизначеності – невизначені фактори, що зумовлені прийняттям особливо складних рішень, рішень, що мають довгострокові наслідки або можуть бути пов'язані з нечітким усвідомленням як власних цілей та можливостей, так й інших учасників, із складністю кількісної оцінки складних цілей та якісних критеріїв, що важко формалізуються.

Задачі прийняття рішення з невизначеністю нестохастичного типу розв'язують методами теорії ігор та теорії мінімаксу.

Невизначеності стохастичного типу зумовлені об'єктивною дійсністю, яку називають природою. Природа розглядається як незацікавлена сторона. У такому разі задача прийняття рішення розв'язується за допомогою теорії стохастичних рішень. При виборі рішення в умовах невизначеності, використовують правила, що дають можливість визначити рішення, яке має перевагу над іншими за певним критерієм.

Для вибору альтернативи в умовах невизначеності за допомогою статичної ігрової моделі вхідна інформація подається у вигляді матриці, рядки якої – це можливі альтернативні методи, а стовпчики – стани системи (середовища).

Кожній альтернативі і кожному стану системи (середовища) відповідає результат (наслідок рішення), який визначає втрати або виграш вибору даної альтернативи та реалізації даного стану системи.

У дискретному випадку дані задаються у формі платіжної матриці (табл. 3.16), де: A_i – альтернатива i -го рішення ($i=1, n$); S_j – можливий j -й стан зовнішнього середовища ($j = 1, m$); a_{ij} – результат (наслідок рішення).

Таблиця 3.16

Платіжна матриця

	S_1	...	S_m
A_1	a_{11}	...	a_{1m}
...
A_n	a_{n1}	...	a_{nm}

У загальному вигляді a_{ij} – безперервна функція аргументів A_i та S_j , що позначає отриманий результат інноваційного розвитку внаслідок прийнятої альтернативи i за станом навколишнього середовища j .

Для вибору оптимальної альтернативи інноваційного розвитку в умовах невизначеності можуть бути використані різні критерії, кожен із яких передбачає виявлення оптимального рішення на основі конкретного методу (додаток К, табл. К.6).

Розглянемо задачу, пов'язану з плануванням для інноваційного розвитку підприємства, за умов невизначеності стохастичного типу. Крім цінкових сигналів ринкове середовище регулює також необхідність та обсяг виробничих запасів для оперативної реалізації продукції на запити споживачів, запровадження інноваційних каналів просування та реалізації продукції.

Саме це обумовлює розгляд однієї із найважливіших складових механізму планування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості – забезпечення господарської діяльності необхідними виробничими запасами. Виробничі запаси – частина сукупних запасів, призначених для виробничого споживання. До виробничих запасів відносяться матеріали, що надійшли на

підприємство, але ще не піддані переробці в процесі виробництва. Ці запаси звичайно зберігаються на складах служби постачання й у невеликих кількостях на робочих місцях.

Вартість придбання і зберігання виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства значною мірою залежать від інфляційних процесів, змін чинного законодавства т. ін. Функції розподілу параметрів (собівартості і цін на продукцію тощо) невідомі. Однак з доволі високою точністю можна визначити ці параметри для відповідних ситуацій.

Визначимо сукупність можливих станів зовнішнього середовища S ($S= 1, 2, 3, 4, 5$):

S_1 – стан зовнішнього середовища, коли вартість виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства найбільша;

S_2 – вартість виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства, менша за найбільшу, але більша від середньої;

S_3 – середня вартість виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства;

S_4 – найменша вартість виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства.

При побудові тактичного плану для інноваційного розвитку підприємства заплановано створення виробничих запасів на перший квартал – 4000 од., на другий квартал – 4500 од., на третій квартал – 5000 од., на четвертий квартал – 4000 од. Ціна за 1 од. матеріальних ресурсів на перший квартал складає 25 грн., на другий – 30 грн., на третій – 35 грн., на четвертий – 40 грн. Витрати на збереження складають 10 грн./од. запасів.

Визначимо, яка із чотирьох альтернатив є оптимальною:

x_1 – зробити запас тільки на перший квартал, тобто 4000 од.;

x_2 – зробити запас на другий квартал, тобто 4500 од.;

x_3 – зробити запас у 5000 од. у перший квартал, а інші обсяги, якщо вони будуть необхідні, в наступних кварталах (таблиця 3.17).

Альтернативні варіанти формування виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства в залежності від стану зовнішнього середовища*

Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища			
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000

*розраховано автором

Для побудови платіжної матриці використаємо формулу (3.1):

$$a_{ij} = \left[C_i Z_i + \left\{ \begin{array}{l} V \times (Z_i - Z_j), \text{ якщо } Z_i > Z_j \\ C_j \times (Z_j - Z_i), \text{ якщо } Z_i < Z_j \end{array} \right\} \right] \quad (3.1)$$

де $a_{ij}, i, j = \overline{1,4}$ визначає затрати на створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства і зберігання незадіяних; C_i, V – ціна і витрати на зберігання виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства.

Розглянемо різні гіпотези про вплив зовнішнього середовища на прийняття рішення щодо вибору альтернативи створення виробничих запасів.

Гіпотеза 1. Зовнішнє середовище поводить ся найгіршим (агресивним) способом.

При такому впливі зовнішнього середовища для вибору альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства доцільно застосувати максимінний критерій Вальда (ММ-критерій), який визначає кращий з гірших результатів і дає можливість вибрати альтернативу з гарантованим результатом.

Критерій Вальда є критерієм крайнього песимізму, оскільки орієнтує на найгірший стан зовнішнього середовища і, відповідно на дуже обережну, обачливу поведінку при виборі альтернативи. Критерій Вальда використовують для уникнення катастрофічних наслідків у разі допущення помилок при виборі альтернативи та у випадках, коли вибір здійснюється тільки раз і в подальшому

не буде можливості його змінити.

Вибір альтернативи проводиться таким чином:

– у кожному рядку платіжної матриці визначається найменша оцінка $\min a_{ij}$; $i = \overline{1, n}$, яка гарантує успіх у самому гіршому випадку і є оцінкою альтернативи A_i , $j = \overline{1, m}$;

– із найменших оцінок вибирається максимальне значення:

$$F(A_i) = \max_j \min_i a_{ij}$$

Таким чином, вибрана альтернатива повністю виключає невизначеність, тобто при реалізації даної альтернативи не може бути отриманий гірший результат. Відповідно до ММ-критерію слід придбати виробничі запаси тільки на перший квартал, тобто 4000 од.

Недолік цього критерію полягає в тому, що він хоча й мінімізує ризик, однак при його застосуванні вискоєфективні альтернативи будуть необґрунтовано відхилені. Цей метод штучно занижує ефективність вибраних рішень, тому його використання доцільне, коли мова йде про необхідність досягнення гарантованого результату.

Гіпотеза 2. Зовнішнє середовище поводить ся не найгіршим чином, критичні умови зовнішнього середовища можуть бути компенсовані наявними ресурсами підприємства.

У даному випадку для вибору оптимальної альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства використаємо критерій Севіджа, порядок розрахунку якого такий:

1. Визначення кращого результату кожного стовпчика ($\max_j a_{ij}$ – максимальний елемент j -го стовпця).

2. Побудова матриці ризику шляхом визначення відхилення від кращого результату елементів кожної графі: $\max_j a_{ij} - a_{ij}$. Елементи матриці – недоотриманий прибуток внаслідок неправильної оцінки можливої реакції зовнішнього середовища.

3. Для кожного рядка матриці ризику знаходиться максимальне значення.

4. Оптимальним є рішення, за якого максимальний ризик буде найменшим (таблиця 3.17.).

Відповідно до критерію Севіджа слід використати третю альтернативу, тобто придбати виробничі запаси тільки на другий квартал, тобто 4500 од.

Гіпотеза 3. Зовнішнє середовище поводитьься нейтрально.

Для вибору альтернативи рекомендується застосувати усереднений критерій Лапласа у таких випадках:

- при відсутності чи неповній інформації про імовірності станів зовнішнього середовища;
- імовірності станів зовнішнього середовища близькі за своїми значеннями [42, с. 75–79].

Визначення оптимальної альтернативи включає два етапи:

Для кожної альтернативи A_i , $i = \overline{1, m}$ визначається середньоарифметична всіх елементів.

Вибирається альтернатива з найбільшим значенням усередненої оцінки (таблиця 3.17.).

Відповідно до критерію Лапласа слід використати третю альтернативу, тобто придбати виробничі запаси для інноваційного розвитку підприємства у перший квартал 5000 од.

Гіпотеза 4. Зовнішнє середовище створює сприятливі умови для інноваційного розвитку підприємства . Така ситуація визначає позицію повного оптимізму для вибору альтернативи, при цьому використовується використовуємо критерій максимакса [42, с. 64–65]. Алгоритм рішення включає два обчислювальних етапи (таблиця 3.18):

В кожній із рядків платіжної матриці знаходиться найбільша оцінка $\max_j a_{ij}$, $i = \overline{1, m}$, є оцінкою альтернативи A_i , $i = \overline{1, m}$.

2. Вибирається альтернатива, що забезпечує найбільше значення цієї оцінки, тобто визначається краща альтернатива з реалізації поставленої мети:

$$F(A) = \max_i \max_j a_{ij}$$

Таблиця 3.18

Розрахунок критеріїв обґрунтування вибору альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку в умовах невизначеності*

Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за максимінним критерієм Вальда (ММ-критерій)						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				ММ – критерій	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\min a_{ij}$ по i	$\max a_{ij}$ по j
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	100000	100000
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	117500	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	125000	
Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за критерієм Севіджа						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				Критерій Севіджа	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\max r_{ij}$ по j	$\min r_i$
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	35000	
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	15000	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	10000	10000
Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за критерієм Лапласа						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				Критерій Лапласа	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\frac{\sum_{i=1}^n a_{ij}}{n}$	$\max(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_{ij})$
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	112500	
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	126875	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	131250	131250
Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за критерієм максимаксу						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				Критерій Лапласа	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\max a_{ij}$	$\max a_{ij}$ по j
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	135000	
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	132500	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	135000	135000

* розраховано автором

Відповідно до критерію максимаксу оптимальною є третя альтернатива, тобто придбання виробничих запасів у перший квартал 5000 од.

Гіпотеза 5. Зовнішнє середовище поводитьсь випадковим чином, тобто планування інноваційного розвитку підприємства проводиться в умовах повної невизначеності. При цьому для вибору альтернативи рекомендується критерій Гермейєра [14, с. 73–78], що є аналогом критерію: $F(A_i) = \max_i \cdot \min_j \{P_i a_{ij}\}$ де P_i – імовірність появи i -го прояву зовнішнього середовища.

Задамо додаткову інформацію до умов розглянутого нами прикладу: надійшла додаткова інформація про прогноз стану зовнішнього середовища: стан зовнішнього середовища, коли вартість виробничих запасів найбільша очікується з імовірністю $P_1 = 0,2$; стан зовнішнього середовища, коли вартість виробничих запасів, менша за найбільшу, але більша від середньої $P_2 = 0,3$; середня вартість виробничих запасів – із імовірністю $P_3 = 0,4$; найменша вартість виробничих запасів $P_4 = 0,1$ (таблиця 3.18).

Відповідно до критерію Гермейєра слід використовувати третю альтернативу, тобто придбання виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства у перший квартал 5000 од.

Застосування критерію Гермейєра, таким чином, доцільно, якщо ситуація, в якій приймається рішення наступна:

1. Особі, що приймає рішення, відомі імовірності всіх станів оточуючого середовища.

2. Мінімізація ризику програшу представляється особі, що приймає рішення, менш істотним фактором прийняття рішення, чим максимізація середнього виграшу.

Необхідність мати інформацію про ймовірності станів оточуючого середовища обмежує область застосування даного критерію.

В практиці прийняття рішень керуються не тільки критеріями, пов'язаними з крайнім песимізмом або врахуванням максимального ризику. Для більш зрівноваженого вибору вводять оціночний коефіцієнт (критерій песимізму-оптимізму Гурвіца), який ще називається коефіцієнтом песимізму, що

знаходиться в інтервалі $[0,1]$ і відображає ситуацію, проміжну між точкою зору крайнього оптимізму і крайнього песимізму. Даний коефіцієнт визначається на основі статистичних досліджень результатів прийняття рішень або особистого досвіду прийняття рішень в подібних ситуаціях.

В разі застосування критерію Гурвіца матриця доповнюється стовпцем, коефіцієнти якого розраховуються за формулою:

$$A_i = \left[k \min_j a_{ij} + (1-k) \max_i a_{ij} \right] \quad (3.2)$$

де k – коефіцієнт песимізму.

Оптимальною за даним критерієм вважається та стратегія, в якій значення A_i максимальне: $A = \max A_i$

Розрахунок оптимальної альтернативи за умов оптимізму при $k=0,2$ та за умов песимізму при $k=0,8$ наведено у додатку II, табл. II.7. Відповідно до критерію оптимальною є третя альтернатива, тобто придбання виробничих запасів у перший квартал 5000 од.

При $k=1$ критерій Гурвіца перетворюється в ММ-критерій, при $k=0$ він перетворюється в критерій «азартного гравця», який робить ставку на те, що «випаде» найкращий випадок.

Критерій Гурвіца застосовується в ситуації, коли: інформація про стан оточуючого середовища відсутня або недостовірною, необхідно враховувати появу кожного стану оточуючого середовища, реалізується тільки незначна кількість рішень, допускається деякий ризик.

На основі розрахунків критеріїв прийняття рішень в умовах невизначеності, можна зробити висновок, що при різних станах зовнішнього середовища оптимальним буде придбання виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства у перший квартал 5000 од.

Процес прийняття рішення за умов невизначеності стохастичного типу є певною мірою суб'єктивним, тому доцільно проаналізувати можливі

альтернативи з погляду різних критеріїв.

Таким чином, одним з основних підмеханізмів інноваційного розвитку підприємства є планування інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості. Структурна модель планування в механізмі інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості містить взаємопов'язані блоки принципів, методів та процесів планування інноваційного розвитку на всіх рівнях ієрархії господарської діяльності. Для прийняття рішення щодо внесення змін в плани інноваційного розвитку використовують результати економіко-математичного моделювання, прогнозування, дані ринкового середовища, які дозволяють внести зміни в процеси планування .

3.4. Структурно-логічна модель механізму інноваційного розвитку підприємства

Розвиток підприємств легкої промисловості в умовах ринкових відносин, визначення напрямів підвищення ефективності його функціонування можливий за наявності адекватного механізму їх інноваційного розвитку. Важливим є дослідження його структури, функцій і принципів формування його складових, оскільки різні сфери діяльності підприємства та функції управління вимагають побудови відповідного підмеханізму управління.

Окремі вчені вважають, що механізм інноваційного розвитку є відкритою системою, вхід якої утворений інформацією про стан внутрішнього та зовнішнього середовища, потенційні можливості підприємства. На нашу думку входом механізму є комплекс впливів на інші функціональні підмеханізми підприємства, а також на цільовий ринок, об'єднані у групи: товар, ціна, аналітична система планування, система розподілу (збуту), система стимулювання, аналітична система прогнозування інноваційного розвитку підприємства.

Проведені дослідження наукових джерел і специфіки господарської діяльності дали можливість виявити особливості, які необхідно враховувати при

формуванні механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, а саме:

- складна організаційна структура, що включає основне, допоміжне виробництво, невиробничі підрозділи;
- значна матеріаломісткість продукції легкої промисловості;
- необхідність впровадження складних виробничих технологій для виробництва нових видів продукції легкої промисловості;
- низький рівень інвестицій інноваційні технології;
- низький рівень використання комплексної аналітичної системи управління підприємством;
- недостатньо розвинуті канали просування та збуту продукції;
- низький попит на якісну продукцію, пов'язаний з низьким рівнем платоспроможності населення.

Механізм інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості має постійно розвиватись і вдосконалюватись на основі впровадження ефективніших форм і методів господарювання, накопиченого досвіду для своєчасного реагування на зміни зовнішнього середовища, нормативно-правового законодавства.

Наразі недосконалість механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості негативно впливає на ефективність виробництва і задоволення попиту на всі види її продукції, що викликає необхідність науково-обґрунтованого підходу до його удосконалення.

На нашу думку, найважливішими напрямками розбудови механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості мають бути:

- формування раціональної системи управління інноваційним розвитком підприємства, чіткий розподіл функцій управління і відповідальності працівників;
- впровадження економіко-математичних методів у практику проведення аналізу, прогнозування і планування в процесі функціонування механізму інноваційного розвитку;

- побудова концепції інноваційно-інвестиційного розвитку новітнього підприємства;
- розробка системи стимулювання інноваційного розвитку підприємства, спрямованої на розвиток виробництва, підвищення продуктивності праці та якості продукції;
- впровадження сучасних інформаційних технологій у процеси прийняття управлінських рішень на всіх етапах і рівнях управління інноваційним розвитком підприємства;
- побудова системи розвитку трудової діяльності і персоналу на основі удосконалення методів планування, підготовки, оцінки трудових ресурсів;
- формування системи моніторингу сучасних наукових досягнень з питань виробничих та інформаційних технологій, прискорення впровадження досягнень науково-технічного прогресу на практиці.

Механізм інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості потребує комплексного використання економіко-математичних методів і сучасних засобів обчислювальної техніки в процесі управління. Це забезпечить ефективну обробку управлінської інформації, краще узгодження виробничих процесів. Впровадження комп'ютеризації в управління дозволяє зменшити об'єми рутинної роботи, виконуваної управлінським персоналом, виявити та усунути помилки, допущені в процесах підготовки і переробки інформації.

Вважаємо, що механізм інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості представляє собою динамічну інтегровану систему підмеханізмів різного спрямування, взаємоузгоджене функціонування яких забезпечує ефективну реалізацію всіх видів ресурсів підприємства, зростання його економічного потенціалу і конкурентоспроможності.

На нашу думку, метою функціонування механізму інноваційного розвитку підприємства є прискорення темпів науково-технічного прогресу; підвищення ефективності організаційно-економічних робіт у результаті спланованої і цілеспрямованої розробки і втілення комплексу заходів з НТП; активізація і раціональне використання творчої активності працівників.

До основних завдань механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості слід віднести:

- забезпечення ефективного впровадження сучасних наукових досягнень у виробництво;
- сприяння проведенню наукових досліджень, спрямованих на розробку нових технологій і видів продукції легкої промисловості;
- формування фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проектів;
- побудова системи мотивації щодо інноваційної діяльності;
- стимулювання підвищення кваліфікації працівників підприємства.

Науковці зазначають, що механізм інноваційного розвитку підприємства має виконувати такі функції:

- реалізація потенціалу, відповідного формі власності та господарювання;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства;
- розширення співпраці між підприємствами щодо впровадження інновацій у процесі економічного розвитку;
- забезпечення збалансованості та внутрішньовиробничої пропорційності між структурними виробничими підрозділами на інноваційній основі;
- формування системи стимулів працівників підприємства у впровадженні нових технологій, форм організації виробництва, підвищенні кваліфікації і творчого потенціалу;
- створення рівних економічних умов для реалізації соціально-економічного потенціалу кожного структурного підрозділу підприємства в організації ефективного інноваційного процесу.

При формуванні механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості необхідно враховувати сукупність принципів, зокрема: системності, комплексності, адаптивності, самоорганізації, керованості, цілеспрямованості, рівноваги.

На основі проведеного дослідження наукової літератури з питань організації і принципів формування автором розроблена структурно-логічна модель механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості (рис. 3.6).

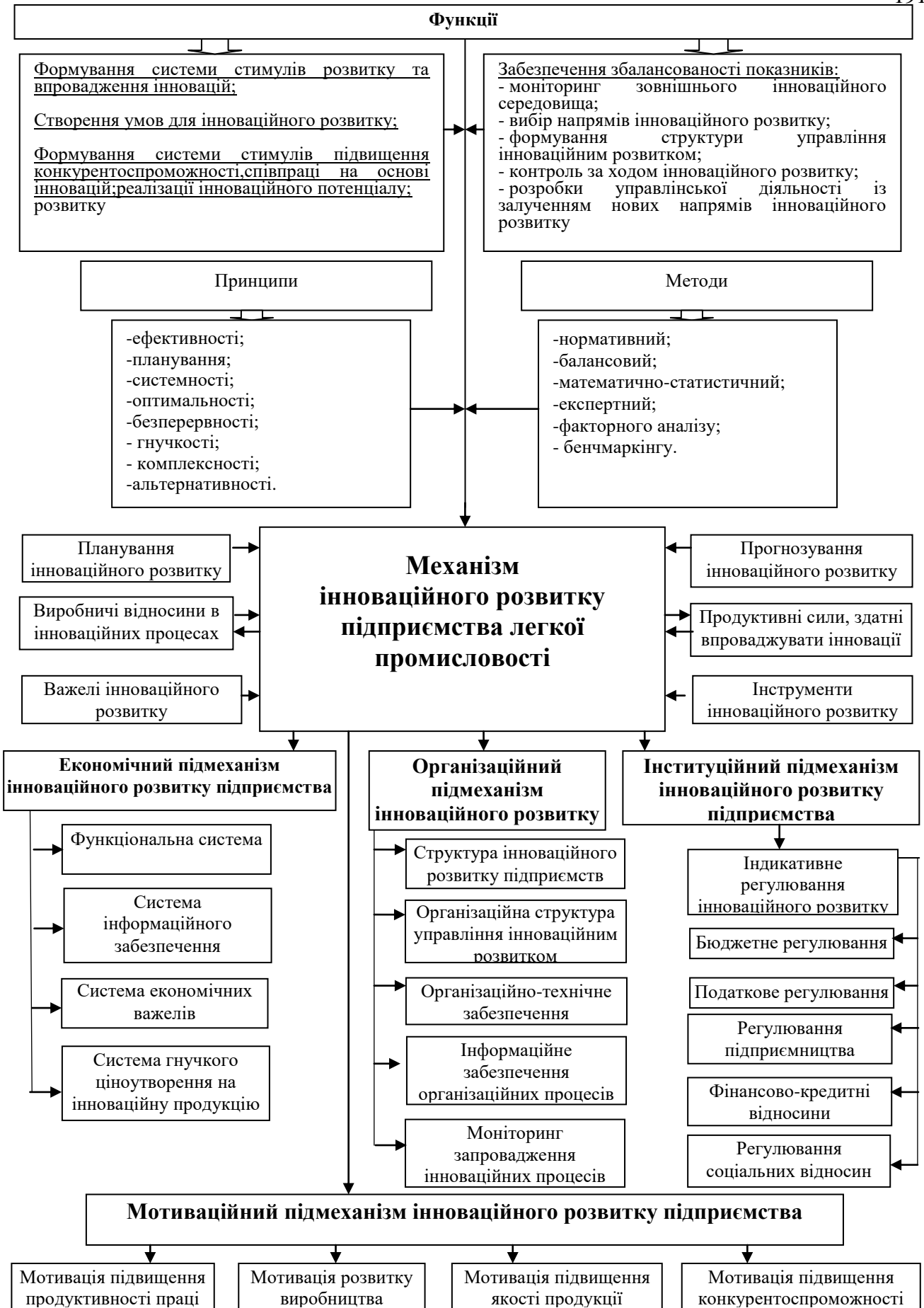

Рис. 3.6. Структурно-логічна модель механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості* (* розроблено автором)

Найважливішою складовою механізму інноваційного розвитку підприємства є економічний підмеханізм, який представляє собою сукупність економічних методів, способів і форм, що забезпечує зв'язки підприємства із зовнішнім середовищем і розвиток його внутрішнього середовища. Він реалізує основні функції управління: планування, організацію, мотивацію, контроль, а також облік та аналіз, спрямовані на підтримку ефективної і стабільної діяльності підприємства та удосконалення виробництва на всіх рівнях ієрархії управління. Умови і порядок державного регулювання господарської діяльності підприємств визначаються Господарським кодексом та іншими державними нормативно-правовими актами. Умови і порядок змін в інституційному та організаційному підмеханізми на підприємстві обумовлені Статутом підприємства, рішенням зборів установників та виробничою необхідністю. На нашу думку, економічний підмеханізм підприємства легкої промисловості, призначений за допомогою економічних методів і сучасних інформаційних технологій має забезпечити:

- виконання запланованих обсягів випуску продукції;
- підвищення ефективності виробничої діяльності;
- раціональне використання виробничих ресурсів;
- високу якість і конкурентоспроможність готової продукції;
- формування стратегії інноваційної політики підприємства;
- обґрунтування маркетингової стратегії підприємства;
- розвиток соціальних відносин і соціальної інфраструктури на підприємстві.

Провівши аналіз наукової літератури, ми прийшли до висновку, що економічний підмеханізм підприємства легкої промисловості для забезпечення ефективної діяльності має включати три підсистеми:

- функціональну: облік, аналіз, планування, прогнозування, планування, маркетинг, контроль,.
- забезпечення: зовнішнє нормативно-правове і внутрішні економічних відносин, методичне та інформаційне забезпечення;

– економічну: тарифи, процентні ставки, економічне стимулювання, пільги, санкції, конкурентні переваги (конкурентоспроможність) ціноутворення інноваційної продукції.

На основі проведеного дослідження підходів науковців до сутності і структури економічного механізму нами розроблена структура економічного підмеханізму підприємства легкої промисловості як основної складової механізму його інноваційного розвитку (рис. 3.7).

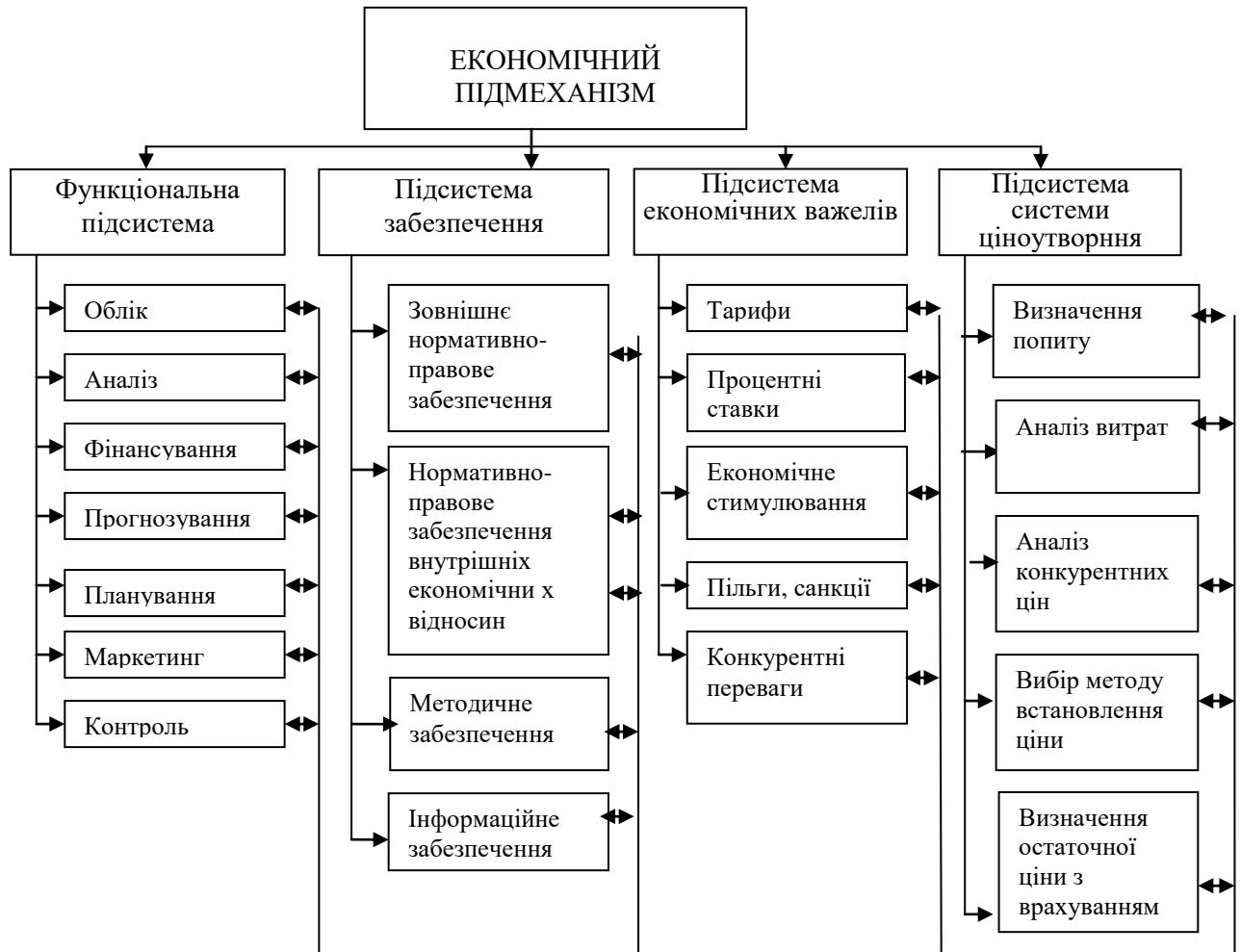

Рис. 3.7. – Структура економічного підмеханізму підприємства легкої промисловості*

* розроблено автором

Облік як функція управління полягає у безперервному спостереженні, реєстрації, обробці, накопиченні і зберіганні первинних даних про результати господарської діяльності всіх підрозділів підприємства з метою їх систематизації та обґрунтування у вигляді облікових показників для подальшого використання в

процесі прийняття управлінських рішень в умовах невизначеності.

Облік ведеться на єдиній для всіх суб'єктів економічної діяльності методологічній основі, що дозволяє проводити узагальнення на макроекономічному рівні з метою одержання інформації по міністерствах, галузях, регіонах для проведення економічного аналізу.

Підсистема прогнозування призначена для визначення перспектив розвитку підприємства за основними напрямками його виробничої, збутової, інвестиційної, інноваційної, маркетингової діяльності на основі стратегічного аналізу зовнішнього середовища і власних внутрішніх можливостей.

Планування як одна із функцій управління полягає в обґрунтованому формуванні цілей, завдань, пропорцій і показників розвитку кожного окремого підрозділу і підприємства в цілому на основі визначених норм витрат і наявних обсягів всіх видів ресурсів, необхідних для вирішення поставлених завдань. Підмеханізм планування представлено в попередньому пункті розділу.

Контроль дає можливість виявити відхилення отриманих значень показників від запланованих, місця і причини їх виникнення, впровадити заходи для усунення виявлених недоліків.

Маркетинг як функція управління реалізує: дослідження ринкового попиту на конкретний вид продукції; формування маркетингової програми за видами продукції, які виробляє підприємство; розробку на основі програми маркетингу інвестиційної політики, розрахунок повних витрат, виробництва і рівня рентабельності по підприємству в цілому. В умовах високої конкуренції маркетинг сприяє прийняттю управлінських рішень на основі оцінки і вибору багатьох альтернативних варіантів з використанням економіко-математичних методів і сучасних інформаційних технологій [57].

Основою нормативно-правового забезпечення економічного підмеханізму підприємства легкої промисловості є положення чинних законодавчих актів, які регулюють цивільні, кредитні, податкові, адміністративні та інші відносини підприємств різних форм власності, норми та нормативи, а також внутрішні нормативно-правові документи.

Основними з внутрішніх нормативно-правових документів є: положення про внутрішні економічні відносини та механізми їх регулювання; положення про підрозділи; внутрішні договори підрозділів з адміністрацією, а при необхідності і між підрозділами; положення про нормування, організацію й оплату праці; положення про використання прибутку в системі матеріального стимулювання (якщо це передбачено статутом). Дані документи визначають юридичні підстави і мету їх прийняття, структуру підприємства, організаційно-економічний статус і перелік внутрішніх підрозділів, характер внутрішніх економічних відносин та механізми їх регулювання [21, с. 168].

В якості методичного забезпечення економічного підмеханізму підприємств виступають методи та моделі формування стратегічних, тактичних та оперативних планів, проведення фінансового та управлінського аналізу, оцінки результатів діяльності як підприємства в цілому, так і його складових, розробка і прийняття управлінських рішень на всіх рівнях управління підприємством. Побудова методичного забезпечення має проводитись на основі наукових і практичних розробок сучасних економістів.

Інформаційне забезпечення механізму інноваційного розвитку підприємства призначене для формування достовірної, достатньої і своєчасної інформації, необхідної для розробки і прийняття управлінських рішень, і включає бухгалтерську, планову, аналітичну, статистичну, комерційну та інші види інформації, джерелами якої є первинні документи, фінансова звітність підприємства, статистичні збірники і довідники, нормативно-правові акти, власні та незалежні дослідження ринку.

Як зазначено у «Економічному словнику» економічні важелі – інструменти управління економікою; включають систему цін і тарифів, фінансово-кредитні важелі, податки тощо. [105, с. 65]. В умовах розвитку ринкової економіки економічні важелі забезпечують підвищення ефективності господарської діяльності підприємства шляхом побудови оптимальних виробничих програм, цінової політики, системи управління ресурсами і засобами підприємства в середовищі комплексної аналітичної інформаційної системи.

Таким чином, запропонована структура економічного підмеханізму підприємства легкої промисловості має комплексний характер, оскільки відображає як підсистеми економічного механізму, так і взаємозв'язки між елементами, які входять до кожної підсистеми. Комплексний підхід до побудови економічного механізму сприятиме підвищенню ефективності і стабільності функціонування підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища, зростання конкуренції, ризику і невизначеності.

Організаційний підмеханізм є сукупністю організаційних форм, методів, засобів формування відносин між складовими підприємства, внутрішнім і зовнішнім середовищем, підготовки, прийняття і впровадження у дію управлінських рішень, пов'язаних з організацією виробництва, збуту продукції, праці для забезпечення ефективної діяльності підприємства. Як зазначає В. М. Гончаров, організаційний механізм реалізується за допомогою структури управління, яка встановлює взаємозв'язки між структурними підрозділами, розподілу функцій і відповідальності за рівнями ієрархії, підбором висококваліфікованих працівників [22, с. 105].

Організація як процес діяльності охоплює весь комплекс дій управлінського персоналу по реалізації прийнятих рішень і має на меті впорядкування взаємодії людей. Дана діяльність має відповідати таким вимогам: гнучкість, надійність, оперативність, економічність, здатність до самокорегування. Важливим питанням при цьому є формування єдиної системи шляхом встановлення взаємозв'язків залежності між працівниками на основі єдності інтересів і результатів спільної діяльності.

Структурна організація визначає розподіл відповідальності за виконання певних функцій в єдиній системі підприємства. Наявність структурної організації є передумовою виконання управлінських рішень. При цьому підході "організація" означає діяльність по створенню і формуванню цілого (підприємства, фірми) як сукупності взаємозалежних і взаємодіючих частин (підрозділів, цехів, відділів, бригад, робочих груп), виділення яких обумовлене визначеними цілями і структурою цілого.

Важливим завданням є забезпечення внутрішньої впорядкованості, погодженості і взаємодії автономних частин цілого, приведення всіх елементів у відповідність із визначеними напрямками діяльності, змінами внутрішнього і зовнішнього середовища.

Для встановлення сталих організаційних відносин можуть бути використані такі способи: наділення одного із працівників управлінськими повноваженнями стосовно інших працівників; встановлення загальної відповідальності працівників за виконання певних завдань; забезпечення єдності матеріальних інтересів працівників; встановлення і суворе дотримання єдиних соціальних, моральних і етичних правил і цінностей [185, с. 42].

Організаційна структура має формальний характер і закріплюється правовими нормами, в яких відображаються такі характеристики: поділ (спеціалізація) праці за посадами; групування посад за підрозділами; склад посад і підрозділів; посадові повноваження і підпорядкованість посад; взаємозв'язки посад підрозділів.

Організаційна структура формується у відповідності з внутрішніми і зовнішніми умовами функціонування підприємства, специфікою та обсягами його виробничої діяльності, напрямками його розвитку [106, с. 416].

При побудові організаційної структури необхідно враховувати такі вимоги:

- простота, чіткість, гнучкість;
- цілісність сукупності структурних підрозділів, розташованих у ієрархічній послідовності;
- забезпечення ефективної взаємодії всіх рівнів управління;
- оперативне реагування на внутрішні і зовнішні зміни;
- сприяння інноваційному розвитку підприємства;
- орієнтація всіх складових підприємства на ефективну діяльність для досягнення визначеної мети підприємства.

Структура управління по горизонталі поділяється на окремі ланки, а по вертикалі – на рівні управління. Ланками управління є окремі структурні підрозділи (відділи, служби, групи), кожний з яких призначений для виконання

визначеної сукупності завдань відповідно до функціонального поділу праці, взаємозв'язані прямими і зворотними зв'язками. Рівень управління представляє собою сукупність ланок відповідного ієрархічного рівня управління і відображає послідовність їх підрозділів знизу доверху [106, с. 323].

Формування організаційних структур управління визначається системою регульованих і нерегульованих факторів, які здійснюють безпосередній чи опосередкований вплив:

- розміри підприємства (середнє, мале, крупне);
- виробничий профіль (спеціалізація на виробництві одного виду продукції або широкої номенклатури виробів різних галузей);
- характер продукції, що виробляється, та технологія її виробництва (продукція видобувних чи обробних галузей, масове чи серійне виробництво);
- сфера інтересів (орієнтація на місцевий, національний чи зовнішній ринок);
- масштаби зовнішньоекономічної діяльності і форми її здійснення;
- характер об'єднання (концерн, фінансово-промислова група тощо).

До факторів впливу на вибір управлінських рішень відносять:

- співвідношення лінійної, функціональної та інших форм організації управління виробництвом;
- співвідношення централізованих і децентралізованих форм управління;
- рівень спеціалізації управлінських робіт;
- філософія вищого керівництва;
- залежність між кількістю підлеглих і можливостями контролю їх дій;
- поєднання спеціалізації процесів управління з концентрацією однорідних управлінських робіт;
- рівень механізації та автоматизації управлінських робіт;
- кваліфікація працівників та ефективність їх праці;
- рівень відповідності структури апарату управління ієрархічній структурі виробництва [29, с. 96].

На нашу думку, основними елементами організаційної структури

управління підприємства легкої промисловості є: склад та структура функцій управління; кадрове забезпечення апарату управління; рівні управління і взаємозв'язки між ними.

Склад організаційно-технічного забезпечення залежить від форми зв'язків між окремими підрозділами підприємства. На практиці існують такі типи зв'язків:

– послідовний технологічний зв'язок – відкрита мережа зв'язків між виробничими підрозділами, призначених для виробництва однорідної кінцевої продукції, при цьому переробка сировини проходить послідовно у декількох виробничих підрозділах, головним із них є підрозділ з виготовлення готової продукції, яка є результатом діяльності всіх складових технологічної системи;

– паралельний технологічний зв'язок – мережа зв'язків з розгалуженням виходу першої виробничого підрозділу в ряд паралельних виробництв, які виготовляють з отриманих напівфабрикатів різні кінцеві види готової продукції, при цьому головним елементом такої виробничої системи є підрозділ, який переробляє вхідну сировину;

– послідовно-паралельний технологічний зв'язок – мережа зв'язків між різними виробничими підрозділами, на входи яких поступають різні види вхідної сировини, з послідовним розгортанням виходів у виробничі підрозділи, що виготовляють одно- чи дворівневі напівфабрикати і кінцевий вид продукції, при цьому напівфабрикати можуть бути і одним із видів кінцевої продукції [21, с. 27].

Для підприємств легкої промисловості характерний паралельний технологічний зв'язок, що і визначає організацію взаємодії виробничих підрозділів, рівень їх залежності центру управління та організацію управління на різних рівнях ієрархії управління.

На основі проведеного дослідження питань побудови нами розроблено структуру організаційного підмеханізму як складової механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості (рис. 3.8).

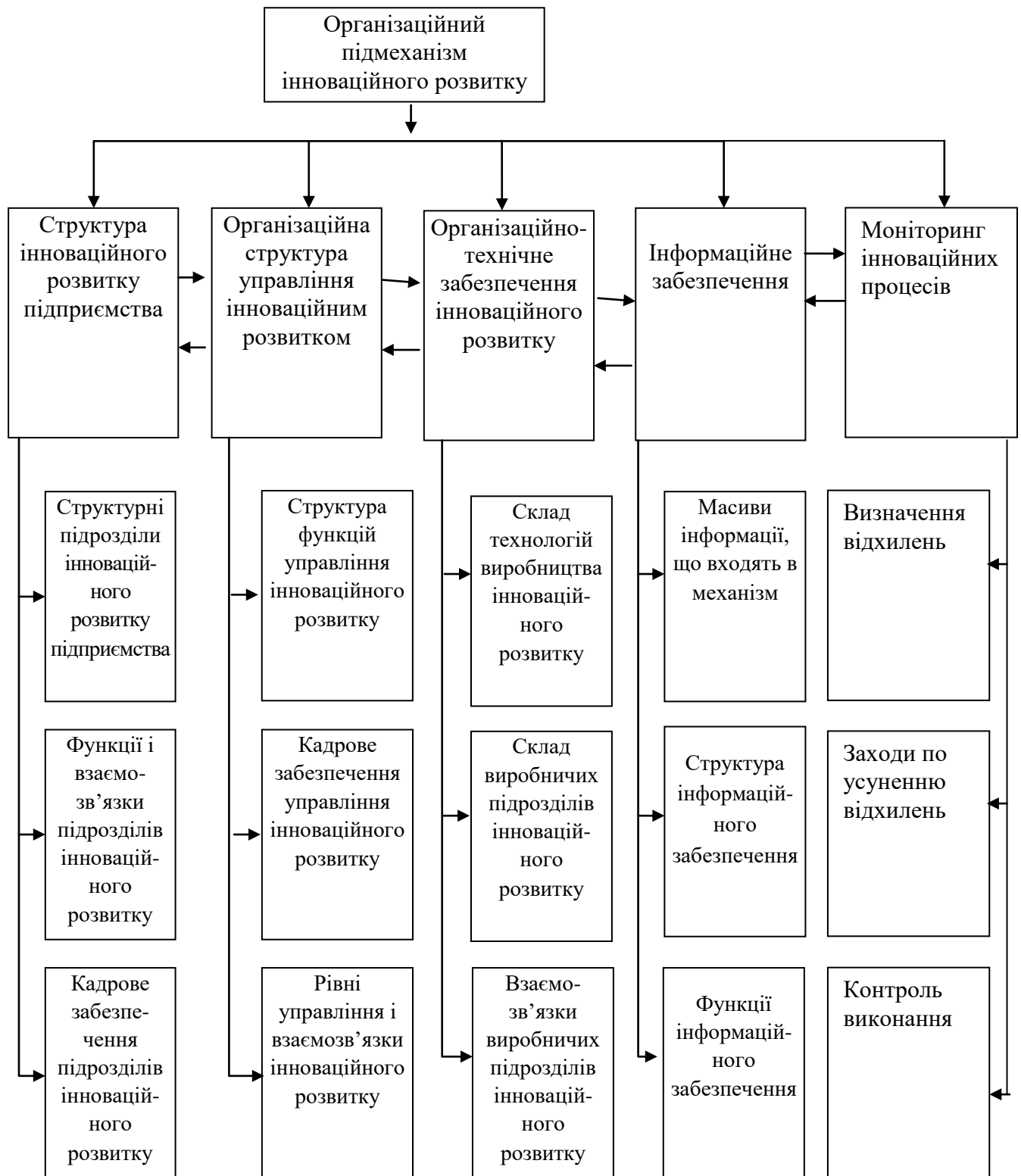

Рис.3.8. Структура організаційного підмеханізму підприємства легкої промисловості*

* - розроблено автором

Ми вважаємо, що запропонована структура враховує всі вимоги формування його складових для забезпечення ефективності господарської діяльності.

Дослідження наукових джерел з проблем мотиваційного підмеханізму виявило, що при його побудові необхідно враховувати особливості структури підприємства, складнощі визначених цілей, зовнішні і внутрішні фактори впливу на діяльність підприємства, особливості персоналу, тобто потреби, інтереси, установки і ціннісні орієнтації працівників. Більшість вчених виділяє такі підсистеми мотивів: високоякісної продуктивної праці; науково-технічного розвитку виробництва; підприємництва [81, 116].

Вчені визначають мотиваційний механізм як комплекс організаційно-економічних, матеріально-технічних та соціально-психологічних інструментів і методів спонукання до ефективної праці для забезпечення досягнення мети мотиваційної політики [111].

Мотиваційний підмеханізм є комплексом організаційно-економічних, матеріально-технічних та соціально-психологічних інструментів і методів спонукання до ефективної праці для забезпечення досягнення мети мотиваційної політики [111].

Мотиваційний підмеханізм формується із врахуванням структури підприємства, економічних інтересів, реалізується за допомогою економічних важелів і стимулів, виконує три взаємопов'язані функції: заохочувальну, заборонну, компенсаційну. Функціонування мотиваційного механізму спрямоване на: сприяння підвищенню продуктивності праці, раціональне використання виробничих ресурсів, підвищення науково-технічного рівня підприємства, освоєння інноваційних технологій і нових видів продукції [78].

Мотивація продуктивної праці має сприяти раціональному використанню всіх видів виробничих ресурсів, зростанню продуктивності праці, виготовленню високоякісної продукції. Мотиви, які сприяють підвищенню продуктивності праці поділяють на дві основні групи: економічні та негрошові методи мотивації.

Економічні методи мотивації поділяються на методи прямої і непрямой

мотивації. До методів прямої мотивації належать відрядна і преміальна заробітна плата, система преміювання за раціоналізаторство, система участі працівників підприємства у прибутках, плата, внесена підприємством за навчання своїх співробітників.

До методів непрямой мотивації належать такі види виплат, як: пільговий відпочинок співробітників, пільгове або безкоштовне харчування під час робочого дня, пільгове або безкоштовне транспортне обслуговування тощо.

Негрошові методи мотивації результативності діяльності персоналу підприємства припускають гнучкі робочі графіки, що може бути особливо актуальним для значної кількості працівників; охорону праці; питання, пов'язані з можливістю просування по службі (кар'єру) і т.п.

Основні засади формування ефективної мотивації поведінки працівників: атмосфера дружньої співпраці працівників та адміністрації підприємства; обґрунтована система оцінки робіт і визначення обсягу останніх; обізнаність із критеріями вимірювання та оцінки; виважені нормативи й контроль над ними; чітко зрозуміла відповідальність; заохочування результативної діяльності [177].

Мотивація інноваційного розвитку підприємства спрямована на підвищення науково-технічного рівня підприємства, створення та впровадження у виробництво нових видів продукції на основі таких мотивів:

– мотиви нововведень у виробництво, сформовані умовами внутрішнього і зовнішнього середовищ: параметрами виробничого процесу (якісними результатами процесу, рівнем соціальної організації та мотивації праці), параметрами ринкового середовища (конкурентоспроможність, прибуток, нові потреби), новими досягненнями науково-технічного прогресу, екологічними параметрами;

– відкритість технологічної системи для нововведення, сприйняття нововведень організацією та персоналом; мотиви інженерно-технічної творчості безпосередніх учасників процесу технічного розвитку і учасників виробничого процесу.

Мотивація підприємництва спрямована на виживання та досягнення успіху

в умовах конкуренції на коротко і довгострокову перспективу на основі таких мотивів: мотиви конкуренції та кооперації при створенні нової продукції і технології, підприємницькі стратегії; мотиви підприємницького ризику; мотиви підприємницьких реакцій на зміну зовнішнього оточення; мотиви внутрішньо фірмового підприємництва, які забезпечують гнучкість управління і сприйняття нововведень [21].

До функцій мотивації відносять:

- орієнтуюча (спрямовує працівника під час вибору варіанта поведінки);
- змістоутворююча (визначає суб'єктивну значимість поведінки працівника);
- опосередкована (визначає спонукальні чинники);
- мобілізуюча (мобілізує працівника при необхідності здійснення значущої для нього діяльності) [29, с. 245].

Мотиваційний підмеханізм має бути: простим і зрозумілим всім; прозорим і публічним; максимально об'єктивно враховувати результати діяльності, кваліфікацію тощо; прийнятим, затвердженим колективно [17, с. 211]. Дослідивши питання побудови мотиваційного підмеханізму підприємства, викладені у наукових джерелах, автор пропонує структуру мотиваційного підмеханізму як складову механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості (рис. 3.9).

На сучасному етапі розвитку економіки механізм інноваційного розвитку підприємства для забезпечення успішної діяльності має включати ефективний мотиваційний підмеханізм, який сприятиме продуктивній та якісній праці кожного працівника для досягнення конкретно поставленої мети. Мотивація високоякісної продуктивної праці має спрямовуватися на раціональне використання виробничих ресурсів, підвищення продуктивності праці, бездефектне виготовлення продукції, скорочення термінів освоєння виробництва інноваційної конкурентоспроможної продукції.

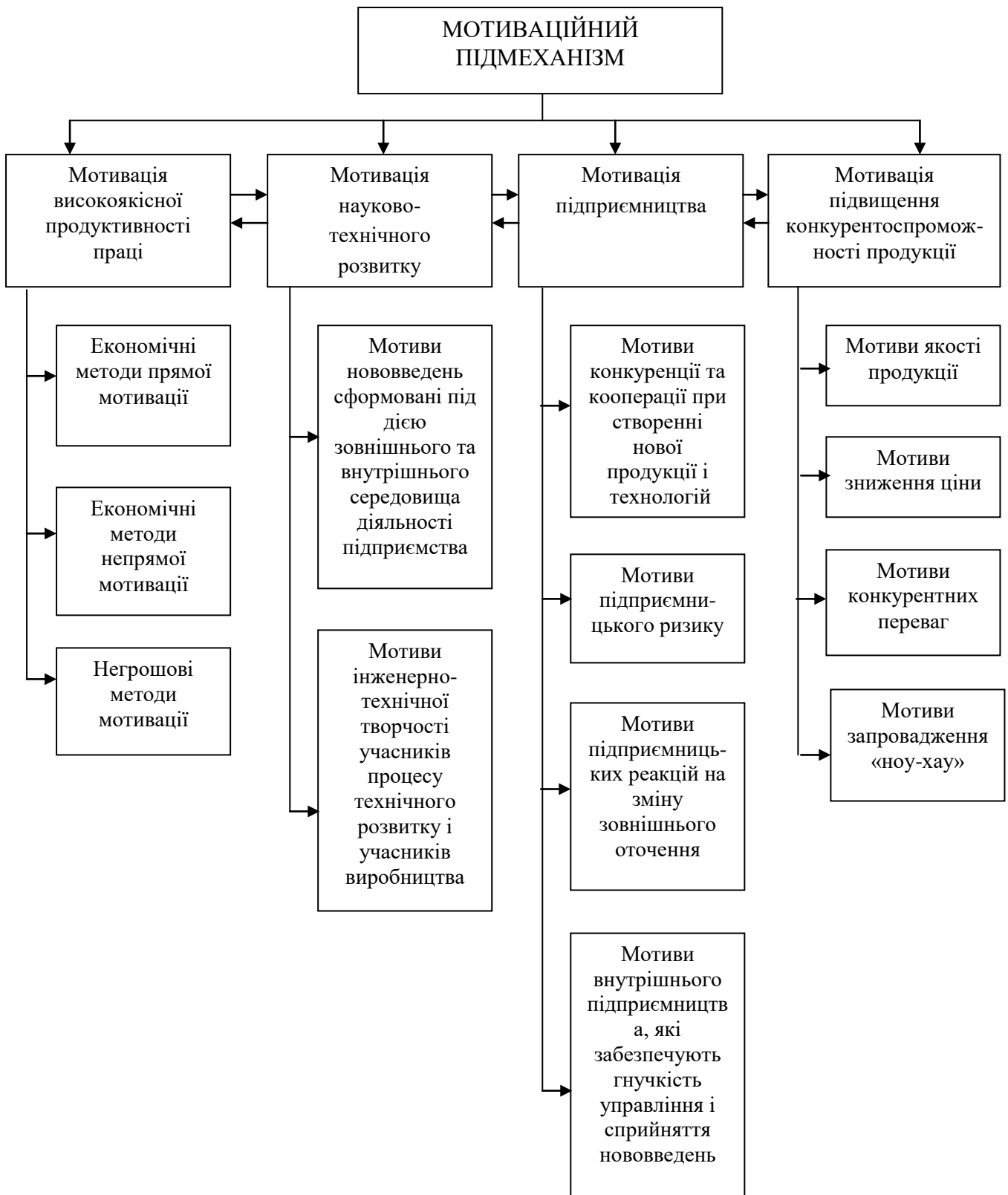

Рис.3.10. Структура мотиваційного підмеханізму інноваційного розвитку підприємства*

* - розроблено автором

Мотивація науково-технічного розвитку повинна бути спрямована на підвищення науково-технічного рівня підприємства, створення та освоєння інноваційної продукції, підвищення кваліфікації персоналу, розвиток інноваційних стратегічних груп фахівців різного напрямку, запровадження інноваційних технологій виробництва, оцінювання та моніторингу якості продукції та виробничих і управлінських процесів.

Мотивація конкурентоспроможного позиціонування підприємства в ринковому середовищі базується не тільки на теорії та практиці конкуренції, а і розвиває соціальну відповідальність підприємства в цілому, як лідера галузі на визначеній території.

Інституційний механізм інноваційного розвитку підприємства є сукупністю інституцій (підрозділів управління, спеціальних управлінських груп, об'єднань, кластерів), чинних законодавчо-нормативних актів, державних методів управління і регулювання економіки, галузевих методів управління та методів, запроваджених в управлінні конкретного підприємства. Він проявляється в організаційно-економічних і техніко-економічних виробничих відносинах, у залежності від їх характеру механізм може стимулювати або гальмувати розвиток господарської діяльності підприємства.

Мета інституційного механізму на макрорівні полягає у забезпеченні стабільного розвитку всього суспільства; на мезорівні – ефективного розвитку регіону, на мікрорівні – ефективного функціонування кожного господарюючого суб'єкта за допомогою різноманітних форм і методів управління.

Зрозуміло, що достатньо вагому роль в цьому підмеханізмі має інституційний підмеханізм інноваційного розвитку та державної підтримки розвитку легкої промисловості.

На нашу думку, інституційний підмеханізм індикативного регулювання інноваційного розвитку підприємств представляє собою сукупність економічних методів, інструментів, нормативів і правових норм, направлену на досягнення ефективного функціонування підприємств легкої

промисловості, підвищення його конкурентоспроможності. Інституційний підмеханізм індикативного регулювання реалізується шляхом формування економічних взаємовідносин між всіма структурними складовими підприємства на всіх рівнях, між рівнями управління і зовнішнім середовищем (рис. 3.11).

Рис.3.11. – Структура інституційного підмеханізму індикативного регулювання інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості*

* - розроблено автором

Нами виділено такі рівні інституційного підмеханізму індикативного регулювання (3.12):

- перший рівень – індикативне регулювання діяльності підприємства у відповідності з чинними державними законами, нормами для всіх економічних систем;
- другий рівень – індикативне регулювання діяльності підприємства у відповідності з визначеними напрямками його розвитку;
- третій рівень – індикативне регулювання діяльності виділених структурних підрозділів підприємства та їх персоналу у відповідності з визначеними для них завданнями з метою досягнення напрямів розвитку всього підприємства.

На першому рівні визначають індикатори інноваційного розвитку бюджетної, податкової та пільгової систем, виробничої, фінансово-кредитної систем; систем партнерства та соціальних відношень.

Такий підхід передбачає:

- державну підтримку;
- активну міжнародну співпрацю при умові державного сприяння;
- розробку власних та підтримку трансферу міжнародних технологій;
- розвиток системи підприємницького та державно-приватного партнерства, фінансово-кредитної системи, розвиток корпоративної соціальної відповідальності.

Другий рівень передбачає оцінювання основних показників стратегічного розвитку підприємства з подальшим внесенням змін в залежності від результатів інноваційної та господарської діяльності підприємства; внесення змін в організаційні структури та систему мотивації керівництва підприємства, його підрозділів та кожного окремого працівника.

Третій рівень передбачає деталізацію регулювання на рівні підрозділів, зокрема запровадження гнучких систем управління запасами; оплати праці; управління якістю продукції та виробничими і управлінськими процесами; каналами просування та збуту продукції.

Організаційний механізм передбачає технологічне, організаційне, кадрове та інформаційне забезпечення.

В організаційній діяльності підприємства все більшого значення набувають мотиваційні аспекти, адже комерційний успіх будь-якого підприємства залежить в першу чергу від того, якою мірою співробітники реалізують свій професіональний потенціал. Не дивлячись на те, що існує велика кількість мотиваційних теорій та схем мотивування, для більшості керівників різних організацій проблема дієвості та становлення ефективного мотиваційного механізму персоналу в процесі стратегічного управління підприємством постає завжди. Особливу актуальність мотивація набуває сьогодні, в умовах світової економічної нестабільності.

Мотиваційний механізм передбачає мотивацію до ефективної інноваційної діяльності та партнерства на всіх рівнях управління та інноваційної діяльності.

До структурних елементів мотиваційного механізму належать об'єкт мотиваційної дії, цілі функціонування, критерії діяльності об'єкта, елементи об'єкта мотиваційної дії, мотиваційні інструменти та ресурси, суб'єкт мотиваційної дії.

Таким чином, запропонований механізм інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості включає в себе детально розглянуті підмеханізми планування, економічний, інституційний, організаційний підмеханізми, а також підмеханізм мотивації та індикативного регулювання, реалізація яких за допомогою сучасного технологічного, організаційного та інформаційного забезпечення дозволить покращити інноваційну діяльність підприємства легкої промисловості завдяки періодичному оцінюванню показників інноваційної діяльності на всіх рівнях управління, своєчасному внесенню змін в плани інноваційного розвитку, запровадженню нових організаційних структур та форм, баз знань та систем мотивації до інноваційного розвитку та соціально-корпоративного партнерства.

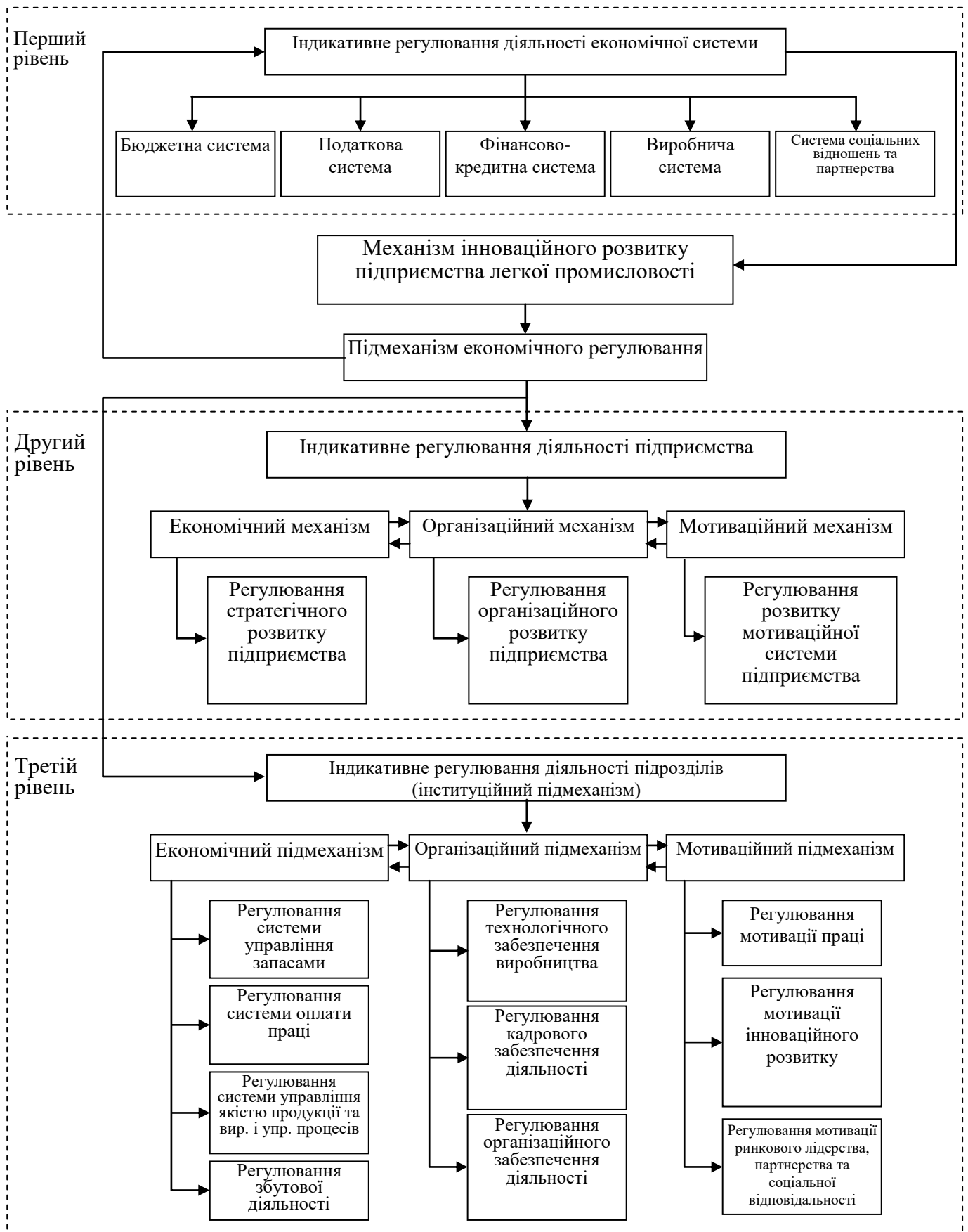

Рис.3.12. Рівні підмеханізму індикативного регулювання інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості *

* - авторська розробка

Висновки до розділу 3

Дослідивши теоретичні і практичні аспекти побудова механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, можна дійти висновків:

Механізм інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості передбачає комплексне впровадження актуальних досягнень науки й техніки у виробничу та управлінську діяльність і має базуватись на таких концептуальних принципах: ресурсне забезпечення: (достатня наявність матеріальних, трудових, технічних, прикладних і інфраструктурних можливостей підприємства для впровадження інновацій і реалізації системних перетворень); ефективність (динамічне скорочення непродуктивних витрат, збільшення доходу від реалізації продукції, виготовленої за новими технологіями, розширення виробництва і посилення конкурентних позицій підприємства на ринку); збалансованість (наявність збалансованої системи кількісної та якісної оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства, оцінки ефективності впровадження інновацій, системних перетворень); керованість (відповідність фактичного стану інноваційного процесу проектному, запланованому, після реалізації процесів зміни системи управління); узгодженість (синхронізація за часом, термінами і ресурсам впровадження інноваційних процесів і технологій з необхідними організаційними перетвореннями).

Запропоновано концептуальну модель механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості, яка забезпечить прийняття управлінських рішень, адекватних змінам зовнішнього і внутрішнього середовищ, щодо формування інноваційного розвитку господарського механізму, зростання конкурентоспроможності продукції та ефективності діяльності підприємств легкої промисловості.

Визначено, що перспективною формою, яка сприяє активізації інноваційної діяльності, є створення кластерних структур на рівні економічного району, тобто об'єднання наукових досліджень, проектних розробок і

виробництва у єдиний інноваційний комплекс. Формування кластерних структур забезпечує найбільш повне врахування галузевих і територіальних особливостей діяльності підприємств, моніторинг сучасних досягнень зарубіжних і вітчизняних науковців у даній галузі, можливість залучення інвестицій на кращих умовах, покращання екологічних параметрів виробництва тощо.

Запропоновано структуру кластеру підприємств легкої промисловості Подільського економічного району, ядром якого є науковий парк на базі Хмельницького національного університету, до його складу входять виробничі підкластери – об'єднання підприємств легкої промисловості, агропромислових підприємств – виробників сировини, наукового парку, торгівельних закладів, підприємств-постачальників, об'єднаних у єдиний ланцюжок по виробництву, переробці і реалізації продукції легкої промисловості на географічно обмеженій території, в умовах конкурентного середовища з метою підвищення ефективного функціонування та інноваційного розвитку всіх учасників кластера.

На основі проведених досліджень побудована модель системи планування підприємства легкої промисловості, яка реалізує комбінований напрямок планування із врахуванням ієрархічно-функціональних особливостей конкретного підприємства і має переваги як послідовного, так і синхронного порядку планування.

Розв'язано задачу планування виробничих запасів в умовах невизначеності стохастичного типу за допомогою статичної ігрової моделі. На основі розрахунків критеріїв прийняття рішень в умовах невизначеності станів зовнішнього середовища вибрано оптимальний варіант придбання виробничих запасів.

Важливою складовою функціональної підсистеми механізму інноваційного розвитку підприємств є прогнозування показників економічного і соціального розвитку. Проведене дослідження дало можливість сформулювати схему прогнозування на підприємстві легкої промисловості як однієї із найважливіших функцій управління.

В роботі реалізовано прогнозування обсягів реалізації продукції підприємства легкої промисловості із врахуванням сезонної компоненти, яка визначає зміну поведінки часового ряду регулярно протягом певного періоду. Застосування поліноміальної лінії тренда дозволяє побудувати модель із незначною помилкою і може бути ефективно використаний при прогнозуванні обсягу реалізації продукції при плануванні діяльності підприємства.

На основі проведеного дослідження питань організації та принципів формування механізму інноваційного розвитку підприємства у роботі розроблена структурно-логічна модель механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості, до складу якої входять підмеханізми різного спрямування дії (економічний, організаційний, інституційний індикативного регулювання, мотиваційний), взаємоузгоджене функціонування яких забезпечує ефективну реалізацію всіх видів ресурсів підприємства, зростання його економічного потенціалу і конкурентоспроможності.

У роботі описано складові та принципи їх взаємодії базових підмеханізмів, що входять до структурно-логічної моделі механізму інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості. Деталізовані моделі підмеханізмів дозволяють запровадити організаційно-структурні зміни на підприємстві для забезпечення модернізованих виробничих та управлінських систем (зокрема, гнучкого ціноутворення, управління запасами, мотивації, соціальної відповідальності, партнерства).

Основні результати розділу опубліковані в наукових працях автора, поданих у списку використаних джерел [132, 133, 135, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 146,]

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретико-методичне обґрунтування пропозицій та практичних рекомендацій щодо напрямів удосконалення механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, формування структури його складових та удосконалення планування і прогнозування показників господарсько-фінансової діяльності як складової ефективного менеджменту. За результатами дисертаційного дослідження зроблено такі висновки:

1. Досліджені та систематизовані наукові підходи в управлінні підприємствами на основі побудови механізмів, аналіз яких дозволяє зробити висновок, що економічний механізм підприємства легкої промисловості представляє собою систему економічних методів, способів, форм, інструментів, важелів, які забезпечують ефективну реалізацію функцій управління господарською діяльністю підприємства на основі об'єктивних економічних законів і чинного законодавства.

2. Проаналізовані методичні основи формування механізмів управління підприємством, як економічної системи, діяльність якої проходить у тісному взаємозв'язку з організаційною і виробничою діяльністю всього суспільства, підпорядковується сформованим суспільним положенням. Серед відомих методів пріоритетними є процесний та системний метод, методи аналізу і синтезу на основі теорії маржинальної цінності та корисності; економічні методи державного регулювання, ринкового впливу, внутрішнього регулювання.

3. Проведено оцінку фінансово-господарської та інноваційної діяльності підприємств легкої промисловості Вінниччини. На основі проведеного дослідження виділено основні причини зниження рівня ефективності виробництва підприємств легкої промисловості: підвищення конкуренції на ринку внаслідок зростання обсягів імпортованої продукції легкої промисловості; складність умов кредитування для збільшення обігових ресурсів з метою розвитку виробництва; неефективна державна політика щодо розвитку галузі та захисту її від впливу на ринок продукції легкої промисловості “тіньового” імпорту і контрафактної продукції; відсутність значного

досвід роботи підприємств легкої промисловості в умовах конкуренції на внутрішньому і на зовнішньому ринках; низький рівень розвитку маркетингової діяльності на підприємствах; високий рівень зносу обладнання, застарілі технології, що призводить до високої матеріалоємності, енергоємності й трудомісткості виробництва; низький рівень інвестування галузі, що унеможливорює оновлення морально і фізично застарілого устаткування і створення сучасної технологічної бази легкої промисловості, необхідної для розвитку і фінансової сталості підприємств; низький рівень інноваційних процесів, незначна доля високоефективних технологій та інноваційних видів продукції в обсязі продажів на внутрішньому і зарубіжному ринках; незначна доля вітчизняної продукції легкої промисловості високої якості у загальному обсязі; підвищення собівартості продукції внаслідок значного зростання цін на сировину та енергоносії; зниження купівельної спроможності населення внаслідок зменшення реальних доходів; складні умови ведення бізнесу в Україні, зокрема високий рівень податкового навантаження, корупції, складність чинного нормативно-правового законодавства тощо.

4. Визначено вплив факторів на рівень інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, серед яких відокремлено фактори ринкового впливу рівень попиту і цін на продукцію, рівень конкуренції, можливості встановлення ефективних зав'язків з постачальниками виробничих запасів і споживачами готової продукції. Доведено, що фактори забезпечення механізму управління інноваційним розвитком підприємства можуть бути розподілені за видом забезпечення – нормативно-правовим, організаційним, ресурсним та методичним. Враховуючи визначені фактори, механізм інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості має бути спрямований на впровадження нових методів управління, побудови оптимальної організаційної структури, прийняття дієвих управлінських рішень із врахуванням всіх факторів впливу, включати такі підмеханізми: економічний, інституційний, організаційний, індикативного регулювання, планування і мотивації.

5. Розроблена концепція сучасної моделі інноваційного розвитку підприємств на основі критеріально-комплексного підвищення конкурентоспроможності та

запропонована структура інноваційного кластеру розвитку легкої промисловості на основі підприємств та організацій Подільського економічного регіону, до складу якого входять три області: Тернопільська, Хмельницька та Вінницька, великого за площею (10% території країни), сукупністю людей (9% населення України) із значним виробничим та науковим потенціалом. Інноваційний кластер має представляти собою об'єднання підприємств легкої промисловості, агропромислових підприємств – виробників сировини, наукового парку, торговельних закладів, підприємств-постачальників, об'єднаних у єдиний ланцюжок по виробництву, переробці і реалізації продукції легкої промисловості на географічно обмеженій території, в умовах конкурентного середовища з метою підвищення ефективного функціонування та інноваційного розвитку всіх учасників кластера. Ядром такого кластеру може бути науковий парк, створений на базі Хмельницького національного університету (ХНУ), до складу наукового парку мають бути включені наукові і навчальні заклади регіону відповідного профілю, зокрема Вінницький інститут конструювання одягу та підприємництва. Визначено доцільність позиціонування підприємства в інноваційному кластері та використання багатоваріативних моделей інноваційного розвитку з визначенням центрів інноваційного розвитку, їх впливу на фінансовий результат господарської діяльності підприємства та показників його конкурентоспроможності.

6. Обґрунтовано підходи до формування структурно-логічних моделей механізму інноваційного розвитку та запропоновано модель, яка базується на основі визначених принципів і включає економічний, інституційний, організаційний, мотиваційний підмеханізми та підмеханізм індикативного регулювання, за допомогою яких здійснюється інноваційний розвиток підприємства легкої промисловості. Дані підмеханізми, взаємодіючи між собою, вирішують комплексне завдання ефективної інноваційної діяльності підприємства, підвищення його конкурентоспроможності та прибутковості.

7. Проведене дослідження дало можливість сформулювати методику прогнозування на підприємстві легкої промисловості як однієї із найважливіших функцій управління. В роботі реалізовано прогнозування обсягів реалізації продукції

підприємства легкої промисловості із врахуванням сезонної компоненти. При наявності достатньої кількості достовірних статистичних даних розглянутий метод може бути ефективно використаний при прогнозуванні обсягу реалізації продукції при плануванні діяльності підприємства. Удосконалено структуру системи планування підприємства легкої промисловості, яка реалізує комбінований напрямок планування із врахуванням ієрархічно-функціональних особливостей конкретного підприємства і має переваги як послідовного, так і синхронного порядку планування. Запропоновано планування виробничих запасів в умовах невизначеності стохастичного типу на основі статичної ігрової моделі за допомогою розрахунків критеріїв прийняття рішень в умовах невизначеності станів зовнішнього середовища.

ДОДАТКИ

Додаток А

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 вул. Сонячна, 3, м. Вінниця, 21008, тел. (0432) 46-00-03,
 email: office@vsau.org, rector@vsau.org, код ЄДРПОУ 00497236

2015 р. №
 на № 125 від 17.09.2015 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
 Вінницького національного
 аграрного університету
 О.С. Яремчук

2015 р.

Довідка

про впровадження результатів дисертації Савіної Світлани Сергіївни «Формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості» на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук в навчальний процес

В сучасних умовах господарювання однією із основних умов успішної діяльності підприємств у конкурентному середовищі є їх орієнтація на інноваційну стратегію розвитку. Метою дисертаційної роботи Савіної Світлани Сергіївни «Формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості» є розробка теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, визначення його функцій, структури і взаємозв'язків з метою підвищення ефективності господарської діяльності.

У ході дослідження удосконалено економічну сутність та зміст поняття інноваційного розвитку підприємства легкої промисловості як системи методів, інструментів і процесів управління, які діють на всіх рівнях управління що, дає змогу активізувати інноваційну, виробничу та управлінську діяльність підприємства з метою вирішення завдань, підвищення його рентабельності на основі формування інноваційного потенціалу; сутність та зміст поняття сучасного управління підприємствами, що дає змогу у відповідності з об'єктивними законами розвитку суспільства, галузі та підприємства, чинними правовими нормами, статутними документами, соціально-економічними угодами між партнерами різноманітних інституційних об'єднань (наукових парків, кластерів, територіальних громад, підприємств, спеціальних проектних груп тощо) активно впливати на виробничу діяльність підприємства з метою вирішення економічних і соціальних завдань, що стоять перед ним на сучасному етапі його динамічного та конкурентоспроможного розвитку; запропоновано складові механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості, що дозволяє запровадити зміни в організації та мотивації інноваційної діяльності підприємства та комплексно впливати на підвищення конкурентоспроможності підприємства; структуру системи прогнозування та планування інноваційної діяльності підприємств легкої промисловості, яка реалізує комбінований напрям із врахуванням ієрархічно-функціональних особливостей конкретного підприємства і має переваги як послідовного, так і синхронного порядку планування та внесення змін.

Згадані вище розробки мають наукову та практичну цінність і використовуються в навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету при викладанні дисциплін «Економіка підприємства» та «Внутрішній економічний механізм».

Директор навчально-наукового центру
 Вінницького національного аграрного університету

О.В. Дармограй

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Інститутська 11, Хмельницький-16, 29016, тел.: (0382) 72-80-76, факс: (03822) 2-32-65
 E-mail: centr@khnu.km.ua, код ЄДРПОУ 02071234

№ _____

На № _____ від _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор науково-педагогічної та наукової
 роботи Хмельницького національного
 університету д.е.н., проф. М.П. Войнаренко

_____ 2016 р.

Довідка

про впровадження результатів дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук Савіної Світлани Сергіївни «Формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості» в навчальний процес

Результати дисертаційної роботи Савіної Світлани Сергіївни «Формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості», отримані в результаті проведеного дослідження вирішують наукову задачу формування механізму інноваційного розвитку, визначення його функцій, структури і взаємозв'язків з метою підвищення ефективності господарської діяльності підприємств легкої промисловості.

Для досягнення поставленої мети в дисертаційній роботі запропоновано ряд заходів, серед яких, особливої уваги заслуговує: авторське визначення економічної сутності категорій «економічного механізму інноваційного розвитку підприємства», концептуальна модель комплексного економічного аналізу господарської діяльності підприємства легкої промисловості, яка включає дослідження ресурсного забезпечення, аналіз фінансових результатів діяльності, аналіз фінансового стану підприємства, що на відміну від існуючих підходів забезпечує можливість виявлення резервів підвищення ефективності господарської діяльності, раціональних форм господарювання та управління на різних рівнях ієрархії і реалізується у середовищі табличного процесора Microsoft Excel, що сприятиме підвищенню оперативності і достовірності оцінювання результатів діяльності підприємства; структура системи планування виробничої діяльності підприємства легкої промисловості, яка реалізує комбінований напрям планування із врахуванням ієрархічно-функціональних особливостей конкретного підприємства і має на відміну від існуючих напрямів переваги як послідовного, так і синхронного порядку планування.

Згадані вище розробки мають наукову та практичну цінність і використовуються в навчальному процесі Хмельницького національного університету в курсах «Інноваційний менеджмент», «Інноваційний розвиток підприємства» та «Економіка підприємств».

Проректор з науково-педагогічної роботи
 Хмельницького національного університету,
 доктор економічних наук, професор

В.М. Нижник

ПАТ «Володарка»

Україна, 21100, м. Вінниця, вул. Коцюбинського, 39
 тел. +38 (0432) 26 57 06, факс +38 (0432) 27 06 70
 www.volodarka.com, volodarka@volodarka.com

«Volodarka»

39, Kotsubinskogo Str., 21100 Vinnitsa, Ukraine. phone
 +38 (0432) 26 57 06, fax +38(0432) 27 06 70
 www.volodarka.com, volodarka@volodarka.com

№..... від «.....» 2016 року

Довідка
 про впровадження результатів дисертації на здобуття наукового ступеня
 кандидата економічних наук Савіної Світлани Сергіївни
 «Формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої
 промисловості»

Розроблена теоретична база та практична спрямованість дисертаційної роботи на засади інноваційного розвитку підприємств сприяли підвищенню ефективності всієї системи управління підприємством, оскільки дали змогу зменшити витрати підприємства, покращили виробничу діяльність і зміцнили його позиції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Запропонований підхід дозволив оптимізувати організаційну структуру ПАТ «Володарка», покращити систему мотивації персоналу, яка спрямована на сприяння підвищення продуктивності праці, раціонального використання виробничих ресурсів, підвищення науково-технічного рівня підприємства, освоєння інноваційних технологій і нових видів продукції.

Директор ПАТ «Володарка»

М.І. Касьяненко

ПАТ «Поділля»

Україна, 21100, м. Вінниця, вул. К. Василенка, 14
 тел.: (0432) 46-68-28, факс: (0432) 46-68-28.
 www.patpodillya.at.ua, e-mail: podillya@vn.ua

«Podillya»

Ukraine, 21100, Vinnytsia, st. K. Vasilenko, 14
 tel.: (0432) 46-68-28, fax (0432) 46-68-28.
 www.patpodillya.at.ua, e-mail: podillya@vn.ua

№ 208-обвід « 12 » 08 2015 року

Довідка

про впровадження результатів дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук Савіної Світлани Сергіївни
 «Формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості»

Результати дослідження, викладені в дисертаційній роботі Савіної Світлани Сергіївни на тему „Формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості” впроваджені в систему планування ПАТ «Поділля», зокрема запропоновані зміни в структурі системи планування виробничої діяльності підприємства легкої промисловості із врахуванням ієрархічно-функціональних особливостей підприємства; використання моделі планування виробничих запасів на основі розрахунків критеріїв прийняття рішень та прогнозування показників економічного і соціального розвитку, системи прогнозування обсягів реалізації інноваційної продукції підприємства легкої промисловості із врахуванням сезонної компоненти сприяли підвищенню ефективності господарської діяльності підприємства.

На нашу думку, методичні матеріали, які розробила Савіна С.С. у дисертаційній роботі, можуть застосовуватись широким колом підприємств легкої промисловості за умов врахування особливостей їх діяльності.

Директор ПАТ «Поділля»

А.С. Козярук

Довідка
про впровадження результатів дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук Савіної Світлани Сергіївни
«Формування механізму інноваційного розвитку підприємств легкої
промисловості»

Розроблена теоретична база та практична спрямованість дисертаційної роботи на засади інноваційного розвитку підприємств сприяли підвищенню ефективності всієї системи управління підприємством, оскільки дали змогу зменшити витрати підприємства, покращили виробничу діяльність і зміцнили його позиції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Запропонований підхід дозволив оптимізувати організаційну структуру ПАТ «Тулчинська швейна фабрика», покращити систему мотивації персоналу, яка спрямована на сприяння підвищення продуктивності праці, раціонального використання виробничих ресурсів, підвищення науково-технічного рівня підприємства, освоєння інноваційних технологій і нових видів продукції.

Директор ПАТ «Тулчинська швейна фабрика»

О.В. Волошок

Додаток Б

Таблиця Б.1

Функції господарського механізму підприємства*

№ п/п	Вид функції	Зміст функції
1	Розвиток виробництва	удосконалення засобів виробництва, організаційної структури і структури управління виробництвом, його технологічне оновлення
2	Розширення виробництва	забезпечення розширеного відтворення, розширення асортименту виготовлюваної продукції і підвищення її якості
3	Використання економічних законів	пізнання економічних законів, притаманних всьому суспільному способу виробництва (тобто виробничим відносинам у їх взаємодії з продуктивними силами) і окремим підсистемам; умов, за яких діє певний закон
4	Розв'язання соціально-економічних суперечностей	розв'язання суперечностей самої системи продуктивних сил і суперечностей у межах суспільної форми (між прибутком і заробітною платою, між монополістичною і державною власністю та ін.), погодження інтересів, досягнення компромісів, гармонізації
5	Реалізація відносин власності	спрямування на те, щоб відносини економічної власності сприяли розвитку всієї системи продуктивних сил, насамперед основної продуктивної сили — людини, безпосереднього працівника
6	Всебічний розвиток людини, її потреб, інтересів, стимулів	формування оптимального гармонійного співвідношення взаємодії людини з природою, забезпечення реалізації соціальної природи людини у виробничих, соціальних, політичних, правових, культурних відносинах
7	Заохочувальна	забезпечення залежності величини доходів власника і членів колективу від кінцевого економічного результату роботи підприємства
8	Заборонна	посилення економічної відповідальності через механізм економічних санкцій за невиконання своїх зобов'язань і обов'язків
9	Компенсаційна	забезпечення компенсації втрат, обумовлених погіршенням умов виробництва з незалежних причин, підприємству чи окремим працівникам

* - складено автором на основі [20, с. 54; 46, с. 129; 47, с. 235; 91, с. 259; 184, с. 162]

Принципи формування господарського механізму підприємства*

№ п/п	Принцип	Характеристика принципу
1	Принцип цільової сумісності та зосередженості	Створення цілеспрямованої системи управління, усі ланки якої складають єдиний механізм, спрямований на вирішення загального завдання, функціонування окремих підрозділів підприємства підпорядковується досягненню загальної мети.
2	Принцип безперервності і надійності	Створення організаційно-господарських та технічних умов стійкості і безперервності виробничого процесу, що забезпечується: узгодженістю функціонування складових; наявністю зворотного зв'язку; формування управлінських рішень щодо усунення відхилень.
3	Принцип плановірності і динамізму	Система управління має вирішувати як поточні, так і довгострокові завдання функціонування підприємства за допомогою довгострокового, поточного та оперативного планування.
4	Демократичний принцип розподілу функцій управління	Система управління має базуватись на методах і правилах суспільного поділу праці, розробку і реалізацію управлінського рішення мають виконувати структурні складові системи управління, які найбільш проінформовані про стан об'єкта управління, зацікавлені у ефективності прийнятого рішення і несуть матеріальну, юридичну, адміністративну відповідальність за якість реалізації.
5	Принцип науковості	Методи, форми та засоби управління мають бути науково обґрунтовані та перевірені на практиці, потребують безперервної обробки науково-технічної, економічної, правової інформації.
6	Принцип ефективності управління	Підприємство постійно перебуває в системі управління має бути передбачено пошук ефективних рішень, спрямованих на поліпшення організації виробництва та випуск конкурентоспроможної продукції.
7	Принцип результативності	Направленість діяльності на досягнення різних, взаємопов'язаних і періодично змінюваних цілей виробничої системи даного рівня, на досягнення кінцевого виробничої діяльності
8	Принцип інноваційного розвитку	Розвиток підприємства на основі високих стандартів роботи, пошуку нових можливостей, орієнтація на впровадження інновацій для підвищення ефективності діяльності
9	Принцип системності	Господарський механізм має забезпечити оперативне реагування на зміни у зовнішньому середовищі, що можливе лише при умові злагодженої взаємодії всіх складових елементів та підсистем для досягнення головної мети підприємства

* - складено автором за [20, с. 56; 21, с. 41; 22, с. 52; 105, с. 43]

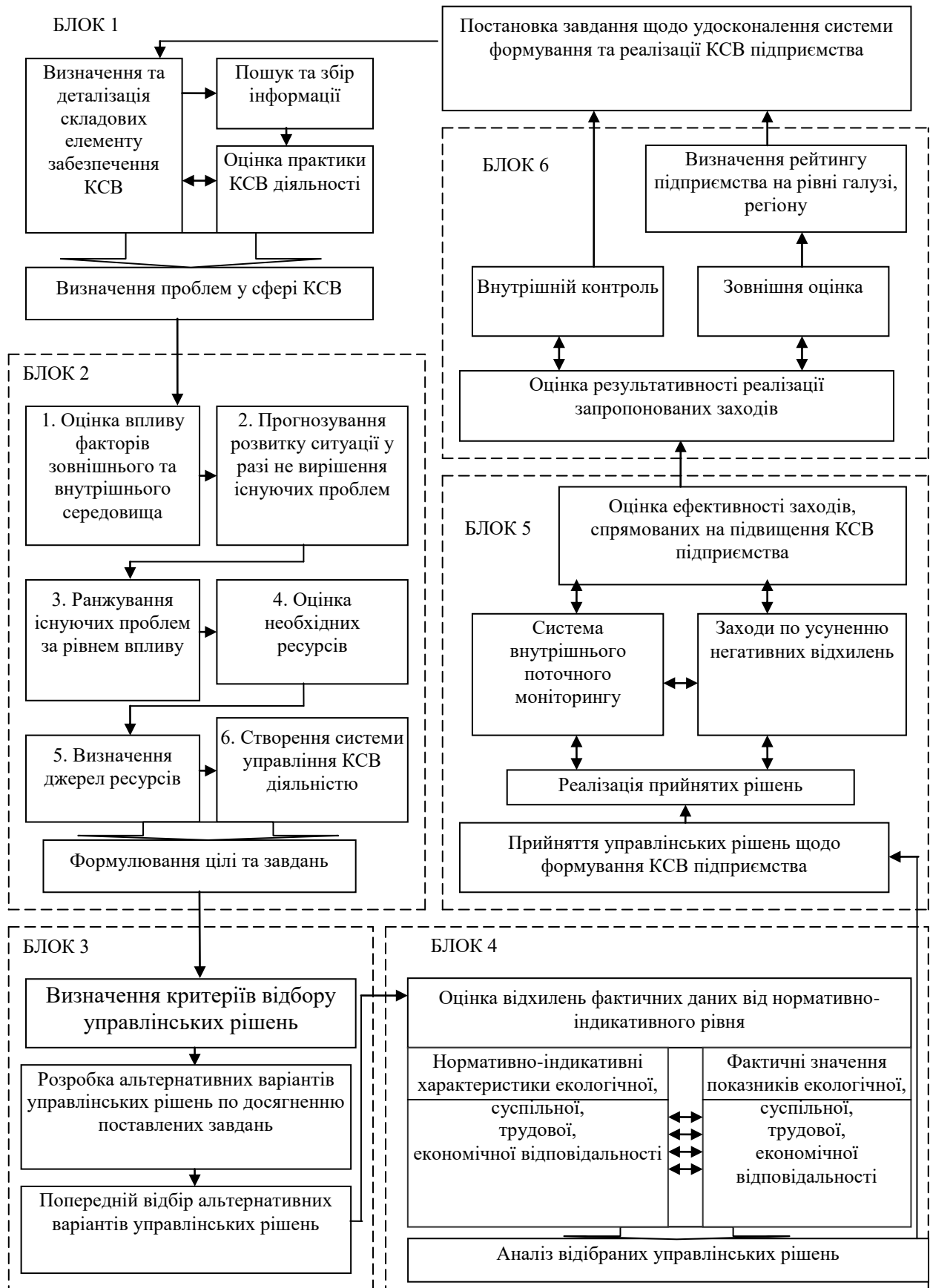

Рисунок Б.3 – Структурна модель механізму формування корпоративної соціальної відповідальності підприємства [160, с. 117]

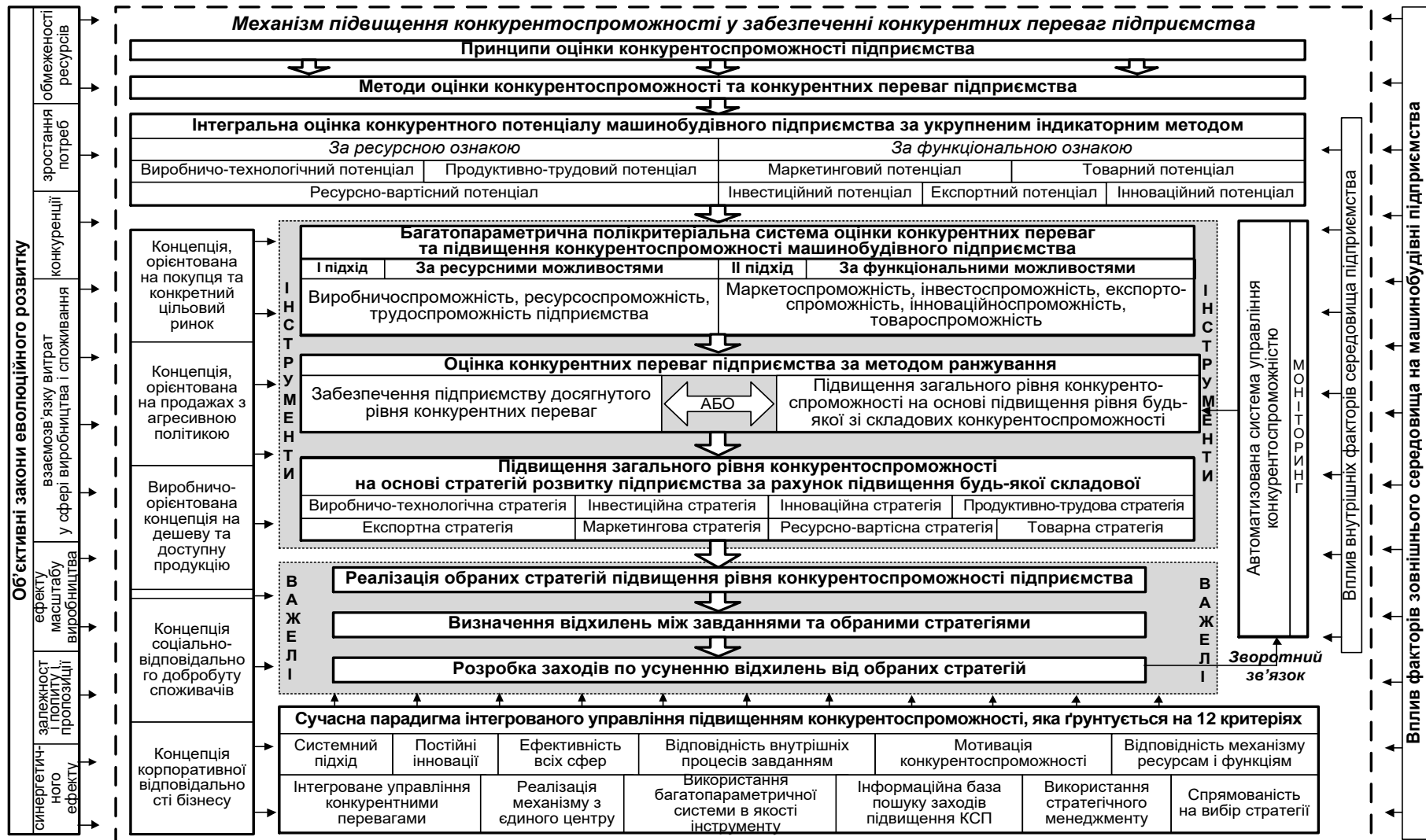

Рисунок Б.4 – Структурологічна модель механізму підвищення конкурентоспроможності у забезпеченні конкурентних переваг підприємства [162]

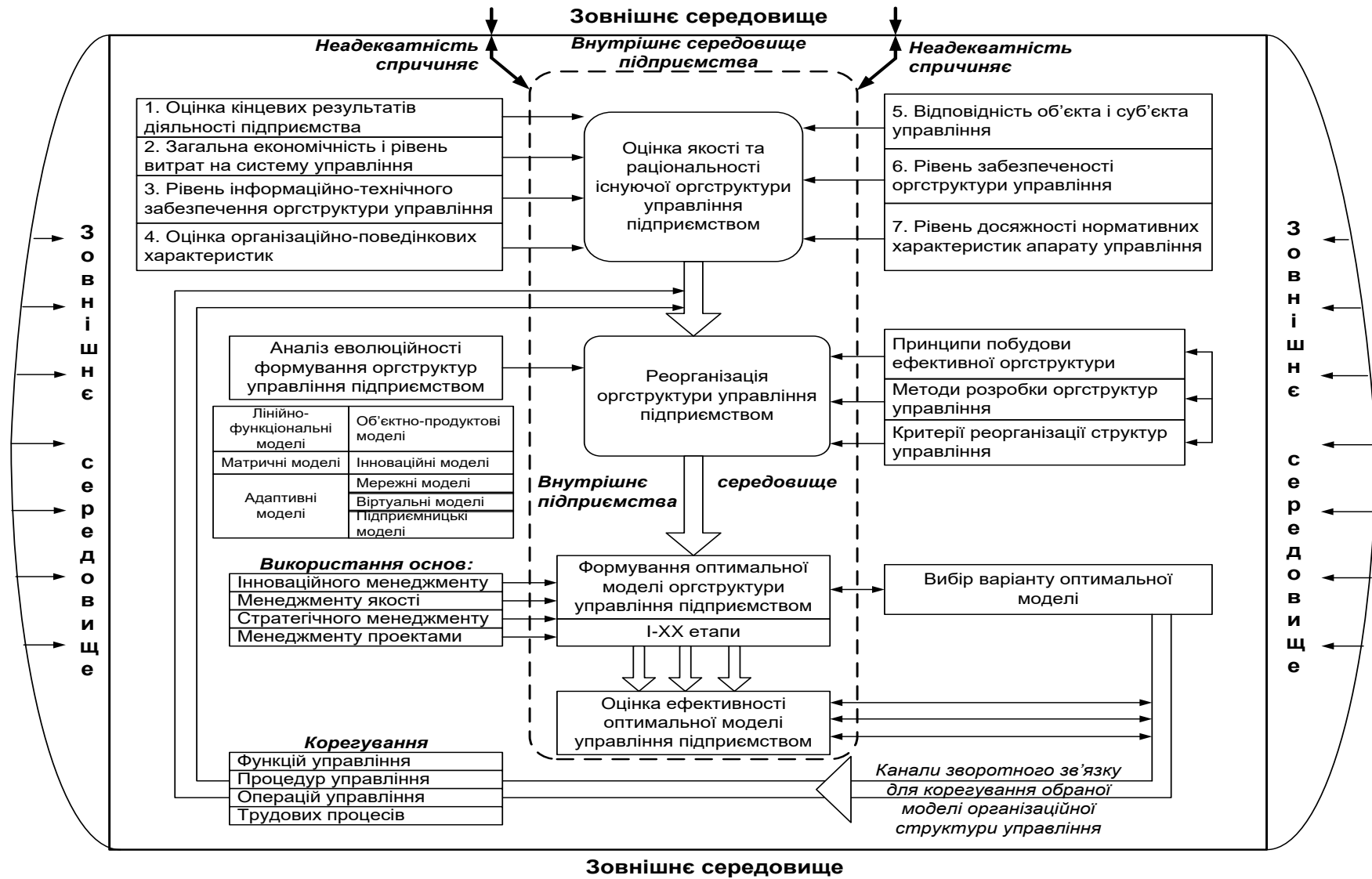

Рисунок Б.5 – Організаційно-структурний механізм управління машинобудівним підприємством [162, с. 54]

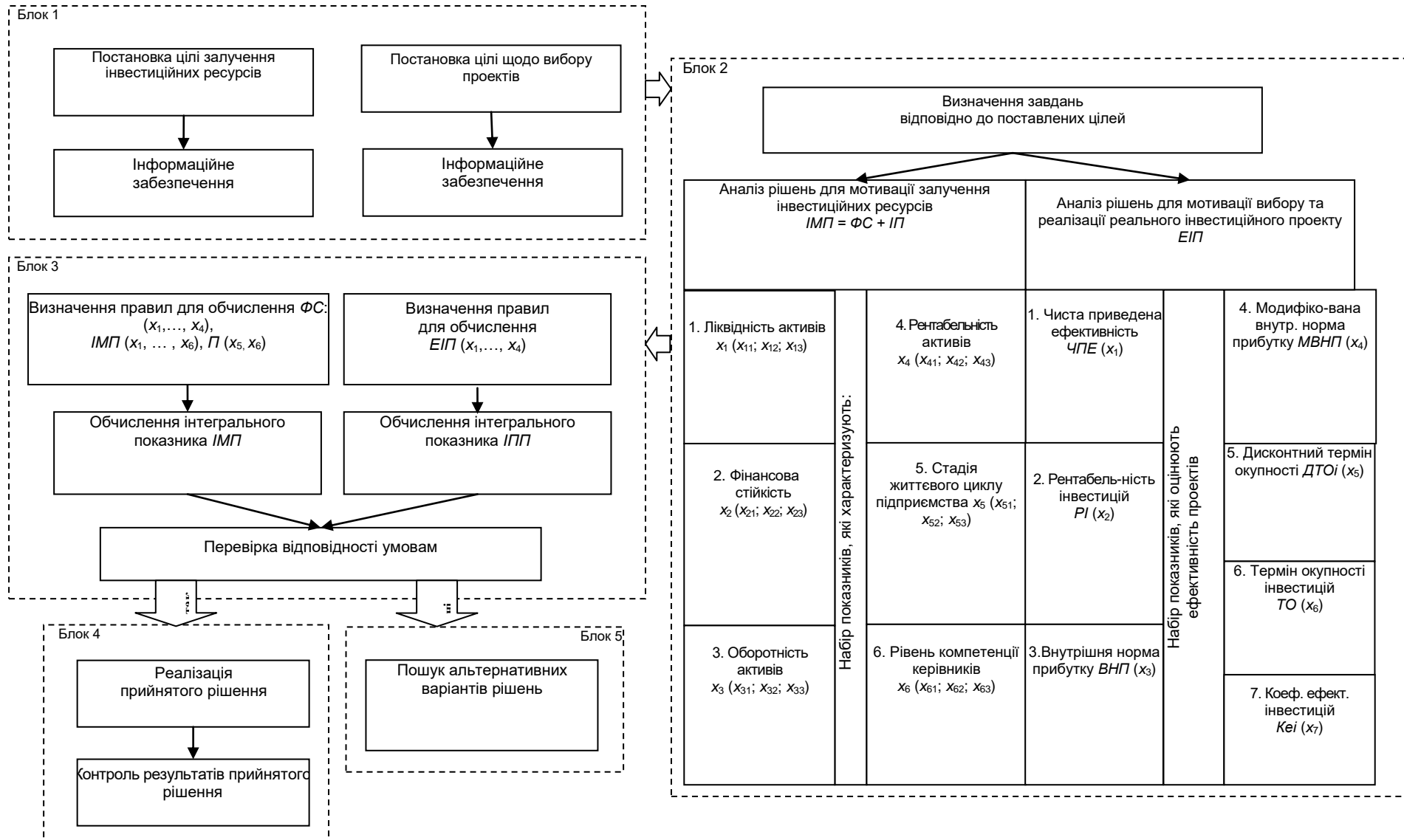
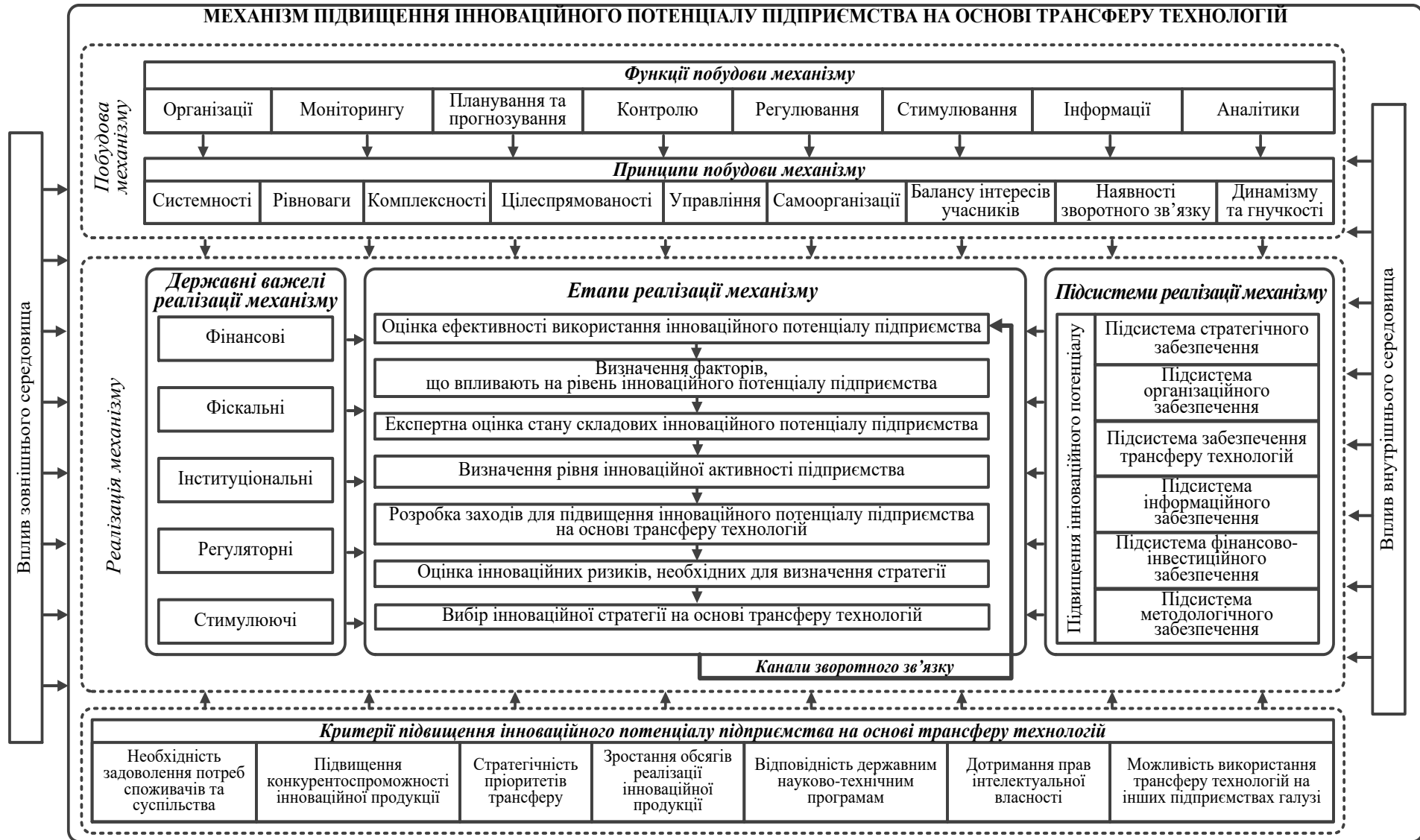

Рисунок Б.6 – Мотиваційний механізм активізації інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств [64, с. 10]

Рисунк Б.7 – Мотиваційний механізм активізації інноваційно-інвестиційної діяльності промислових підприємств [64, с.

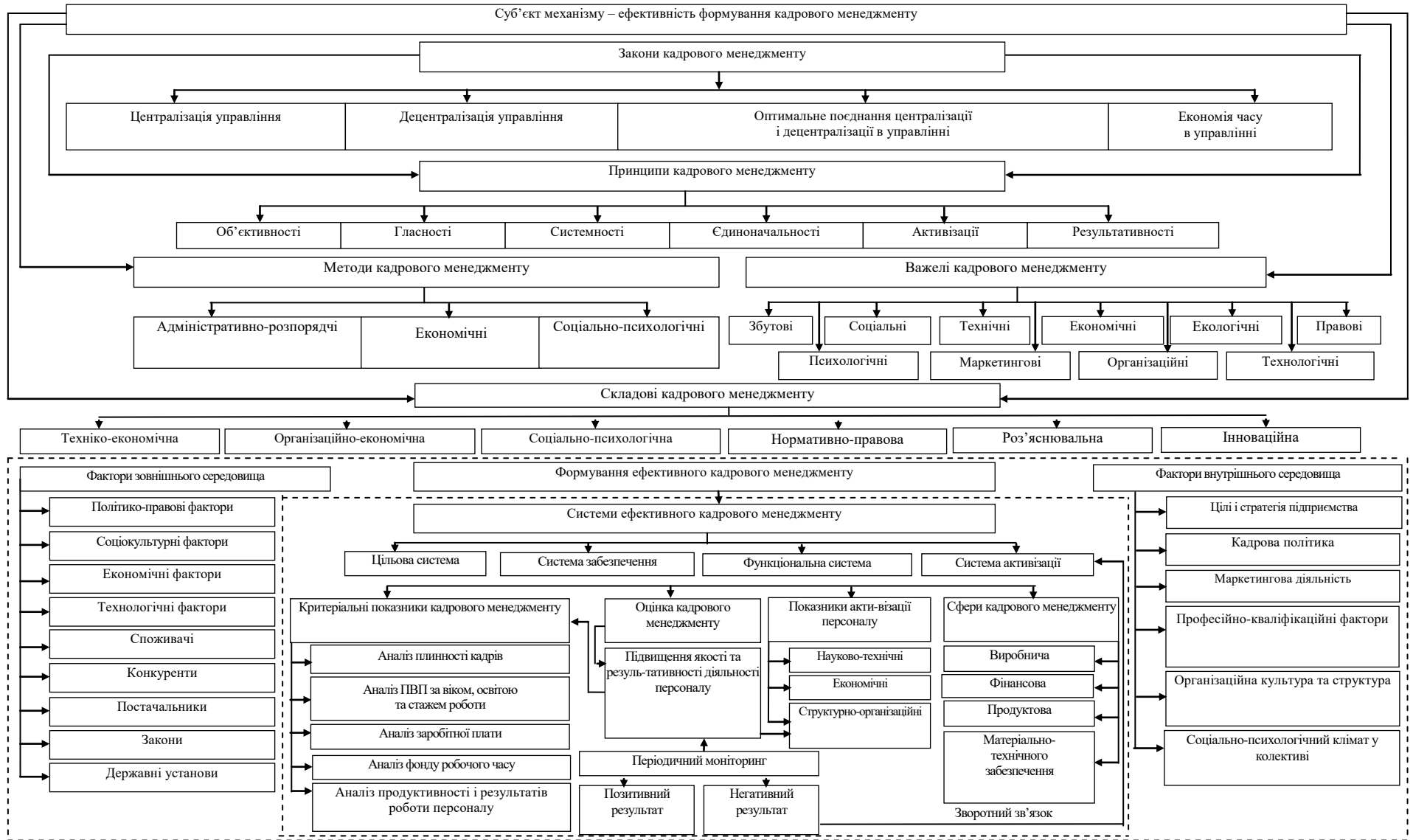

Рисунок Б.8 – Структурологічна модель механізму формування кадрового менеджменту промислового підприємства [64, с. 295]

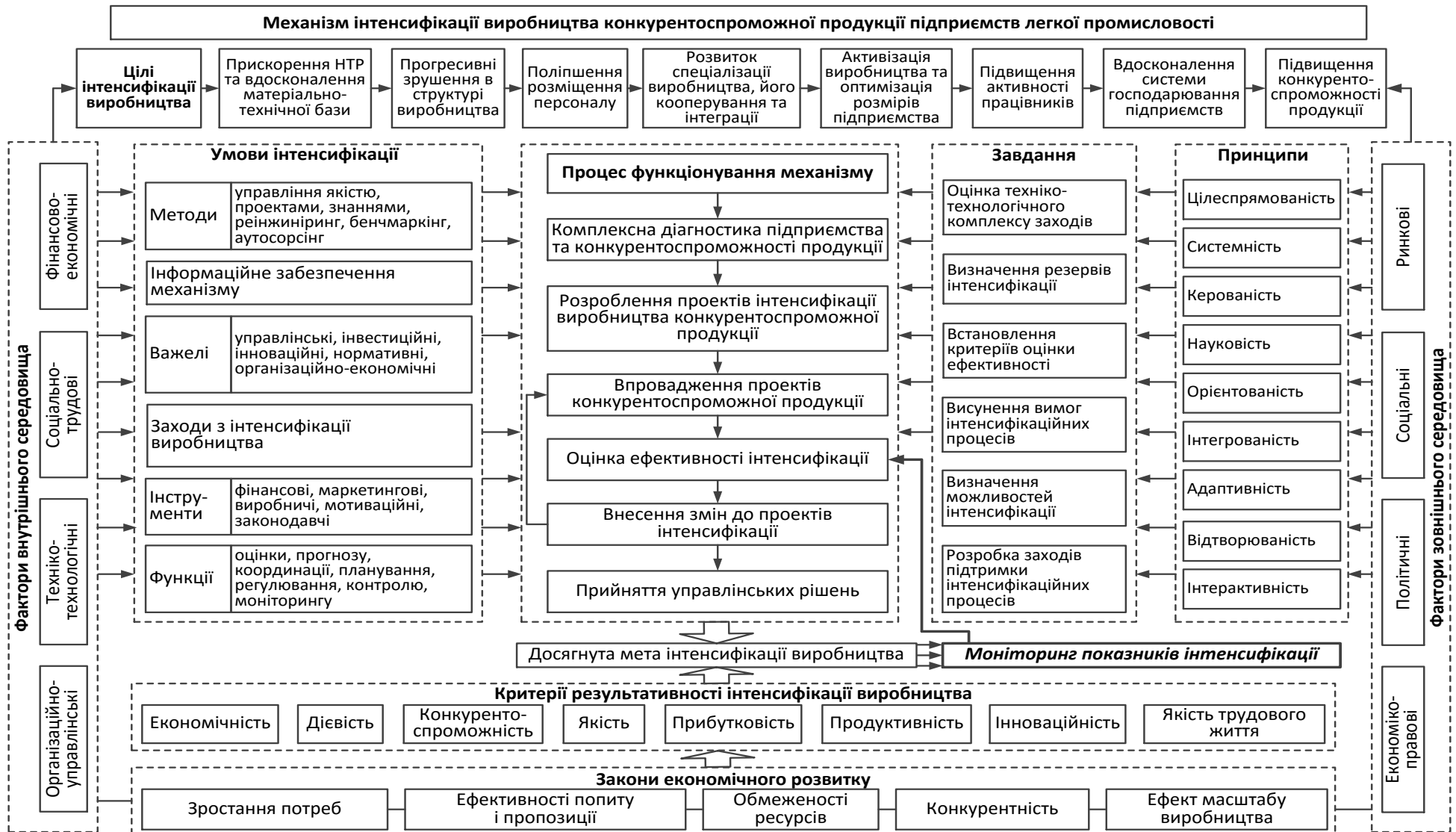

Рисунок Б.9 – Структурологічна модель механізму інтенсифікації виробництва конкурентоспроможної продукції підприємств легкої промисловості [64, с. 353]

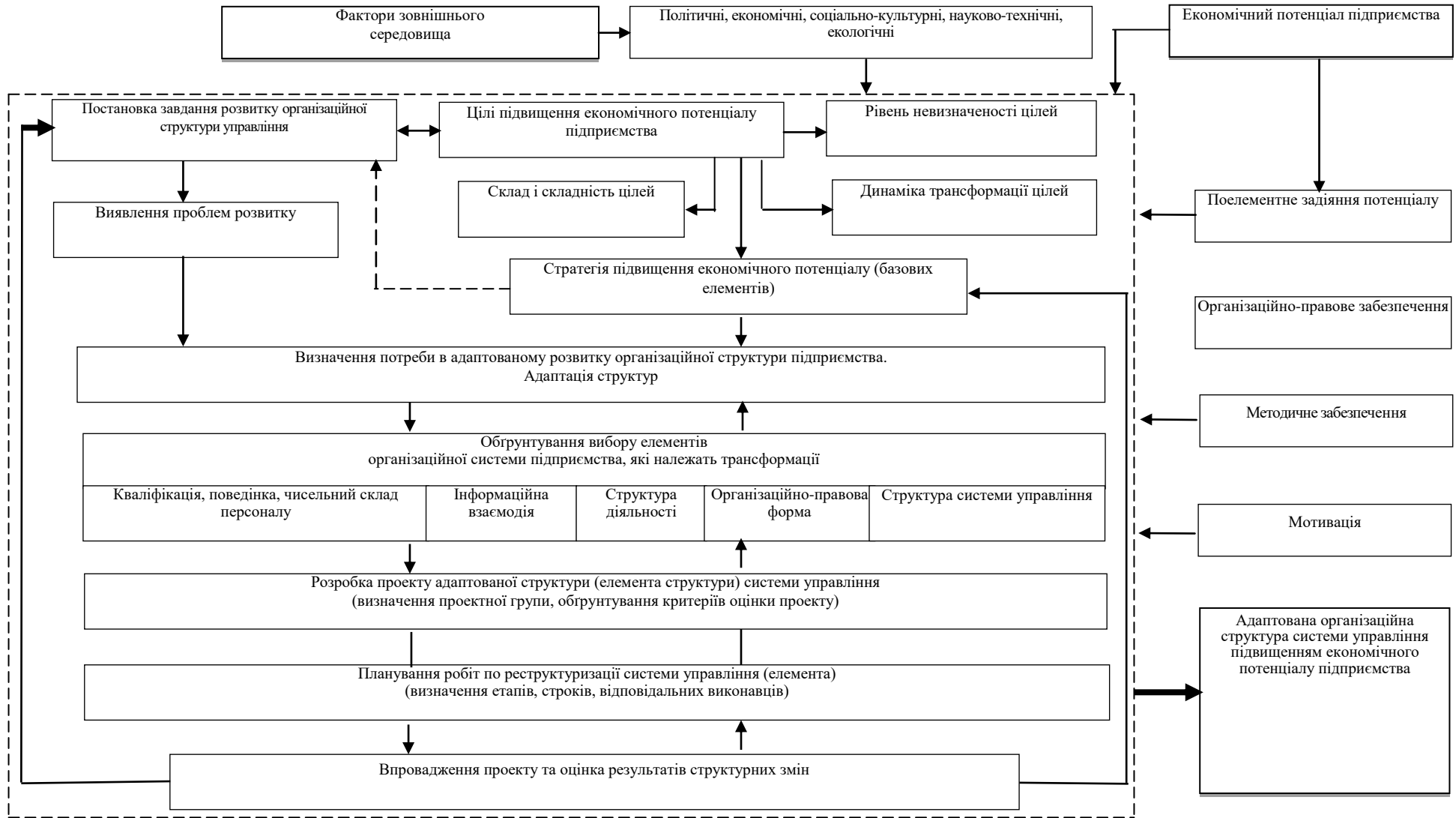

Рисунок Б.10 – Концептуальна модель механізму організації процесу підвищення економічного потенціалу підприємства в системі інноваційного управління [64, с. 490]

Додаток В

Таблиця В.1

Визначення поняття «економічний механізм» у наукових працях*

№ п/п	Автори	Визначення	Складові
1	2	3	4
1	Т.А. Владімірова [20, с. 43]	базується на інформаційній підтримці, конкретних правилах фінансової, інформаційної та технологічної взаємодії елементів між собою та зовнішнім середовищем, на методах формування керуючих параметрів, на адміністративних та фінансових обмеженнях діяльності суб'єктів господарювання в середині системи та у зовнішньому середовищі	узгоджена система цілей, критеріїв та умов (в тому числі ресурсних)
2	Т. Л. Мостенська [88]	економічна категорія, механізм поєднання дії державного регулювання та ринкового механізму саморегуляції	державне регулювання – визначає умови та напрям розвитку економічної системи; ринковий механізм – формує якість споживчих ринків, взаємовідносини та наповненість
3	С. В. Мочерний [89, с. 129]	сукупність елементів економічного впливу на матеріальні інтереси господарюючих суб'єктів, що формуються в результаті функціонування об'єктивних законів ринку	зовнішньо-господарський механізм, система економічних важелів зовнішнього впливу на ефективність виробництва; внутрішньогосподарський, діє в системі відносин в підприємстві
4	Н.В. Колчина, Г.Б. Поляк, Л.П. Павлова [159, с. 173]	сукупність взаємозалежних важелів і методів планового впливу на виробництво, обмін, розподіл і споживання продуктів	планування, організація суспільного виробництва, економічне стимулювання, ціноутворення, фінансово-кредитний механізм
5	В. М. Нижник [110, с. 7-8]	комплекс дій щодо застосування організаційно-економічних способів і методів пристосування, які за рахунок внутрішнього потенціалу підприємства забезпечують стабільне функціонування в умовах кризи	наукові підходи, методи (систематизована сукупність кроків, які потрібно здійснити для виконання певної задачі чи досягнення мети), принципи, функції, очікувані результати

Закінчення таблиці В.1

1	2	3	4
6	Г.В.Осовська [103, с. 125]	складовий елемент господарського механізму, що включає економічні стимули, важелі	включає державні економічні стимули виробництва й матеріальні стимули праці; планування, госпрозрахунок, фінансування, умови реалізації продукції, виробничо-технічне обслуговування, умови господарювання, різні ліміти, собівартість продукції, рентабельність виробництва тощо
7	Б.А.Райзберг [119, с. 498]	цілісна система, яка обов'язково повинна мати економічні важелі та використовуватися в якості інструментів впливу на економічні процеси підприємства	складова частина господарського механізму, економічні важелі включають: ціни, тарифи, відсоткові ставки, пільги, санкції та інші.
8	П. Т. Саблук [122, с. 98]	економічний механізм визначає сутність системи господарювання як сполучна ланка між її складовими	виробничі відносини, продуктивні сили і надбудова (політика, держава, право).
9	О. М. Супрун [154]	системоутворююче співвідношення державного регулювання і господарського механізму	господарський механізм включає загальногосподарський і внутрігосподарський механізми
10	А.Є.Черпак [169]	діалектична система економічних важелів і методів, що реалізує вплив керуючої підсистеми на керовану за допомогою сукупності основних функцій управління, спрямованих на забезпечення безперебійного й ефективного функціонування підприємства	структура економічного механізму має бути відображена у вигляді впливу керуючої підсистеми на керовану і має включати основні функції управління: організація, планування, контроль, мотивація й регулювання.

* - складено автором

Додаток Г

Таблиця Г.1

Аналіз моделей економічного розвитку і механізмів управління розвинутих країн світу*

Модель	Країна	Особливість моделі	Роль держави	Особливості механізму управління
Ліберальна (американська)	США, Великобританія	Домінування приватної власності і приватних рішень у сфері виробництва. Висококонкурентний ринок, зорієнтований на збільшення суспільного продукту.	Державне регулювання засобами бюджетної і податкової системи. Соціальна допомога малозабезпеченим шляхом перерозподілу національного доходу	Стійкість економічного індивідуалізму при домінуванні великих компаній в економіці
Ліберально-реформістська (рейнська)	Країни північно-західної Європи, Канада, Ізраїль	Державна і приватна власність. Регулювання трудових відносин на національному рівні.	Державне регулювання з метою забезпечення інтересів власників засобів виробництва і інших громадян.	Регульоване ринкове господарство з розвинутим державним забезпеченням
Корпоративістська демократична (реформістська)	Швеція, Австрія	Соціальна спрямованість. Збереження засобів виробництва в руках приватного власника, але відчуження від капіталу права розпорядження прибутками	Досягнення балансу між сильним державним регулюванням і дією ринкових сил. Забезпечення за рахунок державного бюджету високого рівня задоволення соціальних потреб через трансфертні платежі.	Централізована і концентрована система узгодження інтересів різних груп
Корпоративістська ієрархічна	Японія, Південна Корея, Тайвань, Сінгапур	Зниження собівартості продукції, різке підвищення її конкурентоспроможності за рахунок високої продуктивності праці з деяким відставанням рівня життя населення	Державні органи виконують функції адміністративного регулювання господарюючих суб'єктів з метою стабільності розвитку.	Експортна орієнтація економіки і спрямування діяльності підприємств на довготермінову перспективу.
Соціально-ринкова	Німеччина	Стабілізація рівня цін, забезпечення високого ступеня зайнятості та зовнішньоекономічної рівноваги, політика справедливості та рівності при проведенні політики прибутків.	Значна частина державної власності. Державне регулювання кредитно-грошової і валютно-фінансової системи. Податкова політика направлена на стримування темпів зростання інфляції.	Центральна й незалежна роль ринку як засобу соціальної координації і цінової системи, як механізму координації попиту та пропозиції відповідно до потреб і попиту споживачів

* - складено автором за [79, 121, 175]

Додаток Д

Таблиця Д.1

Показники стану та економічної ефективності використання основних засобів

Показники	Характеристика показника	Основні параметри	Розрахунок
Ефективність використання основних засобів			
Фондовіддача	Характеризує обсяг виробленої підприємством продукції у вартісних вимірниках одиницею основних виробничих фондів	$ВП$ – обсяг виготовленої продукції, тис. грн.; $\Phi_{ср.в.}$ – середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	$\Phi_v = \frac{ВП}{\Phi_{ср.в.}}$
Рентабельність основних засобів	Визначає ефективності використання основних фондів підприємства	Π – прибуток від основної виробничої та невиробничої діяльності підприємства, тис. грн.; $\Phi_{ср.в.}$ – середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	$P_v = \frac{\Pi}{\Phi_{ср.в.}} \times 100\%$
Забезпеченість підприємства основними засобами			
Фондоозброєність	Визначає ступінь озброєності основними засобами одного працівника	$\Phi_{ср.в.}$ – середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.; $\text{ЧП}_{ср.}$ – середньооблікова чисельність працівників	$\Phi_o = \frac{\Phi_{ср.в.}}{\text{ЧП}_{ср.}}$
Рух основних засобів			
Коефіцієнт оновлення	Інтенсивність введення в дію нових виробничих потужностей	Φ_n – вартість основних фондів на початок року, тис. грн.; Φ_k – вартість основних фондів на кінець року, тис. грн.	$K_o = \frac{\Phi_n - \Phi_k}{\Phi_k}$
Коефіцієнт вибуття	Інтенсивність вибуття основних фондів упродовж розрахункового періоду	Φ_v – вартість основних засобів, що вибувають в аналізованому періоді, тис. грн.; $\Phi_{с.р.}$ – середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	$K_v = \frac{\Phi_v}{\Phi_{с.р.}}$
Показники технічного стану основних засобів			
Коефіцієнт зносу	Ступінь зносу основних фондів	$C_{зн}$ – вартість зносу, тис. грн. Φ_k – вартість основних фондів на кінець року, тис. грн.	$K_{зн} = \frac{C_{зн}}{\Phi_k}$
Коефіцієнт придатності	Характеризує ступінь придатності основних фондів до експлуатації	$\Phi_{зал.}$ – залишкова вартість основних засобів, тис. грн.; $\Phi_{пер.}$ – первісна вартість основних засобів, тис. грн.	$K_{пр} = \frac{\Phi_{зал.}}{\Phi_{пер.}}$

* - складено автором за [27, с. 60–66; 145, с. 225–247; 170, с. 189–200]

Таблиця Д.2

Показники стану та економічної ефективності використання трудових ресурсів*

Показники	Характеристика показника	Основні параметри	Розрахунок
Коефіцієнт найму	Характеризує динаміку трудових ресурсів	$ЧП_{np}$ – чисельність працівників, прийнятих на роботу до підприємства протягом року; $ЧП_{поч.р.}$ – чисельність працівників на підприємстві на початок року	$K_H = \frac{ЧП_{np}}{ЧП_{поч}}$
Коефіцієнт вибуття	Характеризує динаміку трудових ресурсів	$ЧП_{в}$ – чисельність вибулих працівників протягом року; $ЧП_{поч.р.}$ – чисельність працівників на підприємстві на початок року	$K_H = \frac{ЧП_{в}}{ЧП_{поч}}$
Продуктивність праці	Показник трудової діяльності працівників. Характеризує кількість продукції, виробленої одним працівником	$ВП$ – обсяг виготовленої продукції, тис. грн.; $ЧП_{ср.}$ – середньорічна чисельність найманих працівників	$ПП = \frac{ВП}{ЧП_{ср.}}$
Загальновиробнича трудомісткість	Витрати робочого часу на виробництво одиниці продукції	$ВП$ – обсяг виготовленої продукції, тис. грн.; $З_n$ – прямі затрати живої праці і непрямі, пов'язані з управлінською діяльністю виробничих підрозділів підприємства	$T_3 = \frac{З_n}{ВП}$
Коефіцієнт використання запасу праці	Ступінь раціональності використання праці працівників	$ЗП = 1885 * ЧП_{п}$ – запас праці; $ЧП_n$ – чисельність постійних працівників	$K_{ЗП} = \frac{З_n}{ЗП}$

* - складено автором за [27, с. 70–78; 145, с. 271–285; 170, с. 171–182]

Таблиця Д.3

Показники стану та використання матеріальних ресурсів*

Показники	Характеристика показника	Основні параметри	Розрахунок
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів	Віддача оборотних засобів	$K_{ср.в.}$ – середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн. $ПП$ – обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	$K_{об} = \frac{ПП}{K_{ср.з}}$
Тривалість одного обороту оборотних засобів	Середній період оборотності показує, за скільки днів обігові кошти здійснюють один оборот	T_n – тривалість періоду, за який розраховується показник (місяць – 30, квартал – 90, рік – 360), дн.	$T_o = \frac{T_n}{K_{об}}$
Матеріаловіддача	Характеризує вихід продукції з однієї гривні витрачених матеріальних ресурсів.	$ВМ$ – матеріальні витрати виробництва, тис. грн.; $ВП$ – обсяг виготовленої продукції, тис. грн.	$МВ = \frac{ВП}{ВМ}$
Матеріалоемність	відображає вартість всіх матеріальних затрат на одну гривню виготовленої продукції	$ВМ$ – матеріальні витрати виробництва, тис. грн.; $ВП$ – обсяг виготовленої продукції, тис. грн.	$МЕ = \frac{ВМ}{ВП}$
Коефіцієнт ефективності оборотних засобів	величину економічного ефекту, що припадає на одну гривню оборотних засобів	Π – величина прибутку, тис. грн.; $K_{ср.в.}$ – середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	$K_{ср.в.} = \frac{\Pi}{K_{ср.в.}}$
Питома вага матеріальних ресурсів в собівартості продукції	Характеризує рівень використання матеріальних ресурсів за структурою випуску продукції	$ВМ$ – матеріальні витрати виробництва, тис. грн.; C_n – повна собівартість, грн.	$ПВ_{мр} = \frac{ВМ}{C_{\Pi}}$

* - складено автором за [27, с. 93–94; 145, с. 250–270; 170, с. 203–212]

Таблиця Д.4

Показники стану виробництва та реалізації продукції*

Показники	Характеристика показника	Основні параметри	Розрахунок
Товарна продукція	Характеризує обсяг виробництва повністю завершеної продукції, яка підлягає реалізації	$ТП$ – товарна продукція, тис. грн.; $ГП$ – готова продукція, тис. грн.	$ТП = ГП$
Валова продукція	Вартість всієї виробленої продукції і виконаних робіт, включаючи незавершене виробництво	$ВП$ – валова продукція, тис. грн.; $ТП$ – товарна продукція, тис. грн.; $НЗВ_{нп}$, $НЗВ_{кп}$ – залишки незавершеного виробництва відповідно на початок і кінець періоду, тис. грн.	$ВП = ТП + (НЗВ_{нп} + НЗВ_{кп})$
Реалізована продукція (обсяг продаж)	Вартість відвантаженої і оплаченої покупцями продукції	$РП$ – реалізована продукція, тис. грн.; $ТП$ – товарна продукція, тис. грн.; $ЗГП_{нп}$, $ЗГП_{кп}$ – залишки готової продукції на складах відповідно на початок і кінець періоду, тис. грн.	$РП = ТП + (ЗГП_{нп} + ЗГП_{кп})$
Рентабельність реалізованої продукції	Визначає економічну ефективність реалізованої продукції	$P_{РП}$ – рентабельність реалізованої продукції, %; $ПП$ – прибуток від реалізації, тис. грн.; $СВР$ – сума витрат на реалізовану продукцію, тис. грн.	$P_{РП} = \frac{ПП}{СВР}$
Коефіцієнт конкурентоздатності	Для оцінки конкурентоздатності продукції	$K_{кз}$ – коефіцієнт конкурентоздатності; $ПП$ – прибуток від реалізації, тис. грн.; $ВР$ – виручка від реалізації продукції, тис. грн.	$K_{кз} = \frac{ПП}{ВР}$

* - складено автором за [27, с. 26–28; 140, с. 101–105; 178, с. 73–82]

Таблиця Д.5

Показники аналізу витрат і собівартості реалізованої продукції*

Показники	Характеристика показника	Основні параметри	Розрахунок
Повна собівартість продукції	Характеризує витрати підприємства на організацію, ведення виробництва і реалізацією продукції, виражені у грошовій формі	C_n – повна собівартість; B_m – витрати на сировину і матеріали, тис. грн.; B_{zn} – витрати на заробітну плату, тис. грн.; B_{cn} – відрахування на соціальні потреби, тис. грн.; A – амортизація, тис. грн.; B_{in} – інші операційні витрати, тис. грн.	$C_n = B_m + B_{zn} + A + B_{in}$
Витрати на одну гривню товарної продукції	Характеризує рівень собівартості продукції в цілому по підприємству, при значенні показника менше одиниці, виробництво є рентабельним, при рівні вище одиниці: збитковим	де P_c – витрати на 1 грн. товарної продукції (рівень собівартості продукції в цілому по підприємству); $C_{ТП}$ – собівартості товарної продукції, тис. грн.; $ТП$ – вартість товарної продукції, тис. грн.	$P_c = \frac{C_{ТП}}{ТП}$
Коефіцієнт окупності виробничих витрат	Показує величину виробничих витрат, яка здійснюється для отримання 1 грн. чистого доходу	B – виробничі витрати, тис. грн.; $ВП$ – валова продукція, тис. грн.	$K_{ок} = \frac{B}{ВП}$
Коефіцієнт окупності операційних витрат	Характеризує витрати підприємства для отримання 1 грн. валової продукції	Операційні витрати/Валова продукція	$K_{оов} = \frac{ОП}{ВВ}$
Коефіцієнт покриття реалізованих виробничих витрат	Характеризує величину чистого доходу, яку створює підприємству 1 грн. виробничих витрат	$C_{рп}$ – собівартість реалізованої продукції, тис. грн.; $ЧД$ – чистий дохід, тис. грн.	$K_{првв} = \frac{ЧД}{C_{рп}}$
Коефіцієнт окупності постійних витрат	Характеризує постійні витрати для отримання 1 грн. чистого доходу	AB – адміністративні витрати, тис. грн.; $BЗ$ – витрати на збут, тис. грн.; $ЧД$ – чистий дохід, тис. грн.	$K_{овв} = \frac{AB + BЗ}{ЧД}$
Коефіцієнт покриття адміністративних витрат	Характеризує величину чистого доходу, яку створює 1 грн. адміністративних витрат	AB – адміністративні витрати, тис. грн.; $ЧД$ – чистий дохід, тис. грн.	$K_{нав} = \frac{ЧД}{AB}$
Коефіцієнт ефективності формування витрат	Характеризує суму чистого доходу, яку створює підприємству 1 грн. виробничих витрат	$ЧД$ – чистий дохід, тис. грн.; B – виробничі витрати, тис. грн.	$K_{эфв} = \frac{ЧД}{B}$
Коефіцієнт ефективності постійних витрат	Характеризує суму чистого доходу, яку створює 1 грн. постійних витрат	$ЧД$ – чистий дохід, тис. грн.; $ПВ$ – постійні витрати, тис. грн.	$K_{эфпв} = \frac{ЧД}{ПВ}$
Коефіцієнт ефективності змінних витрат	Характеризує суму чистого доходу, яку створює 1 грн. змінних витрат	$ЧД$ – чистий дохід, тис. грн.; $ЗВ$ – змінні витрати, тис. грн.	$K_{эфзв} = \frac{ЧД}{ЗВ}$

* - складено автором за [27, с. 88–107; 145, с. 305–334; 170, с. 215–227]

Показники фінансових результатів підприємства*

Показники	Характеристика показника	Основні параметри	Розрахунок
Валовий прибуток (збиток)	Характеризує суму чистого доходу від операційної діяльності за винятком постійних і змінних операційних витрат	$ЧД$ – чистий дохід, тис. грн.; $С_{РП}$ – собівартість реалізованої продукції, тис. грн	$ПР_{вал} = ЧД - С_{РП}$
Прибуток (збитки) від операційної діяльності	Характеризує сукупний обсяг прибутку від реалізації продукції і прибутку від інших операцій, що не відносяться до інвестиційної або фінансової діяльності	$АВ$ – адміністративні витрати, тис. грн.; $ВЗ$ – витрати на збут, тис. грн.; $ФР_{ін.}$ – Фінансовий результат від іншої операційної діяльності, тис. грн.	$ПР_{ОД} = П_{вал} - АВ - ВЗ \pm ФР_{ін}$
Прибуток (збиток) від фінансової діяльності	Характеризує фінансовий результат операцій, які приводять до зміни розміру і складу власного капіталу, позичок підприємства	$Д_{фд}$ – доходи від фінансової діяльності, тис. грн.; $В_{фд}$ – витрати фінансової діяльності, тис. грн.	$П_{фд} = \frac{Д_{фд}}{В_{фд}}$
Чистий прибуток (збиток)	характеризує суму балансового (валового) прибутку, зменшеного на суму податкових платежів	$ПР_{вал}$ – валовий прибуток, тис. грн.; $СП_{Пвал}$ – сума податку на прибуток, тис. грн.	$ЧП = П_{вал} - СП_{Пвал}$
Рентабельність капіталу активів	Характеризує ефективність використання всього наявного майна підприємства	$П$ – прибуток підприємства до оподаткування, тис. грн.; $САК$ – середня сума активів балансу підприємства, тис. грн.	$R_{ак} = \frac{П}{САК}$
Рентабельність власного капіталу	Характеризує ефективність використання активів, створених за рахунок власних коштів	$ЧП$ – чистий прибуток, тис. грн.; $ВК$ – власний капітал, тис. грн.	$R_{вк} = \frac{ЧП}{ВК}$
Валова рентабельність реалізованої продукції	Характеризує ефективність виробничої діяльності, а також ефективність політики ціноутворення	$ПР_{вал}$ – валовий прибуток, тис. грн.; $С_{РП}$ – собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	$R_{РП} = \frac{ПР_{вал}}{С_{РП}}$
Чиста рентабельність реалізованої продукції	Характеризує повний вплив структури капіталу і фінансування підприємства на його рентабельність	$ЧП$ – чистий прибуток, тис. грн.; $ВТР$ – виторг від реалізації, тис. грн.	$ЧР_{РП} = \frac{ЧП}{ВТР}$
Валова рентабельність виробництва	Характеризує, скільки гривень валового прибутку припадає на гривню затрат	$ПР_{вал}$ – валовий прибуток, тис. грн.; $С_{РП}$ – собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	$ВР_{В} = \frac{П_{вал}}{С_{РП}}$
Чиста рентабельність виробництва	Характеризує, скільки гривень чистого прибутку припадає на гривню затрат, що формують собівартість реалізованої продукції	$ЧП$ – чистий прибуток, тис. грн.; $С_{РП}$ – собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	$ЧР_{В} = \frac{ЧП}{С_{РП}}$

* - складено автором за [27, с. 113–120; 145, с. 346–364; 170, с. 138–155]

Показники фінансового стану підприємства*

Показники	Характеристика показника	Основні параметри	Розрахунок
1	2	3	4
Коефіцієнт поточної ліквідності	Визначає загальну оцінку ліквідності активів, показуючи, скільки гривень поточних активів приходить на гривню поточних зобов'язань	II^a – підсумок другого розділу активу балансу без р.120; III^a – підсумок третього розділу активу балансу; III^n – підсумок третього розділу пасиву балансу; р.730 – рядок пасиву балансу	$K_{пл} = \frac{II^a + III^a}{III^n - p.730}$
Коефіцієнт швидкої ліквідності	Показує наявність власних оборотних засобів у підприємства, необхідних для його фінансової стійкості	I^a – підсумок першого розділу активу балансу; II^a – підсумок другого розділу активу балансу; I^n – підсумок першого розділу пасиву балансу; II^n – підсумок другого розділу пасиву балансу	$K_{шл} = \frac{I^a + II^a}{I^n + II^n}$
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Визначає частину поточних (короткострокових) зобов'язань, яка може бути погашена негайно	I^a – підсумок першого розділу активу балансу; I^n – підсумок першого розділу пасиву балансу; II^n – підсумок другого розділу пасиву балансу	$K_{ал} = \frac{I^a}{I^n + II^n}$
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	Характеризує ступінь незалежності підприємства від зовнішніх запозичень	BK – власний капітал, тис. грн.; $ПБ$ – підсумок балансу, тис. грн.	$K_{авт} = \frac{BK}{ПБ}$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Показник показує, яке частина власного капіталу використовується для фінансування по точної діяльності.	BK – власний капітал, тис. грн.; $ОА$ – оборотні активи, тис. грн.	$K_{мвк} = \frac{BK}{ОА}$
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	Характеризує рівень забезпеченості ресурсами для проведення незалежної фінансової політики.	Оквл – власні оборотні кошти, тис. грн.; ЗОК – загальна величина оборотних активів, тис. грн.	$K_{зок} = \frac{ОК_{вл}}{ЗОК}$
Коефіцієнт фінансової стійкості	Характеризує фінансову стійкість підприємства, показує скільки грн. власного капіталу припадає на 1 грн залученого капіталу	I^n – підсумок першого розділу пасиву балансу; III^n – підсумок третього розділу пасиву балансу IV^n – підсумок четвертого розділу пасиву балансу	$K_{фс} = \frac{I^n}{III^n + IV^n}$

Продовження таблиці Д.7

1	2	3	4
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	Показує, яка частина оборотних активів забезпечується за рахунок власних засобів	I^a – підсумок першого розділу активу балансу; II^a – підсумок другого розділу активу балансу; I^n – підсумок першого розділу пасиву балансу	$K_{звок} = \frac{I^n - I^a}{II^a}$
Коефіцієнт співвідношення реальних активів і вартості майна	Показує скільки грн реальних активів припадає на 1 грн вартості майна. Цей коефіцієнт характеризує потенційні можливості активів підприємства	$\Phi_{зал}$ – залишкова вартість основних засобів, тис. грн.; ВЗП – виробничі запаси, тис. грн.; НЗВ – незавершене виробництво, тис. грн.; B^a – баланс активу, тис. грн.	$K_{сн} = \frac{\Phi_{зал} + ВЗП + НЗВ + ВМП}{B^a}$
Коефіцієнт поточних зобов'язань	Характеризує питому вагу поточних зобов'язань в загальній сумі джерел формування	III^n – підсумок третього розділу пасиву балансу IV^n – підсумок четвертого розділу пасиву балансу	$K_{\phi c} = \frac{IV^n}{III^n + IV^n}$
Коефіцієнт довгострокових зобов'язань	Характеризує частку довгострокових зобов'язань у загальній сумі джерел формування	III^n – підсумок третього розділу пасиву балансу IV^n – підсумок четвертого розділу пасиву балансу	$K_{\phi з} = \frac{III^n}{III^n + IV^n}$
Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів	Характеризує рівень забезпеченості необоротних активів власними коштами	I^a – підсумок першого розділу активу балансу; I^n – підсумок першого розділу пасиву балансу	$K_{на / \phi c} = \frac{I^a}{I^n}$

* - складено автором за [27, с. 142–144; 145, с. 470–480; 170, с. 118–128]

Таблиця Д.8

Показники аналізу ділової активності підприємства*

Показники	Характеристика показника	Основні параметри	Розрахунок
Коефіцієнт оборотності активів	Відображає швидкість обороту сукупного капіталу	$ЧВР$ – чиста виручка від реалізації, тис. грн.; $ПБ^a$ – баланс активу, тис. грн.	$КО_a = \frac{ЧВР}{ПБ^a}$
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Визначає скільки, грошових одиниць продукції приносить кожна одиниця оборотних активів	$ЧВР$ – чиста вартість реалізації, тис. грн.; $СВ_{об}$ – середня вартість оборотних активів, тис. грн.	$КО_{оба} = \frac{ЧВР}{СВ_{об}}$
Коефіцієнт оборотності виробничих запасів	Відображає число оборотів запасів, зниження показника характеризує відносне зростання товарно-матеріальних запасів, що негативно впливає на фінансовий стан підприємства.	$С_{РП}$ – собівартість реалізованої продукції, тис. грн. $СВ_{вз}$ – середня вартість виробничих запасів, тис. грн.	$КО_{вз} = \frac{С_{РП}}{СВ_{вз}}$
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	Визначає, скільки разів за рік обернулися кошти, вкладені в розрахунки	$ЧВР$ – чиста виручка від реалізації, тис. грн.; $ДЗ_{сріч}$ – середньорічна сума дебіторської заборгованості, тис. грн.	$КО_{дебз} = \frac{ЧВР}{ДЗ_{сріч}}$
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Характеризує залучені кошти, які підлягають поверненню	$ЧВР$ – чиста виручка від реалізації, тис. грн.; $КрЗ_{сріч}$ – середньорічна сума кредиторської заборгованості, тис. грн.	$КО_{крз} = \frac{ЧВР}{КрЗ_{сріч}}$
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	Характеризує ефективність використання власного капіталу підприємства	$ЧВР$ – чиста виручка від реалізації, тис. грн.; $ВК_{сріч}$ – середньорічна величина власного капіталу підприємства, тис. грн.	$КО_{вк} = \frac{ЧВР}{ВК_{сріч}}$

* - складено автором за [27, с. 150–154; 68, с. 169–172; 145, с. 486–492]

Додаток Е

Таблиця Е.1

Вхідні дані для аналізу інноваційного розвитку ПАТ «Володарка»*

Показники	Роки		
	2012	2013	2014
Вартість зносу, тис. грн.	26594	28429	30165
Вартість основних фондів на кінець року, тис. грн.	10814	10666	8530
Сума зношеності основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	10814	28430	30167
Початкова вартість основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	37408	39108	38708
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	11653	10740	9598
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	23399	28893	28943
Загальний обсяг реалізації продукції, тис. грн.	51580	47365	45942
Обсяг витрат на інноваційний розвиток підприємства, тис. грн.	3615,64	3673,76	4649
Загальний обсяг витрат підприємства, тис. грн.	51652	45922	51652
Прибуток від інноваційної діяльності, тис. грн.	2840	2433	2039,1
Загальний прибуток суб'єкта господарювання, тис. грн.	11360	8111	5826
Кількість інженерно-технічних і наукових працівників, чол.	207	306,88	290,58
Загальна кількість працівників, чол.	1035	1096	1002
Інтелектуальна власність (рядок 010 «Нематеріальні активи» I розділу балансу), тис. грн.	0	12	11
Інші необоротні активи (рядок 070 балансу), тис. грн.	23	62	60
Первісна вартість основних засобів	37408	39095	38695

* - складено автором за даними річної звітності підприємства

Таблиця Е.2

Вхідні дані для аналізу інноваційного розвитку ПрАТ «Хмільницька швейна фабрика «Лілея»

Показники	Роки		
	2012	2013	2014
Вартість зносу, тис. грн.	6440	6775	7060
Вартість основних фондів на кінець року, тис. грн.	3377	2933	2726
Сума зношеності основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	6696	6781	7071
Початкова вартість основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	13245	9719	9797
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	3468	3155	2830
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	3720	4392	4788
Загальний обсяг реалізації продукції, тис. грн.	11625	12199	11971
Обсяг витрат на інноваційний розвиток підприємства, тис. грн.	486	630	747
Загальний обсяг витрат підприємства, тис. грн.	12148	12604	12453
Прибуток від інноваційної діяльності, тис. грн.	382	468	507
Загальний прибуток суб'єкта господарювання, тис. грн.	1526	1871	1689
Кількість інженерно-технічних і наукових працівників, чол.	128	147	132
Загальна кількість працівників, чол.	356	367	347
Інтелектуальна власність (рядок 010 «Нематеріальні активи» I розділу балансу), тис. грн.	7	5	3
Інші необоротні активи (рядок 070 балансу), тис. грн.	40	36	24
Первісна вартість основних засобів	9535	9708	9786

* - складено автором за даними річної звітності підприємства

Таблиця Е.3

Вхідні дані для аналізу інноваційного розвитку ПрАТ Швейна фабрика
«Бужанка»*

Показники	Роки		
	2012	2013	2014
Вартість зносу, тис. грн.	605	634	661
Вартість основних фондів на кінець року, тис. грн.	257	228	201
Сума зношеності основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	605	634	672
Початкова вартість основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	862	862	861
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	282	243	215
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	449	184	110
Загальний обсяг реалізації продукції, тис. грн.	1123	473	276
Обсяг витрат на інноваційний розвиток підприємства, тис. грн.	319	113	115
Загальний обсяг витрат підприємства, тис. грн.	1064	404	255
Прибуток від інноваційної діяльності, тис. грн.	53	7	6
Загальний прибуток суб'єкта господарювання, тис. грн.	265	37	21
Кількість інженерно-технічних і наукових працівників, чол.	17	10	5
Загальна кількість працівників, чол.	55	32	25
Інтелектуальна власність (рядок 010 «Нематеріальні активи» I розділу балансу), тис. грн.	–	–	–
Інші необоротні активи (рядок 070 балансу), тис. грн.	–	–	–
Первісна вартість основних засобів	862	861	862

* - складено автором за даними річної звітності підприємства

Таблиця Е.4

Вхідні дані для аналізу інноваційного розвитку ПрАТ «Могилів -Подільська
швейна фабрика «Аліса»

Показники	Роки		
	2012	2013	2014
Вартість зносу, тис. грн.	1757	1782	1826
Вартість основних фондів на кінець року, тис. грн.	1599	1561	1517
Сума зношеності основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	1757	1782	1826
Початкова вартість основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	3356	3346	3343
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	977	1580	1539
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	95	24	20
Загальний обсяг реалізації продукції, тис. грн.	237	62	50
Обсяг витрат на інноваційний розвиток підприємства, тис. грн.	38	10	14
Загальний обсяг витрат підприємства, тис. грн.	125	37	31
Прибуток від інноваційної діяльності, тис. грн.	22	5	6
Загальний прибуток суб'єкта господарювання, тис. грн.	111	25	19
Кількість інженерно-технічних і наукових працівників, чол.	20	7	5
Загальна кількість працівників, чол.	67	22	27
Інтелектуальна власність (рядок 010 «Нематеріальні активи» I розділу балансу), тис. грн.	–	–	–
Інші необоротні активи (рядок 070 балансу), тис. грн.	–	–	–
Первісна вартість основних засобів	3356	3346	3343

* - складено автором за даними річної звітності підприємства

Вхідні дані для аналізу інноваційного розвитку ПАТ «Поділля»*

Показники	Роки		
	2012	2013	2014
Вартість зносу, тис. грн.	2172	326	489
Вартість основних фондів на кінець року, тис. грн.	1663	1892	1730
Сума зношеності основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	2172	326	489
Початкова вартість основних засобів і нематеріальних активів, тис. грн.	3835	2219	2219
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	1692	1778	1811
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, тис. грн.	198	314	225
Загальний обсяг реалізації продукції, тис. грн.	494	804	562
Обсяг витрат на інноваційний розвиток підприємства, тис. грн.	118	181	335
Загальний обсяг витрат підприємства, тис. грн.	393	647	744
Прибуток від інноваційної діяльності, тис. грн.	75	125	68
Загальний прибуток суб'єкта господарювання, тис. грн.	376	623	227
Кількість інженерно-технічних і наукових працівників, чол.	4	3	2
Загальна кількість працівників, чол.	12	10	10
Інтелектуальна власність (рядок 010 «Нематеріальні активи» I розділу балансу), тис. грн.	–	–	–
Інші необоротні активи (рядок 070 балансу), тис. грн.	–	–	–
Первісна вартість основних засобів	3835	2219	2219

* - складено автором за даними річної звітності підприємства

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Фактори стимулювання позитивної динаміки інноваційного розвитку регіону [10]

Найменування чинника	Характеристика
Науково-технічний потенціал	чисельність працівників, зайнятих у сфері науки і наукового обслуговування
	кількість патентів, виданих усередині регіону
	питома вага видаваних в країні наукових публікацій щодо їх загального світового випуску
	питома вага наукоємної продукції, що експортується, в загальному обсязі експорту
	частка військових досліджень в загальних витратах на науково-технічні розробки
	широта наукових досліджень та ступінь їх інноваційності
	ступінь незалежності національної науки і інноваційної сфери від зовнішнього впливу
	потенційна можливість використання результатів наукових досліджень і розробок
	кількість нововведень, що не дійшли до стадії винаходів, але які дозволяють використовувати потенціал, закладений в нововведенні
Ресурсне забезпечення	обсяг ресурсів, що залучаються до господарського обороту для використання в сфері науки і наукових досліджень
	частка засобів, що направляються в сферу науково-технічних розробок і інноваційної діяльності, в загальному об'ємі витрат регіону
	частка державних витрат на науку і наукове обслуговування загалом в обсязі витрат
	ресурсна незалежність регіональної економіки щодо матеріально-технічних ресурсів, необхідних для здійснення наукової; проектно-конструкторської і інноваційної діяльності
	рівень концентрації наявних в регіоні ресурсів інноваційної сфери
Загальноекономічні чинники	ступінь конкурентоспроможності регіональних товарів на світовому ринку
	потужність і стабільність регіональної фінансової системи
	пропорція між малими і крупними підприємствами
Інноваційність макросистеми	наявність початкового науково-технічного потенціалу, який може служити базою інноваційного розвитку регіону
	темпи оновлення основних фондів
	ступінь оновлення асортименту продукції, вироблюваного в регіоні
	ступінь зношення використовуваного господарюючими суб'єктами виробничого апарату

Додаток І

Таблиця І.1

Послідовність попереднього вибору напрямків інноваційного розвитку у площині однієї класифікаційної групи (фрагмент)

Цілі	Інноваційні орієнтири	Достатність ресурсів	Рівень конкурентоспроможності	Ставлення до ризику	Рекомендовані напрямки		
					класифікаційні ознаки	напрямки	
Ринкові	Відповідні цілям підприємства	Надлишок	Високий	Схильний	стратегічна спрямованість	захисні	
						...	
						масштаби	наступальні
							глобальні
							локальні
						рівень аналізу	стратегічні
						функціональна діяльність	оперативні
							виробничі
							...
							адміністративні
	Відповідні цілям підприємства	Норма	Середній	Нейтральний	строк реалізації	довгострокові	
						середньострокові	
						сфера застосування	короткострокові
							продуктові
							...
							ресурсні
							розроблення і реалізація нового товару
							...
						маркетингові позиції	диверсифікація виробництва і збуту
							всебічні переваги
...	Відповідні цілям підприємства	Нестача	Низький	Противник	спонукальні мотиви	...	
Виробничі							

Таблиця І.2

Методологія вибору напрямків інноваційного розвитку підприємства в системі: цілі – інноваційні орієнтири – достатність ресурсної бази – рівень конкурентоспроможності – ставлення до ризику

Критерії вибору					Рекомендовані напрямки інноваційного розвитку											
цілі підприємства	інноваційні орієнтири	достатність ресурсної бази	рівень конкурентоспроможності	ставлення до ризику особи	за стратегічного спрямованістю	за масштабами	за рівнем аналізу	за функціональною діяльністю	за строком реалізації	за сферою застосування	маркетингових позицій	за спонукальними мотивами				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13				
РІНКОВІ	Вихід на нові ринки, нові регіони; пропозиція нових товарів тощо	Надлишок	Високий	Схильний	Наступальний	Глобальний	Стратегічний	Маркетинговий	Довгостроковий	Ринковий	Диверсифікація виробництва і збуту	Завоювання симпатій споживача або всебічні переваги				
				Нейтральний	Наступальний або збалансований	Глобальний	Стратегічний		Довгостроковий							
				Противник	Збалансований або захисний	Глобальний або локальний	Стратегічний або оперативний		Довгостроковий або середньостроковий							
		Схильний	Наступаючий	Глобальний	Стратегічний	Довгостроковий										
		Нейтральний	Збалансований	Глобальний або локальний	Стратегічний або оперативний	Середньостроковий										
		Противник	Захисний	Локальний або глобальний	Оперативний або стратегічний	Середньостроковий або короткостроковий										
		Нестача	Низький	Схильний	Збалансований або захисний	Локальний або глобальний	Оперативний або стратегічний		Середньостроковий або короткостроковий							
				Нейтральний	Збалансований або абсорбуючий	Локальний	Оперативний		Короткостроковий							
				Противник	Абсорбуючий	Локальний	Оперативний		Короткостроковий							
		ВИРОБНИЧІ	Впровадження нової техніки і технологій; виробництво нових товарів; виробництво нових моделей продукції, що випускається, освоєння нових видів і джерел сировини, матеріалів тощо	Надлишок	Високий	Схильний	Наступальний		Глобальний		Стратегічний	Виробничий	Довгостроковий	Технологічний, продуктовий, ресурсний	Диверсифікація виробництва і збуту	Завоювання симпатій споживача або всебічні переваги
						Нейтральний	Наступальний або збалансований		Глобальний		Стратегічний		Довгостроковий			
						Противник	Збалансований або захисний		Глобальний або локальний		Стратегічний або оперативний		Довгостроковий або середньостроковий			
Схильний	Наступальний			Глобальний	Стратегічний	Довгостроковий										
Нейтральний	Збалансований			Глобальний або локальний	Стратегічний або оперативний	Середньостроковий										
Противник	Захисний			Локальний або глобальний	Оперативний або стратегічний	Середньостроковий або короткостроковий										
Нестача	Низький			Схильний	Збалансований або захисний	Локальний або глобальний	Оперативний або стратегічний	Середньостроковий або короткостроковий								
				Нейтральний	Збалансований або абсорбуючий	Локальний	Оперативний	Короткостроковий								
				Противник	Абсорбуючий	Локальний	Оперативний	Короткостроковий								

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13				
СОЦІАЛЬНІ	Впровадження та реалізація нових форм активізації персоналу, кадрових інновацій, впровадження нових інноваційної моделі мислення, впровадження нових технологій та товарів, призначених для поліпшення соціального становища і досягнення соціального ефекту	Надлишок	Високий	Схильний	Наступальний	Глобальний	Стратегічний	Соціальний	Довгостроковий	Організаційно-управлінський, технологічний, продуктовий		Завоювання симпатій споживача або всебічні переваги				
				Нейтральний	Наступальний або збалансований	Глобальний	Стратегічний		Довгостроковий							
				Противник	Збалансований або захисний	Глобальний або локальний	Стратегічний або оперативний		Довгостроковий або середньостроковий							
		Норма	Високий або середній	Схильний	Наступальний	Глобальний	Стратегічний		Середньостроковий							
				Нейтральний	Збалансований	Глобальний або локальний	Стратегічний або оперативний		Середньостроковий або короткостроковий							
				Противник	Захисний	Локальний або глобальний	Оперативний або стратегічний		Середньостроковий або короткостроковий							
		Нестача	Низький	Схильний	Збалансований або захисний	Локальний або глобальний	Оперативний або стратегічний		Середньостроковий або короткостроковий							
				Нейтральний	Збалансований або абсорбуючий	Локальний	Оперативний		Короткостроковий							
				Противник	Абсорбуючий	Локальний	Оперативний		Короткостроковий							
		ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКІ	Впровадження та реалізація нових методів організації виробництва, маркетингу, системи управління тощо	Надлишок	Високий	Схильний	Наступальний		Глобальний		Стратегічний	Адміністративний	Довгостроковий	Організаційноуправлінський		
						Нейтральний	Наступальний або збалансований		Глобальний		Стратегічний		Довгостроковий			
						Противник	Збалансований або захисний		Глобальний або локальний		Стратегічний або оперативний		Довгостроковий або середньостроковий			
Норма	Високий або середній			Схильний	Наступальний	Глобальний	Стратегічний	Середньостроковий								
				Нейтральний	Збалансований	Глобальний або локальний	Стратегічний або оперативний	Середньостроковий або короткостроковий								
				Противник	Захисний	Локальний або глобальний	Оперативний або стратегічний	Середньостроковий або короткостроковий								
Нестача	Низький			Схильний	Збалансований або захисний	Локальний або глобальний	Оперативний або стратегічний	Середньостроковий або короткостроковий								
				Нейтральний	Збалансований або абсорбуючий	Локальний	Оперативний	Короткостроковий								
				Противник	Абсорбуючий	Локальний	Оперативний	Короткостроковий								

Продовження таблиці І.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ	Впровадження і реалізація нових фінансових інструментів та методів	Надлишок	Високий	Схильний	Наступальний	Глобальний	Стратегічний	Фінансово-економічний	Довгостроковий	Організаційно-управлінський		
				Нейтральний	Наступальний або збалансований	Глобальний	Стратегічний		Довгостроковий			
				Противник	Збалансований або захисний	Глобальний або локальний	Стратегічний або оперативний		Довгостроковий або середньостроковий			
		Норма	Високий або середній	Схильний	Наступальний	Глобальний	Стратегічний		Довгостроковий			
				Нейтральний	Збалансований	Глобальний або локальний	Стратегічний або оперативний		Середньостроковий			
				Противник	Захисний	Локальний або глобальний	Оперативний або стратегічний		Середньостроковий або короткостроковий			
		Нестача	Низький	Схильний	Збалансований або захисний	Локальний або глобальний	Оперативний або стратегічний		Середньостроковий або короткостроковий			
				Нейтральний	Збалансований або абсорбуючий	Локальний	Оперативний		Короткостроковий			
				Противник	Абсорбуючий	Локальний	Оперативний		Короткостроковий			

Принципи формування механізму інноваційного розвитку*

№ п/п	Принцип	Характеристика принципу
1	Принцип системності	Формування відкритої, динамічної системи імовірнісного характеру системи управління інноваційним розвитком.
2	Принцип адаптивності	Підтримання балансу зовнішніх, сформованих ринковим середовищем, і внутрішніх можливостей розвитку суб'єкта господарювання; Динамічності – динамічне приведення у відповідність цілей і спонукальних мотивів діяльності підприємства.
3	Принцип самоорганізації	Самостійне забезпечення підтримки обміну різними видами ресурсів: інформаційних, матеріальних, фінансових між структурними складовими підприємства та між підприємством і зовнішнім середовищем.
4	Принцип саморегуляції	Коригування системи управління господарською діяльністю підприємства відповідно до змін зовнішнього середовища.
5	Принцип ефективності	Зростання прибутку, розширення масштабів виробництва і можливостей нагромадження капіталу, підвищенням конкурентоспроможності підприємства.
6	Принцип керованості	Забезпечення відповідності фактичного стану інноваційного процесу бажаному, запланованому стану після реалізації системної трансформації.
7	Принцип збалансованості	Інноваційні процеси і проект реалізації системних перетворень повинні бути узгоджені у часі і термінах реалізації і являти собою єдиний процес.
8	Принцип вимірності	Має бути сформована система кількісних і якісних показників для оцінки ефективності стратегії інноваційного росту.
9	Принцип саморозвитку	Самостійне забезпечення умов функціонування підприємства відповідно до прийнятої стратегії розвитку.
10	Принцип невизначеності	Необхідність достовірного прогнозування і планування стратегії інноваційного росту, створення фінансових резервів для зменшення можливих негативних наслідків від можливих ризиків чи коректування строків виконання окремих інноваційних робіт (стадій, етапів) при їхньому плануванні.

* - складено автором за [62]

Нормативно-правове забезпечення інноваційної діяльності підприємства

№ п/п	Нормативно-правовий акт	Положення, які регламентуються
1	Господарський кодекс України, від 16.01.2003р. № 436-IV	визначення, правові основи, види, система державних гарантій інноваційної діяльності форми інвестування і державного регулювання
2	Цивільний кодекс України, від 16.01.2003р. № 435-IV	договірні відносини, що складаються в процесі розробки і виконання інноваційних проектів
3	Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991р. № 1560-XII	загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності поняття інноваційної діяльності як однієї з форм інвестиційної діяльності
4	Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002р. № 40-IV	правове регулювання комерційної інноваційної діяльності; визначення основних понять і термінів
5	Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 13.12.1991р. № 1977-XII	правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери
6	Закон України «Про спеціальний режим інвестиційної та інноваційної діяльності технологічних парків» від 16.07.1999р. № 991-XIV	визначення основних термінів, правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків
7	Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» від 10.02.1995р. № 51/95-ВР	поняття і завдання наукової і науково-технічної експертизи правові, організаційні і фінансові основи експертної діяльності в науково-технічній сфері
8	Закон України «Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій» від 09.04.2004р. № 1676-IV	терміни, мета та основні завдання, етапи виконання, фінансове забезпечення, організація і контроль виконання програми, очікувані результати
9	Закон України «Про наукові парки» від 25.06.2009р. № 1563-VI	правові, економічні, організаційні відносини, пов'язані із функціонуванням наукових парків
10	Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011р. № 3715-VI	правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності та їх реалізації в Україні
11	Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06.09.2012р. № 5205-VI	основи державної політики в інвестиційній сфері протягом 2013-2032 років щодо стимулювання залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки з метою запровадження новітніх та енергозберігаючих технологій, створення нових робочих місць, розвитку регіонів
13	Закон України «Про інноваційну діяльність» від 05.12.2012р. № 5460-17	правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів
14	Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 05.12.2012р. № 5460-17	правові, економічні, організаційні та фінансові засади державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій і спрямований на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України

* - складено автором

Характеристика основних моделей інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості [146]

№ п/п	Модель	Характеристика	Мета	Результат
1	2	3	4	5
1	Державної підтримки	Виконання держзамовлень за рахунок коштів державного бюджету	Вирівнювання науково-технічного потенціалу України і розвинених країн світу; забезпечення продовольчої безпеки держави	Забезпечення населення товарами народного споживання; розроблення і виробництво конкурентоздатної продукції для задоволення внутрішніх потреб та виходу на світовий ринок
2	Локального інноваційного середовища	Концентрація наукового, виробничого і фінансового потенціалу в один процес інноваційного розвитку	Розроблення нових продуктів, техніки, технологій	Стратегічні випереджаючі інновації з метою одержання вирішальних конкурентних переваг на ринку в перспективі
3	Внутрігалузові кластери	Поєднання галузевої науки, досліджень, розробки і виробництва у єдиний інноваційний ланцюг	Концентрація матеріальних і фінансових ресурсів на вирішенні проблем розвитку галузі	Вивчення конкурентних переваг; розроблення і трансфер нових технологій та продуктів
4	Розвиток міжгалузевих науково-технічних комплексів	Створення інноваційної системи за умови інтеграції всіх чинників впливу на виробничу діяльність	Підвищення якості науково-технічного потенціалу при мінімальних витратах ресурсів; трансфер технологій	Реакція на зміни у зовнішньому середовищі та нові перетворення, здійснювані конкурентами; дифузія інновацій
5	Світове співробітництво	Міжнародне науково-технічне співробітництво	Підвищення якості наукового потенціалу; впровадження передових світових досягнень; допомога материнських компаній	Широкий обмін науковими результатами і технологіями; використання передового світового досвіду
6	Змішана модель	Узгоджене поєднання елементів попередніх моделей	Задоволення різних інноваційних інтересів підприємств	Гармонійний інноваційний розвиток підприємства

Додаток К

Таблиця К.1

Відмінності концепції ринкового планування в механізмі інноваційного розвитку підприємства

Ознака	Характеристика концепції планування	
	Загальний розвиток	Інноваційний розвиток
Призначення плану	Ціль	Інструмент
Роль підприємства в процесі планування	Конкретизація завдань державного плану	Розробка плану інноваційного розвитку на основі даних аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища
Середовище	Стабільне	Динамічне
Принципи визначення планових показників	Екстраполяційні – на основі динаміки показників в минулому, припускається, що темпи і пропорції будуть збережені в майбутньому	Інтерполяційні – передбачають зворотній рух: від встановленої мети та відповідного кінцевого значення планових показників з обчисленням проміжних їх величин
Принципи планування	Відображення в планах єдності колективних інтересів	Комплексність, еластичність, наукове обґрунтування, безперервність
Суб'єкт планування	Значна кількість планових органів: держплан, галузеві міністерства	Підприємство інноваційного розвитку
Критерії якості планів	Обов'язковість виконання планових показників	Гнучкість, маневреність, забезпечення високого рівня адаптації до змін
Інформаційна база	Науково-технічні, економічні і соціальні прогнози держплану	Чинники зовнішнього і внутрішнього середовища; інноваційного потенціалу підприємства, виробничих можливостей; нових технологій і зразків продукції
Умови планування	Відсутність поля для маневреності дій і негнучкість системи планування	Багатоваріантність планування, оцінка оптимальності варіантів інноваційного розвитку
Процедура планування	Розробка, узгодження, затвердження, підтримка стабільності планових завдань	Передбачає постійне коригування планів інноваційного розвитку відповідно до нових умов функціонування
Етапи процесу планування	Визначення конкретних, деталізованих цілей на заданий період; шляхів і засобів їх досягнення; контроль за їх досягненням	Визначення мети планування, аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища, оцінка альтернатив, прийняття планового рішення інноваційного розвитку
Функції планування	Забезпечення ефективної ритмічної роботи всіх структурних підрозділів підприємства; раціонального використання його потенціалу	Структуризація цілей інноваційної діяльності та доведення їх до виконавців; формування програми заходів, наукових, технічних і виробничих завдань; взаємозв'язок у часі та просторі намічених цілей, заходів і виконавців; оцінка матеріальних, фінансових, науково-технічних ресурсів, необхідних для реалізації прийнятих інноваційних програм та проектів; регулювання процесу виконання видів робіт згідно з інноваційними програмами

* - побудовано автором

Таблиця К.2

Принципи формування системи планування інноваційного розвитку підприємства
легкої промисловості

№ п/п	Принцип планування	Зміст принципу планування
1	Принцип системності	об'єкт планування розглядається як система структурних елементів із взаємозв'язками і єдиним напрямком інноваційного розвитку, взаємозв'язок планових заходів і показників інноваційного розвитку по вертикалі і горизонталі
2	Принцип участі (партисипативності)	в процесі планування приймають участь спеціалісти, які мають реалізовувати плани інноваційного розвитку, при цьому поглиблюється розуміння працівниками організації підприємства, його внутрішніх зв'язків, інформаційних потоків, зростає кваліфікаційний рівень працівників
3	Принцип оптимальності	вибір найкращого варіанту плану інноваційного розвитку з декількох альтернативних, що сприяє підвищенню ефективності виробництва, максимальному задоволенню потреб споживачів на основі раціонального використання ресурсів
4	Принцип безперервності	при плануванні інноваційного розвитку мають бути забезпечені: підтримка безперервної планової перспективи; взаємоузгодження планів різних часових горизонтів; своєчасне розроблення планів і доведення їх до виконавців у термін, що дає можливість підготуватися до нормальної роботи в плановому періоді
5	Принцип гнучкості	система планування інноваційного розвитку підприємства має включати засоби оперативного реагування на зовнішні впливи, за необхідності змінювати свою спрямованість, при розробці планів необхідно передбачати певні резерви, особливо ресурсного забезпечення плану
6	Принцип науковості	врахування перспектив науково-технічного прогресу і застосування науково обґрунтованих прогресивних норм використання ресурсів
7	Принцип збалансованості плану	кількісна відповідність між взаємозалежними розділами і показниками плану впровадження інновацій, між необхідними та наявними ресурсами
8	Принцип необхідності	обов'язкова розробка планів при здійсненні інноваційної діяльності, що дозволить підприємству використати майбутні сприятливі умови та запобігти можливим перешкодам; покращити координацію дій персоналу та окремих підрозділів; раціонально розподілити ресурси та здійснювати контроль за роботою підприємства
9	Принцип альтернативності	розробка декількох альтернативних планових розробок інноваційного розвитку, з яких у подальшому обирається найкращий варіант.
10	Принцип пріоритетності	вибір пріоритетних напрямів інноваційного розвитку при плануванні, що обумовлено обмеженістю ресурсів та невідкладністю рішення найважливіших проблем у першу чергу
11	Принцип комплексності	розглядається всебічно як об'єкт планування інноваційного розвитку, так і його зв'язки з іншими процесами та явищами для врахування зміни всіх кінцевих результатів діяльності підприємства.
12	Принцип ефективності	розробка такого варіанту плану інноваційного розвитку, який при використанні обмежених ресурсів забезпечить отримання найбільшого економічного ефекту, оцінка ефекту підчас планування відбувається шляхом порівняння планових результатів з обраною метою, плановим нормативом доходності

* - складено і доповнено автором на основі [21, с. 63–65; 92, с. 19–21]

Таблиця К.3

Перелік запропонованих методів планування в механізмі інноваційного розвитку підприємства, їх переваги та недоліки

№ п/п	Назва методу	Суть методу	Переваги методу	Недоліки
1	2	3	4	5
1	Нормативний метод	планові показники розраховуються на основі науково-обґрунтованої сукупності норм і нормативів ресурсів	простота у використанні, можливість формування оптимістичного і песимістичного планів	постійний перегляд норм, що застосовуються, не врахування впливу зовнішніх факторів
2	Балансовий метод	здійсненні планового узгодження необхідних ресурсів та їх джерел з напрямками їх використання	попереднє узгодження необхідної кількості ресурсів та видатків на виконання планових завдань	складність реагування на непередбачені зміни, оскільки заплановані обсяги ресурсів можуть бути недостатніми
3	Факторний метод	визначення планових показників на основі розрахунків впливу найважливіших чинників, що обумовлюють їх зміни	врахування впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, здійснення багатоваріантних розрахунків	необхідність аналізування значного масиву вхідних даних, правильного відбору найістотніших факторів
4	Метод експертних оцінок	полягає у визначенні певних характеристик показників за допомогою суджень експертів	простота у формуванні, врахування професійних навичок та досвіду експертів	значний суб'єктивізм та складність у підборі належних експертів
5	Математико-статистичні методи	дослідження закономірностей динаміки розвитку показника і поширення темпів виявленої динаміки на прогнозований період	можливість отримання кількісної залежності між показником і факторами, які його зумовлюють	необхідність застосування спеціалізованого програмного забезпечення, належний кваліфікаційний рівень розробників плану
6	Методи математичного програмування	полягають у знаходженні екстремуму функції кількох змінних з обмеженнями на область визначення цих змінних	оптимізація конкретного показника із врахуванням наявних ресурсних обмежень на основі обраного критерію	необхідність оперування значною кількістю вхідних змінних за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення
7	Метод сіткового планування	наочне зображення виконання певного комплексу робіт, що відображає їхню логічну послідовність, наявні взаємозв'язки та заплановану тривалість	отримання орієнтованого часу, необхідного для виконання завдань, дає змогу враховувати невизначеність під час оцінювання тривалості виконання завдань	відсутність можливості формування альтернативних варіантів, не врахування втрат, зумовлених дестабілізуючими чинниками
8	Метод бенчмаркетингу	систематичне дослідження досвіду найбільш конкурентоздатних підприємств	дозволяє порівнювати діяльність власного підприємства з підприємствами-лідерами	складність отримання достовірної, своєчасної інформації, адаптації до власних умов господарювання

* - побудовано автором за [62, с. 284; 42, с. 280; 150, с. 249; 107; 149, с. 180]

Таблиця К.4

Запропоновані види планів в механізмі інноваційного розвитку підприємства
легкої промисловості

№ п/п	Вид планів	Сутність планів	Завдання планів	Складові планів	Періодичність розроблення
1	Стратегічні	плани підприємства, визначають основні напрями інноваційного розвитку підприємства на довготривалу перспективу	формулювання місії, цілей інноваційного розвитку підприємства, засобів їх досягнення на основі оцінки факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ	довгострокові плани інноваційного розвитку підприємства на період більше 5 років; середньострокові плани – деталізація довгострокових планів на період від 1 до 5 років.	Періодично або безперервно
2	Тактичні	плани інноваційного розвитку підприємства на короткостроковий або середньостроковий період	визначають сукупність конкретних дій і засобів для досягнення намічених цілей інноваційного розвитку	виявлення додаткових резервів для інноваційного розвитку підприємства	Безперервно
3	Оперативні	плани, що деталізують показники тактичних планів інноваційного розвитку для організації планомірної роботи підприємства, його структурних підрозділів протягом короткого проміжку часу	визначається час виконання окремих операцій виробничого процесу, оперативної підготовки виробництва, заходи щодо контролю, матеріального забезпечення виробництва	включає цехові (міжцехові), внутрішньоцехові – у розрізі ділянок і робочих місць – плани	Безперервно
4	Бізнес-план	програма дій інноваційного розвитку, пов'язаних часом і місцем реалізації, спрямованих на отримання прибутку на засадах реалізації підприємницького проекту	детальне обґрунтування концепції підготовленого для реалізації реального інноваційного проекту та основні його характеристики	інформування про мету діяльності; особливості виробничого процесу, продукції; обґрунтування прогнозу розвитку виробництва, економічної ефективності	Неперіодично, у разі необхідності реалізації нових проектів

* - складено автором за [60, с. 25; 98; 150, с. 184]

Таблиця К.5

Напрями побудови планів інноваційного розвитку за рівнем ієрархії

№ п/п	Напрямок планування	Суть напрямку	Переваги	Недоліки	Сфера використання
1	«Зверху-вниз»	розроблення планів підрозділів нижчого рівня здійснюється, виходячи із планів підрозділів вищого рівня	чітка вертикальна і горизонтальна координація розроблення планів підрозділів відповідно з загальною метою	недостатньо враховуються умови діяльності підрозділів, залучаються їх працівники до розробки планів	для підприємств з підрозділами внутрішньої кооперації, особливо невеликих підприємств
2	«Знизу-вверх»	послідовно інтегрує плани підрозділів нижчого рівня в плани підрозділів вищого рівня й остаточно – у загальний план підприємства	у планах більшою мірою враховуються можливості підрозділів, вони точніші, вищі мотиви до їх реалізації	ускладнюється вертикальна і горизонтальна координація, поєднання завдань підрозділів із загальною метою підприємства	підприємства з предметно спеціалізованими підрозділами, що виробляють продукцію на ринок (центри прибутку)
3	Комбінований метод	на основі планових завдань відповідно до стратегії підприємства на плановий період розробляються плани підрозділів у зворотному порядку	переваги послідовного і паралельного порядків планування,	складність врахування повною мірою відповідає вимог, поставлених вищим керівництвом	досить широка сфера застосування залежно від рівня організації планової роботи і фахового рівня управлінських кадрів

* - складено автором за [21, с. 65–67; 148, с. 92–101]

Таблиця К.6

Характеристика критеріїв обґрунтування вибору альтернативи інноваційного розвитку в умовах невизначеності

№ п/п	Критерій	Характеристика критерію
1	Критерій Байеса (критерій максимуму середнього виграшу)	В основі критерію лежить припущення, що відомі ймовірності настання можливих станів зовнішнього середовища, сума яких рівна 1, тобто враховано всі можливі стани середовища. Критерієм вибору служить значення математичного сподівання альтернатив, оптимальною вважається альтернатива з більшим значенням математичного сподівання
2	Критерій середнього значення і стандартного відхилення	Для оцінки розсіювання значень вибраного параметру щодо його середнього прогнозованого значення математичного сподівання, доцільно використовувати таку характеристику, як дисперсія – стандартне відхилення результатів як ступеня ризику в критерії прийняття рішень, вибирається альтернатива з найменшим стандартним відхиленням (дисперсією)
3	Критерій Лапласа	Можливі стани зовнішнього середовища розглядаються як рівноймовірні, якщо немає жодних відомостей про умови, за яких кожний стан може відбутися, такому випадку цінності кожної альтернативи можна обчислити за формулою звичайного середнього арифметичного всіх її можливих оцінок у різних станах природи. Оптимальною є та альтернатива, яка має найбільшу середню оцінку
4	Критерій Вальда	Критерій використовується у випадках, коли необхідна гарантія, щоб виграш у будь-яких умовах виявився не меншим найбільшого з можливих гірших, найкращим рішенням вважається рішення, для якого виграш виявиться максимальним із всіх мінімальних при різних варіантах умов, є критерієм крайнього песимізму,
5	Критерій Севіджа	Розрахунок критерію проводиться на основі матриці ризику, елементами якої є відхилення від кращого результату кожної окремої графи матриці прибутків, використовується за умови достатньої фінансової стабільності підприємства, коли є впевненість, що випадковий збиток не приведе до повного краху
	Критерій Гурвіца (критерій песимізму-оптимізму)	Критерій рекомендує в процесі прийняття рішення використовувати певний середній результат, що характеризує стан між крайнім песимізмом і крайнім оптимізмом, перевага віддається варіанту рішення, яке визначається максимумом серед лінійних комбінацій мінімального і максимального виграшів, застосовується у випадку, коли невідома ймовірність стану середовища

* - складено автором за [42, с. 61–75; 62, с. 157–169]

Таблиця К.7

Розрахунок критеріїв обґрунтування вибору альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку в умовах невизначеності

Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за максимінним критерієм Вальда (ММ-критерій)						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				ММ – критерій	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\min a_{ij}$ по i	$\max a_{ij}$ по j
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	100000	100000
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	117500	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	125000	
Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за критерієм Севіджа						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				Критерій Севіджа	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\max r_{ij}$ j	$\min r_i$
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	35000	
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	15000	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	10000	10000
Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за критерієм Лапласа						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				Критерій Лапласа	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\frac{\sum_{i=1}^n a_{ij}}{n}$	$\max_i \left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n a_{ij} \right)$
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	112500	
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	126875	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	131250	131250
Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за критерієм максимаксу						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				Критерій Лапласа	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\max a_{ij}$	$\max a_{ij}$ по j
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	135000	
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	132500	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	135000	135000

* - розраховано автором

Закінчення таблиці К.7

Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за критерієм Гермейєра						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				Критерій Гермейєра	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\min_j P_{ia_{ij}}$	$\max a_{ij}$ по j
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	10000	
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	13250	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	13500	13500
Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за критерієм Гурвіца за умов оптимізму						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				Критерій Гурвіца	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\left[\begin{matrix} k \min_j a_{ij} + (1-k) \max_i a_{ij} \end{matrix} \right]$	$\max A_i$
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	208000	
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	223500	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	233000	233000
Вибір альтернативи створення виробничих запасів для інноваційного розвитку підприємства за критерієм Гурвіца за умов песимізму						
Альтернативи формування виробничих запасів	Стани зовнішнього середовища				Критерій Гурвіца	
	S ₁	S ₂	S ₃	S ₄	$\left[\begin{matrix} k \min_j a_{ij} + (1-k) \max_i a_{ij} \end{matrix} \right]$	$\max A_i$
x1 – придбати у перший квартал 4000 од.	100000	115000	135000	100000	107000	
x2 – зробити запас на другий квартал 4500 од.	117500	127500	130000	132500	120500	
x3 – придбати у перший квартал 5000 од.	135000	130000	125000	135000	127000	127000

* - розраховано автором

Додаток Л

Таблиця Л.1

Принципи формування системи планування інноваційного розвитку підприємства
легкої промисловості

№ п/п	Принцип планування	Зміст принципу планування
1	Принцип зовнішнього доповнення	при прогнозуванні інноваційного розвитку підприємства необхідно враховувати економічні і соціальні умови регіону, на території якого діє підприємство
2	Принцип наукового підходу	прогноз інноваційного розвитку підприємства повинен базуватися на комплексному науковому підході і враховувати новітні розробки в області прогностики різних напрямків фінансово-економічної діяльності і досвід їх застосування на практиці
3	Принцип комплексності	прогноз інноваційного розвитку підприємства має охоплювати всі сторони діяльності підприємства для побудови комплексу заходів щодо усунення недоліків і підвищення результативності його діяльності
4	Принцип точності і вірогідності	прогнозування інноваційного розвитку підприємства має базуватися на точній, достовірній і несуперечливій інформації, підкріплюватися відповідними оцінками точності і вірогідності самого прогнозу
5	Принцип корисності	результати прогнозу інноваційного розвитку підприємства необхідно застосовувати в подальшій діяльності підприємства при обґрунтуванні, коректуванні та уточненні планових показників
6	Принцип програмної плановості	прогнозування інноваційного розвитку підприємства має базуватися на програмному методі планування, тобто при наявності програм прогнозів: оперативного прогнозування, короткострокового прогнозування, середньострокового прогнозування і т.д., для кожної програми розробляється і затверджується регулярний план конкретних видів прогнозу
7	Принцип об'єктивності	прогнозування інноваційного розвитку підприємства повинно здійснюватись на основі об'єктивних даних, а висновки за результатами прогнозу формуються із врахуванням знань, досвіду і думок всіх співробітників підприємства, що мають повноваження на його проведення
8	Принцип безперервності	узгодженість планування і перспективного прогнозування інноваційного розвитку підприємства за умов визначальної ролі останнього, потребує коригування прогнозів по мірі надходження нових даних
9	Принцип адекватності	результати прогнозу інноваційного розвитку підприємства повинні бути порівнянними з даними, отриманими по інших підприємствах легкої галузі, з усередненими показниками інших підприємств, а також з результатами цього ж підприємства за ряд попередніх періодів
10	Принцип варіантності	при прогнозуванні інноваційного розвитку підприємства необхідна розробка різних варіантів прогнозу, виходячи з прогнозу змін зовнішніх умов
11	Принцип економічності	витрати на проведення прогнозування інноваційного розвитку підприємства повинні бути мінімізовані для одержання необхідного рівня ефекту

* - складено і доповнено автором на основі [69, с. 629–630; 149, с. 179–180]

Таблиця Л.2

Види прогнозів інноваційного розвитку підприємства та їх призначення

№ п/п	Класифікаційна ознака	Вид прогнозу	Призначення прогнозу, його зміст
1	Зміст прогнозу	Пошуковий	Аналіз перспектив розвитку тенденцій теперішнього в майбутньому, визначення можливих варіантів і змін, допустимих в найближчій перспективі
		Нормативний	Аналіз можливих шляхів досягнення цілей оптимізації управління
		Аналітичний	Визначення пізнавальну цінність різних методів і засобів дослідження майбутнього
2	Способи прогнозування	Експертний	Основа на мобілізації професійного досвіду та інтуїції експертів
		Екстраполяція	Перенесення закономірностей минулого і сучасного розвитку на майбутнє.
		Моделювання	Дослідження пошукових і нормативних моделей.
3	Характер відбиваних властивостей	Кількісний	Прогноз, який базується на кількісних показниках.
		Якісний	Прогноз, який базується на якісних показниках.
		Системний	Системне представлення об'єкту прогнозування.
4	Дискретність представлення результату	Інтервальний	Прогноз, результат якого представлений у вигляді довірчого інтервалу характеристики об'єкту прогнозування для заданої вірогідності здійснення прогнозу.
		Точковий	Прогноз, результат якого представлений у вигляді єдиного значення характеристики об'єкту прогнозування без вказівки довірчого інтервалу.
5	Термін і характер прогнозування	Стратегічний	Метою є передбачення найважливіших параметрів розвитку підприємства в середньостроковій та більш віддаленій перспективах
		Довгостроковий	Період попередження більше 5 років
		Середньостроковий	Період попередження від 1 до 5 років
		Короткостроковий	Період попередження від 1 місяця до 1 року
		Оперативний	Для виявлення можливостей у вирішенні конкретних проблем стратегічних прогнозів щодо поточної діяльності та короткострокових перспектив, до одного місяця
6	Ступінь детермінованості	Детерміновані (визначені або передбачувані)	Опис об'єкта без втрат інформації
		Стохастичні (імовірнісні)	Врахування випадкових складових для задоволення вимог точності та достовірності прогнозу
		Змішані	Частково в детермінованому, частково в стохастичному вигляді
7	Характер розвитку об'єкта в часі	Дискретні (переривані)	Регулярна складова (тренд) яких змінюється стрибками у фіксовані моменти часу
		Аперіодичні	Опис регулярної складової у вигляді безперервної функції часу
		Циклічні	Опис регулярної складової у вигляді періодичної функції часу
8	Ступінь імовірності настання подій	Інваріантні	У розрахунку на високий ступінь визначеності майбутнього середовища прогноз містить лише один варіант розвитку подій
		Варіантні	Розробляється декілька варіантів розвитку подій зовнішнього середовища із врахуванням певної невизначеності його майбутнього стану
	Можливість впливу підприємства на майбутнє	Активний	Активні дії з проєктування майбутнього, реальний вплив на зовнішнє середовище
		Пасивний	Підприємство не намагається впливати на середовище свого функціонування

* - складено автором за [69, с. 495–497; 117, с. 128–130]

Особливості методів прогнозування

Метод	Суть методу	Сфера застосування	Особливості методу	Задачі, що можна вирішувати
Математичні методи параметричного прогнозування	Визначення тенденцій розвитку об'єктів, що мають кількісні статистичні дані про їх минулий і сьогоднішній стан	При відповідності статистичних даних вимогам математичного методу; за наявності кількісної інформації	Часові проміжки між елементами ряду повинні мати однакову тривалість, пропуски даних не допускається	Задачі прогнозу екстраполяції, задачі методу найменших квадратів
Прогнозування за аналогією	Полягає у перенесенні раніше сформованої моделі розвитку об'єкта-аналога на прогнозований об'єкт	Розв'язання проблем, звичних для осіб, що приймають рішення	Застосування кількісних показників для порівняння прогнозів та оцінки достовірності.	Рішення ситуаційних управлінських задач
Експертні методи	Грунтуються на використанні оцінки спеціалістів-експертів щодо перспектив розвитку економічних процесів у майбутньому	Економічна кон'юнктура. Розвиток об'єктів великої складності	Метод за своєю сутністю є інтуїтивним, в його основу покладений спосіб збирання інформації анкетуванням	В умовах відсутності достовірної статистики, невизначеності, в екстремальних ситуаціях
Колективна генерація ідей	Синтез об'єкт прогнозу, мультифакторний аналіз подій, аналіз подій зі сторони детермінуючих чинників	Отримання блоку ідей з прогнозування і прийняття рішень	Необхідна група для аналізу проблемної ситуації, систематизації ідей та оцінки можливості їх реалізації	Визначення всього можливого кола варіантів розвитку керованого об'єкта. Отримання сценарію розвитку об'єкта управління
Морфологічний аналіз	Виявлення структури об'єкта прогнозування та оцінка можливих значень її елементів і варіантів взаємодії цих значень.	В умовах малого обсягу інформації про досліджувану проблему, для систематизації можливих варіантів її рішення	Використання повної сукупності знань про об'єкт, необхідною вимогою є повна відсутність попередніх думок	Прогнозування результату фундаментальних досліджень, при відкритті нових ринків, формуванні нових потреб

* - складено автором за [47, с. 484–485; 69, с. 627–638]

Таблиця Л.4

Фактичні дані про обсяги реалізації інноваційної продукції ПАТ «Володарка»
протягом 2012–2013 років

№п.п.	Місяць	Обсяг продажів (тис. грн.)	№п.п.	Місяць	Обсяг продажів (тис. грн.)
1	липень	1129,18	13	липень	1231,36
2	серпень	742,17	14	серпень	805,65
3	вересень	670,78	15	вересень	727,12
4	жовтень	389,52	16	жовтень	417,74
5	листопад	532,46	17	листопад	574,97
6	грудень	478,46	18	грудень	515,57
7	січень	375,77	19	січень	402,61
8	лютий	273,07	20	лютий	289,64
9	березень	393,74	21	березень	422,38
10	квітень	476,54	22	квітень	513,46
11	травень	634,41	23	травень	687,11
12	червень	1135,82	24	червень	1238,67

* - побудовано автором

Таблиця Л.5

Визначення значення сезонної компоненти

Місяці	Фактичні дані	Значення тренда	Сезонна компонента
1	1129,18	1053,99	75,19
2	742,17	876,64	-134,47
3	670,78	666,59	4,19
4	389,52	484,94	-95,42
5	532,46	364,94	167,52
6	478,46	318,16	160,30
7	375,77	340,07	35,70
8	273,07	414,88	-141,81
9	393,74	519,79	-126,05
10	476,54	628,60	-152,06
11	634,41	714,61	-80,20
12	1135,82	752,93	382,89
1	1231,36	1053,99	177,37
2	805,65	876,64	-70,99
3	727,12	666,59	60,53
4	417,74	484,94	-67,20
5	574,97	364,94	210,03
6	515,57	318,16	197,41
7	402,61	340,07	62,54
8	289,64	414,88	-125,24
9	422,38	519,79	-97,41
10	513,46	628,60	-115,14
11	687,11	714,61	-27,50
12	1238,67	752,93	485,74

* - розраховано автором

Таблиця Л.6

Розрахунок відкоригованого значення сезонної компоненти

Місяці	2012 рік	2013 рік	Разом	Середнє	Сезонна компонента
1	75,19	177,37	252,56	126,28	93,53
2	-134,47	-70,99	-205,46	-102,73	-135,48
3	4,19	60,53	64,72	32,36	-0,39
4	-95,42	-67,20	-162,62	-81,31	-114,06
5	167,52	210,03	377,55	188,78	156,03
6	160,30	197,41	357,71	178,86	146,11
7	35,70	62,54	98,24	49,12	16,37
8	-141,81	-125,24	-267,05	-133,53	-166,27
9	-126,05	-97,41	-223,46	-111,73	-144,48
10	-152,06	-115,14	-267,20	-133,60	-166,35
11	-80,20	-27,50	-107,70	-53,85	-86,60
12	382,89	485,74	868,63	434,32	401,57
			Сума	392,96	0,00

* - розраховано автором

Таблиця Л.7

Розрахунок похибок побудованої моделі

Місяць	Обсяг продажів	Значення моделі	Відхилення
1	1129,18	1147,52	-18,34
2	742,17	741,16	1,01
3	670,78	666,20	4,58
4	389,52	370,89	18,63
5	532,46	520,97	11,49
6	478,46	464,27	14,19
7	375,77	356,44	19,33
8	273,07	248,61	24,46
9	393,74	375,32	18,42
10	476,54	462,25	14,29
11	634,41	628,01	6,40
12	1135,82	1154,50	-18,68
13	1231,36	1147,52	83,84
14	805,65	741,16	64,49
15	727,12	666,20	60,92
16	417,74	370,89	46,85
17	574,97	520,97	54,00
18	515,57	464,27	51,30
19	402,61	356,44	46,17
20	289,64	248,61	41,03
21	422,38	375,32	47,06
22	513,46	462,25	51,21
23	687,11	628,01	59,10
24	1238,67	1154,50	84,17

* - розраховано автором

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адвокатова Н. О. Дослідження сучасного стану підприємств легкої промисловості України / Н. О. Адвокатова // Економічні інновації : Зб. наук. пр. – Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2012. – Вип. 47. – С. 5–14.
2. Амбросов В. Я. Наукові положення удосконалення економічного і господарського механізмів розвитку підприємств / В. Я. Амбросов, Т. Г. Маренич // Економіка. – 2005. – № 10. – С. 14–18.
3. Андрощук Г. А. Стимулирование инновационной деятельности в Украине : финансово-кредитный механизм / Г. А. Андрощук // Проблемы науки. – 2005. – № 3. – С. 22–27.
4. Артус М.М. Формування механізму ринкового ціноутворення на економічні блага / М. М. Артус // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 5. – С. 255–258.
5. Бакум В. В. Особливості формування системи управління регіоном : научное издание / В. В. Бакум // Економіка АПК. – 2007. – № 4. – С. 27–33.
6. Балабанова Л. В. Маркетинг : підручник / Л. В. Балабанова. – 2-ге вид. , перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2004. – 645 с.
7. Беляєв О. О. Політична економія : Навч. посібник / О. О. Беляєв, А. С. Бебело. – К. : КНЕУ, 2001. – 328 с.
8. Біленська Я. Р. Використання збалансованої системи показників для оцінювання потенціалу інноваційного розвитку виробничо-господарського об'єднання / Я. Р. Біленська // Бізнес Інформ. – 2014. – №1. – С. 216–221.
9. Білецька Л. В. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка) : навч. пос. / Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 688 с.
10. Біловодська О. А. Еволюція факторів економічного зростання та роль інновацій на сучасному етапі соціально-економічного розвитку / О. А. Біловодська // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – 2002. – № 3–4. – С. 169–184.

11. Блюмин С. Л. Модели и методы принятия решений в условиях неопределенности / С. Л. Блюмин, И. А. Шуйкова. – Липецк : ЛЭГИ, 2001. – 138 с.
12. Божкова В. В. Состав хозяйственного механизма / В. В. Божкова // Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 19–21 червня 2012 р. / Відп. за вип. О. В. Прокопенко. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 9-11.
13. Бондаренко М. І. Проблеми активізації інноваційної активності українських підприємств як фактор підвищення конкурентоспроможності в умовах фінансово-економічної кризи / М. І. Бондаренко, Л. С. Любохинець, В. В. Мельник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2011. – № 6, т. 1. – С. 84–89.
14. Бродецкий Г. Л. Системный анализ в логистике. Выбор в условиях неопределенности / Г. Л. Бродецкий. – М. : Academia, 2010. – 336 с.
15. Бутенко А. І. Феномен кластера у формуванні інноваційної моделі економіки регіону / А. І. Бутенко, Є. В. Лазарева // Інвестиції : теорія та практика. – 2009. – № 2. – С. 25–28.
16. Бутенко Н. В. Основи маркетингу : навчальний посібник / Н. В. Бутенко. – К. : Київський університет, 2006. – 140 с.
17. Василенко В. О. Інноваційний менеджмент : навчальний посібник / В. О. Василенко, В. Г. Шматько ; за ред. В. О. Василенко. – Вид. 3-є, вип. та доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 440 с.
18. Васильев А. А. Методы выбора постоянной сглаживания в модели прогнозирования Брауна / А. А. Васильев // Вестник ТвГУ. Серия : Экономика и управление. – 2013. – Выпуск 17. – С. 183–196.
19. Виробництво основних видів промислової продукції за 2003–2014 роки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
20. Владимирова Т. А. Финансово-экономический механизм интеграционного взаимодействия в сложной экономической системе : рычаги и методы / Т. А. Владимирова. – Новосибирск : СИФБД, 2002. – 127 с.
21. Внутрішній економічний механізм підприємства : Конспект лекцій /

Укладач І. В. Новикова. – Суми : СумДУ, 2009. – 185 с.

22. Внутрішній економічний механізм підприємства : Навч. посібник / М. Г. Грещак, О. М. Гребешкова, О. С. Коцюба ; за ред. М. Г. Грещака. – К. : КНЕУ, 2001. – 228 с.

23. Внутрішній економічний механізм підприємства : навчальний посібник / [В. М. Гончаров, Н. В. Касьянова, Н. В. Вецепура та ін.]. – Донецьк : СПД Купріянов В. С., 2007. – 284 с.

24. Войнаренко М. П. Кластери в інституційній економіці : монографія / М. П. Войнаренко. – Хмельницький : ХНУ, 2011. – 502 с.

25. Гаврилко П. П. Фактори інноваційного розвитку промисловості / П. П. Гаврилко, А. В. Колодійчук, В. М. Черторижський // Науковий вісник НЛТУ. – 2011. – Вип. 21.11. – С. 201–205.

26. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України : монографія / В. М. Геєць, В. П. Семиноженко. – Харків : Константа, 2006. – 272 с.

27. Герасимов Б. И. Комплексный экономический анализ финансово-хозяйственной деятельности организации : учеб. пособие / Б. И. Герасимов, Т. М. Коновалова, С. П. Спиридонов, Н. И. Саталкина. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2008. – 160 с.

28. Герасимчук К. Ю. До вивчення нових аспектів проблематики ціноутворення вітчизняних підприємств в умовах ринку / К. Ю. Герасимчук // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3 (7). – С. 20–24.

29. Гетьман О. О. Економіка підприємства : навч. посіб. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – 2-ге видання. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.

30. Головне управління статистики у Вінницькій області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vn.ukrstat.gov.ua>.

31. Гончар О. І. Формування інноваційного потенціалу підприємства / О. І. Гончар, А. В. Франчук, М. В. Бакалюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 3, т. 2. – С. 51–53.

32. Гончаров В. М. Формування організаційно-економічного механізму системи інноваційного розвитку підприємств регіону : монографія / [В. М. Гончаров,

Ю. Н. Доречинський, В. Ю. Припотень та ін.] – Донецьк, 2009. – 280 с.

33. Городиський Т. І. Інноваційний потенціал : фактори впливу / Т. І. Городиський // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.2. – С. 276–284.

34. Господарський кодекс України : Закон України від 16. 01. 2003 р. № 436IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18; 19–20; 21–22. – 144 с.

35. Гриньов А. В. Інноваційний розвиток промислових підприємств : концепція, методологія, стратегічне управління / А. В. Гриньов. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 308 с.

36. Данілов О. Д. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях: навч. посіб. / О. Д. Данілов, Т. В. Паєнтко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.

37. Денисенко М. П. Інформаційне забезпечення ефективного управління підприємством / М. П. Денисенко, І. В. Колос // Економіка та держава. – 2006. – № 7. – С. 19–24.

38. Державна регіональна політика України : особливості та стратегічні пріоритети : монографія / за ред. З. С. Варналія. – К. : НІСД, 2007. – 820 с.

39. Державне регулювання економіки : Навч. посіб. / [С. М. Чистов, А. Є. Никифоров, Т. Ф. Куценко та ін.]. – Вид. 2-ге, доопрац. і допов. – К. : КНЕУ, 2004. – 440 с.

40. Добролюбов И. К. Формирование системы показателей управления партнёрскими отношениями / И. К. Добролюбов // Журнал экономической теории. – 2009. – № 4. – С. 34–38.

41. Довжик О. О. Економічний механізм функціонування сільськогосподарських підприємств / О. О. Довжик // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». – 2010. – Вип. 2. – Суми : СНАУ, 2010. – С. 194–200.

42. Донець Л. І. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : Навч. посіб. / [Л. І. Донець, О. В. Шепеленко, С. М. Баранцева та ін.] ; за заг. ред. Л. І. Донець. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.

43. Доценко І. О. Сучасний стан і перспективи розвитку підприємств легкої

промисловості Хмельницької області / І. О. Доценко // Актуальні проблеми розвитку регіону : науковий збірник. – 2012. – Вип. 8, т. 2. – С. 157–162.

44. Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.

45. Економічна теорія: макро– та мікроекономіка. Навч. посібник / За ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. – К. : Альтернативи, 2005. – 608 с.

46. Економічна теорія : підручник / За ред. І. Ф. Комарницького. – Вид. – 2-ге., перероб. і доповн. – Чернівці : Рута, 2008. – 431 с.

47. Економічна теорія: Політекономія: [підручник] / [В. Д. Базилевич, Н. І. Гражевська, К. С. Базилевич та інш.]; за ред. В. Д. Базилевича. – 7-ме вид. , стер. – К. : Знання-Прес, 2008. – 719 с.

48. Експрес-випуск Головного управління статистики у Вінницькій області від 18.12.2012 р. №06-90 / 1450 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vn.ukrstat.gov.ua/index.php/express-editions/-2012-.html>.

49. Експрес-випуск Державної служби статистики України від 14.12.2012 р. №06/ 2-37/781 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

50. Жук І. М. Діяльність суб'єктів малого підприємництва. Статистичний збірник / І. М. Жук. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – 204 с.

51. Завадський Й. С. Менеджмент : підручник / Й. С. Завадський – К. : УФІМБ, 2003 – 641 с.

52. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 року № 40 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

53. Закон України «Про наукові парки» № 1563-VI від 25 червня 2009 року // Відомості Верховної Ради. – 2009. – № 51. – 757 с.

54. Закон України «Про ціни й ціноутворення» від від 21. 06. 2012 № 5007-VI зі змінами і доповненнями (остання редакція від 05. 01. 2013, підстава 5496-17) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

55. Захарова Т. В. Проблеми ефективності та перспективи розвитку інноваційної діяльності України / Т. В. Захарова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 3, т. 2. – С. 197–199.

56. Захарченко В. І. Інноваційний менеджмент : теорія і практика в умовах трансформації економіки : навч. посіб. / В. І. Захарченко, Н. М. Корсікова, М. М. Меркулов. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.

57. Зацна Л. Я. Система маркетингових інструментів підприємств / Л. Я. Зацна // Торгівля і ринок України. – 2011. – Вип. 31, т. 2. – С. 55–64.

58. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://competitiveukraine.org.ua/uploadfiles/ckfinder/files/reports/2013/FEG_report_2013_body_ukr_web.pdf.

59. Іваницький О. О. Господарський механізм у системі державного регулювання економіки / О. О. Іваницький, В. В. Косенко // Актуальні проблеми державного управління. – 2008. – № 2. – С. 119–126.

60. Іванова В. В. Планування і контроль на підприємстві : навчальний посібник / В. В. Іванова. – Суми : Університетська книга, 2011. – 443 с.

61. Івченко А. О. Тлумачний словник української мови / А. О. Івченко. – Вид. 13-е. – Харків : Фоліо, 2008. – 540 с.

62. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.

63. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком : Навчальний посібник / С. М. Ілляшенко. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Суми : Університетська книга ; К. : Княгиня Ольга, 2005. – 324 с.

64. Інноваційне управління промисловими підприємствами в системі ефективного використання конкурентного потенціалу : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Нижника. – Хмельницький : ХНУ, 2014. – 547 с.

65. Історія економіки і економічної думки : ХХ – початок ХХІ ст. : навчальний посібник / За ред. В. В. Козюка, Л. А. Радіонової. – Київ : Знання, 2011. – 582 с.

66. Йохна В. М. Побудова системи управління інноваційним розвитком підприємства на основі функціонально-вартісного підходу / В. М. Йохна, В. М. Нижник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 3, т. 1. – С. 50–54.

67. Калініченко Л. Л. Методика порівняльної оцінки ефективності діяльності підприємств у складі ПФГ та самостійно функціонуючих підприємств / Л. Л. Калініченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2009. – № 25. – С. 34–38.

68. Ковалев В. В. Финансовый анализ : методы и процедуры : учебник / В. В. Ковалев / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 560 с.

69. Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посіб. – К. : Знання, 2008. – 679 с.

70. Ковальчук С. В. Інноваційний розвиток українських підприємств : реалії та перспективи / С. В. Ковальчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2011. – № 6, т. 1. – С. 7–10.

71. Корсікова Н. М. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства в сучасних умовах / Н. М. Корсікова // Економіка харчової промисловості. – № 3. – 2009. – С. 8–11.

72. Круглова Н. Ю. Стратегический менеджмент : учебник для вузов / Н. Ю. Круглова, М. И. Круглов. – М. : Изд-во РДЛ, 2011. – 464 с.

73. Круш П. В. Національна економіка : регіональний та муніципальний рівень : підручник / П. В. Круш, О. О. Кожемяченко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 320 с.

74. Кудлаєнко С. В. Наукові засади формування економічного механізму адаптації підприємств до кризових умов / С. В. Кудлаєнко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 5, т. 2. – С. 32–36.

75. Кудлай В. Г. Актуальні проблеми ціноутворення на підприємствах в сучасних умовах / В. Г. Кудлай // Український соціум. – 2006. – № 6. – С. 73–81

76. Кузьмін О. Фактори інноваційного розвитку підприємств / О. Кузьмін, Т. Кужда // Схід. – 2006. – № 2. – С. 35–39.

77. Литвиненко Я. В. Маркетингова цінова політика : навч. посіб. / Я. В. Литвиненко. – К. : Знання, 2010. – 294 с.

78. Мазур В. Вдосконалення систем мотивації праці / В. Мазур // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2008. – № 7. – С. 43–46.

79. Мазур О. Є. Ринкове ціноутворення : навчальний посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 480 с.

80. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : підруч. / Т. В. Майорова. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

81. Маказан Е. В. Сучасні аспекти ціноутворення в Україні / Е. В. Маказан, І. С. Медведєва // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2012. – № 2 (18), т 1. – С. 255–264.

82. Маркетинг. Менеджмент. Інновації : монографія / за ред. д. е. н., проф. С. М. Ілляшенка. – Суми : Папірус, 2010. – 621 с.

83. Медынский В. Г. Инновационный менеджмент / В. Г. Медынский. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 294 с.

84. Меркулов Н. Н. Научно – технологическая деятельность : инновационный аспект / Н. Н. Меркулов ; Одес. нац. ун-т им. И. И. Мечникова. – О. : Астропринт, 2007. – 120 с.

85. Метеленко Н. Г. Передумови формування внутрішнього господарського механізму ефективного функціонування виробничих промислових підприємств в умовах ринку / Н. Г. Метеленко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2008. – № 4. – С. 70–76.

86. Механізми підвищення конкурентного потенціалу промислових підприємств : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Нижника, канд. екон. наук, доц. М. В. Ніколайчука. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 347 с.

87. Микитюк П. П. Інноваційна діяльність : навч. посіб / П. П. Микитюк, Б. Г. Сенів. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.

88. Інноваційний розвиток підприємства. Навчальний посібник / За ред. П. П. Микитюка. – Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. – 224 с.

89. Інноваційний розвиток промислового підприємства . Економічний аналіз: зб. Наук. Праць. – Тернопіль:ВПЦ ТНЕУ «Економічна думка», 2013. – Вип. 12. – Частина 3. – С. 339-343.

90. Мостенська Т. Л. Економічний механізм регулювання економічних процесів в країні / Т. Л. Мостенська // Аграрний вісник Причорномор'я.

Економічні науки. – № 6 (13). – Одеса : Одеський державний сільськогосподарський інститут, 2001. – С. 6–10.

91. Мочерний С. В. Економічна теорія : навч. посіб. / С. В. Мочерний. – Вид. 4-те, стер. – К. : Академія, 2009. – 640 с.

92. Мошек Г. Є. Менеджмент підприємства : підручник / Г. Є. Мошек, Л. А. Гомба, Л. П. Піддубна. – К. : КНТЕУ, 2002. – 370 с.

93. Несторишен І. В. Формування сучасної концепції планування діяльності промислових підприємств / І. В. Несторишен // Сталій розвиток економіки : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010. – № 3. – С. 62–67.

94. Нечаюк Л. І. Готельно-ресторанний бізнес : менеджмент : навчальний посібник / Л. І. Нечаюк, Н. О. Телеш. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 348 с.

95. Нижник В. М. Механізм стимулювання інноваційної спроможності промислових підприємств / В. М. Нижник, В. П. Лещук // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 1. – С. 173–177.

96. Нижник В. М. Механізми підвищення конкурентного потенціалу промислових підприємств за умов поглиблення міжнародної конкуренції / В. М. Нижник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 3, т. 3. – С. 7–11.

97. Нижник В. М. Стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку промислових підприємств : зарубіжний досвід та вітчизняна практика / В. М. Нижник, І. В. Пасічник // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – № 6, т. 3 – С. 7–9.

98. Нижник В. М. Проблеми виходу інноваційних технологій підприємств легкої промисловості на зовнішній ринок / В. М. Нижник, І. В. Пасічник // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2, т. 3. – С. 199–203.

99. Нижник І. В. Управління конкурентоспроможністю промислових підприємств : методи та механізми підвищення : монографія / І. В. Нижник ; за наук. ред. д-ра екон. наук М. П. Войнаренка. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 219 с.

100. Носова Н. І. Стратегічні напрямки державної підтримки легкої

промисловості України в умовах лібералізації міжнародної торгівлі / Н. І. Носова, І. М. Сараєва // Економічні інновації. – 2012. – № 47. – С. 165–177.

101. Орехов С. А. Основы корпоративного управления : учебник / С. А. Орехов, В. А. Селезнев. – М. : Маркет ДС, 2006. – 408 с.

102. Орлов О. О. Планування діяльності промислового підприємства : підручник для студ. вищих навч. закл. / О. О. Орлов. – К. : Скарби, 2002. – 336 с.

103. Орлов О. О. Ціноутворення на нову продукцію виробничо-технічного призначення : монографія / О. О. Орлов , Є. Г. Рясних, О. В. Савченко. – Київ : Освіта України, 2011. – 130 с.

104. Основы економічної теорії : підручник / [А. А. Чухно, П. С. Єщенко, Г. Н. Климко та ін.] ; за ред. А. А. Чухна. – К. : Вища шк., 2001. – 606 с.

105. Осовська Г. В. Економічний словник / Г. В. Осовська , О. О Юркевич, Й. С. Завадський. – К. : Кондор, 2007. – 358 с.

106. Осовська Г. В. Основы менеджменту : підручник / Г. В. Осовська, О. А. Осовський. – Вид. 3-є, перероблене і доповнене. – К. : Кондор, 2008. – 664 с.

107. Осовська Г.В. Формування ефективної інноваційної політики на підприємствах харчової промисловості в контексті реалізації технологічних інновацій / Г.В. Осовська, А.О. Фещенко // Науково-практичний журнал «Інвестиції: практика та досвід». – 2015. - №10. – С. 71-75.

108. Осовська Г.В. Формування інноваційного менеджменту підприємства на основі синергетичної взаємодії технологічних інновацій з ресурсною організаційно-управлінською та маркетинговою складовими бізнесу / Г.В. Осовська, А.О. Фещенко // Науково-практичний журнал «Агросвіт». – 2015. - №11. – С. 44-50.

109. Осовська Г.В. Управління інтелектуальною складовою інноваційного потенціалу при здійсненні технологічних інновацій на підприємствах харчової промисловості / Г.В. Осовська, А.О. Фещенко // «Інноваційна економіка». – 2015. - №10. – С. 71-75.

110. Павлова Л. Н. Финансы предприятий : учебник для вузов / Л. Н. Павлова. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Москва : Юнити-Дана, 2003. – 447 с.

111. Павловська Н. Щодо посилення мотивації до праці / Н. Павловська //

Україна : аспекти праці. –2010. – № 3. – С. 16–20.

112. Паламарчук В. О. Господарський механізм : його місце і роль у системі державного регулювання суспільного виробництва / В. О. Паламарчук // Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. – 2001. – № 3. – С. 50–56.

113. Петухова О. М. Моделі інноваційного розвитку підприємств харчової промисловості / О. М. Петухова // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 119–124.

114. Петухова О. М. Науковий парк як ядро інноваційних структур кластерного типу / О. М. Петухова // Вісник ЖДТУ. – 2014. – № 1 (67). – С. 107–111.

115. Підвищення конкурентного потенціалу та економічної безпеки промислових підприємств за умов розвитку глобалізаційних процесів : монографія / За наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Нижника. – Хмельницький : ХНУ, 2013. – 525 с.

116. Підкамінний І. М. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства / І. М. Підкамінний, В. С. Ціпуринда // Ефективна економіка. – 2011. – № 3. – С. 1–4.

117. Пілявоз Т. М. Інноваційний розвиток підприємства як важливий аспект розвитку економіки / Т. М. Пілявоз // Інноваційна економіка. – 2012. – № 4. – С. 185–190.

118. Політична економія : навч. посіб. / Г. А. Оганян, В. О. Паламарчук, А. П. Румянцев та ін. ; За заг. ред. Г. А. Оганяна. – К. : МАУП, 2003. – 520 с.

119. Полозова Т. В. Сутність організаційно-економічного механізму функціонування підприємств промисловості / Т. В. Полозова, Ю. В. Овсюченко // Вісник МСУ. Економічні науки. –2005. – №1–2, т. 8. – С. 63–65.

120. Портер М. Конкуренція / М. Портер ; пер. з англ. – М. : Вільямс, 2005. – 608 с.

121. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 року № 1548 «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1548-96-%D0%BF>

122. Присенко Г. В. Прогнозування соціально-економічних процесів : навч.

посіб. / Г. В. Присенко, Є. І. Равікович. – К. : КНЕУ, 2005. – 378 с.

123. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у транзитивній економіці : монографія / За заг. ред. д. е. н., проф. С. М. Ілляшенка. – Суми : Університетська книга, 2005. – 582 с.

124. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райзберг, Л. М. Лозовский, Б. А. Стародубцева. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 496 с.

125. Редченко К. І. Ціноутворення в сучасних умовах / К. І. Редченко // Науковий вісник НЛТУУ. – 2009. – Вип. 19. 4 – С. 222–230.

126. Резнікова Н. В. До питання про адаптивність європейської соціальної моделі до українських реалій / Н. Резнікова // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій : регіональний аспект : зб. наук. прац. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – С. 1226–1234.

127. Саблук П. Т. Формування міжгалузевих відносин : проблеми теорії і методології / П. Т. Саблук, М. Й. Малік, В. А. Валентинов. – К. : ІАЕ, 2002. – 294 с.

128. Савицкая Г. В. Теория анализа хозяйственной деятельности : учеб. пособие / Савицкая Г. В. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 303 с.

129. Савіна Г. Г. Ключові проблеми управління інноваційною діяльністю промислових підприємств / Г. Г. Савіна, Є. О. Зінченко // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2012. – Вип. 8(2). – С. 106–111.

130. Савіна С. С. Аналіз впливу зовнішніх факторів на рівень інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості / С. С. Савіна // Сучасний стан та перспективи розвитку фінансової системи України : збірник наукових праць III Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Вінниця: Центр підготовки навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 20 червня 2014. – С. 159–162.

131. Савіна С. С. Аналіз стану підприємств легкої промисловості Вінницької області / С. С. Савіна // Інвестиції : практика та досвід. – 2014. – №22. – С. 87–92.

132. Савіна С. С. Економічне регулювання в системі управління підприємств легкої промисловості / С. С. Савіна // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки, 2013. – №5 т.2 – С. 124–128.

133. Савіна С. С. Економічний механізм в системі інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості : структурний підхід. / С. С. Савіна // Інноваційні економічні технології для розвитку підприємств, регіонів, країн : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Дніпропетровськ, 24-25 жовтня 2014 року). – Дніпропетровськ, 2014. – С. 102–105.

134. Савіна С. С. Інформаційне забезпечення системи управління підприємствами легкої промисловості. / С. С. Савіна // Теорія і практика економічного аналізу: Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль 29 вересня – 1 жовтня 2011р. – С. 302–305.

135. Савіна С. С. Інноваційна діяльність підприємства як фактор забезпечення конкурентоспроможності його продукції / С. С. Савіна // Scientific achievements 2015 : materials of the European Scientific and Practical Congress (Austria, 20 February 2015). – Prague. – 2015. – Volume 2. – pp. 102–107.

136. Савіна С. С. Комплексна оцінка стану діяльності підприємств легкої промисловості в системі реалізації господарського механізму / С. С. Савіна // Проблеми та перспективи розвитку національних економік в сучасних умовах : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м.Вінниця, 9 квітня 2013 року. Тернопіль: Крок. 2013, – 392 с. – С. 318–321.

137. Савіна С. С. Концепція механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості [Електронний ресурс] / С. С. Савіна // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». – Д. : ДДАЕУ, 2015. – № 8. – Режим доступу: <http://economy.nauka.com.ua>

138. Савіна С. С. Механізм економічного регулювання в системі механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості / С. С. Савіна // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки, 2014. – №– С. 113–116.

139. Савіна С. С. Модельний підхід до розвитку господарського механізму підприємств / С. С. Савіна // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія : Економічні науки, 2011. – № 2 (53). – С. 126–131.

140. Савіна С. С. Організаційно-економічний механізм управління підприємством легкої промисловості / С. С. Савіна // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. Серія : Економічні науки, 2012. – № 3 (69). – С. 162–168.

141. Савіна С. С. Організаційно-економічний рівень управління та планування в легкій промисловості / С. С. Савіна // Актуальні питання сучасної економіки : матеріали III всеукраїнської заочної наукової конференції (Умань, 23 грудня, 2011р.) – Умань. – 2011. – С. 87–89.

142. Савіна С. С. Прогнозування в системі механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості / С. С. Савіна // Сучасна економіка та пошук ефективних механізмів господарювання : матеріали міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих учених (Київ, 17-18 жовтня 2014р.) – Київ. – 2014. – С. 115–118.

143. Савіна С. С. Складові елементи механізму інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості / С. С. Савіна // Вісник Хмельницького національного університету. м. Хмельницький, 2015. – № 4 т. 2 – С.228-231.

144. Савіна С. С. Форми та моделі інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості / С. С. Савіна // Національні моделі економічних систем: формування, управління, трансформації : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Херсон, 10-11 жовтня 2014р.). м. Херсон. – 2014. – С. 30–32.

145. Савіна С. С. Формування господарського механізму підприємств з позиції його складових / С. С. Савіна // Роль інновацій у підвищенні наявного потенціалу країни : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Тернопіль, 14-15 грудня 2011р.) – Тернопіль. – 2011. – С. 164–166.

146. Савіна С. С. Функції, моделі та форми інноваційного розвитку підприємств / С. С. Савіна // Російський академічний журнал. – 2014. – № 3. т.29. – С. 56–59.

147. Саєнко М. Г. Внутрішній економічний механізм підприємства / М. Г. Саєнко. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – 248 с.

148. Сачинська Л. В. Формування конкурентоспроможності потенціалу

підприємства та його оцінка / Л. В. Сачинська, О. В. Бедін // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. – 2012. – Вип. 9(3). – С. 245-250.

149. Семенов А. Г. Реалізація економічних методів управління в умовах приватної фірми / А. Г. Семенов, О. О. Плаксюк // Держава та регіони. – 2010. – № 1. – С. 10–18.

150. Серединська В. М. Економічний аналіз : навчальний посібник / В. М. Серединська, О. М. Загородна, Р. В. Федорович ; за ред. Р. В. Федоровича. – Тернопіль : Астон, 2010. – 624 с.

151. Сіренко К. Ю. Перспективи розвитку інноваційної діяльності легкої промисловості України / К. Ю. Сіренко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 9 (35). – С. 60–67.

152. Скалюк Р. В. Ефекти та ефективність інноваційної діяльності промислових підприємств / Р. В. Скалюк, О. В. Декалюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 1. – С. 149–154.

153. Скібіцька Л. І. Менеджмент : навчальний посібник / Л. І. Скібіцька, О. М. Скібіцький – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 416 с.

154. Скібіцький О. М. Антикризовий менеджмент : Навч. посібник. – К. : Центр учбової літератури, 2009 – 568 с.

155. Скрипко Т. О. Інноваційний менеджмент : підручник / Т. О. Скрипко. – К. , 2011. – 423 с.

156. Соловйов В. П. Інноваційний розвиток регіонів : питання теорії та практики : монографія / В. П. Соловйов, Г. І. Кореняко, В. М. Головатюк. – К. : Фенікс, 2008. – 224 с.

157. Солоха Д. В. Потенціал підприємства : формування та використання : підручник / [Н. В. Касьянова, Д. В. Солоха, В. В. Морева та ін.] – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 248 с.

158. Стадник В. В., Йохна М. А. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : підручник / В. В. Стадник, М. А. Йохна. – Хмельницький : ХНУ, 2011 – 332 с.

159. Стасенко О. М. Теоретичні засади поняття господарського механізму /

- О. М. Стасенко // Вісн. Полтав. держ. аграр. акад. – 2012. – № 1 (4). – С. 272–276.
160. Статистичний щорічник Вінниччини за 2013 рік / відп. за вип. О. В. Шевченко. – Вінниця, 2014. – 623 с.
161. Супрун О. М. Господарський механізм у розвитку та регулюванні економіки / О. М. Супрун // Вісн. Полтав. держ. аграр. акад. – 2011. – № 1. – С. 122–124.
162. Сысоева Е. А. Факторы конкурентоспособности предприятия : подходы и составляющие / Е. А. Сысоева // Экономические науки. Экономика и управление. – 2010. – № 12 (73). – С. 283–287.
163. Тельнов А. С. Проблеми інноваційного розвитку української економіки / А. С. Тельнов, В. В. Гончарук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2009. – № 1, т. 2. – С. 37–43.
164. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. Посібник / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2003. – 554 с.
165. Федулова Л. І. Концептуальна модель інноваційної стратегії України / Л. І. Федулова // Економіка і прогнозування. – 2012. – №1. – С. 87–101.
166. Финансы предприятий / под ред. проф. Н. В. Колчиной. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. – 447 с.
167. Формування структури механізмів ефективного управління конкурентним потенціалом промислових підприємств : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. В. М. Нижника, канд. екон. наук, доц. М. В. Ніколайчука. – Хмельницький : ХНУ, 2012. – 263 с.
168. Харів П. С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів : монографія / П. С. Харів. – Тернопіль : Економічна думка, 2003. – 326 с.
169. Харченко В. А. Особливості застосування системного підходу до управління підприємством / В. А. Харченко // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності : зб. наук праць. – Маріуполь : ПДТУ, 2012. – Вип. 1, т. 2. – С. 242–246.
170. Хомутский Д. С. Как измерить инновации? / Д. С. Хомутский //

Управление компанией. – 2006. – № 2. – С. 40–45.

171. Хомяков В. І. Менеджмент підприємства / В. І. Хомяков. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Київ : Кондор, 2009. – 434 с.

172. Хрущ Н. А. Конкурентні стратегії : процеси створення та реалізації : монографія / Н. А. Хрущ, М. В. Желіховська. – К. : Освіта України, 2010. – 315 с.

173. Цвігун Т. В. Формування механізму управління ризиками машинобудівних підприємств / Т. В. Цвігун // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2013. – № 3, т. 1. – С. 117–120.

174. Черкасова С. О. Формування організаційно-економічного механізму управління процесом зміцнення економічної безпеки промислових підприємств / С. О. Черкасова // Економіка : реалії часу. – 2013. – № 2. – С. 22–27.

175. Черниш С. С. Економічний аналіз : навч. посіб. / С. С. Черниш. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 312 с.

176. Черпак А. Є. Сутність та складові організаційного та економічного механізму управління корпораціями / А. Є. Черпак // Стратегія економічного розвитку України. – 2007. – Вип. 20 (21). – С. 131–137.

177. Чикуркова А. Д. Система мотивації праці робочої сили суб'єктів господарювання / А. Д. Чикуркова // Вісник Житомирського національного агроєкологічного університету. 2010. – Вип. № 1 (26), т. 2. – С. 170–176.

178. Чорна Л. О. Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємства – система взаємозв'язку якісних та кількісних показників розвитку / Л. О. Чорна, Н. Ю. Чорна // Інвестиції : практика та досвід. – 2015. – № 3. – С. 15–18.

179. Чудаев А. В. Состав и структура сбалансированных показателей развития инновационного потенциала крупного производственного комплекса / А. В. Чудаев // Транспортное дело России. – 2009. – № 3. – С. 9–11.

180. Чухно А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі / А. Чухно // Економіка України. – 2007. – № 3. – С. 60–67.

181. Шарко М. В. Впровадження кластерних схем як механізм інноваційного розвитку підприємств легкої промисловості / М. В. Шарко, Н. О. Адвокатова // Проблеми формування нової економіки XXI століття :

матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 22–23 грудня 2011 р.) – К. : СПД Біла К. О., 2011. – С. 97–100.

182. Шевчук Д. А. Ценообразование : учеб. пособие / Д. А. Шевчук. – М. : ГроссМедиа : РОСБУХ, 2008. – 240 с.

183. Шеремет А. Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности / А. Д. Шеремет. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 415 с.

184. Шипуліна Ю. С. Критерії та методика діагностики інноваційного потенціалу промислового підприємства / Ю. С. Шипуліна // Механізм регулювання економіки. – 2008. – № 3, т. 1. – С. 58–63.

185. Шишкин А. Ф. Экономическая теория : учебник для вузов / А. Ф. Шишкин, Н. В. Шишкина. – В 2 т. – Т. 1. – М. : Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2010. – 816 с.

186. Шкурупій О. В. Концепція господарського механізму в сучасній економічній теорії : конспект лекцій/ О.В. Шкурупій. – Полтава : РВВ ПКІ, 2000.– 24с.

187. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия / Й. Шумпетер ; пер. с англ. под общ. ред. В. С. Автономова. – М. : Экономика, 1995. – 540 с.

188. Щербина В. С. Господарське право : підручник / В. С. Щербина. – Вид. 4-те, перероб. і допов. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 640 с.

189. Щетинін А. І. Політична економія : підручник. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 480 с.

190. Экономика предприятия : учебник / под ред. В. И. Осипова. – Одесса : Маяк, 2005. – 720 с.

191. Sherer F. Market Structure and the Employment of Scientist and Engineers / F. Sherer // American Economic.– 1967. – № 57. – P. 524–531.

192. The global competitiveness report 2012–2013. [Електронний ресурс] // World economic forum. – // Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2012-13.pdf.

193. The global competitiveness report 2014–2015. [Електронний ресурс] // World economic forum. – // Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitiveness_Report_2014-15.pdf